

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

L X.A
S. O. u
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1953:16
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

**Juridisk och
samhällsvetenskaplig
utbildning**

II

Bilagor

STOCKHOLM 1953

Statens offentliga utredningar 1953

Kronologisk förteckning

1. Valkretsar vid fullmäktigeval i kommunerna. 1950 års folkomröstnings- och valsätsutrednings betänkande. 4. Kihlström. 36 s. Ju.
2. Betänkande med förslag till fiskeristadga m. m. Kihlström. 99 s. Jo.
3. Betänkande med förslag till åtgärder för stödjande av hästaveln m. m. Victor Petterson. 77 s. Jo.
4. Nordisk passfrihet. Betänkande nr 4. Victor Petterson. 28 s. U.
5. Lättnades i fråga om tullbehandling m. m. av motorfordon i trafiken mellan de nordiska länderna. Victor Petterson. 45 s. U.
6. Generella metoder och fysiska kontroller inom investeringspolitiken. 229 s. Idun. S.
7. Läkarutbildningen. Victor Petterson. 394 s. E.
8. Utredning om fastighetsbeskattningen. Marcus. 136 s. Fi.
9. Förslag till lagstiftning om insemination. Katalog och Tidskriftstryck. 143 s. Ju.
10. Förband och bygd. Victor Petterson. 180 s. Fö.
11. Betänkande med förslag till allmänna riktlinjer för den territoriella pastoratsindelningen och församlingsprästerliga organisationen m. m. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 350 s. E.
12. Fakta om olja. Gernandt. 80 s. H.
13. Landsbygdens elkraftförsörjning. Gernandt. 120 s. K.
14. Förslag till brottsbalk. Norstedt. 590 s. Ju.
15. Juridisk och samhällsvetenskaplig utbildning. 1. Katalog och Tidskriftstryck. 550 s. E.
16. Juridisk och samhällsvetenskaplig utbildning. 2. Bilagor. Beckman. 271 s. E.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1953:16
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

Juridisk och
samhällsvetenskaplig
utbildning

II

Bilagor

STOCKHOLM 1953
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[1413 50]

STENSKA BOKFÖRLAGS FÖRLAGET
SÖDERSTRÖM, STOCKHOLM

Juridik och
samhällsvetenskapliga
utbildning

II

1964

STENSKA BOKFÖRLAGS FÖRLAGET
SÖDERSTRÖM, STOCKHOLM

I N N E H Å L L.

1. Förslag till stadga om juridiska examina	5
2. Förslag till stadga om samhällsvetenskapliga examina	25
3. Förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av stadgan angående filosofiska examina	39
4. Förslag till kungörelse angående utbildningstjänstgöring för förvaltningstjänst m. m.	41
5. Förslag till kungörelser om ändrade kompetensbestämmelser	45
6. Studieresultat, studietid, val av yrke m. m. för jurister av studentårgångarna 1937 och 1943. (Statistisk undersökning av Sven Moberg)	49
7. Undersökning rörande politices magistrar och vissa filosofie kandidater. (Statistisk undersökning av Arne Näverfelt)	101
8. Utbildning och ålder för vissa befattningshavare i offentlig tjänst. (Statistisk undersökning)	116
9. Rättsvetenskaplig utbildning i vissa främmande länder	128
10. Samhällsvetenskaplig utbildning i vissa främmande länder	160
11. Juris kandidatexamen. Exempel på kunskapsfordringar i olika ämnen ...	221
12. Politices magisterexamen. Exempel på kunskapsfordringar i de fasta examensämnena samt i stödämnet finanslära	239
13. Juris politices magisterexamen. Exempel på kunskapsfordringar i vissa ämnen	251
14 A. Förslag till diplom över avlagd juris kandidatexamen	257
14 B. Förslag till diplom över avlagd politices magisterexamen	261
15. Kommitténs yttrande över universitetsberedningens betänkande V ang. utbildningen av lärare i samhällslära	265

1. Introduction

The following text is a very faint scan of a document. It appears to be a list or index of items, possibly related to a collection or a set of records. The text is extremely light and difficult to read, but it seems to follow a numbered list format. The items are arranged in a vertical column, with each item starting with a number followed by a period. The text is mostly illegible due to the low contrast and blurriness of the scan.

Förslag till
Stadga om juridiska examina.

1 §.

Examina inom juridisk fakultet äro juris kandidatexamen, juris politices magisterexamen och juris licentiatexamen.

Samhällsvetenskapliga ämnen i tredje delen av juris politices magisterexamen tillhöra filosofiska fakulteten.

Åt den, som avlagt juris licentiatexamen, äger fakulteten i den ordning denna stadga bestämmer utdela juris doktorsgrad.

Juris kandidatexamen.

2 §.

Behörighet att avlägga juris kandidatexamen tillkommer den, som avlagt studentexamen.

Den vars studentexamen icke omfattar latin skall hava nöjaktigt genomgått särskild kurs i ämnet för juris studerande eller styrka däremot svarande kunskaper.

3 §.

Juris kandidatexamen är uppdelad i tre delar. Första delen omfattar förberedande och allmänbildande ämnen.

Examensämnen i denna del äro:

Ekonomisk samhällskunskap: översikt av nationalekonomiens deskriptiva delar, särskilt penning- och kreditväsendet samt socialpolitiken; huvudpunkter av ekonomisk teori och politik; orientering om viktigare ekonomiskt och statistiskt källmaterial.

Rättshistoria: översikt av den svenska rättsutvecklingen jämte några huvudpunkter av den romerska rätten och rättsutvecklingen i främmande länder, allt sett i samband med den allmänna samhälls- och kulturutvecklingen.

Statsrätt med folkrätt: översikt av viktigare grundlagsstadganden och andra konstitutionella bestämmelser, orientering om medborgarnas allmänna fri- och rättigheter; någon kännedom om olika författningstyper och politiska åskådningar samt Sveriges politiska liv; huvudpunkter av folkrätten.

4 §.

I examens andra del inhämtas grundläggande insikter i gällande svensk rätt. Examensämnen i denna del äro:

Civilrätt I: insikter i civilrättens allmänna läror och dess regler beträffande lös egendom.

Civilrätt II med internationell privaträtt: insikter i rättsreglerna rörande fast egendom, familje- och successionsrätt samt de rättsregler i övrigt, som icke ingå i civilrätt I; huvudpunkter av den internationella privaträtten.

Straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper: insikter i straffrättens allmänna del och i strafflagens bestämmelser om viktigare brott; översikt av specialstraffrätten; huvudpunkter av följande juridiska hjälpvetenskaper, nämligen rättspsykologi, rättspsykiatri, kriminologi, kriminalteknik, kriminalpolitik samt straffverkställighet och annan kriminalvård.

Processrätt: insikter i processrättens allmänna principer, civil- och straffprocessrätt samt exekutionsrätt; översikt av konkursrätten och specialprocessrätten.

Finansrätt: insikter i skatterätt; huvudpunkter av finansvetenskapen.

Förvaltningsrätt: insikter i förvaltningsrättens allmänna del, särskilt principerna för förvaltningsförfarandet och förvaltningsprocessen; översikt av kommunalrätt, socialvårdsrätt och övrig speciell förvaltningsrätt.

Den närmare gränsdragningen mellan civilrätt I och civilrätt II bestämmes av fakulteten.

5 §.

Tredje delen av examen omfattar dels *allmän rättslära*, dels mera ingående studier inom begränsade områden av *civilrätt* och av ett *valfritt ämne*.

Examensämnet allmän rättslära innefattar översikt av rättsfilosofi och rättssociologi; juridiska begrepp och juridisk systematik, lagstiftnings- och lagtolkningsteknik samt rättstillämpningens allmänna grunder i övrigt.

Såsom valfritt examensämne må väljas ett av ämnena statsrätt, straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper, processrätt, finansrätt, förvaltningsrätt och internationell rätt eller, efter fakultetens tillstånd, rättshistoria, civilrätt eller allmän rättslära.

I civilrätt och i det valfria ämnet skola ådagaläggas grundligare insikter i lagar, litteratur och annat material rörande en lämpligt avvägd del av ämnet med anknytning till dettas allmänna grunder samt fördjupad insikt i ämnets metodik under beaktande av rättsordningen i dess helhet.

6 §.

Jämte de i 3—5 §§ angivna examensämnena omfattar examen en propedeutisk kurs och en kurs i ekonomisk redovisning.

Vid den propedeutiska kursen skola genomgå de centrala delarna av civilrätten samt de allmänna grunderna av straffrätt och processrätt jämte några huvudpunkter av allmän rättslära.

Kursen i ekonomisk redovisning avser att bibringa insikt i bokföringens principer och någon förmåga att kritiskt bedöma bokföring, särskilt resultatredovisning.

7 §.

För juris kandidatexamen beräknas en normal studietid av nio terminer.

Undervisningen skall anordnas och kunskapsfordringarna avvägas så, att studietiden normalt icke kommer att överstiga:

för den propedeutiska kursen samt för ekonomisk samhällskunskap, rätts-historia och statsrätt med folkrätt vardera en halv termin;

för civilrätt I, civilrätt II med internationell privaträtt och straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper vardera en termin;

för processrätt och förvaltningsrätt vardera tre femtedelar av en termin;

för finansrätt två femtedelar av en termin;

för allmän rättslära två femtedelar av en termin samt

för civilrätt och valfritt ämne vardera en termin.

8 §.

Studerande skall, innan tentamen i något i examen ingående ämne medgives honom, hava fullgjort vad enligt 2 § erfordras för behörighet att avlägga examen.

Tentamen i rätts-historia må ej äga rum, innan den studerande nöjaktigt genomgått den propedeutiska kursen. Tentamen i straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper eller i finansrätt må ej äga rum, innan den studerande nöjaktigt genomgått kursen i ekonomisk redovisning.

9 §.

Tentamen må icke avläggas i något av de i andra delen av examen ingående ämnena förrän den studerande avlagt godkända tentamina i samtliga ämnen i examens första del.

Beträffande tentaminas inbördes ordning gäller i fråga om examensämnena i andra och tredje delarna

att tentamen i något av ämnena civilrätt II med internationell privaträtt, straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper, processrätt och förvaltningsrätt icke må äga rum förrän godkänd tentamen avlagts i samtliga de examensämnena som i 4 § upptagits före det ämne varom fråga är, dock att tentamen i förvaltningsrätt kan avläggas före tentamen i finansrätt,

att tentamen i finansrätt icke må avläggas före godkänd tentamen i civilrätt II med internationell privaträtt,

att tentamen i allmän rättslära icke må äga rum innan godkänd tentamen avlagts i processrätt,

att tentamen i civilrätt i tredje delen icke må äga rum, innan godkänd tentamen avlagts i allmän rättslära

samt att tentamen i valfritt ämne icke får äga rum, innan godkänd tentamen avlagts i samma ämne i första eller andra delen av examen samt i allmän rättslära.

10 §.

Från vad i 8 § andra stycket och 9 § andra stycket stadgas angående förutsätt-

ningar för tentamina och om tentaminas inbördes ordning må, där särskilda skäl därtill äro, undantag medgivas av fakulteten.

11 §.

För examen fordras att den studerande nöjaktigt genomgått propedeutisk kurs och kurs i ekonomisk redovisning samt att han avlagt godkända tentamina i samtliga de examensämnen, som skola ingå i hans examen.

Juris politices magisterexamen.

12 §.

Vad i 2 § är stadgat om behörighet att avlägga juris kandidatexamen skall äga motsvarande tillämpning i fråga om juris politices magisterexamen.

Den som icke i studentexamen eller fyllnadsprövning därtill erhållit vitsord om godkända insikter i matematik enligt fordringarna för den allmänna linjens sociala gren eller för reallinjen, skall hava nöjaktigt genomgått särskild kurs i ämnet avsedd för dem, som ämna idka samhällsvetenskapliga studier, eller styrka däremot svarande kunskaper.

13 §.

Juris politices magisterexamen är uppdelad i tre delar. Första delen omfattar förberedande och allmänbildande ämnen. I andra delen inhämtas grundläggande insikter i gällande svensk rätt.

Examensämnen i första och andra delarna av examen äro desamma, som i 3 och 4 §§ upptagits för första och andra delarna av juris kandidatexamen, dock att i stället för straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper ingår *straffrätt*. Detta omfattar huvudgrunder av straffrättens allmänna läror; översikt av gällande svensk straffrätt; huvudpunkter av rättspsykologi och kriminologi.

14 §.

Tredje delen av examen omfattar antingen enbart samhällsvetenskapliga ämnen eller vissa sådana ämnen jämte allmän rättslära och ett offentligrättsligt ämne.

I tredje delen av examen skola ingå:

statistik: huvudpunkter av den statistiska teorin; översikt av den svenska statistikens organisation, innehåll och publikationer;

nationalekonomi: insikter i ekonomisk teori och Sveriges deskriptiva ekonomi; grundligare insikter i ekonomisk politik och dennas teori.

Därjämte skall tredje delen omfatta ytterligare ett eller två examensämnen enligt den studerandes val mellan följande kombinationer:

1. *företagsekonomi*, enligt fordringarna för fast ämne i samhällsvetenskapliga examina.

I denna kombination skall nationalekonomi omfatta vidgade insikter i ekonomisk teori.

2. *sociologi*: grundläggande insikter om det moderna samhällets sociala struktur; huvudpunkter av sociologiens teori och metoder;

3. *statskunskap*: översikt av det svenska statsskickets historia; grundligare insikter i Sveriges nuvarande statsskick, statliga och kommunala förvaltningsorganisation samt parti- och organisationsväsen; översiktlig kännedom om främmande länders statsskick, om internationella organisationer samt om viktigare statsteorier och politiska åskådningar;
4. *allmän rättslära*, med det innehåll som anges i 5 §, och *offentligrättsligt ämne*, nämligen enligt den studerandes val något av ämnena statsrätt, folkrätt, förvaltningsrätt eller finansrätt: grundligare insikter i lagar, litteratur och annat material rörande en lämpligt avvägd del av det valda ämnet samt metodisk insikt i denna ämnesdels behandling i rättstillämpningen. I examen ingå ock den propedeutiska kurs och den kurs i ekonomisk redovisning, varom i 6 § förmäles.

15 §.

För juris politices magisterexamen beräknas en normal studietid av nio terminer.

För examensämnet straffrätt skall undervisningen anordnas och kunskapsfordringarna avvägas så, att studietiden normalt icke kommer att överstiga två femtedelar av en termin. För övriga ämnen i examens första och andra del skall vad i 7 § är stadgat äga tillämpning.

Vad angår examensämnena i tredje delen skall undervisningen anordnas och kunskapsfordringarna avvägas så, att studietiden normalt icke kommer att överstiga:

- för vart och ett av ämnena statistik och företagsekonomi en halv termin;
- för vart och ett av ämnena sociologi och statskunskap en termin;
- för nationalekonomi en och en halv termin, dock i första kombinationen två terminer;
- för allmän rättslära två femtedelar av en termin samt
- för offentligrättsligt ämne tre femtedelar av en termin.

16 §.

Vad i 8 och 9 §§ är stadgat angående tentamina i första och andra delarna av juris kandidatexamen skall äga motsvarande tillämpning. Vad i 12 § sägs angående insikter i matematik skall hava fullgjorts före tentamen i samhällsvetenskapligt ämne i examens tredje del.

Beträffande tentaminas inbördes ordning i de till tredje delen hörande examensämnena gäller

att tentamen i nationalekonomi och sociologi må äga rum endast med studerande, som avlagt godkänd tentamen i statistik,

att tentamen i statskunskap må äga rum endast med studerande, som avlagt godkänd tentamen i förvaltningsrätt,

att, där företagsekonomi ingår i den valda ämneskombinationen, godkänd tentamen däri skall ha avlagts före tentamen i nationalekonomi,

att tentamen i allmän rättslära må äga rum endast med studerande, som avlagt godkänd tentamen i samtliga till första och andra delarna hörande examensämnen

samt att tentamen i offentligrättsligt ämne må äga rum endast med studerande, som avlagt godkänd tentamen i allmän rättslära.

17 §.

Från vad i 16 § stadgas om förutsättningar för tentamina och om tentaminas inbördes ordning må, där särskilda skäl därtill äro, undantag medgivas av fakulteten.

18 §.

För examen fordras att den studerande nöjaktigt genomgått propedeutisk kurs och kurs i ekonomisk redovisning samt att han avlagt godkända tentamina i samtliga de examensämnen, som skola ingå i hans examen.

Juris licentiatexamen och juris doktorsgrad.

19 §.

Juris licentiatexamen må avläggas av den, som avlagt juris kandidatexamen.

Den, som avlagt juris politices magisterexamen, må ock avlägga juris licentiatexamen, om i denna ej ingår annat ämne än rättshistoria, statsrätt, förvaltningsrätt, finansrätt eller folkrätt.

20 §.

Juris licentiatexamen är avsedd för ådagaläggande av djupare insikter och för många av självständigt vetenskapligt arbete.

Examensämnen i juris licentiatexamen äro: rättshistoria, romersk rätt, statsrätt, civilrätt, straffrätt, kriminologi, processrätt, förvaltningsrätt, finansrätt, internationell privaträtt, folkrätt och allmän rättslära.

För examen fordras att den studerade vid tentamen erhållit minst betyget godkänd i ett av ovannämnda ämnen samt att han i ett sålunda i examen ingående ämne författat en vetenskaplig avhandling, som blivit godkänd av fakultetens betygsnämnd.

21 §.

Tentamen må icke medgivas den studerande, förrän han *antingen* under sammanlagt minst ett år och tre månader tjänstgjort såsom tingsnotarieaspirant eller tingsnotarie i domsaga och därunder dels tjänstgjort såsom inskrivningsdomare, dels i häradsrätten handlagt mål och ärenden, som avses i 18 § andra stycket domsagostadgan, *eller* fullgjort annan tjänstgöring av enahanda varaktighet, vilken varit ägnad att bereda en efter fakultetens prövning med hänsyn till den avsedda examen tillfredsställande praktisk erfarenhet.

Fakulteten äger, där skäl därtill äro, medgiva att den praktiska tjänstgöringen fullgöres efter tentamen. På synnerliga skäl må befrielse från kravet på sådan tjänstgöring beviljas.

Studeraude, som avser att fullgöra viss praktisk tjänstgöring, äger påkalla fakultetens beslut huruvida denna är tillfyllest under förutsättning att dess fullgörande vitsordas såsom nöjaktigt.

22 §.

För vinnande av juris doktorsgrad fordras att ha avlagt juris licentiatexamen samt att ha författat, utgivit och offentligent försvarat en vetenskaplig avhandling, vilken blivitt till både innehåll och försvar av fakulteten godkänd.

Undervisningen.

23 §.

Undervisningen har till uppgift att underlätta för de studeraude att genom självständigt studiearbete förvärva erforderliga insikter i examensämnen, att bibringa de studeraude skolning i juridisk och samhällsvetenskaplig metod ävensom att utveckla deras muntliga och skriftliga framställningsförmåga.

24 §.

Erforderlig undervisning skall anordnas för dem, som förbereda sig för juris kandidatexamen och juris politices magisterexamen.

Undervisningen sker huvudsakligen i form av grundläggande kurser, rättsfalls- och andra tillämpningsövningar, vetenskapliga föreläsningar ävensom seminarieövningar.

Varje lärare har att, även utanför sin fastställda undervisningsskyldighet, i lämplig utsträckning lämna de studeraude handledning angående deras studier inom det ämne han företräder.

25 §.

I fråga om undervisning för första och andra delarna i juris kandidatexamen och juris politices magisterexamen gäller följande.

De *grundläggande kurserna* ha till uppgift att orientera de studeraude i huvudgrunderna av ett ämne, att för dem underlätta tillägnandet av mera svårtillgängliga delar av detsamma samt att göra dem skickade att delta i rättsfalls- eller andra tillämpningsövningar. Vid kurserna bör eftersträvas aktiv medverkan från de studeraude.

Särskilda kurser ha till syfte att meddela de studeraude vissa grundläggande fakta inom hjälpvetenskaper till juridiken.

Vid *rättsfalls- och andra tillämpningsövningar* skola behandlas konkreta fall och exempel ägnade att belysa det lärostoff, som ingår i kunskapsfordringarna. Synnerlig vikt skall läggas vid självverksamhet av deltagarna.

De *vetenskapliga föreläsningarna* skola behandla särskilda spörsmål av större teoretiskt eller metodologiskt intresse. Varje termin skall envar av fakultetens professorer hålla en serie om minst fem sådana föreläsningar.

Undervisningen för tredje delen av juris kandidatexamen samt i juridiska ämnen i tredje delen av juris politices magisterexamen meddelas företrädesvis i form av *seminarieövningar*. Dessa avse att göra de studerande skickade att behandla och lösa juridiska problem, så utvalda att de studerande erhålla övning i att begagna därför erforderliga hjälpmedel och att den rättsvetenskapliga metodiken blir allsidigt belyst. Seminariearbete bör bygga på författande av uppsatser och annan självverksamhet från de studerandes sida.

26 §.

Den i de särskilda examensämnena anordnade undervisningen bör av de studerande begagnas samtidigt med studiet av ämnet.

Den propedeutiska kursen och kursen i ekonomisk redovisning äro obligatoriska.

Särskilda kurser i juridiska hjälpvetenskaper, rättsfalls- och andra tillämpningsövningar, vetenskapliga föreläsningar samt seminarieövningar äro obligatoriska i den utsträckning, som angives i kunskapsfordringarna för de särskilda examensämnena.

Med hänsyn till ådagalagd studieförmåga eller där eljest synnerliga skäl därtill äro må befrielse från obligatorisk undervisning medgivnas, beträffande propedeutisk kurs av dekanus, och i övrigt av vederbörande examinator.

27 §.

Undervisningen äger rum under tiden 1 september—15 december under höstterminen samt 1 februari—23 maj under vårterminen. Fakulteten har att bestämma när under dessa perioder undervisning av skilda slag skall äga rum.

Undervisningen i de särskilda ämnena skall så anordnas att den svarar mot den ordning för studierna, som i denna stadga angives. Härvid iakttages, *att* grundläggande kurser i ett ämne förläggas till förra delen av den tid, som beräknas för ämnet, *att* i den mån så erfordras och kan ske viss undervisning under ett läsår dubbleras, *samt att* vid undervisningens ordnande hänsyn skall tagas till värnplikstjänstgöring som åligger ett större antal studerande.

28 §.

Vid undervisningen skola jämte professorerna medverka preceptorer, innehavare av docenttjänst, biträdande lärare, assistenter och amanuenser, envar inom sitt ämnesområde.

Jämte ovannämnda lärare må även andra förordnas att meddela undervisning. Utom universitetet stående böra särskilt anlitas i fråga om juridiska hjälpvetenskaper samt för att erhålla medverkan i undervisningen av praktiskt verksamma personer.

Undervisningens fördelning mellan vid universitetet anställda lärare, inom den för envar fastställda undervisningsskyldigheten, bestämmes i fråga om ekonomisk samhällskunskap samt samhällsvetenskapliga ämnen i tredje delen av juris politices magisterexamen av samhällsvetenskapliga ämnesgruppen och i övrigt av fakulteten. I samma ordning meddelas förordnande jämlikt andra stycket.

29 §.

Lärare åvilande undervisningsskyldighet bör fördelas över läsåret på sätt, som ur undervisningens synpunkt befinnes lämpligt.

Har annan lärare än professor och preceptor att förrätta examination skall undervisningsskyldigheten i däremot svarande grad nedsättas.

Mindre jämkningar i vad som blivit bestämt må, då skal därtill äro, medgivas av dekanus.

30 §.

Undervisningen vid fakulteten är avgiftsfri.

Examinationen.

31 §.

Kunskapsfordringarna i de till juris kandidatexamen och juris politices magisterexamen hörande examensämnena fastställas av fakulteten på förslag av den eller de professorer som företräda ämnet, eller, där särskild examinator förordnats, av denne.

För varje ämne i första och andra delarna av examina samt för allmän rättslära, statistik, företagsekonomi och sociologi skola härvid fullständigt angivas den litteratur och i förekommande fall lagtext, som skall av den studerande genomgås.

För övriga ämnen skola sådana fordringar inom en av fakulteten fastställd ram bestämmas av examinator för varje studerande.

På yrkande av ledamot eller av särskild examinator eller av ombud för de studerande i fakultetens undervisningsnämnd, skall fakultetens beslut underställas kanslerns prövning.

32 §.

I varje examensämne skall studerande undergå tentamen inför vederbörande examinator.

Tentamen kan efter examinatorns bestämmande ske muntligen eller skriftligen. Skriftlig tentamen skall åtföljas av muntlig tentamen, då examinator så bestämmer eller det påkallas av den studerande. Examinator äger förordna att muntliga tentamina inför honom skola vara offentliga. Tentamen skall jämväl vara offentlig, där det påfordras av den studerande.

Offentlig tentamen förrättas å någon universitetets lokal och skall vara i god tid kungjord genom anslag.

Enbart muntlig tentamen må ej anställas med flera än tre studerande samtidigt.

Tentamen i examensämne skall omfatta hela ämnet, dock att särskilda förhör må äga rum i den omfattning 33 § anger.

33 §.

Särskilt förhör må anordnas i folkrätt och internationell privaträtt, i de till juris kandidatexamen hörande juridiska hjälpetenskaperna samt i viss del av samhällsvetenskapligt ämne i juris politices magisterexamens tredje del.

Den propedeutiska kursen och kursen i ekonomisk redovisning avslutas med särskilt förhör.

Vad i 32 § sägs om tentamen gäller i motsvarande delar om särskilt förhör, dock att vid muntlig prövning förhör må samtidigt anställas med flera än tre studerande.

34 §.

Tentamen och särskilt förhör skall i varje examensämne förrättas under följande tentamensperioder: 25—31 augusti, 15—21 december, 25—31 januari, 25—31 maj samt i vart och ett ämne tillhörande juris kandidatexamens och juris politices magisterexamens första och andra delar jämväl under en period under tiden 15 juni—15 augusti efter fakultetens bestämmande. Det må föreskrivas att anmälan till tentamen under denna period skall göras före vårterminens slut. Fakulteten äger i mån av behov bestämna ökad tid för dessa perioder. Utöver dem skall varje termin en eller två tentamensperioder anordnas på sätt fakulteten för varje examensämne bestämmer, företrädesvis med hänsyn till tid, då ett större antal studerande beräknas avsluta ämnets studium.

Examinator vare oförhindrad att medgiva tentamen och särskilt förhör mellan tentamensperioderna.

I fråga om propedeutisk kurs och kurs i ekonomisk redovisning må fakulteten meddela föreskrift angående tiden för särskilt förhör.

35 §.

Examinator i varje examensämne är professor eller, där professor ej finnes, annan självständig företrädare för ämnet. Tentamen i examensämnet statsrätt med folkrätt förrättas av professor i statsrätt och i examensämnet civilrätt med internationell privaträtt av professor i civilrätt, i båda fallen under medverkan av professor i internationell rätt på sätt i 33 § stadgas.

Examinator i examensämnet ekonomisk samhällskunskap förordnas av kanslern, som ock i övrigt äger förordna preceptor eller annan lämplig lärare att helt eller delvis svara för examinationen i visst ämne i första eller andra delen av juris kandidatexamen och juris politices magisterexamen eller i företagsekonomi, sociologi eller statistik. Förslag härtill göres beträffande ekonomisk samhällskunskap, företagsekonomi, sociologi och statistik av samhällsvetenskapliga ämnesgruppen och i övrigt av fakulteten.

Där i ett examensämne äro flera examinatorer fördelar fakulteten examinationen mellan dem för ernående av en, jämväl med hänsyn till undervisningskyldigheten, lämplig fördelning av arbetsbördan. Fördelningen må icke göras beroende av de studerandes val. Erfordras prövning i särskilda fall, ankomme denna å dekanus.

36 §.

När studerande för juris kandidatexamen eller juris politices magisterexamen påkallar tentamen i ämne, vari han två gånger underkänts, äge såväl examinator som den studerande hos dekanus anhålla att fakulteten förordnar annan lämplig lärare eller vid behov annan, som finnes därtill skickad, att jämte examinator förrätta tentamen. Sådant förordnande av medexaminator må, därest dekanus ej är examinator, efter fakultetens bemyndigande och enligt grunder, som fastställts av fakulteten, meddelas av dekanus.

Underkännes den studerande vid tentamen, som i första stycket avses, skall hans rätt att ytterligare påfordra tentamen för avsedd examen upptagas till prövning av fakultetens avrådningsnämnd, varom nedan i 41—47 §§ stadgas.

Vid tentamen för juris licentiatexamen äge såväl examinator som den studerande hos dekanus anhålla att fakulteten förordnar medexaminator.

Om examinatorerna vid här avsedd tentamen ej bli ense om betyget, gälle den mening, som är för den studerande fördelaktigast.

37 §.

I de till första och andra delarna av juris kandidatexamen och juris politices magisterexamen hörande examensämnena samt i allmän rättslära skola betyg givas med något av vitsorden med beröm godkänd, icke utan beröm godkänd, godkänd och icke godkänd.

I de till tredje delen av juris kandidatexamen hörande examensämnena civilrätt och valfritt ämne samt i juris licentiatexamen skola betyg givas med något av vitsorden berömlig, med utmärkt beröm godkänd, med beröm godkänd, icke utan beröm godkänd, godkänd och icke godkänd.

Vad i andra stycket sägs skall ock gälla nationalekonomi och valfritt juridiskt ämne inom juris politices magisterexamens tredje del. I fråga om övriga samhällsvetenskapliga ämnen gäller vad i första stycket sägs.

Vid särskilt förhör meddelas endast något av betygen godkänd och icke godkänd.

38 §.

Vid betygssättningen bör hänsyn tagas såväl till den studerandes kunskaper som till graden av den mogenhet och förmåga av självständigt omdöme, som av honom ådagalägges.

För betygen godkänd, icke utan beröm godkänd och med beröm godkänd i juris kandidatexamen och juris politices magisterexamen må ej fordras till omfattningen olika lärokurser.

Vitsorden med utmärkt beröm godkänd och berömlig böra endast givas, då den studerande visat prov på synnerlig mognad och vetenskaplig förmåga.

39 §.

Studerande, som avlagt godkänd tentamen, må icke undergå förnyad tentamen för att i samma examensämne erhålla sådant förhöjt betyg, som skulle kunnat erhållas med samma lärokurs.

40 §.

Begränsad giltighetstid för godkända tentamina må icke föreskrivas.

Avrådning och avstängning.

41 §.

Inom varje juridisk fakultet skall finnas en avrådningsnämnd. Denna består av fem ledamöter jämte minst två suppleanter, som för ett år i sänder utses av fakulteten, företrädesvis bland examinatore i de till examinas första del hörande ämnena och i civilrätt samt ledare av propedeutisk kurs.

Examinator eller annan lärare må av nämnden kallas att deltaga i överläggning beträffande studerande, som för honom undergått tentamen eller särskilt förhör.

Inom nämnden för den till tjänsteåren äldste professorn ordet.

42 §.

Avrådningsnämnden har till uppgift att besluta om lämpliga åtgärder beträffande studerande, vilken visat bristande håg eller fallenhet för sina studier.

Nämnden sammanträder då förhållandena så påkalla, dock minst tre gånger årligen å bestämda tider.

Nämnden skall meddela beslut i fall, där enligt vad nedan sägs, avstängning kan ifrågakomma samt till behandling upptaga de fall, där eljest med hänsyn till studieresultatet avrådning kan finnas påkallad.

43 §.

Har studerande för juris kandidatexamen eller juris politices magisterexamen, innan godkänd tentamen avlagts i civilrätt I, sammanlagt fem gånger undergått tentamen, som icke blivit godkänd, i ett eller flera av examensämnena ekonomisk samhällskunskap, rättshistoria, statsrätt med folkrätt och civilrätt I, skall avrådningsnämnden, där ej omständigheterna till annat föranleda, besluta, att den studerande icke må undergå tentamen vid juridisk fakultet för nämnda examina (avstängning).

Sådant beslut må jämväl meddelas beträffande studerande, vars rätt att ytterligare påfordra tentamen jämlikt 36 § andra stycket kommit under nämndens prövning.

Anses avstängning med hänsyn till föreliggande omständigheter icke böra ske eller är fråga om sådant fall, där avstängning icke kan beslutas, må nämnden avråda den studerande från fortsatta juridiska studier (avrådning).

Över beslut om avrådning eller avstängning må klagan icke föras.

44 §.

Nämnden skall, innan den meddelar beslut om avstängning eller avrådning, bereda den, mot vilken sådan åtgärd överväges, tillfälle att personligen förklara sig inför nämnden med anledning av den ifrågasatta åtgärden.

45 §.

I den utsträckning så befinnes lämpligt bör nämnden samråda med de studerandes representanter i fakultetens undervisningsnämnd.

46 §.

Beslut må icke av nämnden meddelas med mindre fyra ledamöter äro närvarande. För avstängning fordras att fyra ledamöter äro om beslutet ense.

47 §.

Om beslutad avstängning eller avrådnings skola den studerande och fakultetens samtliga examinatorer snarast möjligt skriftligen underrättas. Anteckning om sådant beslut skall ske i fakultetens matrikel. Underrättelse om avstängning skall jämväl lämnas övriga juridiska fakulteter.

Reglementariska bestämmelser.

48 §.

Plan för undervisningen under varje läsår (undervisningsplan) skall med iakttagande av vad i 27 § sägs av fakulteten fastställas före den föregående vårterminens slut. Undervisningsplanen skall för varje ämne upptaga den undervisning, som meddelas under läsåret, samt den ungefärliga tiden härför.

På grundval av undervisningsplanen skall fakulteten för varje termins undervisning fastställa detaljerat schema före den föregående terminens slut.

49 §.

Fakulteten skall upprätta studieplaner för juris kandidatexamen och juris politices magisterexamen. I studieplanerna skall angivas den ordning, vari de särskilda examensämnena skola studeras och undervisningen begagnas ävensom intagas erforderliga anvisningar och råd angående självständigt studiearbete samt vad fakulteten i övrigt finner lämpligt meddela.

50 §.

Genom fakultetens försorg skall en studiehandbok för de studerande inom fakulteten upprättas och av trycket utgivas. Studiehandboken bör så avfattas, att de studerande därav kunna inhämta kännedom om vad de för begagnande av undervisningen och avläggande av examina böra iakttaga. I studiehandboken skola sålunda intagas erforderliga delar av universitetsstatuterna, denna examensstadga, gällande studieplaner, fullständig redogörelse för de enligt 31 § fastställda kunskapsfordringarna i de särskilda examensämnena samt vad i övrigt för det med studiehandboken avsedda ändamålet kan finnas nödigt.

Studiehandbok skall kostnadsfritt tillhandahållas varje studerande, som in skriver sig i fakulteten, och finnas i bokhandeln tillgänglig.

51 §.

Studieplaner samt för övrigt i studiehandboken införda anvisningar och råd skola årligen inom fakulteten underkastas granskning för vidtagande av erforderliga ändringar.

52 §.

Fakultetens beslut i de ärenden, som omförmälas i 48—51 §§ skola förberedas av den undervisningsnämnd, varom särskilt stadgas. Nämnden skall, sedan varje lärare vid fakulteten beretts tillfälle att yttra sig angående den honom åvilande undervisningen, avgiva förslag i förevarande ärenden.

53 §.

Fakulteten skall utse lärare att gå de studerande personligen tillhanda med upplysningar och råd angående studiernas lämpliga uppläggning och bedrivande.

54 §.

Den av fakulteten jämlikt 48 § fastställda undervisningsplanen skall offentliggöras i höstterminens katalog över föreläsningar och övningar. I varje termins katalog skall intagas av fakulteten fastställt schema för undervisningen under terminen.

I katalogen skall vidare intagas vad som gäller om tiden för tentamina och särskilda förhör samt om tid och sätt för anmälan därtill.

55 §.

Då studerande första gången inskrives i juridisk fakultet, skall han erhålla en efter ett av kanslern fastställt formulär upprättad tentamensbok, vari dagen för inskrivningen antecknas.

Har studerande undergått godkänd tentamen, skall examinerator i hans tentamensbok anteckna år och dag för tentamen jämte det betyg, som därvid tilldelats den studerande; anteckningen skall förses med examinerators namnunderskrift. Sådan anteckning skall ock ske då den studerande vid särskilt förhör blivit godkänd.

När tentamen eller särskilt förhör förrättats skall, vare sig den studerande blivit godkänd eller icke, anmälan göras hos fakulteten i den ordning denna bestämmer och anteckning införas i fakultetens matrikel.

Om undantag från föreskriven studieordning enligt 10 och 17 §§ och om medgiven befrielse från viss undervisning enligt 26 § skall anteckning ske i tentamensbok och i fakultetens matrikel. Sådan anteckning skall ock göras, där studerande jämlikt 21 § andra stycket medgivits befrielse från praktisk tjänstgöring.

56 §.

Skriftlig ansökan om examen ställes till dekanus och ingives till fakultetens expedition.

Sådan ansökan skall innehålla uppgift å de ämnen, som skola ingå i examen.

Vid ansökningen skola fogas:

- 1) intyg, att den studerande är antecknad såsom närvarande vid universitetet eller högskolan;
- 2) bevis, utvisande att den studerande fullgjort vad som enligt denna stadga fordras för behörighet att avlägga avsedd examen;
- 3) den studerandes tentamensbok; samt
- 4) en avgift av femton kronor.

57 §.

Har examensansökan ingivits under termin skall den av dekanus prövas inom en vecka, i annat fall senast inom två veckor.

Därest den studerande fullgjort vad för examen är stadgat, skall dekanus förklara examen godkänd och däröver utfärda diplom, som av dekanus underskrives.

Om avlagda examina skall anteckning ske i fakultetens matrikel.

Den som fullgjort vad som fordras för första delen eller första och andra delarna av juris kandidatexamen eller juris politices magisterexamen äge i den ordning ovan är stadgat därom erhålla bevis av dekanus.

58 §.

Vid handläggning av ärende rörande juris politices magisterexamen i dess helhet äga de av den samhällsvetenskapliga ämnesgruppens professorer, vilka företräda till denna examen hörande ämnen, säte och stämma i den juridiska fakulteten.

I fråga om ärende rörande examensämnet ekonomisk samhällskunskap och kursen i ekonomisk redovisning skall säte och stämma i den juridiska fakulteten tillkomma en av den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen utsedd ordinarie lärare i vart av ämnena nationalekonomi och företagsekonomi, försåvitt icke dessa ämnen äro företrädda av sådan lärare inom den juridiska fakulteten.

59 §.

Vad om fakulteten är stadgat skall i fråga om samhällsvetenskapliga ämnen i tredje delen av juris politices magisterexamen gälla samhällsvetenskapliga ämnesgruppen, såvitt avser undantag från bestämmelserna om förutsättningar för tentamina och om tentaminas inbördes ordning i 17 §, bestämmande av tiden för undervisningen i 27 § första stycket, fastställande av kunskapsfordringar i 31 §, förordnande av medexaminator i 36 § första stycket, fastställande av undervisningsplan och schema i 48 §, årlig granskning av studiehandbok i 51 §, förberedande behandling av ärenden rörande undervisningen m. m. i 52 §, utseende av lärare för studiehandledning i 53 § och offentliggörande i föreläsningskatalog i 54 §.

Vad om dekanus är stadgat i 29 § sista stycket och 36 § första stycket skall

i fråga om samhällsvetenskapliga ämnen i tredje delen av juris politices magisterexamen gälla samhällsvetenskapliga ämnesgruppens ordförande.

60 §.

För kontroll av att de i 7 och 15 §§ stadgade normaltiderna ej överskridas skall statistik föras enligt vad därom stadgas.

Tillval av ämne. Efterprovning.

61 §.

Studera de vare oförhindrad att i juris kandidatexamen eller juris politices magisterexamen, utöver de ämnen som skola ingå i hans examen, medtaga varje ämne som kan ingå i tredje delen av någon av dessa examina eller i politices kandidatexamen, politices magisterexamen eller filosofie kandidatexamen.

När studera de sålunda medtager annat ämne, skola de kunskapsfordringar och andra villkor tillämpas, som beträffande ämnet gälla för den examen vari det kan ingå; examination skall förrättas av examinator i sistnämnda examen och betyg avgivas enligt de grunder som äro stadgade för denna.

62 §.

Studera de som avlagt juris kandidatexamen eller juris politices magisterexamen äger undergå efterprovning i varje ämne, som enligt 61 § kunnat medtagas i examen men ej ingått i denna.

Rätt till efterprovning föreligger jämväl för vinnande av något av betygen berömlig och med utmärkt beröm godkänd i ämne inom tredje delen av examen, i vilket han blivit prövad men icke erhållit något av dessa betyg.

Ej må någon mer än en gång undergå efterprovning i samma ämne.

Genom efterprovning erhållet betyg medför samma rättigheter, som om det erhållits i den avlagda examen.

I fråga om efterprovning skola de kunskapsfordringar och andra villkor tillämpas, som beträffande ämnet gälla för den examen, vari det kan ingå.

63 §.

Skriftlig ansökan om efterprovning ställes till dekanus och ingives till fakultetens expedition.

Sådan ansökan skall innehålla uppgift å de ämnen, som efterprovningen skall omfatta.

Vid ansökan skola fogas:

- 1) intyg, att den studera de är antecknad såsom närvarande vid universitetet eller högskolan;
- 2) betyg över den examen, som utgör villkor för efterprovning;
- 3) den studera des tentamensbok; samt
- 4) en avgift av fem kronor för varje ämne, som skall ingå i efterprovningen.

Riksgiltighet. Förhållandet till andra examina m. m.

64 §.

Studerande må övergå från en juridisk fakultet till annan sådan fakultet och äger därvid tillgodoräkna sig godkända tentamina vid den förra fakulteten för examens avläggande vid den senare, dock i fråga om juris kandidatexamen och juris politices magisterexamen med de begränsningar att *dels* propedeutisk kurs skall genomgå och tentamina i ämnen som tillhöra första delen av dessa examina avläggas vid en och samma fakultet, *dels ock* tentamina i civilrätt I och civilrätt II med internationell privaträtt skola avläggas vid en och samma fakultet.

Studerande, som övergår till annan juridisk fakultet, må icke utan vederbörande examinatorers medgivande för tentamens avläggande därstädes räkna sig till godo undervisning som åtnjutits, eller särskilt förhör som ägt rum vid den förra fakulteten.

65 §.

Studerande, som övergår till annan juridisk fakultet, skall vid inskrivningen i denna uppvisa sin tentamensbok från den förra fakulteten för anteckning om dagen för inskrivningen.

Vid sådan övergång skall vederbörande tjänsteman vid den fakultet där inskrivning sker, från den förra fakulteten infordra de uppgifter angående den studerande, som äro intagna i dennas matrikel, och därom verkställa anteckning i matrikel.

Studerande äger icke påfordra tentamen förrän inskrivning enligt första stycket ägt rum.

66 §.

Har studerande för juris politices magisterexamen avlagt godkänd tentamen i examensämne, vilket även ingår i juris kandidatexamen, skall tentamen med iakttagande av vad i 64 § sägs i fråga om rätt att tillgodoräkna godkända tentamina äga giltighet för examensämne med samma beteckning i sistnämnda examen, dock att valfritt studium i offentligrättsligt ämne enligt 14 § femte stycket 4. icke må äga sådan giltighet.

67 §.

Har studerande för juris kandidatexamen avlagt godkänd tentamen i examensämne, vilket även ingår i juris politices magisterexamen, skall tentamen med iakttagande av vad i 64 § sägs i fråga om rätt att tillgodoräkna godkända tentamina äga giltighet för examensämne med samma beteckning i sistnämnda examen. Motsvarande skall gälla för examensämnet straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper i juris kandidatexamen med hänsyn till examensämnet straffrätt i juris politices magisterexamen.

68 §.

Har studerande för politices kandidatexamen eller politices magisterexamen avlagt godkänd tentamen i något av nedannämnda ämnen skall han inom juris kandidatexamen eller juris politices magisterexamen åtnjuta befrielse

på grund av tentamen i nationalekonomi från ekonomisk samhällskunskap,

på grund av tentamen i statskunskap från statsrätt med folkrätt, dock att han skall undergå särskilt förhör i folkrätt,

på grund av tentamen i rättskunskap från den propedeutiska kursen samt

på grund av tentamen i statistik, företagsekonomi eller sociologi från motsvarande ämne.

69 §.

Den som avlagt *politices* kandidatexamen med nationalekonomi som huvudämne är för avläggande av *juris politices* magisterexamen befriad från att medtaga ämne tillhörande tredje delen av denna examen.

70 §.

Godkänd tentamen i filosofi kandidatexamen eller filosofisk ämbetsexamen för en betygsenhet i statistik, företagsekonomi eller sociologi samt för två betygsenheter i statskunskap skall äga giltighet för examensämne med samma beteckning i *juris politices* magisterexamen.

Denna stadga träder i kraft den

Genom denna stadga upphävas Kungl. Maj:ts stadga den 20 juni 1935 (nr 469) angående juridiska examina samt Kungl. Maj:ts stadga den 20 juni 1935 (nr 468) angående statsvetenskaplig examen i vad den avser statsvetenskaplig-juridisk examen, dock att *juris* kandidatexamen och statsvetenskaplig-juridisk examen, må intill utgången av år — — — avläggas enligt nu gällande bestämmelser. Efterprovning enligt fordringarna för statsvetenskaplig-juridisk examen må även därefter äga rum.

I övrigt skola följande övergångsbestämmelser gälla:

1. Den som nöjaktigt genomgått av juridisk fakultet anordnad propedeutisk kurs eller kurs i bokföring skall vara befriad från propedeutisk kurs respektive kurs i ekonomisk redovisning enligt nya stadgan.

2. Godkänd tentamen för *juris* kandidatexamen eller i juridiskt ämne i statsvetenskaplig-juridisk examen enligt nuvarande bestämmelser skall äga giltighet för ämne med motsvarande beteckning inom första och andra delarna av *juris* kandidatexamen och *juris politices* magisterexamen enligt den nya stadgan. Vid tillämpning härav skall nationalekonomi anses motsvara ekonomisk samhällskunskap och civilrätt II och III samt internationell privaträtt tillsammans anses motsvara civilrätt II med internationell privaträtt.

3. Godkänd tentamen till statsvetenskaplig examen för en betygsenhet i statistik och för två betygsenheter i statskunskap eller i nationalekonomi skall äga giltighet för motsvarande ämne i *juris politices* magisterexamen.

Anm. Det kan ifrågasättas, att vissa i stadgeförslaget upptagna bestämmelser — angående organisation, undervisnings- och examinationsskyldighet för lärare, tiden för undervisningen m. m. — hava sin rätta plats i universitetsstatuterna eller andra allmänna författningar angående universitet och högskolor. Med hänsyn till förestående omarbetning av dessa författningar har det emellertid ansetts lämpligt att för närvarande upptaga bestämmelserna i förslaget till examensstadga. Därest de ej överföras till statuterna m. fl. författningar, böra i dessa införas nödiga hänvisningar.

INNEHÅLL.

1 §. Examina. <i>Juris kandidatexamen.</i> 2 §. Behörighet att avlägga examen. 3 §. Examensämnen i första delen. 4 §. Examensämnen i andra delen. 5 §. Examensämnen i tredje delen. 6 §. Propedeutisk kurs. Kurs i ekonomisk redovisning. 7 §. Studietid. 8 §. Förutsättningar för tentamina. 9 §. Ämnenas tidsföljd. 10 §. Undantag från studieordning. 11 §. Fordringar för examen. <i>Juris politices magistereexamen.</i> 12 §. Behörighet att avlägga examen. 13 §. Examensämnen i första och andra delen. 14 §. Examensämnen i tredje delen. 15 §. Studietid. 16 §. Förutsättningar för tentamina. Ämnenas tidsföljd. 17 §. Undantag från studieordning. 18 §. Fordringar för examen. <i>Juris licentiatexamen och juris doktorsgrad.</i> 19 §. Behörighet att avlägga examen. 20 §. Examensämnen. 21 §. Viss praktik som villkor för examen. 22 §. Juris doktorsgrad. <i>Undervisningen.</i> 23 §. Undervisningens allmänna uppgift. 24 §. Undervisningens former. 25 §. Undervisningsformernas innehåll. 26 §. Begagnande av undervisningen. 27 §. Tiden för undervisningen. 28 §. Lärare. 29 §. Lärarnas undervisningsskyldighet. 30 §. Undervisningen avgiftsfri.	<i>Examinationen.</i> 31 §. Kunskapsfordringar. 32 §. Tentamina. Deras former. 33 §. Särskilda förhör. 34 §. Tiden för tentamina och särskilda förhör. 35 §. Examinatorer. 36 §. Medexaminator. 37 §. Betyg. 38 §. Grunder för betyg. 39 §. Tentamen för höjande av betyg. 40 §. Tentaminas giltighet. <i>Avrådnung och avstängning.</i> 41 §. Nämndens sammansättning. 42 §. Nämndens uppgifter och sammanträdestider. 43 §. Avstängnings- och avrådningsbeslut. 44 §. Förklaring från studerande. 45 §. Samråd med studentrepresentanter. 46 §. Beslutförhet. 47 §. Underrättelse om meddelat beslut. <i>Reglementariska bestämmelser.</i> 48 §. Undervisningsplan. Schema. 49 §. Studieplaner. 50 §. Studiehandbok. 51 §. Årlig granskning av studiehandbok. 52 §. Förberedande behandling av ärenden rörande undervisningen m. m. 53 §. Studiehandledning. 54 §. Offentliggörande i föreläsningskatalog. 55 §. Tentamensbok m. m. 56 §. Ansökan om examen. 57 §. Examen. 58 §. Fakultetsorganisationen. 59 §. Samhällsvetenskapliga ämnen i tredje delen av juris politices magistereexamen m. m. 60 §. Studietidsstatistik.

Tillval av ämne. Efterprovning.

- 61 §. Tillval av ämne.
- 62 §. Efterprovning.
- 63 §. Ansökan om efterprovning.

Riksgiltighet. Förhållandet till andra examina m. m.

- 64 §. Övergång till annan fakultet. Riksgiltighet.
- 65 §. Förfarandet vid flyttning.
- 66 §. Tentamen för juris politices magisterexamen giltig för juris kandidatexamen.
- 67 §. Tentamen för juris kandidatexamen giltig för juris politices magisterexamen.
- 68 §. Tentamen för samhällsvetenskaplig examen giltig för juris kandidatexamen och juris politices magisterexamen.
- 69 §. Politices kandidatexamen i visst fall giltig för tredje delen av juris politices magisterexamen.
- 70 §. Tentamen i vissa ämnen för filosofie kandidatexamen eller filosofisk ämbetsexamen giltig för juris politices magisterexamen.

Förslag till

Stadga om samhällsvetenskapliga examina.

Examina. Samhällsvetenskaplig ämnesgrupp.

1 §.

Samhällsvetenskapliga examina äro *politices* kandidatexamen och *politices* magisterexamen. De avläggas inom filosofiska fakulteten.

2 §.

Inom filosofiska fakulteten finnes en samhällsvetenskaplig ämnesgrupp.

Samhällsvetenskapliga examina meddelas av denna ämnesgrupp.

Ärenden angående samhällsvetenskapliga examina handhas av ämnesgruppen. På gruppen ankomma jämväl ärenden angående undervisning och examination i samhällsvetenskapliga ämnen i tredje delen av *juris politices* magisterexamen.

3 §.

Samhällsvetenskapliga ämnesgruppen består av professorer och andra självständiga företrädare för samhällsvetenskapliga examensämnen, nämligen ekonomisk historia, företagsekonomi, kulturgeografi (geografi, särskilt kulturgeografi med ekonomisk geografi), nationalekonomi, sociologi, statistik och statskunskap.

Vid handläggning av ärenden rörande samhällsvetenskapliga examinas fasta ämnen äger professorn i allmän rättslära inom juridiska fakulteten säte och stämma i ämnesgruppen.

En av gruppens professorer tjänstgör såsom ordförande. Beträffande detta uppdrag äger vad som är stadgat angående dekanus i fakultet motsvarande tillämpning.

4 §.

Behörighet att avlägga samhällsvetenskapliga examina tillkommer den, som avlagt studentexamen.

Den som icke i studentexamen eller fyllnadsprövning därtill erhållit vitsord om godkända insikter i matematik enligt fordringarna för den allmänna linjens sociala gren eller för reallinjen skall hava nöjaktigt genomgått särskild kurs i ämnet avsedd för dem, som ämna idka samhällsvetenskapliga studier, eller styrka däremot svarande kunskaper.

Politics kandidatexamen.

5 §.

Politics kandidatexamen omfattar dels fasta examensämnen, dels ett valfritt huvudämne.

Fasta examensämnen äro statistik, statskunskap, kulturgeografi, företags ekonomi med ekonomisk redovisning, nationalekonomi, sociologi och rättskunskap.

Såsom huvudämne kan väljas ett vart av ovannämnda fasta ämnen, dock ej rättskunskap.

I examen ingår vidare ett allmänt samhällsvetenskapligt prov.

6 §.

Fast examensämne har till syfte att orientera den studerande om ämnets innehåll och metoder. De fasta examensämnena skola därjämte tillsammans bibringa de studerande en översikt över det samhällsvetenskapliga arbetsområdet och sambandet mellan olika samhällsvetenskaper.

I huvudämne skola de studerande bedriva mera ingående studier inom hela ämnesområdet samt aktivt deltaga i seminariearbete (huvudämne: allmän kurs).

7 §.

Undervisningen skall anordnas och kunskapsfordringarna avvägas så, att studietiden för de fasta ämnena normalt icke kommer att överstiga sammanlagt fem terminer. Härvid skall i allmänhet beräknas för statistik en, för statskunskap fyra femtedels, för kulturgeografi en halv, för företagsekonomi med ekonomisk redovisning sju tiondels, för nationalekonomi en, för sociologi en halv och för rättskunskap en halv termin.

För huvudämne beräknas en normal studietid, som tillsammans med tiden för motsvarande fasta ämne uppgår till två terminer.

8 §.

Studerande skall, innan tentamen i något i examen ingående ämne medgives honom, ha fullgjort vad enligt 4 § erfordras för behörighet att avlägga examen.

Beträffande tentaminas inbördes ordning gäller

att godkänd tentamen skall ha avlagts i statistik före tentamen i kulturgeografi eller företagsekonomi,

att godkänd tentamen skall ha avlagts i statistik och kulturgeografi ävensom godkänt förhör ägt rum i ekonomisk redovisning före tentamen i nationalekonomi,

att godkänd tentamen skall ha avlagts i samtliga ovannämnda ämnen samt i statskunskap före tentamen i sociologi eller rättskunskap,

att godkänd tentamen i samtliga fasta ämnen utom rättskunskap skall ha avlagts före allmänt samhällsvetenskapligt prov

samt att godkänd tentamen skall ha avlagts i samtliga fasta ämnen ävensom godkänt allmänt samhällsvetenskapligt prov ägt rum före tentamen i huvudämne.

Examinator, som icke finner sig kunna godkänna tentamen eller förhör men som dock anser den studerandes insikter tillräckliga för studium av efterföljande ämnen, äger medgiva den studerande rätt att fortsätta studiegången och avlägga tentamina i samma ordning som om tentamen eller förhör godkänts.

Undantag från den föreskrivna ordningen för tentamina må, där särskilda skäl därtill äro, medgivas av ämnesgruppen.

9 §.

För examen fordras att den studerande nöjaktigt genomgått kurs i ekonomisk redovisning samt blivit godkänd i samtliga fasta examensämnen, i huvudämne: allmän kurs ävensom i allmänt samhällsvetenskapligt prov.

Politics magisterexamen.

10 §.

Politics magisterexamen omfattar dels de fasta examensämnena för politics kandidatexamen, dels ett valfritt huvudämne och ett stödämne. I examen ingår vidare allmänt samhällsvetenskapligt prov enligt 5 § fjärde stycket.

11 §.

Såsom huvudämne kan väljas ett vart av de enligt 5 § såsom huvudämne i politics kandidatexamen tillåtna examensämnena samt ekonomisk historia.

Huvudämne består av två delar, huvudämne: allmän kurs och huvudämne: specialkurs. Vad i 6 § andra stycket sägs om huvudämne: allmän kurs äger tillämpning för politics magisterexamen. Huvudämne: specialkurs omfattar fördjupade studier för förvärvande av grundlig kännedom om de inom ämnet använda vetenskapliga metoderna samt specialisering och självständigt vetenskapligt arbete inom en del av ämnet.

Huvudämne: allmän kurs i politics kandidatexamen äger giltighet för samma examensämne i politics magisterexamen.

12 §.

Såsom stödämne må väljas varje såsom huvudämne tillåtet examensämne, dock att, då huvudämnet är ekonomisk historia, såsom stödämne skall ingå historia, samt att för vissa huvudämnena annat stödämne må väljas enligt nedanstående uppställning:

till kulturgeografi	— geografi (naturegeografi);
till nationalekonomi	— matematik, finanslära;
till sociologi	— psykologi, praktisk filosofi;
till statistik	— matematik, försäkringsmatematik och matematisk statistik, matematisk statistik;
till statskunskap	— historia.

Ämnesgruppen må, där med hänsyn till huvudämnets inriktning befinnes lämpligt, medgiva att annat vid universitetet eller fackhögskola representerat ämne medtages såsom stödämne, så ock att i stället för ett stödämne medtagas två ämnen med kurser som tillsammans svara däremot.

13 §.

I stödämne skola förvärfvas fördjupade insikter i ämnets metodik, inriktade med hänsyn till huvudämnet och specialiseringen inom detta. Stödämne väljes av den studerande efter samråd med examinator i huvudämnet så, att det på lämpligt sätt kompletterar detta.

Den som avlagt politics kandidatexamen, vari det såsom stödämne valda examensämnet ingått som huvudämne (allmän kurs), må i skälig omfattning tillgodoräknas detta.

14 §.

För examen beräknas en normal studietid av nio terminer.

Undervisningen skall anordnas och kunskapsfordringarna avvägas så, att studietiden normalt kommer att utgöra

för de fasta examensämnena tillsammans fem terminer med fördelning som i 7 § sägs;

för huvudämne: allmän kurs och specialkurs tre terminer samt
för stödämne en termin.

15 §.

Vad i 8 § är stadgat för politics kandidatexamen skall äga motsvarande tillämpning i fråga om politics magisterexamen.

Tentamen i stödämne må icke påfordras före godkända tentamina i samtliga fasta ämnen samt godkänt allmänt samhällsvetenskapligt prov.

Tentamen i huvudämne: specialkurs må icke avläggas före godkänd tentamen i huvudämne: allmän kurs samt i stödämne.

16 §.

För examen fordras att den studerande blivit godkänd i samtliga fasta examensämnen, i allmänt samhällsvetenskapligt prov, i huvudämne: allmän kurs och specialkurs samt i stödämne.

Undervisningen.

17 §.

Undervisningen har till uppgift att underlätta för de studerande att genom självständigt studiearbete förvärva erforderliga insikter i examensämnena, att bibringa de studerande skolning i samhällsvetenskaplig metod ävensom att utveckla deras muntliga och skriftliga framställningsförmåga.

18 §.

Samhällsvetenskapliga ämnesgruppen skall anordna erforderlig undervisning för dem, som förbereda sig för samhällsvetenskapliga examina.

Undervisningen sker huvudsakligen i form av grundläggande kurser, tillämpningsövningar, exkursioner, vetenskapliga föreläsningar ävensom seminarieövningar.

Varje lärare har att, även utanför sin fastställda undervisningsskyldighet, i lämplig utsträckning lämna de studerande handledning angående deras studier, inom det ämne han företräder.

19 §.

Utöver undervisningen i de särskilda examensämnena anordnas årligen såsom inledning till studierna en kortare samhällsvetenskaplig orienteringskurs och mot slutet av den för politices kandidatexamen stadgade studiegången allmänna samhällsvetenskapliga seminarieövningar.

20 §.

Den i de särskilda examensämnena anordnade undervisningen bör av de studerande begagnas samtidigt med studiet av ämnet.

Samhällsvetenskaplig orienteringskurs och allmänna samhällsvetenskapliga seminarieövningar äro obligatoriska. Deltagande i undervisningen i de särskilda examensämnena är obligatoriskt i den utsträckning, som angives i kunskapsfordringarna.

För deltagande i de allmänna samhällsvetenskapliga seminarieövningarna kräves godkända tentamina i statistik, statskunskap, kulturgeografi, företagsekonomi och nationalekonomi. För begagnande av undervisningen i huvudämne: allmän kurs fordras att den studerande godkänts i samtliga fasta ämnen. För begagnande av undervisning i huvudämne: specialkurs och i stödämne gäller samma fordran; därjämte kräves att allmänt samhällsvetenskapligt prov godkänts.

Undantag från vad i tredje stycket sägs må medgivas av examinator. Med hänsyn till ådagalagd studieförmåga eller där eljest synnerliga skäl därtill föranleda må befrielse från obligatorisk undervisning medgivas, beträffande samhällsvetenskaplig orienteringskurs och allmänna samhällsvetenskapliga seminarieövningar av ämnesgruppen, och i övrigt av vederbörande examinator.

21 §.

Undervisningen i de fasta examensämnena äger rum under tiden 1 september—15 december under höstterminen samt 1 februari—23 maj under vårterminen. Ämnesgruppen har att bestämma när under dessa perioder undervisning av skilda slag skall äga rum.

Undervisningen i huvudämne: allmän kurs, i huvudämne: specialkurs och i stödämne äger rum under samma tid som undervisningen för filosofiska examina.

Undervisningen i de fasta examensämnena skall av ämnesgruppen så anordnas att den svarar mot den ordning för studierna, som i denna stadga angives.

Vid undervisningens ordnande skall hänsyn tagas till värnpliktstjänstgöring som åligger ett större antal studerande.

22 §.

Vid undervisningen skola jämte professorerna och andra självständiga företrädare för de särskilda examensämnena medverka preceptorer, innehavare av docenttjänst, biträdande lärare, assistenter och amanuenser, envar inom sitt ämnesområde.

Undervisningens fördelning mellan lärarna inom den för envar fastställda undervisningsskyldigheten bestämmes av den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen.

Professor och annan självständig ämnesrepresentant har att öva tillsyn å övriga lärares undervisning, därvid, om i ett ämne finnas flera professorer, ämnesgruppen beslutar om fördelning mellan dem av detta åliggande.

23 §.

Undervisningsskyldigheten för lärare i särskilda ämnen omfattar jämväl deltagande i den i 19 § omnämnda för flera ämnen gemensamma undervisningen.

Lärare åvilande undervisningsskyldighet bör fördelas över läsåret på sätt, som ur undervisningens synpunkt befinnes lämpligt.

Har annan lärare än professor eller proceptor att förrätta examination, skall undervisningsskyldigheten i däremot svarande grad nedsättas.

Mindre jämkningar i vad som blivit bestämt må, då skäl därtill äro, medgivas av ämnesgruppens ordförande.

24 §.

Undervisningen inom ämnesgruppen är avgiftsfri.

Examinationen.

25 §.

Kunskapsfordringarna i fast ämne och huvudämne: allmän kurs fastställas av ämnesgruppen på förslag av ämnets företrädare inom gruppen; där för fast ämne särskild examinator förordnats har denne att framställa sådant förslag. Härvid skall för varje examensämne angivas den litteratur, som skall för betyget godkänd genomgåas av den studerande, samt den undervisning, som är obligatorisk.

Ämnesgruppen har att tillse att fordringarna i de fasta ämnena så utformas, att en med hänsyn till dessa ämnens inbördes förhållande lämpligt samordnad studiegång erhålles.

26 §.

Kunskapsfordringarna i huvudämne: specialkurs samt i stödämnescurs i ämne som omnämas i 3 § fastställas till sitt omfång och sina allmänna riktlinjer av ämnesgruppen på förslag av examinator.

Inom den av ämnesgruppen sålunda angivna ramen bestämmas kunskapsföringarna för varje studerande av examinator. Härvid bör beträffande huvudämne: specialkurs beaktas att en väsentlig del av studietiden skall anslås till utarbetandet av ett examensarbete.

27 §.

På yrkande av ledamot eller särskild examinator eller av ombud för de studerande i ämnesgruppens undervisningsnämnd, skall ämnesgruppens beslut i ärende, som i 25 och 26 §§ avses, underställas kanslerns prövning.

28 §.

I varje examensämne skall den studerande undergå tentamen inför vederbörande examinator.

Tentamen kan efter examinatorns bestämmande ske muntligen eller skriftligen. Skriftlig tentamen skall åtföljas av muntlig tentamen, då examinator så bestämmer eller det påkallas av den studerande. Examinator äger förordna att muntliga tentamina inför honom skola vara offentliga. Tentamen skall jämväl vara offentlig, där det påfordras av den studerande.

Offentlig tentamen förrättas å någon universitetets lokal och skall vara i god tid kungjord genom anslag.

Enbart muntlig tentamen må ej anställas med flera än tre studerande samtidigt.

29 §.

Kursen i ekonomisk redovisning avslutas med förhör.

I anslutning till de i 19 § föreskrivna seminarieövningarna anordnar ämnesgruppen en gång varje termin ett skriftligt prov (allmänt samhällsvetenskapligt prov). Härvid skall behandlas en allmän samhällsvetenskaplig uppgift, avsedd att pröva den studerandes förmåga att, med tillgång till behövliga hjälpmedel, på ett praktiskt problem tillämpa och samordna från olika samhällsvetenskaper tillägnade synpunkter.

30 §.

I de fasta examensämnena skall tentamen förrättas under minst sex perioder per läsår. Dessa tentamensperioder fastställas särskilt för varje ämne av samhällsvetenskapliga ämnesgruppen före läsårets början. Tentamensperioderna skola förläggas till tid, som med hänsyn till undervisningens anordning befinnes lämplig; en tentamensperiod skall vara förlagd till tiden 15 juni—15 augusti. Det må föreskrivas att anmälan till tentamen under denna period skall göras före vårterminens slut.

Examinator vare oförhindrad att medgiva tentamen mellan tentamensperioderna.

För tentamina i huvud- och stödämnena gälla samma bestämmelser som för filosofiska examina.

31 §.

Examinator i de i 3 § nämnda examensämnen är professor eller, där professor ej finnes, annan självständig företrädare för ämnet. Där i ett examensämne äro flera professorer fördelar ämnesgruppen examinationen mellan dem. Förordnande av examinator i rättskunskap meddelas av kanslern efter förslag av juridiska fakulteten.

Till examinator i fast ämne äger kanslern, efter förslag av ämnesgruppen, förordna annan lärare än i första stycket sägs. Lärare, som jämlikt 22 § övar tillsyn å undervisningen i ämnet, äger närvara vid examination däri.

Ämnesgruppen förordnar de lärare, som ha att utforma och bedöma det allmänna samhällsvetenskapliga provet.

I stödämne som icke omförmäles i 3 § förrättas examinationen av examinator i filosofie kandidatexamen eller, där ämnet ej kan ingå i denna examen, av den som av kanslern förordnas.

32 §.

När studerande påkallar tentamen i examensämne, vari han två gånger underkänts, äge såväl examinator som den studerande hos ämnesgruppens ordförande anhålla att gruppen förordnar annan lämplig lärare att jämte examinator förrätta tentamen. Sådant förordnande av medexaminator må, därest ordföranden ej är examinator, efter ämnesgruppens bemyndigande och enligt grunder, som fastställts av gruppen, meddelas av ordföranden.

Om examinatorerna vid här avsedd tentamen ej bli ense om betyget, gälla den mening, som är för den studerande fördelaktigast.

33 §.

I fast ämne, i huvudämne: allmän kurs och i stödämne skola betyg givas med något av vitsorden med beröm godkänd, icke utan beröm godkänd, godkänd och icke godkänd. Vad nu sagts skall ock gälla allmänt samhällsvetenskapligt prov.

I huvudämne: specialkurs skola betyg givas med något av vitsorden berömlig, med utmärkt beröm godkänd, med beröm godkänd, icke utan beröm godkänd, godkänd och icke godkänd.

Vid förhör i ekonomisk redovisning meddelas endast något av betygen godkänd och icke godkänd.

34 §.

Vid betygssättningen bör hänsyn tagas såväl till den studerandes kunskaper som till graden av den mognad och förmåga av självständigt omdöme, som av honom ådagaläggas.

För betygen godkänd, icke utan beröm godkänd och med beröm godkänd må ej fordras till omfattningen olika lärokurser.

Vitsorden med utmärkt beröm godkänd och berömlig böra endast givas, då den studerande ådagalagt vetenskaplig förmåga och synnerlig mognad.

35 §.

Studerande, som avlagt godkänd tentamen, må icke påfordra förnyad tentamen för att i samma examensämne erhålla sådant förhöjt betyg, som skulle kunnat erhållas med samma lärokurs.

36 §.

Begränsad giltighetstid för godkända tentamina må icke föreskrivas.

Reglementariska bestämmelser.

37 §.

Plan för undervisningen under varje läsår (undervisningsplan) skall med iakttagande av vad i 21 § sägs av ämnesgruppen fastställas före den föregående vårterminens slut. Undervisningsplanen skall för varje examensämne upptaga den undervisning, som meddelas under läsåret samt den ungefärliga tiden härför.

På grundval av undervisningsplanen skall ämnesgruppen för varje termins undervisning fastställa detaljerat schema före den föregående terminens slut.

38 §.

Samhällsvetenskapliga ämnesgruppen skall upprätta studieplan för samhällsvetenskapliga examina. I studieplanen skall angivas den ordning vari de särskilda examensämnena skola studeras och undervisningen begagnas ävensom intagas erforderliga anvisningar och råd angående självständigt studiearbete samt vad ämnesgruppen i övrigt finner lämpligt meddela.

39 §.

Genom ämnesgruppens försorg skall en studiehandbok för de studerande för samhällsvetenskapliga examina upprättas och av trycket utgivas. Studiehandboken bör så avfattas, att de studerande därav kunna inhämta kännedom om vad de för begagnande av undervisningen och avläggande av nämnda examina böra iakttaga. I studiehandboken skola sålunda intagas erforderliga delar av universitetsstatuterna, denna examensstadga, gällande studieplan, fullständig redogörelse för de enligt 25 och 26 §§ av ämnesgruppen fastställda kunskapsfordringarna i de särskilda examensämnena samt vad i övrigt för det med studiehandboken avsedda ändamålet kan finnas nödigt.

Studiehandbok skall kostnadsfritt tillhandahållas varje studerande, som inskriver sig i filosofiska fakulteten för bedrivande av samhällsvetenskapliga studier, och finnas i bokhandeln tillgänglig.

40 §.

Studieplaner samt för övrigt i studiehandboken införda anvisningar och råd skola årligen inom ämnesgruppen underkastas granskning för vidtagande av erforderliga ändringar.

41 §.

Inom samhällsvetenskapliga ämnesgruppen skall finnas en undervisningsnämnd i enlighet med vad i universitetsstatuterna är stadgat för fakultet.

Ämnesgruppens beslut i de ärenden, som omförmälas i 37—40 §§ skola förberedas av denna undervisningsnämnd. Nämnden skall, sedan varje lärare inom ämnesgruppen beretts tillfälle att yttra sig angående den honom åvilande undervisningen, avgiva förslag i förevarande ärenden.

42 §.

Ämnesgruppen skall utse lärare att gå de studerande personligen till handa med upplysningar och råd angående studiernas lämpliga uppläggning och bedrivande.

43 §.

Den av ämnesgruppen jämlikt 37 § fastställda undervisningsplanen skall offentliggöras i höstterminens katalog över föreläsningar och övningar. I varje termins katalog skall jämväl intagas av ämnesgruppen fastställt schema för undervisningen under terminen.

I katalogen skall vidare intagas vad som gäller om tiden för tentamina och allmänt samhällsvetenskapligt prov samt om tid och sätt för anmälan därtill.

44 §.

Då studerande första gången inskrives i filosofisk fakultet, skall han erhålla en enligt ett av kanslern fastställt formulär upprättad tentamensbok, vari dagen för inskrivningen antecknas.

Har studerande undergått godkänd tentamen, skall examinerator i hans tentamensbok anteckna år och dag för tentamen jämte det betyg, som därvid tilldelats den studerande; anteckningen skall förses med examinerators namnunderskrift. Sådan anteckning skall ock ske då den studerande deltagit i orienteringskurs och seminarieövningar enligt 19 § samt undergått i 29 § angivet prov. Härjämte skall examinerator vid tentamen i stödämne anteckna det huvudämne för vilket stödämnet gäller.

När tentamen eller prov förrättats, skall, vare sig den studerande blivit godkänd eller icke, samt när den studerande deltagit i de i 19 § omförmälda kurs och övningar, anmälan därom göras hos fakulteten i den ordning denna bestämmelser och anteckning införs i fakultetens matrikel.

Om undantag från föreskriven studieordning enligt 8 § andra och tredje styckena och om medgiven befrielse från viss undervisning enligt 20 § skall anteckning ske i tentamensbok och i fakultetens matrikel.

45 §.

Skriftlig ansökan om examen ställes till ämnesgruppens ordförande och ingives till fakultetens expedition.

Sådan ansökan skall innehålla uppgift å de ämnen, som skola ingå i examen.
Vid ansökningen skola fogas:

- 1) intyg, att den studerande är antecknad såsom närvarande vid universitetet eller högskolan,
- 2) bevis, utvisande att den studerande fullgjort vad som enligt denna stadga fordras för behörighet att avlägga avsedd examen;
- 3) den studerandes tentamensbok; samt
- 4) en avgift av femton kronor.

46 §.

Har examensansökan ingivits under termin skall den av ämnesgruppens ordförande prövas inom en vecka, i annat fall senast inom två veckor.

Därest den studerande fullgjort vad för examen är stadgat, skall gruppens ordförande förklara examen godkänd och däröver utfärda diplom, som av ordföranden underskrives.

Om avlagda examina skall anteckning ske i fakultetens matrikel.

Den som deltagit i samhällsvetenskaplig orienteringskurs och avlagt godkänd tentamen i samtliga fasta examensämnen äge i den ordning ovan är stadgat därom av ordföranden erhålla bevis.

47 §.

För kontroll av att de i 7 och 14 §§ stadgade normaltiderna ej överskridas skall statistik föras enligt vad därom stadgas.

Tillval av ämne. Efterprovning.

48 §.

Studerande vare oförhindrad att i politics kandidatexamen eller politics magisterexamen, utöver de ämnen, som skola ingå i hans examen, medtaga varje ämne, som kan ingå i någon av dessa examina eller i filosofie kandidatexamen.

När studerande sålunda medtager annat ämne skola de kunskapsfordringar och andra villkor tillämpas, som beträffande ämnet gälla för den examen vari det kan ingå; examination skall förrättas av examinator i sistnämnda examen och betyg avgivas enligt de grunder, som äro stadgade för denna.

49 §.

Studerande som avlagt politics kandidatexamen eller politics magisterexamen äger undergå efterprovning i varje ämne, som enligt 48 § kunnat medtagas i examen men ej ingått i denna.

Rätt till efterprovning för politics magisterexamen föreligger jämväl för vinnande av något av betygen berömlig och med utmärkt beröm godkänd i huvudämne: specialkurs i vilket han blivit prövad men icke erhållit något av dessa betyg.

Ej må någon mer än en gång undergå efterprovning i samma ämne.

Genom efterprovning erhållet betyg medför samma rättigheter, som om det erhållits i den avlagda examen.

I fråga om efterprovning skola de kunskapsfordringar och andra villkor tillämpas, som beträffande ämnet gälla för den examen, vari det kan ingå.

50 §.

Skriftlig ansökan om efterprovning ställes till den samhällsvetenskapliga ämnesgruppens ordförande och ingives till fakultetens expedition.

Sådan ansökan skall innehålla uppgift å de ämnen, som efterprovningen skall omfatta.

Vid ansökan skola fogas:

- 1) intyg, att den studerande är antecknad såsom närvarande vid universitetet eller högskolan;
- 2) betyg över den examen, som utgör villkor för efterprovning;
- 3) den studerandes tentamensbok; samt
- 4) en avgift av fem kronor för varje ämne, som skall ingå i efterprovningen.

Riksgiltighet. Förhållandet till andra examina.

51 §.

Studerande må övergå från en filosofisk fakultet till annan sådan fakultet och äger därvid tillgodoräkna sig godkända tentamina för samhällsvetenskaplig examen vid den förra fakulteten för examens avläggande vid den senare, dock med den begränsningen att tentamina i samhällsvetenskapliga examinas fasta ämnen jämte allmänt samhällsvetenskapligt prov skola avläggas vid en och samma fakultet.

Studerande, som övergår till annan filosofisk fakultet, må icke utan vederbörande examinatorers medgivande för tentamens avläggande därstädes räkna sig till godo undervisning som åtnjutits eller förberedande prov som ägt rum vid den förra fakulteten.

52 §.

Studerande, som övergår till annan filosofisk fakultet, skall vid inskrivningen i denna uppvisa sin tentamensbok från den förra fakulteten för anteckning om dagen för inskrivningen.

Vid sådan övergång skall vederbörande tjänsteman vid den fakultet där inskrivning sker, från den förra fakulteten infordra de uppgifter angående den studerande, som äro intagna i dennas matrikel, och därom verkställa anteckning i matrikel.

Studerande äger icke påfordra tentamen förrän inskrivning enligt första stycket ägt rum.

53 §.

Godkänd tentamen i samhällsvetenskapligt ämne för juris politices magisterexamen, filosofie kandidatexamen eller filosofisk ämbetsexamen må efter examinatorns prövning tillgodoräknas för samhällsvetenskapliga examina, dock med iakttagande av vad i 51 § första stycket är stadgat.

54 §.

Betyg för juris politices magisterexamen i ämne vilket såsom fast ämne ingår i samhällsvetenskapliga examina skall städse äga giltighet för sådant ämne under förutsättning att den för detta beräknade studietiden icke överstiger den, som beräknats för det ämne i vilket tentamen avlagts.

Godkänd tentamen i filosofie kandidatexamen eller filosofisk ämbetsexamen för en betygsenhet i statistik, statskunskap, företagsekonomi eller sociologi samt för två betygsenheter i nationalekonomi äga giltighet för fast examensämne i samhällsvetenskapliga examina.

55 §.

Den som avlagt godkända tentamina i samtliga till juris politices magisterexamens första och andra delar hörande ämnen är för avläggande av politices kandidatexamen eller politices magisterexamen befriad från att medtaga de fasta ämnena statskunskap och rättskunskap.

Denna stadga träder i kraft den — — —.

Genom denna stadga upphäves Kungl. Maj:ts stadga den 20 juni 1935 (nr 468) angående statsvetenskaplig examen i vad den avser statsvetenskaplig-filosofisk examen, dock att sådan examen må intill utgången av — — — avläggas enligt nu gällande bestämmelser. Efterprövning enligt fordringarna för statsvetenskaplig-filosofisk examen må även därefter äga rum.

I övrigt skola följande övergångsbestämmelser gälla:

1. Godkänd tentamen till statsvetenskaplig examen för en betygsenhet i statistik, statskunskap, geografi (kulturgeografi) eller sociologi eller för två betygsenheter i nationalekonomi skall äga giltighet för motsvarande ämne såsom fast examensämne i politices kandidatexamen eller politices magisterexamen.

2. Godkänd tentamen till statsvetenskaplig examen för två betygsenheter i statistik, statskunskap, geografi (kulturgeografi) eller sociologi skall äga giltighet för motsvarande ämne såsom huvudämne: allmän kurs i politices kandidatexamen eller politices magisterexamen.

Anm. Jfr anm. å sid. 22.

INNEHÅLL.

- Examina. Samhällsvetenskaplig ämnesgrupp.*
- 1 §. Examina.
 2 §. Samhällsvetenskaplig ämnesgrupp.
 3 §. Ämnesgruppens organisation.
 4 §. Behörighet att avlägga examina.
- Politices kandidatexamen.*
- 5 §. Examens utformning.
 6 §. Examensämnenas innehåll.
 7 §. Studietid.
 8 §. Förutsättningar för tentamina. Ämnenas tidsföljd.
 9 §. Fordringar för examen.
- Politices magisterexamen.*
- 10 §. Examens utformning.
 11 §. Huvudämne.
 12 §. Tillåtna stödämnen.
 13 §. Fordringar i stödämne.
 14 §. Studietid.
 15 §. Förutsättningar för tentamina. Ämnenas tidsföljd.
 16 §. Fordringar för examen.
- Undervisningen.*
- 17 §. Undervisningens allmänna upp-
gift.
 18 §. Undervisningens former.
 19 §. Orienteringskurs och seminarie-
övningar.
 20 §. Begagnande av undervisningen.
 21 §. Tiden för undervisningen.
 22 §. Lärare.
 23 §. Lärarnas undervisningsskyldig-
het.
 24 §. Undervisningen avgiftsfri.
- Examinationen.*
- 25 §. Kunskapsfordringar i fast ämne
och i huvudämne: allmän kurs.
 26 §. Kunskapsfordringar i huvudämne:
specialkurs och i stödämne.
 27 §. Rätt att underställa visst beslut
kanslerns prövning.
 28 §. Tentamina. Deras former.
- 29 §. Allmänt samhällsvetenskapligt
prov m. m.
 30 §. Tiden för tentamina.
 31 §. Examinatorer.
 32 §. Medexaminator.
 33 §. Betyg.
 34 §. Grunder för betyg.
 35 §. Tentamen för höjande av betyg.
 36 §. Tentaminas giltighet.
- Reglementariska bestämmelser.*
- 37 §. Undervisningsplan. Schema.
 38 §. Studieplan
 39 §. Studiehandbok.
 40 §. Årlig granskning av studiehand-
bok.
 41 §. Undervisningsnämnd.
 42 §. Studiehandledning.
 43 §. Offentliggörande i föreläsnings-
katalog.
 44 §. Tentamensbok.
 45 §. Ansökan om examen.
 46 §. Examen.
 47 §. Studietidsstatistik.
- Tillval av ämne. Efterprovning.*
- 48 §. Tillval av ämne.
 49 §. Efterprovning.
 50 §. Ansökan om efterprovning.
- Riksgiltighet. Förhållandet till andra
examina.*
- 51 §. Övergång till annan fakultet.
Riksgiltighet.
 52 §. Förfarandet vid flyttning
 53 §. Tentamen i samhällsvetenskapligt
ämne för annan examen må under
vissa förutsättningar tillgodoräknas
för samhällsvetenskapliga examina.
 54 §. Tentamen i vissa ämnen för juris
politices magisterexamen, filosofie
kandidatexamen och filosofisk äm-
betsexamen giltig för samhällsveten-
skapliga examina.
 55 §. Första och andra delen av juris
politices magisterexamen giltig för
vissa ämnen i politices kandidatexa-
men.

Förslag till

**Kungörelse om ändring i vissa delar av stadgan den 1 november 1907
(nr 93) angående filosofiska examina.**

Härigenom förordnas, att §§ 1 och 22 stadgan den 1 november 1907 angående filosofiska examina skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i stadgan skall införas en ny paragraf, benämnd § 10 a., av nedan angiven lydelse.

§ 1.

Examina inom filosofisk fakultet äro filosofisk ämbetsexamen, filosofie kandidatexamen, politices magisterexamen, politices kandidatexamen, filosofie licentiatexamen samt teologisk-filosofisk examen.

Om politices magisterexamen och politices kandidatexamen äro bestämmelser givna i stadgan om samhällsvetenskapliga examina.

Åt den — — — filosofie doktorsgrad.

§ 10 a.

1. Tentamen för politices magisterexamen eller politices kandidatexamen må tillgodoräknas för filosofisk ämbetsexamen eller filosofie kandidatexamen, därvid

tentamen i statistik såsom fast ämne äger giltighet för en betygsenhet i detta ämne;

tentamina i kulturgeografi, företagsekonomi och nationalekonomi såsom fasta ämnen tillsammans äga giltighet för en betygsenhet i nationalekonomi;

tentamen i stödämne inom den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen äger giltighet för en betygsenhet i motsvarande ämne;

tentamen i huvudämne: allmän kurs äger giltighet för två betygsenheter i motsvarande ämne, dock ej i kulturgeografi.

2. Tentamen för juris politices magisterexamen må tillgodoräknas för filosofisk ämbetsexamen eller filosofie kandidatexamen, därvid

tentamen i statskunskap äger giltighet för två betygsenheter i detta ämne;

tentamina i företagsekonomi och nationalekonomi tillsammans äga giltighet för två betygsenheter i nationalekonomi.

3. I övrigt ankommer på examinatorns prövning i vad mån prov som avlagts för politices magisterexamen, politices kandidatexamen eller juris politices magisterexamen må tillgodoräknas.

§ 22.

Behörighet att avlägga filosofie licentiatexamen tillkommer envar, som avlagt filosofisk ämbetsexamen, filosofie kandidatexamen, politices magisterexamen, politices kandidatexamen, juris politices magisterexamen eller statsvetenskaplig examen.

Denna kungörelse träder i kraft den

Förslag till

Kungörelse angående utbildningstjänstgöring för förvaltningstjänst m. m.

1 §.

För förvaltningstjänst anordnas särskild utbildningstjänstgöring. Denna skall stå under ledning och tillsyn av en av Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (nämnden för utbildningstjänstgöring).

Nämnden har även att handlägga vissa frågor angående praktisk tjänstgöring för dem, som avlagt *politices* kandidatexamen, *politices* magisterexamen eller statsvetenskaplig examen. Om nämndens befattning härmed stadgas i 13 och 14 §§.

2 §.

Utbildningstjänstgöring omfattar två och ett halvt år, nämligen till en början femton månader vid domsaga (tingsutbildning såsom tingsnotarieaspirant eller tingsnotarie) och därefter femton månader vid länsstyrelses landskansli (förvaltningsutbildning såsom förvaltningsnotarie).

Tjänstgöring vid länsstyrelse må till viss del utbytas mot tjänstgöring å landsfiskalskontor, hos annat lokalt statligt förvaltningsorgan, i stadskommunal förvaltning eller hos enskilt företag eller sammanslutning. Sådan tjänstgöring skall förläggas till endast ett verksamhetsområde och skall föregås av någon tids tjänstgöring vid länsstyrelsen.

Det ankommer på nämnden att fastställa i vilken utsträckning och efter vilka grunder förvaltningsutbildningen må förläggas utom länsstyrelse.

3 §.

Med tjänstgöringsmyndighet förstås enligt denna stadga domsaga och länsstyrelse.

Nämnden har att efter samråd med tjänstgöringsmyndighet och med rikets hovrätter till Kungl. Maj:t avgiva förslag angående antalet utbildningstjänster och dessas placering.

4 §.

Till fullgörande av utbildningstjänstgöring må antagas den, som avlagt *juris politices* magisterexamen eller *juris* kandidatexamen.

Tingsutbildningen må fullgöras även av studerande, som godkänts i samtliga till första och andra delarna av *juris politices* magisterexamen eller *juris* kandidatexamen hörande examensämnen.

5 §.

Ansökan om utbildningstjänstgöring göres hos nämnden. Sökande må uppgiva önskemål om placering under tjänstgöringstiden.

Vid ansökningen skola fogas åldersbetyg, betyg över avlagda kunskapsprov samt de övriga betyg och handlingar sökanden vill åberopa.

6 §.

Nämnden har att pröva ansökningar om utbildningstjänstgöring och att hos vederbörande hovrätt eller länsstyrelse för varje ledig utbildningstjänst anmäla minst en sökande till förordnande å tjänsten.

7 §.

Vid landskansli skall utses en befattningshavare i högre tjänsteställning till ledare av förvaltningsutbildningen.

Sådan ledare skall tillse att notarien erhåller arbetsuppgifter ägnade att bringa honom kännedom om verksamhetens ändamål, organisation och arbetsmetoder samt förmåga att självständigt och på eget ansvar handlägga ärenden.

8 §.

Notarie, som fullgör utbildningstjänstgöring, skall åtnjuta avlöning såsom extra tjänsteman enligt reglerad befordringsgång för amanuenspersonal.

9 §.

Befinnes notarie icke vara lämplig för fortsatt tjänstgöring skall detta av tjänstgöringsmyndigheten med angivande av skälen anmälas hos nämnden.

Nämnden har att utan dröjsmål taga frågan om fortsatt tjänstgöring under övervägande och, där notarien icke lämpligen bör få fullfölja tjänstgöringen, hos hovrätten eller länsstyrelsen göra anmälan om hans skiljande från tjänsten.

10 §.

Tjänstgöringsmyndighet har att till nämnden meddela vitsord över fullgjord utbildningstjänstgöring.

Om avslutad tjänstgöring meddelar nämnden bevis.

11 §.

Nämnden för utbildningstjänstgöring består av sex ledamöter jämte samma antal suppleanter, vilka skola företräda ett vart av följande områden: den centrala statsförvaltningen, länsstyrelserna, domstolarna, de juridiska fakulteterna, de samhällsvetenskapliga ämnesgrupperna samt de organisationer, vilkas medlemmar kunna ifrågakomma till utbildningstjänstgöring.

Ledamöter och suppleanter förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av fyra år. Kungl. Maj:t förordnar för samma tid en av ledamöterna att vara ordförande.

12 §.

Det åligger nämnden

att med uppmärksamhet följa utbildningstjänstgöringen och dess utformning, särskilt med avseende å handledningen,

att med anvisningar och råd gå tjänstgöringsmyndigheterna till handa, samt

att i övrigt vidtaga för främjande av en tillfredsställande utbildningstjänstgöring erforderliga åtgärder.

Nämnden må i särskilda fall medgiva avvikelser från den regelmässiga utformningen av tjänstgöringen.

13 §.

Den som efter avlagd *politices* kandidatexamen, *politices* magisterexamen eller statsvetenskaplig examen i utbildningssyfte fullgjort praktisk tjänstgöring om minst sex månader inom ett eller flera verksamhetsområden må av nämnden erhålla bevis härom.

Tjänstgöring, varom nämnden sålunda utfärdar bevis, må intill en tid av högst två och ett halvt år tillgodoräknas för inplacering i lönegrad inom reglerad befordringsgång.

14 §.

I fråga om praktisk tjänstgöring enligt 13 § åligger det nämnden

att tillhandagå den, som önskar fullgöra sådan tjänstgöring, med råd och upplysningar angående ur utbildningssynpunkt lämpliga arbetsuppgifter,

att förmedla för sådan tjänstgöring lämpliga anställningar,

att med uppmärksamhet följa tjänstgöringens utformning och i samband därmed bedöma dess värde ur utbildningssynpunkt,

att på begäran lämna förhandsbesked huruvida nöjaktigt fullgjord tjänstgöring av visst slag må tillgodoräknas enligt bestämmelserna för reglerad befordringsgång, samt

att pröva huruvida fullgjord tjänstgöring må tillgodoräknas enligt nyssnämnda bestämmelser.

15 §.

Nämnden sammanträder på kallelse av ordföranden då förhållandena så påkalla, dock minst en gång varje kvartal.

16 §.

Beslut må icke av nämnden meddelas med mindre fyra ledamöter eller suppleanter äro tillstädes.

Som nämndens beslut gälle den mening varom de flesta förena sig, eller vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden.

17 §.

Nämnden äger förordna sekreterare och anlita erforderlig biträdeshjälp.

18 §.

Sekreteraren hos nämnden åligger
att föra erforderliga diarier och register,
att bereda och vid nämndens sammanträden föredraga inkomna ärenden samt
föra protokoll,
att upprätta, kontrahera och expediera nämndens beslut och utlåtanden,
samt
att i övrigt ombesörja de göromål, som åt honom överlämnas av nämnden.

Denna kungörelse träder i kraft den

Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 3 § kungörelsen den 11 maj 1928
(nr 109) angående antagande och utbildning av amanuenser
i statsdepartement.**

Härigenom förordnas, att 3 § kungörelsen den 11 maj 1928 (nr 109) angående antagande och utbildning av amanuenser i statsdepartement skall erhålla följande ändrade lydelse.

3 §.

För att vinna anställning som amanuensaspirant erfordras att hava avlagt juris kandidatexamen, juris politices magisterexamen, politices magisterexamen eller statsvetenskaplig examen.

Amanuensaspirant, som antagits i statsdepartement, har att undergå provtjänstgöring under en tid, i regel ej understigande tolv månader. Under denna tid bör aspiranten tjänstgöra minst fem månader i det departement, i vilket anställning sökes, samt minst fem månader i annat departement. Under tjänstgöringen bör aspirant, som avlagt juris kandidatexamen eller juris politices magisterexamen, under minst två månader lämna föredragande i regeringsrätten biträde vid beredning av mål och ärenden, som tillhöra regeringsrättens prövning.

Denna kungörelse träder i kraft den _____, från och med vilken dag häremot stridande föreskrifter i kungörelsen den 12 maj 1865 (nr 32 s. 1) angående förändrade villkor för anställning i statens civila tjänstebefattningar skola upphöra att gälla.

Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av § 4 kungörelsen den 12 september 1919
(nr 644) angående antagande och utbildning av attachéer
i utrikesdepartementets tjänst.**

Härigenom förordnas, att § 4 kungörelsen den 12 september 1919 (nr 644) angående antagande och utbildning av attachéer i utrikesdepartementets tjänst skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.¹

¹ Senaste lydelse, se 1952:627.

§ 4.

-Sökande skall hava avlagt antingen

- a) juris kandidatexamen eller
- b) juris politices magisterexamen eller
- c) politices magisterexamen eller
- d) ekonomisk examen vid någon av handelshögskolorna i Stockholm eller Göteborg med minst betyget godkänd i ämnet ekonomisk geografi och minst betyget med beröm godkänd i ämnet rättsvetenskap eller
- e) statsvetenskaplig examen.

Sökande skall — — — inom utrikesförvaltningen.

Denna kungörelse träder i kraft den

Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av punkten 11:o i kungörelsen den 12 maj 1865 (nr 32 s. 1) angående förändrade villkor för anställning i statens civila tjänstebefattningar.

Häri genom förordnas, att punkten 11:o i kungörelsen den 12 maj 1865 angående förändrade villkor för anställning i statens civila tjänstebefattningar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.¹

11:o. För behörighet att erhålla befattning såsom landssekreterare, länsassessor eller länsnotarie å landskansli fordras att hava avlagt juris kandidatexamen eller juris politices magisterexamen.

För behörighet att erhålla befattning såsom landskamrerare, taxeringsintendent, länsassessor eller länsnotarie å landskontor eller taxeringsinspektör fordras att hava avlagt antingen någon av nyssnämnda examina eller statsvetenskaplig-juridisk examen.

Befattning såsom taxeringsintendent eller taxeringsinspektör må dock kunna erhållas jämväl av den, som avlagt examen vid handelshögskola.

För behörighet — — — och taxeringsassistenttjänster m. m.

Denna kungörelse träder i kraft den

¹ Senaste lydelse, se 1944: 247.

Förslag till

**Kungörelse med vissa ändrade behörighetsregler till tjänster inom
den civila statsförvaltningen.**

Härigenom förordnas som följer:

Till tjänst inom den civila statsförvaltningen, för vilken enligt verksinstruktion eller annat allmänt stadgande juris kandidatexamen, kansliexamen eller statsvetenskaplig-juridisk examen medför behörighet, skall jämväl juris politices magisterexamen medföra behörighet.

Denna kungörelse träder i kraft den

... ..

...

...

...

STUDIERESULTAT, STUDIETID,
VAL AV YRKE M. M.
FÖR JURISTER
AV STUDENTÅRGÅNGARNA
1937 OCH 1943

EN STATISTISK UNDERSÖKNING
UTFÖRD AV
FIL. LIC. SVEN MOBERG

STUDENTS STATE STUDENT
TAL AT YRRE M. M.
FOR THE STATE
AY STUDENT STATE
1987 ON 1987

EX STATE THE EXPENSIVE
EXPOSED BY
THE THE STATE

INNEHÅLL.

I. Tillströmningen till de juridiska fakulteterna.....	53
II. Undersökningens omfattning och material.....	57
III. Juristernas betyg i studentexamen m.m.....	58
IV. Juristernas fyllnadsprövningar m.m.....	62
V. Tidpunkt för och ålder vid inskrivningen i juridisk fakultet	64
VI. Studieavbrottens omfattning och karaktär m.m.	66
VII. Enkät- och intervjumaterialets representativitet	71
VIII. Studietiden i juris kandidatexamen	74
IX. Studieuppehåll	77
X. Studietid i enskilda ämnen i juris kandidatexamen	79
XI. Betyg i juris kandidatexamen, första halvan, samt i de enskilda ämnena	82
XII. Studietid och studieresultat	87
XIII. Verksamhet efter avlagd examen. Årgång 1937.....	89
XIV. Synpunkter på en eventuell omläggning av juristutbildningen. Årgång 1937.....	94
Bilaga I. Frågeformulär för jurister av studentårgång 1937	98
» II. Frågor i intervjuerna med jurister av studentårgång 1943.....	100

I. Einleitung

II. Die Bedeutung der ...

III. Die ...

IV. ...

V. ...

VI. ...

VII. ...

VIII. ...

IX. ...

X. ...

XI. ...

XII. ...

XIII. ...

XIV. ...

Bilanz I. ...

Bilanz II. ...

I. Tillströmningen till de juridiska fakulteterna.

Under 1930- och 1940-talen har tillströmningen till de fria fakulteterna (teologiska, juridiska och filosofiska) vid universitet och högskolor ökat. Ökningen har dock skett i långsammare takt än under 1900-talets tre första decennier. Av de män och kvinnor, som avlade studentexamen år 1930 har 1 160, av dem som avlade studentexamen 1937 c:a 1 450 och av dem som avlade studentexamen 1943 närmare 1 500 varit inskrivna i någon eller några av de fria fakulteterna. Sätts antalet inskrivna i relation till totalantalet studenter, finner man, att av 1930 års studenter 51 %, av 1937 års studenter 42 % och av 1943 års studenter 35 % varit inskrivna vid de fria fakulteterna. Relativt sett har således tillströmningen till de fria fakulteterna avtagit under de två senaste årtiondena.

Utvecklingen har dock inte varit densamma för alla de tre fakulteterna. Tillströmningen till de teologiska fakulteterna har under båda årtiondena avtagit rätt avsevärt, även räknat i absoluta tal, medan tillströmningen till de filosofiska fakulteternas två sektioner ökat, mätt i absoluta tal. Tillströmningen till de juridiska fakulteterna har absolut sett avtagit, dock ej i samma omfattning som tillströmningen till de teologiska fakulteterna. I tabell 1 redovisas siffror över tillströmningen till de juridiska fakulteterna under åren 1937—1948.¹

I de första kolumnerna redovisas totalantalet inskrivna under höstterminerna skilda år.² Höstterminen 1937 utgjorde antalet 1 724 och hösten 1948 var motsvarande antal 1 664. De speciellt låga siffrorna för männen åren 1940—1943 återspeglar de speciella förhållandena under beredskapstiden. Siffrorna för männen stiger efter kriget, men siffran för år 1948 har ej nått upp till siffran från 1937. Antalet kvinnor, inskrivna i de juridiska fakulteterna, har ökat under hela perioden, från 148 år 1937 till 226 år 1948.

I tabellen har även angivits siffror över det årliga antalet för första gången inskrivna. Dessa siffror avser dem som direkt efter studentexamen, eventuellt efter värnplikt och/eller verksamhet eller studier utanför universitet och högskolor, skriver in sig vid någon av de juridiska fakulteterna. I siffrorna ingår med andra ord inte de som skriver in sig vid en juridisk fakultet efter studier vid annan juridisk fakultet eller efter studier vid annan fakultet än juridisk (oftast humanistisk sektion) eller fackhögskola.

Det är emellertid av värde att få siffror även över *totalantalet nyinskrivna* olika år. För att få fram dessa siffror, som ej redovisas av statistiska centralbyrån, bör till antalet första gången inskrivna läggas det årliga antalet in-

¹ Siffrorna är hämtade från centrala studiekortsregistret vid statistiska centralbyrån.

² Det bör observeras, att siffrorna i tabellen avser samtliga inskrivna i de juridiska fakulteterna, således även de som studerar på jur. pol. mag. och de som fr. o. m. hösten 1944 vid Stockholms Högskola studerar på distriktsåklagarexamen.

Tabell 1. Totalantalet inskrivna, antalet för första gången inskrivna m. m. vid de juridiska fakulteterna åren 1937—1948.

År för inskrivning	Antal inskrivna vidstående år (HT)			För första gången inskrivna vidstående år (VT + HT)							
				Antal			% av samtliga studenter ett år tidigare			% ₀₀ av den jämnåriga totalbefolkningen	
	Män	Kv.	Samtl.	Män	Kv.	Samtl.	Män	Kv.	Samtl.	Män	Kv.
1937	1 576	148	1 724	231	38	269	9.6	3.9	7.9	4.3	0.7
1938	1 666	147	1 813	312	26	338	13.3	2.4	9.9	5.9	0.5
1939	1 524	151	1 675	309	35	344	12.9	3.2	9.9	5.9	0.7
1940	1 149	176	1 325	137	47	184	5.6	3.7	5.0	2.4	0.8
1941	1 309	173	1 482	243	37	280	9.4	3.0	7.3	4.0	0.6
1942	1 333	184	1 517	232	39	271	9.1	3.1	7.1	4.2	0.7
1943	1 338	187	1 525	269	48	317	10.6	3.6	8.2	5.1	0.9
1944	1 432	209	1 641	319	47	366	11.8	3.1	8.6	6.2	1.0
1945	1 500	236	1 736	288	60	348	10.6	3.9	8.2	5.8	1.2
1946	1 439	226	1 665	287	47	334	10.7	3.2	8.0	5.9	1.0
1947	1 406	219	1 625	223	36	259	8.5	2.4	6.2	4.8	0.8
1948	1 438	226	1 664	292	46	338	10.7	3.1	8.0	6.4	1.1

Ann. Uppgifterna över antalet inskrivna och antalet för första gången inskrivna har erhållits från centrala studiekortsregistret vid statistiska centralbyrån.

skrivna, som tidigare studerat vid annan fakultet eller högskola.³ I nedanstående tablå har angivits treårsmedeltal för det beräknade totalantalet nyinskrivna. (Siffrorna är avrundade till närmaste fem- eller tiotal.)

Årligen	Totalantalet nyinskrivna per år (ungefärligt antal)		
	Män	Kvinnor	Samtliga
1937—39	300	35	335
1940—42	220	45	265
1943—45	310	55	365
1946—48	285	45	330
1937—48	280	45	325

Åren närmast före andra världskriget skrev c:a 300 män in sig varje år. Under de första krigsåren sjönk antalet med c:a 80 för att under de sista krigsåren och första fredsåret (1945) vara uppe i samma antal som före kriget och t. o. m. något högre. De senare åren (46—48) uppvisar en mindre nedgång jämfört med närmast föregående treårsperiod. Under hela perioden har i genomsnitt 280 män årligen skrivit in sig i någon av de juridiska fakulteterna. Totalantalet nyinskrivna kvinnliga jurister har stigit under de tre första treårsperioderna från 35 till 55 per år. Under sista treårsperioden har siffran för kvinnorna sjunkit något. Medeltalet per år för hela perioden ligger omkring 45. Sammanlagt kan man räkna med att c:a 325 personer årligen skrivit in sig i de juridiska fakulteterna.

³ De senares antal har beräknats till 25 per år. Beräkningarna har gjorts med ledning av siffrorna för juris studerande av studentårgångarna 1930, 1937 och 1943. Se SOU 1949: 48.

I tredje avdelningen i tabell 1 har beräknats de för första gången inskrivna juristernas andel av samtliga studenter (sammandrag i tablåform nedan), varvid de inskrivna satts i relation till studentantalet ett år tidigare.⁴ De män, som under perioden påbörjat juridiska studier, har utgjort omkring 10 % av samtliga studenter. Procentsiffran har varierat något, med speciellt låga värden under de första krigsåren (8,0 i medeltal för åren 40—42) och förhållandevis höga värden närmast före kriget (i medeltal 11,9 för åren 37/39).

Årligen	Juristernas andel (%) av samtliga studenter		
	Män	Kvinnor	Samtliga
1937—39	11·9	3·2	9·2
1940—42	8·0	3·3	6·5
1943—45	11·0	3·5	8·3
1946—48	10·0	2·9	7·4
1937—48	10·2	3·2	7·9

Slutligen har i tabell 1 angivits hur stor andel (‰) de nyinskrivna juristerna utgör av samtliga jämnåriga (tjugoåriga) män resp. kvinnor. Treårs-medelvärden ges i tablåform nedan.

Årligen	Juristernas andel (‰) av den jämnåriga totalbefolkningen		
	Män	Kvinnor	Samtliga
1937—39	5·4	0·6	3·0
1940—42	3·5	0·7	2·1
1943—45	5·7	1·0	3·4
1946—48	5·7	1·0	3·4
1937—48	5·1	0·8	3·0

De manliga juristerna utgör sålunda drygt 5 ‰ och de kvinnliga c:a 1 ‰ av de jämnåriga.

Antalet avlagda examina inom de juridiska fakulteterna fr. o. m. år 1937 redovisas i tabell 2. Antalet utexaminerade juris kandidater ökar från 190 år 1937, det sista året då ett större antal personer (42 st.) med kansliexamen utexaminerades, till 255 år 1942 (med en kraftig nedgång år 1940) för att därefter sjunka de följande åren. Antalet utexaminerade statsvetare på juridiska linjen (jur. pol. mag.) har ökat till c:a 30 per år. I nedanstående tablå återges ett sammandrag av tabellens siffror över antalet avlagda juris kandidat-examina och jur. pol. mag.-examina.

Årligen	Jur. kand. examen			(38—39)	Jur. pol. mag. examen		
	Män	Kvinnor	Samtliga		Män	Kvinnor	Samtliga
1937—39	198	15	213		5	1	6
1940—42	190	16	206		12	4	16
1943—45	186	20	206		24	3	27
1946—48	169	23	192		23	5	28

⁴ Som framgår av fortsättningen, skriver nämligen juristerna in sig i medeltal närmare ett år efter studentexamen.

Tabell 2. Antalet juridiska examina åren 1937—1948.

Examensår	A v l a g d a e x a m i n a								
	Jur. kand.			Kansliexamen			Jur. pol. mag.		
	Män	Kvinnor	Samtliga	Mäu	Kvinnor	Samtliga	Män	Kvinnor	Samtliga
1937	182	8	190	34	8	42	—	—	—
1938	203	23	226	11	2	13	3	—	3
1939	210	14	224	1	—	1	7	1	8
1940	117	15	132	—	—	—	9	3	12
1941	213	18	231	—	—	—	15	5	20
1942	241	14	255	—	—	—	13	3	16
1943	195	22	217	—	—	—	16	5	21
1944	177	25	202	—	—	—	28	4	32
1945	185	13	198	—	—	—	29	1	30
1946	183	20	203	—	—	—	21	6	27
1947	148	28	176	—	—	—	25	3	28
1948	177	22	199	—	—	—	22	5	27

Ann. Uppgifterna har erhållits från statistiska centralbyrån.

Det årliga antalet nytexaminerade manliga juris kandidater är således 15 % mindre åren 1946—48 än 1937—39. Antalet kvinnliga juris kandidater är å andra sidan 50 % större åren 1946—48 än 1937—39.

Det kan vara av intresse att jämföra antalet utexaminerade med totalantalet nyinskrivna 5 år tidigare. (Som visas senare är den nominella studietiden för jur. kand. i medeltal c:a 5 år.) Då det först fr. o. m. 1937 föreligger fullt tillförlitliga siffror över antalet nyinskrivna, kan jämförelsen mellan utexaminerade och inskrivna inte göras längre tillbaka i tiden än till de utexaminerade av årgång 1942. Jämförelsen har gjorts för treårsperioder: de som tagit examen åren 1943—45 har ställts i relation till dem som skrev in sig åren 1938—40 och de som tog examen åren 1946—48 till dem som skrev in sig åren 1941—43. Som examina har räknats såväl jur. kand. som jur. pol. mag.⁵ Resultaten redovisas i nedanstående tablå.

De utexaminerades andel (%) av dem som 5 år tidigare inskrevs i juridisk fakultet

Examensår	Män	Kvinnor	Samtliga
1943—45	77	57	74
1946—48	72	60	70

Enligt denna ganska approximativa beräkningsmetod skulle omkring 75 % av männen och 60 % av kvinnorna avlägga jur. kand. eller jur. pol. mag. (Jfr dock nedan s. 18 f.) Med ledning av siffrorna för examensprocenten kan man göra en uppskattning av hur stort antal juris kandidater och jur. pol. magistrar, som kommer att utexamineras de närmaste åren. Antas, att examensprocenten

⁵ De som vid Stockholms högskola avlagt distriktsåklagareexamen har ej medräknats, då inga uppgifter därom erhållits från statistiska centralbyrån. Distriktsåklagareexamen avlades första gången 1946 och andra gången 1948, varvid vardera gången 20—25 personer utexaminerades.

ten under treårsperioderna 1949—51 och 1952—54 kommer att vara 75 för männen och 60 för kvinnorna, kommer det årliga antalet utexaminerade (juris kandidater + jur. pol. magistrar) att bli följande:

Examensår	Män	Kvinnor	Samtliga
1949—51	234	34	268
1952—54	216	29	245

Antas statsvetarnas andel av samtliga utexaminerade stanna vid 13 % (åren 1946—48 var den 13 %, åren 1943—45 12 % och åren 1940—42 8 %), skulle antalet utexaminerade juris kandidater (män och kvinnor) under perioden 1949—51 bli c:a 235 per år och under perioden 1952—54 c:a 215 per år, medan statsvetarna på den juridiska linjen årligen skulle utexamineras i ett antal av c:a 35 resp. drygt 30. Beräkningarna är givetvis osäkra, speciellt fördelningen mellan juris kandidater och jur. pol. magistrar.^{5b} Vad man med relativt stor säkerhet kan sluta sig till av siffrorna är, att det årliga antalet utexaminerade juris kandidater och jur. pol. magistrar tillsammans 1949—51 kommer att öka jämfört med närmast föregående år tack vare det relativt stora antalet nyinskrivningar åren 1943—45, men att 1952—54 antalet åter kommer att sjunka något, beroende på nedgången i antalet nyinskrivna åren efter krigets slut.

II. Undersökningens omfattning och material.

Följande undersökning kommer först att belysa vissa förhållanden bland de juris studerande före de juridiska studiernas början, såsom betyg i studentexamen, kompletteringar av studentbetyg, studier efter studentexamen men före de juridiska. Vidare skall belysas studietid och studieresultat i såväl enskilda ämnen som i juris kandidatexamen samt slutligen också de färdiga juristernas val av levnadsbana efter avslutade studier.

Undersökningens utgångsmaterial är data rörande studentbetyg, val av levnadsbana m. m. bland studenter av årgångarna 1937 och 1943, vilka påbörjat juridiska studier. Dessa data finns i en undersökning, som professor C.-E. Quensel och undertecknad utfört beträffande samtliga studenter åren 1930, 1937 och 1943. Resultaten av denna undersökning är publicerade i SOU 1949: 48 (1945 års Universitetsberedning IV: Studenternas sociala ursprung, betyg i studentexamen, vidare utbildning, yrkesval m. m.). Denna undersökning benämnes i fortsättningen »M—Q».

Enär primärmaterialet i denna undersökning ej var tillräckligt omfattande för föreliggande undersöknings syften, har materialet kompletterats på följande sätt:

^{5b} Enligt uppgift i »Statsvetaren» nr 1, 1951, har 1949 och 1950 *sammanlagt* blott 38 personer avlagt jur. pol. mag. ex. Är siffran riktig skulle statsvetarnas andel av samtliga examinerade 1949—51 sjunka under 10 %.

De av 1937 års studenter, som avlagt juris kandidatexamen, har tillställts frågeformulär, med förfrågan om utbildning och anställningar efter avlagd juris kandidatexamen. Vidare frågades efter betygssumman i första halvan resp. hela examen, om tidpunkten för avläggandet av första halvan resp. jur kand. examen samt om studieuppehåll av skilda slag. Slutligen fick de tillfrågade i formulären tillfälle utveckla sina synpunkter på en eventuell omläggning av den juridiska utbildningen. En fullständig förteckning över de ställda frågorna finns i bilaga I.

Bland jurister av studentårgång 1943 gjordes två undersökningar. Den ena bestod i att från de juridiska fakulteternas matriklar inhämta uppgifter om betyg i och tidpunkten för samtliga tentamina för alla jurister av denna studentårgång. Den andra undersökningen bestod i att ett mindre antal av dessa jurister intervjuades om sin effektiva studietid i vart och ett av de ämnen, i vilka tentamen avlagts, om olika slag av studieuppehåll, om parallellläsning av ämnen m. m. En förteckning över de frågor, som riktades till de intervjuade juristerna återfinns i bilaga II.

I ett senare avsnitt (s. 23 ff) redogöres närmare för rundfrågan bland 1937 års och intervjuerna med 1943 års jurister. De närmaste avsnitten (III—VI) bygger i huvudsak på primärdata från M—Q:s utredning. Beträffande insamlandet av detta material, dess tillförlitlighet och brister hänvisas till SOU 1949: 48.

III. Juristernas betyg i studentexamen m. m.

a) Studentexamenslinje.

I tabell 3 redovisas antalet personer av studentårgångarna 1937 och 1943, som varit inskrivna under minst en termin vid någon (eller några) av de tre juridiska fakulteterna.⁶

Av samtliga jurister i årgång 1937 har 66 st. eller nästan 20 % avlagt studentexamen på reallinjen. I årgång 1943 är 87 jurister realstudenter, vilket motsvarar 27 % av samtliga. Av dem som ej avlagt studentexamen på reallinjen, har ett mindre antal avlagt studentexamen på den nyspråkliga linjen. Av dem som studerar på statsvetenskaplig-juridisk examen, är i båda årgångarna mer än hälften realstudenter.

b) Betyg i enskilda ämnen i studentexamen.

Juristernas betyg i studentexamen belyses i tabell 4. I tabellen har medtagits de ämnen⁷, i vilka fordras godkänt studentbetyg för att få tentera i de

⁶ Siffrorna i denna och följande tabeller överensstämmer ej helt med motsvarande siffror i M—Q, beroende på att föreliggande undersökning baserar sig på uppgifter om dem som senast ht 1948 blivit jurister, medan siffrorna i M—Q avser dem som var jurister ht 1946.

⁷ Dessa ämnen är: historia, filosofi, latin och ett främmande, levande språk.

Tabell 3. Samtliga i juridisk fakultet inskrivna av studentärgångarna 1937 och 1943 efter kön, linje i studentexamen och juridiska studier.

Studieriktning och studentexamenslinje		1 9 3 7			1 9 4 3		
		Män	Kvinnor	Samtliga	Män	Kvinnor	Samtliga
Jurister:	samtliga	294	41	335	¹ 263	56	319
	därav realstudenter ..	61	5	66	82	5	87
Statsvetare:	samtliga	16	3	19	21	8	29
	därav realstudenter ..	9	1	10	13	4	17
Totalt:	samtliga	310	44	354	293	65	348
	därav realstudenter ..	70	6	76	95	10	105

¹ Därav 16 som studerar på distriktsåklagarexamen.

Tabell 4. Studentbetyg i enskilda ämnen för jurister av studentärgångarna 1937 och 1943 efter linje i studentexamen.

Ämne i studentexamen	Antal	M ä n								Kvinnor			
		Studentbetyg								Genomsnittsbetyg		Antal	därav betyg saknas
		Betyg saknas	C	B ²	B	Ba	AB	a	A	Jurister	Samtl. stud.		
<i>1937 latinstud.</i>													
latin i hr.	230	—	5	7	93	61	36	23	5	2·9	2·9	35	—
» v. fl.	3	—	—	—	2	1	—	—	—	(2·5)	—	1	—
tyska i hr.	200	—	—	1	33	83	55	23	5	3·4	3·3	31	—
» v. fl.	33	—	—	1	18	8	4	2	—	2·6	3·0	5	—
historia	233	—	—	1	39	69	83	30	11	3·6	3·5	36	—
filosofi	233	84	—	—	20	60	50	17	2	3·5	3·5	36	21
matematik i hr. ...	220	168	2	1	9	22	10	4	4	3·3	3·3	28	21
» v. fl. ...	13	—	—	—	12	1	—	—	—	2·1	2·2	8	4
<i>1937 realstud.</i>													
tyska i hr.	39	—	—	—	6	19	7	6	1	3·4	3·3	5	—
» v. fl.	22	—	—	1	13	5	3	—	—	2·5	2·7	—	—
historia	61	—	—	—	4	23	20	11	3	3·8	3·5	5	—
filosofi	61	48	—	—	3	4	4	2	—	3·4	3·7	5	3
matematik (allm)	61	—	3	3	25	20	9	1	—	2·5	3·4	5	—
<i>1943 latinstud.</i>													
latin i hr.	166	1	2	4	61	51	26	15	6	3·0	3·0	51	—
» v. fl.	3	—	—	—	1	—	2	—	—	(3·8)	—	—	—
tyska i hr.	146	—	1	3	37	56	28	19	2	3·2	3·2	48	—
» v. fl.	23	—	—	1	9	9	2	2	—	2·8	2·8	3	—
historia	169	—	—	—	14	59	65	24	7	3·7	3·6	51	—
filosofi	169	63	—	1	14	44	34	12	1	3·4	3·6	51	15
matematik i hr. ...	157	105	—	2	17	19	6	6	2	3·0	2·9	49	44
» v. fl. ...	12	—	—	—	7	3	1	1	—	2·7	2·6	2	—
<i>1943 realstud.</i>													
tyska i hr.	44	—	—	1	13	18	9	2	1	3·0	3·2	5	—
» v. fl.	34	—	—	—	28	4	2	—	—	2·2	2·6	—	—
historia	78	—	—	—	11	26	33	7	1	3·5	3·5	5	—
filosofi	78	62	—	—	3	7	6	—	—	3·2	3·5	5	4
matematik (allm.)	78	—	5	6	46	15	6	—	—	2·1	2·9	5	—

Ann. hr. = högsta ringen, v. fl. = vid flyttning till näst högsta ringen.

i jur. kand. examen ingående ämnena. Av de levande språken har tyska valts, då det läses upp i studenten av förhållandevis många jurister. Dessutom har medtagits ämnet matematik. Som jämförelse har i tabellen angivits genomsnittsbetyg⁸ för samtliga studenter.

Några anmärkningsvärda skillnader mellan juristerna och samtliga studenter i fråga om betygsstandard föreligger ej för de ämnen, som redovisas här.⁹ Den största differensen mellan jurister med studentexamen på reallinjen och samtliga realstudenter finns i ämnet matematik (allmän kurs). Juristerna har — vilket var att vänta — lägre genomsnittsbetyg än samtliga realstudenter.

Av intresse är att konstatera, att förhållandevis många jurister saknar studentbetyg i det för juridiska studier nödvändiga ämnet filosofi. I student-årgång 1937 saknade 84 av de 233 manliga juristerna (36 %) med studentexamen på latinlinjen betyg i filosofi. Samma sak gällde 48 av de 61 män, som avlagt studentexamen på reallinjen (närmare 80 %). I årgång 1943 är siffrorna av liknande storleksordning. Bland kvinnorna saknar förhållandevis ännu fler studentbetyg i filosofi. Av samtliga jurister oavsett linje i studentexamen eller kön, saknade i studentårgång 1937 47 % och i årgång 1943 45 % studentbetyg i detta ämne.

Även latin saknas i relativt stor omfattning. Som framgått av tabell 3, utgör realstudenterna mellan en femtedel och en fjärdedel av samtliga jurister. Förutom dessa studenter måste emellertid även ett mindre antal studenter från den nyspråkliga linjen samt några med underkända betyg komplettera latin. Sammanlagt måste av juristerna 23 % i studentårgång 1937 och 29 % i studentårgång 1943 komplettera latin eller höja till godkänt betyg i detsamma för att få avlägga tentamen i juridisk fakultet.

c) Medelbetyg i studentexamen.

De genomsnittliga medelbetygen för juristerna och för statsvetarna på den juridiska linjen samt i årgång 1943 även för dem som studerar på distrikts-åklagareexamen redovisas i följande tablå.¹⁰

⁸ I det följande redovisas olika slags medelvärden av juristernas studentbetyg. Det har härvid skilts på följande typer: *Genomsnittsbetyg* kallas medelvärdet av flera personers studentbetyg i ett och samma ämne. Termen genomsnittsbetyg kommer även att användas vid angivandet av medelvärdet av flera personers betyg i något ämne i jur. kand. examen. *Medelbetyg* är genomsnittsvärdet för varje enskild student av betygen i alla de ämnen, som han har studentbetyg i (med undantag för specialmatematik och övningsämnena). Medelvärdet av flera personers medelbetyg benämnes *genomsnittligt medelbetyg* eller *medelbetygsnivå*. I vissa fall, där inget missförstånd kan uppstå, användes det kortare uttrycket medelbetyg även för att beteckna genomsnittligt medelbetyg. Vid alla medelvärdesberäkningar såväl av studentbetyg som av akademiska betyg användes följande skala: C = 0, B? (Be) = 1, B = 2, Ba = 3, AB = 4, a = 5, A = 6.

⁹ 3 av latinlinjens studenter i årgång 1937 har betyg i latin vid flyttning till näst högsta ringen. Dessa har avlagt studentexamen på den nyspråkliga linjen.

¹⁰ Inom parentes har angivits medelvärdenas medelfel $\left(\frac{d}{\sqrt{n}}\right)$,

För de kvinnliga studenterna, som i antal ej uppgår till 10 i någon av årgångarna, har medelvärdena satts inom parentes utan angivande av medelfelen.

		Genomsnittliga medelbetyg		
		Jurister	Statsvetare	Distr.-åkl.stud.
1937	Män	3·22 (\pm 0·08)	3·22 (\pm 0·41)	—
	Kvinnor	3·44 (\pm 0·22)	(3·25)	—
1943	Män	3·07 (\pm 0·09)	2·68 (\pm 0·19)	2·84 (\pm 0·20)
	Kvinnor	3·50 (\pm 0·20)	(3·69)	—

Det genomsnittliga medelbetyget för samtliga manliga jurister i studentårgång 1937 är 3,22. Som jämförelse kan nämnas, att medelbetyget för samtliga studenter i årgång 1937 var 3,23. I studentårgång 1943 har juristerna (männen) medelbetygsnivån 3,07 mot 3,12 för samtliga studenter. Nedgången i betygsstandarden bland juristerna har således sin motsvarighet i hela studentårgångarna, men nedgången för juristerna är något kraftigare än för samtliga studenter.

De kvinnliga juristerna har i båda årgångarna högre betygsnivå än de manliga. Denna skillnad återfinns även bland samtliga utexaminerade studenter de två åren. Någon skillnad mellan jurister och statsvetare föreligger ej i årgång 1937 men väl i årgång 1943, där statsvetarna (männen) har speciellt låg medelbetygsnivå. Skillnaden mellan medelvärdena för statsvetare och jurister är emellertid ej statistiskt säkerställd.¹¹ De som studerar på distriktsåklagareexamen har även lägre genomsnittligt medelbetyg än juristerna, men inte heller i detta fall föreligger tillräckligt stora skillnader, för att man skall kunna tala om statistiskt säkerställda olikheter.¹²

De genomsnittliga medelbetygen för jurister vid olika studieorter har även beräknats och redovisas i nedanstående tablå.¹³

Studentårgång	Uppsala	Lund	Stockholm	Flyttat	Samtliga
1937	3·30	3·22	3·20	2·93	3·22
1943	3·12	3·19	2·95	2·91	3·07

I båda studentårgångarna har de jurister, som studerat (hela tiden) i Stockholm något sämre betyg än de som studerat i Uppsala och Lund. De som flyttat under studietiden (de flesta från Uppsala eller Lund till Stockholm) har i båda årgångarna förhållandevis låga betyg, speciellt låga i årgång 1937. Olikheterna i medelbetygsnivåerna mellan de olika grupperna är dock inte större, än att de för båda årgångarna kan förklaras som slumpmässiga.¹⁴

¹¹ $t = 1,9$.

¹² $t = 1,0$.

¹³ I fortsättningen berör undersökningen enbart juristerna.

¹⁴ Vid prövning medelst variansanalys blir varianskvoten mindre än 2 för båda årgångarna, vilket innebär mer än 5 % sannolikhet för att skillnaderna beror på slumpen.

Tabell 5. Kompletteringar av studentbetygen vid läroverken (fyllnadsprövningar) 1943—1946 av jurister och samtliga studenter av årgång 1943.

Grupp kompletterande	M ä n		K v i n n o r	
	Jurister	Samtliga studenter	Jurister	Samtliga studenter
Samtliga	247	2 513	56	1 478
därav med klarade kompletteringar	39	907	3	336
% av samtliga	16	36	(5)	23
Antal studenter med helt misslyckade kompletteringar	33	350	1	350
% av samtliga	13	14	(2)	5
Antalet höjda betygspoäng per framgångsrikt kompletterande student	3·1	5·0	(4)	5·0

IV. Juristernas fyllnadsprövningar m. m.

a) Fyllnadsprövningar.

De som vill studera juridik har två möjligheter att komplettera sina studentbetyg. I likhet med alla andra studenter kan de genom s. k. fyllnadsprövning vid högre allmänna läroverk komplettera sina studentbetyg (numera blott i vissa ämnen). Dessutom har juristerna möjlighet att inför universitetslärare komplettera i latin och filosofi. I regel anordnas varje läsår enskilda kompletteringskurser i dessa ämnen.

Som ovan visats (s. 12), måste 23 % av juristerna i årgång 1937 och 29 % av juristerna i årgång 1943 komplettera (eller höja till godkänt) i latin och 47 % resp. 45 % komplettera i filosofi. Dessa för de juridiska studierna nödvändiga kompletteringar har till största delen gjorts vid universiteten efter påbörjandet av de juridiska studierna. I latin har sålunda (1943 års studenter) samtliga kompletteringar och i filosofi samtliga utom 14 gjorts vid universiteten.

Emellertid har de som börjat läsa juridik kompletterat även i andra ämnen. För 1943 års studenter har M—Q från skolöverstyrelsen inhämtat uppgifter om samtliga de fyllnadsprövningar, som denna årgång studenter gjorde åren 1943—1946. För juristernas del redovisas i tabell 5 resultaten av dessa undersökningar. Siffrorna anger hur många jurister som kompletterat med framgång minst i något ämne, hur många som helt misslyckats i sina kompletteringar och slutligen de resultat, som uppnåtts vid kompletteringarna. Som jämförelse anges i tabellen motsvarande siffror för samtliga studenter.

Förhållandevis få jurister har undergått fyllnadsprövning jämfört med samtliga studenter. Även antalet betygshöjningar per kompletterande är lägre för juristerna än för samtliga studenter. Av de jurister som undergått fyllnadsprövning vid läroverk har, som ovan nämnts, ingen undergått sådan

Tabell 6. Jurister i studentårgångarna 1937 och 1943 med utbildning före de juridiska studierna efter kön och utbildningens art.

Utbildningslinje	1 9 3 7		1 9 4 3	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Humanistisk sektion	26	8	12	7
Handelshögskola	2	—	5	—
Annan akademisk utbildningslinje	4	1	2	—
Handelsgymnasium	4	2	7	—
Officersutbildning	23	—	11	—
Annan utbildning	3	—	4	—
Samtliga	62	11	41	7
% av samtliga jurister	24	27	17	13

prövning i latin men 13 män och 1 kvinna i filosofi. Återstående 26 män och 2 kvinnor, d. v. s. c:a 10 % av samtliga jurister har sålunda fyllnadsprövat i andra ämnen. Huvuddelen av dessa kompletteringar har troligen gjorts i meriteringssyfte för inträde vid någon av de spärrade utbildningslinjerna.

b) Ansökningar till spärrade utbildningslinjer.

39 jurister däruv 5 kvinnor (årgång 1943) har sökt till de spärrade utbildningslinjerna (med eller utan föregående komplettering av studentbetygen) men ej vunnit inträde. En del av dem, 7 män och 1 kvinna, har utan resultat sökt till flera utbildningslinjer. Dessutom har ett mindre antal sökt till samma utbildningslinje två eller i några fall tre gånger utan att lyckas. Närmare hälften eller 16 st. av de manliga jurister, som sökt men ej vunnit inträde vid spärrad utbildningslinje, har försökt komma in vid de medicinska fakulteterna, 4 vid handelshögskolor, 4 vid de statliga verkens utbildningslinjer. De återstående fördelar sig med en eller två personer på övriga spärrade utbildningslinjer. Dessa jurister med misslyckade ansökningar svarade för drygt hälften av de fyllnadsprövningar, bortsett från prövnin-garna i filosofi, som samtliga jurister undergått.

c) Studier före juridiken.

I detta sammanhang kan det även vara av intresse att se hur många jurister, som bedrivit studier eller skaffat sig annan utbildning före sina juridiska studier. Uppgifterna härom har för 1943 års studenter hämtats ur tillgängliga kataloger för olika läroanstalter åren 1943—1946 samt i vissa fall erhållits från resp. utbildningsanstalter. För 1937 års studenter föreligger motsvarande uppgifter, kompletterade med de upplysningar, som juristerna själva lämnat i frågeformuläret (se bilaga I). Därför har uppgifterna för 1937 års studenter blivit fullständigare än för 1943 års studenter. Detta torde delvis förklara, att tabell 6 redovisar förhållandevis fler »37-or» än »43-or» med utbildning före de

juridiska studiernas början. Att antalet reservofficerare bland 1937 års studenter är dubbelt så stort som bland 1943 års beror dock säkerligen främst på att de förstnämnda gjorde militärtjänst under beredskapsåren, varvid reservofficerskapet ofta förvärvades efter fullgjord (icke frivillig) utbildning till värnpliktig officer. Av övriga utbildningslinjer dominerar den humanistiska, både bland 1937 och 1943 års studenter. Bland kvinnorna med »förberedande» utbildning har nästan samtliga haft denna inom humanistisk sektion. Större delen av dem som påbörjat studier i humanistisk sektion före övergången till juridisk fakultet har ej avlagt filosofisk examen.

Man torde kunna räkna med att 15—20 % av dem som påbörjat juridiska studier i slutet på trettioalet och under större delen av fyrtioalet före de juridiska studierna genomgått annan längre eller kortare utbildning.

Som en sammanfattning av uppgifterna om kompletteringar, ansökningar och andra studier kan anges, att 45 % av 1943 års studenter redovisats under någon eller några av dessa verksamheter; med andra ord blott något mer än hälften av juristerna börjar sina juridiska studier direkt efter studentexamen (eller efter fullgjord värnplikt) utan vare sig kompletteringar, ansökningar till spärrade utbildningslinjer eller andra studier.

Hur många som före de juridiska studierna varit ute i förvärvslivet utan annan teoretisk underbyggnad än studentexamen låter sig ej exakt beräknas på basis av föreliggande material. Av de 158 jurister av årgång 1937, som avlagt juridisk examen och som svarat på enkäten, uppgav 14 st. d. v. s. 9 %, att de sysslat med verksamhet, som ej kan rubriceras som teoretisk utbildning men som ej heller i alla fall kan sägas ha varit förvärvsverksamhet. Några angav bankpraktik, några utlandsvistelser, några orienterande självstudier. Man kan kanske därför räkna med att högst 5 % av juristerna före sina juridiska studier varit ute i »praktiska livet».

V. Tidpunkt för och ålder vid inskrivningen i juridisk fakultet.

I tabell 7 redovisas samtliga jurister i de två studentårgångarna efter tidpunkten för inskrivning i juridisk fakultet. Gränsen mellan vt och ht har dragits så, att juni räknas som sista månad under vt.

I årgång 1937 skrev mer än hälften av de manliga och två tredjedelar av de kvinnliga juristerna in sig hösten samma år som de avlade studentexamen. I årgång 1943 skrev blott drygt en fjärdedel av männen in sig på hösten efter studentexamen, medan av kvinnorna mer än två tredjedelar började sina juridiska studier samma år, som de avlade studentexamen. Anledningen till den låga siffran för männen detta år är givetvis det förhållandet, att det under krigsåren var relativt svårt att få uppskov med fullgörandet av militärtjänstgöringen. Av dem, som inskrivit sig relativt sent, har större delen annan utbildning före de juridiska studierna. I årgång 1937 har närmare 10 % och

Tabell 7. Jurister av studentårgångarna 1937 och 1943 efter tidpunkt för de juridiska studiernas påbörjande.

Termin för inskrivning i juridisk fakultet	1937				1943			
	Män		Kvinnor		Män		Kvinnor	
	Samtliga jurister	därav med tidigare utbildning	Samtliga jurister	därav med tidigare utbildning	Samtliga jurister	därav med tidigare utbildning	Samtliga jurister	därav med tidigare utbildning
HT samma år som studentexamen	148	—	27	—	68	—	39	—
VT året efter	16	4	3	2	16	—	3	—
HT " " "	75	24	2	2	78	3	5	2
VT två år efter	5	2	1	1	14	2	3	—
HT " " "	16	8	2	2	37	13	1	2
VT tre " " "	1	1	1	—	6	5	1	1
HT " " "	5	3	1	—	10	4	2	1
VT fyra " " "	—	—	—	—	2	1	—	—
HT " " "	5	3	2	2	6	5	—	—
VT fem " " "	—	—	—	—	5	4	1	—
HT " " "	5	4	—	—	5	4	1	—
Senare	18	13	2	2	—	—	—	1
Samtliga	294	62	41	11	247	41	56	7
därav VT.....	22	7	5	3	43	12	8	1

Tabell 8. Medianåldern vid tidpunkten för studentexamen och för inskrivning i juridisk fakultet för juristerna i årgångarna 1937 och 1943.

Studentårgång	Män				Kvinnor			
	U-a	L-d	Sthlm	Samtl.	U-a	L-d	Sthlm	Samtl.
1937								
Ålder vid studentexamen	19·3	19·1	19·3	19·1	19·0	19·0	19·7	19·5
Ålder vid inträde i juridisk fakultet	19·8	19·8	20·3	19·8	(19·5)	(19·5)	20·3	19·8
1943								
Ålder vid studentexamen	19·6	19·4	19·9	19·7	19·7	(18·5)	19·5	19·5
Ålder vid inträde i juridisk fakultet	20·9	20·5	21·5	21·1	20·3	(19·5)	20·0	19·8

i årgång 1943 mellan 15 och 20 % påbörjat de juridiska studierna en vårtermin.

Medianåldern vid inskrivningen i juridisk fakultet och vid studentexamen framgår av tabell 8. Aldern har genomgående räknats som skillnaden mellan inskrivningsåret (resp. studentexamensåret) och födelseåret. Bland männen i årgång 1937 var medianåldern, d. v. s. den ålder, som hälften underskred, hälften överskred, för samtliga inskrivna 19,8 år. Medianåldern vid tidpunkten för studentexamen var 19,1 år. Härav kan man sluta sig till att juristerna

i medeltal skrev in sig tre kvarts år efter studentexamens avläggande. Detta överensstämmer med vad som indirekt framgår av siffrorna i föregående tabell. De som skriver in sig vid Stockholms högskola, är något äldre än övriga jurister. Det kan påpekas, att vid Stockholms högskola finns en ganska stor grupp studenter som är förhållandevis gamla vid inskrivningen. Kvinnorna i årgång 1937 har samma medianålder vid tidpunkten för inskrivningen som männen. De har något högre ålder i studentexamen, men skriver i gengäld in sig i medeltal något tidigare än männen, helt naturligt med tanke på männens värnplikt.

I årgång 1943 är medianåldern bland de manliga juristerna vid tidpunkten för inträdet i juridisk fakultet mer än ett år högre än i årgång 1937. Detta beror inte i första hand på att militärtjänstgöringen fördröjt påbörjandet av de juridiska studierna utan på högre ålder i studentexamen. Visserligen påvisades i föregående tabell, att 1943 års manliga jurister i betydligt mindre omfattning än 1937 års påbörjade sina studier redan samma år som studentexamen avlades, men i gengäld var antalet, som började så sent som två eller tre år efter studentexamen, förhållandevis fler bland 43-orna än bland 37-orna. Den ökning i åldern i studentexamen, som föreligger bland 1943 års jurister, har även sin motsvarighet bland övriga studenter, om än ökningen bland samtliga studenter är mindre än bland juristerna. Bland samtliga studenter ökade nämligen medianåldern från 19,5 i årgång 1937 till 19,8 i årgång 1943 (privatisterna ej medräknade). Skillnaden i ålder vid inträdet i juridisk fakultet mellan de studerande vid de tre studieorterna är mer utpräglad i årgång 1943 än i årgång 1937. Så t. ex. är skillnaden mellan Stockholm och Lund 1 år i årgång 1943 och 0,4 år i årgång 1937 (männen).

Den tidigare påpekade differensen i fråga om medelbetygsnivå i studentexamen mellan de skilda studieorterna bör ses i samband med olikheterna i ålder. Det föreligger nämligen ett klart samband mellan studentbetyg och ålder i studentexamen. De som avlägger studentexamen i åldrarna 19 år och därunder har klart bättre studentbetyg än de som avlägger studentexamen i åldrarna 20 och 21 år.

VI. Studieavbrottens omfattning och karaktär m. m.

a) Avbrottsfrekvensen.

Några definitiva siffror över studieresultat och studietid för de två årgångarna kan ej framläggas, ty i åtskilliga fall har studierna ännu (1948) ej avslutats. Detta gäller i första hand juristerna av studentårgång 1943, men i viss utsträckning även juristerna av studentårgång 1937.

Som framgår av följande tablå har av de 294 män i studentårgång 1937, som påbörjat juridiska studier, 190 st. eller 65 % avlagt juris kandidatexamen.

	J. K.	Fortfarande inskrivna efter högst 6 års studier	Övriga	Samtliga
1937	Män	190	17	294
	Kvinnor	17	2	41
1943	Män	39	149	247
	Kvinnor	15	17	56

Av de återstående 104 är emellertid 17 fortfarande inskrivna efter högst sex års studier. Gruppen »övriga» omfattar i årgång 1937 till övervägande delen dem som slutat studierna utan examen. Några kvarstod emellertid ht 1948 vid juridisk fakultet med 7 eller flera års studietid. Man kan nog antaga att drygt två tredjedelar av de män av årgång 1937 som var inskrivna ht 1948 vid juridisk fakultet, kommer att avlägga examen. Sammanlagt skulle då 200—220 eller mellan 70 och 75 % av samtliga någon gång inskrivna manliga jurister av studentårgång 1937 avlägga jur. kand. examen. Bland de kvinnliga juristerna av studentårgång 1937 hade 17 av 41 avlagt examen vid utgången av 1948. Ökas siffran med några personer, vilket är troligt med tanke på att 2 ännu kvarstår efter högst 6 års studier, och att troligen någon eller några av gruppen »övriga» kommer att avlägga examen, skulle c:a 50 % av de kvinnliga juristerna i årgång 1937 avlägga examen.

Av de inskrivna i studentårgång 1943 hade vid utgången av år 1948 blott 39 män och 15 kvinnor avlagt examen, d. v. s. ej fullt 20 % (bland männen något lägre och bland kvinnorna något högre procenttal). Då inskrivningen i juridisk fakultet i medeltal skett drygt ett år efter studentexamen, har således i medeltal blott omkring 4 1/2 år gått mellan inskrivningstidpunkten och tidpunkten för uppgifternas inhämtande. Utöver dem, som avlagt examen, har 50 män och 4 kvinnor redan minst 3 ämnen i andra halvan. Däremot hade 59 män och 24 kvinnor vid utgången av år 1948 slutat med de juridiska studierna utan att ha avlagt examen, vartill kommer, att 17 män och 2 kvinnor av dem som kvarstår ej klarat första halvans samtliga ämnen efter 9 eller fler terminers studier. Läger man dessa till dem som slutat utan examen, skulle av männen drygt 70 st. eller 28 % av samtliga inskrivna och av kvinnorna minst 25 eller 45 % ej komma att avlägga examen. Eventuellt får siffran höjas ytterligare, varför avgångsprocenten bland 1943 års jurister kanske kommer att bli högre än bland 1937 års studenter. I varje fall torde avgångsprocenten komma att bli lika hög för 1943 års studenter som för 1937 års studenter.¹⁵

Man kan emellertid ej utan vidare påstå, att de 25—30 % (manliga) jurister, som ej avlägger examen, helt har misslyckats med sina högre studier. En del övergår nämligen till annan fakultet eller högskola och avlägger där examen. Några fullständiga uppgifter över vilka studieresultat, som erhållits av dem

¹⁵ I inledningskapitlet beräknades, att c:a 75 % av samtliga inskrivna i juridisk fakultet (jur. kand. och jur. pol. mag.) avlägger examen mot här 70 %. Skillnaderna beror på olikheter i material och beräkningsmetoder.

Tabell 9. Juristerna i studentårgång 1937 fördelade efter medelbetygsgrupp, kön och studieresultat.

Kön och studieresultat	Antal	Medelbetygsgrupp								Genomsnittligt medelbetyg
		B— B+	B+— Ba	Ba— Ba+	Ba+— AB	AB— AB+	AB+— a	a— a+	a+— A	
<i>Män.</i>										
Samtliga jurister . . .	294	38	91	81	37	34	8	2	3	3·22
därav med jur. kand.	190	16	54	52	27	30	7	2	2	3·36
slutat utan examen ¹	87	19	30	24	9	3	1	—	1	2·99
<i>Kvinnor.</i>										
Samtliga jurister . . .	41	2	6	18	3	8	3	1	—	3·44
därav med jur. kand.	17	—	1	5	2	5	3	1	—	3·96
slutat utan examen ¹	22	2	5	12	—	3	—	—	—	3·18

¹ 17 män och 2 kvinnor som påbörjat studier VT 43 eller senare men ej avlagt examen ingår dock ej i gruppen.

som efter icke fullföljda juridiska studier övergått till annan teoretisk utbildning, finns ej i föreliggande material, varför några säkra siffror över antalet personer med vad man skulle kunna kalla helt misslyckade studier ej kan ges här. För juristerna bland 1930 års manliga studenter har M—Q beräknat att 25 % helt misslyckats med de juridiska studierna.¹⁶

b) Avbrottsfrekvens, studentbetyg och socialt ursprung.

Fördelningen efter medelbetyg i studentexamen för dem av årgång 1937 som avbrutit sina juridiska studier och dem som fullföljt till juris kandidatexamen redovisas i tabell 9. Olikheterna i medelbetygsnivå mellan dem som avlagt juris kandidatexamen och dem som slutat, är tydlig. De med examen har avgjort bättre medelbetyg än de som slutat utan examen. Skillnaderna är dock statistiskt signifikativa blott för de manliga studenterna.¹⁷ Av samtliga jurister i årgång 1937 med medelbetyg på AB eller mer, 59 st., har blott 8 st. eller 14 % slutat utan att ha avlagt examen. Av de 137 juristerna med mindre än Ba i medelbetyg har å andra sidan 56 eller 41 % slutat utan att ha avlagt examen.

Sambandet mellan avbrottsfrekvens och de studerandes sociala ursprung framgår av nedanstående tablå, som anger hur stor procent av de manliga juristerna av årgång 1937 från olika socialgrupper¹⁸, som ej avlagt examen.

Procenten utan examen inom skilda socialgrupper				
I	II	III	Obek.	Samtl.
35·2	32·8	45·7	(33·3)	35·4

¹⁶ Se SOU 1949: 48 tabell 58.

¹⁷ $t = 4,4$ för männen och 1,9 för kvinnorna.

¹⁸ Till socialgrupp I räknas studerande, vilkas fäder är akademiker, högre officerare, större affärsmän och godsägare; till socialgrupp II de, vilkas fäder är jordbrukare, folkskollärare, mindre affärsmän, tjänstemän i offentlig och enskild tjänst utan akademisk examen men i regel minst realexamen (inkl. lägre officerare); till socialgrupp III räknas övriga.

Procenten utan examen är således större bland jurister från socialgrupp III än bland övriga jurister. Skillnaden mellan procenten för socialgrupp III (45,7 %) och procenten för de två högre socialgrupperna sammanslagna (30,0 %) är dock ej statistiskt signifikant.¹⁹

Vid studiet av sambandet mellan socialt ursprung och avbrottsfrekvens bör dock även hänsyn tas till betygsstandarden bland studenterna från skilda socialgrupper, ty som ovan visats råder ett starkt negativt samband mellan betyg och avbrottsfrekvens. Är t. ex. betygsstandarden speciellt låg bland studenter från en socialgrupp, kan en förhållandevis hög avbrottsprocent för denna socialgrupp förklaras av de låga betygen. För att eliminera betygens inverkan på avbrottsfrekvensen i de tre socialgrupperna har därför gjorts en s. k. standardsänkning. Först har beräknats hur stort antal jurister, som skulle ha avbrutit studierna i var och en av de tre socialgrupperna, om den avbrottsprocent per medelbetygsgrupp, som gäller för samtliga jurister (fås från siffrorna i tabell 9), gällde i varje socialgrupp. Detta beräknade antal studieavbrott har därefter jämförts med det verkliga antalet, varvid det verkliga antalet uttryckts som procent av det beräknade. Resultaten av beräkningarna redovisas i följande tablå.

Index för avbrottsfrekvensen i skilda socialgrupper			
I	II	III	Samtliga
98	97	126	100

Uttryckt i hela tal är skillnaden mellan verkligt och beräknat antal små. Det beräknade antalet skiljer sig från det verkliga blott med 3,3 i socialgrupp III, varför en individ gör c:a 8 % i indexen. Osäkerheten i indextalen är därför mycket stor.²⁰ Det är dock ganska troligt, att avbrottsfrekvensen bland juristerna till en del har sociala (ekonomiska) orsaker, vilket förhållande visats gäller också bland de studerande i andra fakulteter. (Se SOU 1949: 48 tabell 59 och s. 144 ff.)

e) Tidpunkten för avbrytande av studierna.

Att med ledning av den nuvarande universitetsstatistiken exakt fastställa vid vilken tidpunkt en studerande, som ej avlägger examen, avbryter sina studier är mycket vanskligt, för att ej säga omöjligt. För de jurister i årgång 1943, som ej var inskrivna vid någon av de tre fakulteterna våren 1949 (=ej stod upptagna i någon av universitets- resp. högskolekatalogerna för nämnda termin), har gjorts ett försök att fastställa vilken termin de slutade läsa juridik. Genom att tillfråga fakultetsexpeditioner, kanslier, nationer och kamrater

¹⁹ $t = 1,9$.

²⁰ Skillnaden mellan indextalet för socialgrupp III och ett medelvärde av indextalen för socialgrupperna I och II är ej statistiskt signifikant, $\chi^2 = 0,17$ (en frihetsgrad).

Tabell 10. Jurister i årgång 1937 och 1943 som avbrutit de juridiska studierna utan examen fördelade efter val av senare utbildning.

Utbildningslinje	1937 Samtliga	1943 Samtliga	därav med högst 4 terminer i jur. fak.
Humanistisk sektion	22	16	15
Handelshögskola	4	2	2
Annan universitets- eller högskoleutbildning ...	3	1	1
Handelsgymnasium	1	5	5
Officersutbildning	9	1	1
Annan utbildning	1	9	6
Ingen (känd) utbildning	69	49	34
Samtliga	109	83	64

samt genom kontroll i universitets- och högskolekatalogerna²¹ och därefter genom jämförelser av dessa data med uppgifterna om tidpunkten för sista tentamen, har för de flesta personerna erhållits ganska goda uppgifter för fastställandet av sista studietermen. I en del fall förelåg dock osäkerhet på en eller två terminer när. I sådana fall bedömdes studietiden till den kortaste av de alternativt möjliga.

Av nedanstående tablå framgår hur de jurister, som ej avlagt examen och som slutat senast hösten 1948, fördelar sig på antalet studiet terminer.

Antal studiet terminer	1—2	3	4	5	6	7—8	9—11	Samtl.
Män	32	6	10	1	4	2	4	59
Kvinnor	12	2	2	3	5	—	—	24
Samtliga	44	8	12	4	9	2	4	83

Av samtliga som avbrutit har hälften, vid de två statsuniversiteten t. o. m. något mer än hälften, gjort det senast efter två terminers studier. Mycket få har gott kvar mer än 3 år efter studiernas påbörjande. Det bör emellertid framhållas, att av dem som är inskrivna vt 49 en del säkerligen kommer att avbryta studierna, i de flesta fall då efter ett relativt stort antal terminer. Som tidigare påpekats, var t. ex. 16 personer inskrivna vt 49 utan att ha avlagt godkända betyg i första halvans ämnen efter att ha varit inskrivna i minst 9 terminer. De flesta av dessa torde ej fullfölja studierna och ökar därför det antal, som avbryter studierna på ett sent stadium. Tages hänsyn härtill vid bedömning av siffrorna i tablå får man till resultat att omkring 50 % av dem som avbryter sin juridiska utbildning utan examen är förstånliga nog att göra det på ett så tidigt stadium, att de blott »förlorar» några få terminer.

²¹ För Lund och Uppsala räknades därvid som sista studietermen den näst sista vederbörande stod upptagen i katalogen.

d) Utbildning efter de juridiska studiernas avbrytande.

Valet av utbildning efter de juridiska studiernas avbrytande för studerande utan examen, belyses i tabell 10. Det bör påpekas, att i gruppen »ingen känd utbildning», som omfattar c:a 60 % av samtliga, torde ingå en del personer, som skaffat sig någon form av teoretisk utbildning. Detta gäller främst personer, som avbrutit sina juridiska studier efter årsskiftet 46/47. För dessa har nämligen uppgifterna om andra studier blott erhållits genom förfrågningar hos kamrater och studentnationer. För dem som avbrutit de juridiska studierna senast ht 1946, finns relativt utförliga uppgifter om eventuell senare studiegång. Av dem som uppgift funnits på har de flesta i årgång 1937 övergått till humanistiska studier samt (männen) till officersutbildning. Av de 22 som övergått till humanistiska studier, har 8 avlagt akademisk examen. 5 av 1937 års jurister har gått till merkantila studier, varav 4 till handelshögskola. I årgång 1943 har likaledes de flesta gått till humanistiska studier. Därefter i betydelse kommer handelsgymnasierna och handelshögskolorna. För årgång 1943 har i tabellen även angivits hur många som övergått till andra studier efter högst 4 terminers studier i juridisk fakultet. Samtliga utom en av dessa har övergått till andra studier. Det bör dock observeras, att de som har längre juridiska studier än 4 terminer till stor del avbrutit juridiken först efter årsskiftet 46/47 och för dem är, som ovan sagts, uppgifterna om annan utbildning sämre än för dem som slutat med juridiken tidigare. Därför får tabellens siffror tolkas med försiktighet.

VII. Enkät- och intervjumaterialets representativitet.

Det kan vara lämpligt att före den fortsatta redogörelsen i korthet redogöra för omfattningen av och representativiteten hos enkät- och intervjumaterialen, då dessa till stor del ligger till grund för framställningen i det följande.

a) Enkäten bland juristerna av studentårgång 1937.

Till 1937 års jurister utsändes i april 1949 ett frågeformulär (se bilaga I). Formuläret utsändes till 201 av de 207 jurister i årgången, som avlagt examen. Av de sex, som ej tillfrågades, var 2 avlidna, en var bosatt i Främre Orienten under okänd adress (!) och för 3 saknades helt adressuppgifter. Uppgifter om adresser (och yrken) erhöles till största delen genom Sveriges juristförbund. I en del fall erhöles adressuppgifter genom förfrågningar via pastorsämbetena i senast kända kyrkobokföringsort. I några fall sändes förfrågningarna till vederbörande via föräldrarnas adresser, vilka erhöles i telefonkatalogerna med ledning av uppgifter om faderns yrke och hemort vid tidpunkt för studentexamen.²²

²² Denna hemortsuppgift fanns i primärmaterialet till M—Q.

Två påminnelser utsändes under loppet av maj och början av juni. I samband med den sista bifogades nytt frågeformulär, för den händelse det först utsända skulle ha förkommit.

Sammanlagt 158 eller 79 % av de tillfrågade återsände frågeformuläret med mer eller mindre fullständiga svar. Svarsprocenten är densamma för männen som för (de fåtaliga) kvinnorna. Nedanstående tablå visar, att svarsprocenten varit ganska olika för manliga jurister från olika studieorter.

Svarsprocenten för de manliga juristerna från olika studieorter.

Uppsala	Lund	Stockholm	Flera orter	Samtliga
84	70	87	55	79

Svarsprocenten är påfallande låg för Lund och för den grupp som flyttat. Skillnaden mellan procenttalen för Lund och Stockholm är dock icke statistiskt signifikant.²³ Medelbetygsstandarden för dem (männen) som svarat på intervjuerna är ungefär densamma som för samtliga tillfrågade, vilket framgår av nästa tablå.

	Genomsnittligt medelbetyg				
	Uppsala	Lund	Stockholm	Flera orter	Totalt
Samtliga tillfrågade	3·41	3·27	3·39	3·30	3·36
De som svarat	3·86	3·25	3·44	(3·35)	3·37

Betygsstandarden är totalt sett obetydligt högre för dem som svarat än för samtliga tillfrågade; något högre för de svarande från Stockholms högskola och något lägre för de svarande från de två andra studieorterna. Differenserna är dock så små, att de kan vara orsakade av slumpen.

En jämförelse mellan socialt ursprung för dem som besvarat enkäten och samtliga tillfrågade visar inte heller på några olikheter mellan de två grupperna.

Fördelningen efter yrke bland de tillfrågade resp. de icke-svarande framgår av tabell 21 (s. 45). Bland dem som ej besvarat enkäten är alla de större yrkesgrupperna representerade i ungefär samma omfattning som bland samtliga tillfrågade. Endast i ett par mindre grupper är de som ej svarat förhållandevis många. 4 av de 8, som vid tidpunkten för enkäten ej avslutat sin tingstjänst svarade ej. Vidare svarade endast hälften av de i UD utomlands tjänstgörande juristerna.

Såväl i fråga om förhållandena före som efter de juridiska studierna är de som svarat på enkäten i stort sett representativa för samtliga jurister i årgång 1937, varför man torde kunna utgå från att de som svarat i stort sett representerar samtliga tillfrågade och därmed även samtliga, som avlagt jur. kand. examen av studentårgång 1937.

b) Intervjuerna med juristerna av årgång 1943.

Frågeschemat för intervjuerna med 1943 års jurister framgår av bilaga II. Ursprungligen var avsikten att intervjuar ett lika stort antal jurister på varje

²³ $t = 1,9$.

studieort, vilka hade hunnit ungefär lika långt i sina studier. Därvid skulle utväljas samma antal i skilda medelbetygsgrupper. Emellertid kunde denna plan av olika anledningar ej följas. För att på den relativt korta tid, som stod till buds före sommarferiernas början (1949) erhålla ett icke alltför litet material, intervjuades alla jurister av årgång 1943, som kunde nås på resp. studieorter, under förutsättning att de avlagt godkända tentamina i minst två av andra halvans ämnen. Dessutom intervjuades ett mindre antal brevlades. Sammanlagt intervjuades 76 jurister, 36 i Uppsala, 21 i Lund och 19 i Stockholm, utgörande i Uppsala 70 %, i Lund 75 % och i Stockholm c:a 40 %²⁴ av samtliga jurister av studentårgång 1943 på resp. ort med minst två tentamina i andra halvan av jur. kand. examen (vid utgången av ht 1948).

Jämföres medelsbetygsstandarden för de intervjuade (männen) med den för samtliga (manliga) jurister vid resp. orter, som avlagt godkända tentamina i samtliga ämnen i första halvan, finner man, som framgår av nedanstående tablå, en ganska god överensstämmelse.

	Genomsnittligt medelbetyg			
	Uppsala	Lund	Stockholm	Samtliga
Samtliga med åtminstone godkända betyg i första halvans samtliga ämnen	3·21	3·31	3·06	3·18
Intervjuade	3·23	3·33	3·09	3·22

Medelbetygsstandarden är något högre bland de intervjuade än bland samtliga, som avlagt godkända tentamina i första halvan, men skillnaderna är obetydliga och kan förklaras som slumpmässiga. I fråga om socialt ursprung skiljer sig inte de intervjuade från samtliga, som klarat första halvans ämnen. Medelbetyg och socialt ursprung är de enda faktorer, som här kan användas för att pröva, huruvida de intervjuade kan anses vara representativa för samtliga studenter, som klarat första halvans ämnen. Någon fullgod mätare på representativiteten är inte medelbetyg och socialt ursprung, men i brist på bättre må de tjäna som viss vägledning. Man bör räkna med, att de intervjuade ur betygssynpunkt utgör ett något gynnsamt urval, men olikheterna är så små, att de ej torde betyda något för de i fortsättningen återgivna värdena för studieresultat och studietid.

En ytterligare faktor att räkna med är i vad mån de vid intervjuerna lämnade uppgifterna är tillförlitliga eller icke. Några egentliga kontroller av de lämnade uppgifterna har ej kunnat göras (jmf dock nedan s. 28 f. angående uppgifterna om effektiv studietid). Ett allmänt omdöme om de intervjuer undertecknad gjort (alla i Lund), är att de tillfrågade visade positivt intresse för ändamålet med intervjuerna och besvarade frågorna med omsorg och eftertanke, men då det är mycket vanskligt att ge riktiga svar på frågor om effektiv studietid i enskilda ämnen, om studieuppehåll av skilda slag och deras längd måste man utgå från att primäruppgifterna, när det gäller svaren på dessa frågor, är osäkra.

²⁴ Det förhållandevis ringa antalet intervjuer i Stockholm beror främst på ett olyckligt första val av intervjuare.

Det måste därför särskilt betonas, att på grund av intervjumaterialets ringa omfattning och primäruppgifternas osäkerhet *alla* siffror i fortsättningen, som är baserade på intervjuerna, har stor osäkerhetsmarginal och därför får tolkas med stor försiktighet.

VIII. Studietiden i juris kandidatexamen.

Wicksell-Jerneman angav i sin undersökning »Betänkande med undersökningar och förslag i anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena» (SOU 1935: 52) den normala studietiden för jur. kand. examen till 11 terminer. I »Tillströmningen till de fria fakulteterna m. m.» (SOU 1943: 17) anges en siffra för medelstudietiden på 5,3 år för dem som mellan 1939 och 1941 avlade juris kandidatexamen. M—Q har beräknat studietiden för dem som avlagt jur. kand. i årgångarna 1930 och 1937, varvid studietiden beräknats som skillnaden mellan inkrivningstermin och termin, då examen avlades. Enligt dessa beräkningar skulle den genomsnittliga studietiden (medianen) för juristerna i studentårgång 1930 vara 5,0 år och i studentårgången 1937 4,9 år. De nu nämnda siffrorna avser den *nominella* studietiden, d. v. s. siffrorna är beräknade som skillnaden mellan tidpunkten (termin) för examen och inskrivning.

För 1937 års jurister kan med ledning av enkätsvaren beräknas hur lång *effektiv* studietid, som använts för att avlägga jur. kand. examen. Med effektiv studietid menas den nominella studietiden (enligt ovan) minus tiden för studieuppehåll (militärtjänst, sjukdom, förvärvsarbete, förtroendeuppdrag inom studentorganisationer samt andra studieuppehåll, vari inkluderas t. ex. studier samtidigt med de juridiska i andra ämnen). [I den effektiva studietiden för 1937 års jurister ingår dock den nedan (s. 32) definierade »spilltiden».] Studietiden har beräknats i antalet månader. Resultaten av beräkningarna av effektiva studietiden i jur. kand. och första halvan för årgång 1937 redovisas i nedanstående tablå.

	Effektiv studietid (medianvärdet) i månader			
	Uppsala	Lund	Stockholm	Samtliga
Första halvan	15	15	18	16
Jur. kand. ex.....	45	48	41	44

Enligt dessa beräkningar skulle den effektiva studietiden i juris kandidatexamen vara 44 månader och i första halvan av examen 16 månader. Icke obetydliga olikheter föreligger mellan studieorterna. I Stockholm är den effektiva studietiden ungefär ett halvår kortare än i Lund, medan i Uppsala tiden är ungefär medelvärdet av Lunds och Stockholms studietider. Spridningen omkring medianvärdena är dock mycket stor, detta framgår av

Tabell 11. Effektiv studietid i jur. kand. examen för samtliga jurister av årgång 1937 som besvarat enkäten.

Effektiv studietid (månader)	1 9 3 7				
	U-a	L-d	Sthlm	Flyttat	Samtliga
—30	—	—	8	1	9
31—33	5	2	2	1	10
34—36	1	2	5	1	9
37—39	5	4	9	—	18
40—42	6	2	10	1	19
43—45	2	3	4	2	11
46—48	6	3	3	2	14
49—51	5	3	7	1	16
52—54	6	1	5	—	12
55—57	2	6	4	1	13
58—60	1	2	3	1	7
61—63	1	—	3	—	4
64—66	2	1	—	—	3
67— ω	4	6	2	1	13
Samtliga	46	35	65	12	158

tabell 11, varför skillnaderna mellan studieorternas medianvärden är osäkra. Rekordsnabba studietider uppvisar enligt tabell 11 blott Stockholm, där 8 (+ en som kommit från annan studieort) jurister haft en effektiv studietid under 30 månader. Av dem med särskilt lång studietid (mer än 66 månader) kommer ungefär hälften från Lund. Även i fråga om den effektiva studietiden i första halvan är spridningen i värdena stor. I nedanstående tablå har angivits den relativa fördelningen för 1937 års samtliga studenter på olika tidsperioder.

Relativ fördelning på effektiv studietid i första halvan

Månader	6—9	10—12	13—15	16—18	19—21	21— ω	S:a
Procent	4	21	22	21	21	11	100

M—Q konstaterade beträffande 1930 och 1937 års akademiker ett icke obetydligt samband mellan studentbetyg och den nominella studietidens längd. För juristerna av sagda årgångar, inskrivna senast ett år efter studentexamen, erhöles följande värden:

Nominell studietid (median) i år

Medelbetyg	—Ba	Ba—AB	AB—
1930 (män)	5·5	5·1	4·4
1937 (män)	5·6	5·6	4·6

En motsvarande undersökning beträffande den effektiva studietidens längd har gjorts för 1937 års studenter. Resultatet framgår av nedanstående tablå. Siffrorna avser männen.

	Effektiv studietid (median) i månader		
Medelbetyg	—Ba	Ba—AB	AB—
Antal månader	49	46	42

Spridningen omkring dessa medianvärden är stor, varför siffrorna är osäkra. Man kan dock av siffrorna utläsa att de som har goda studentbetyg behöver betydligt mindre tid för juris kandidatexamen än de med dåliga studentbetyg och att skillnaderna mellan B- och AB-studenter i genomsnitt är ungefär ett halvår, räknat i effektiv studietid. Mättes studietiden som nominell tid, blir skillnaden ett år.²⁵

För 1943 års intervjuade jurister har även en effektiv studietid beräknats men på något annat sätt än för 1937 års studenter, nämligen som summan av den effektiva studietiden i de i examen ingående ämnena.²⁶ Då flertalet intervjuade ej hunnit avlägga tentamen i samtliga ämnen i jur. kand., fick de ange den tid de avsåg att de skulle komma att använda, d. v. s. uppskattad effektiv studietid i de ämnen de ännu ej läst. Dessa uppskattade tider har medräknats i summa effektiv studietid.²⁷

I nedanstående tablå har angivits resultaten av beräkningarna av den effektiva studietiden i jur. kand. examen och första halvan för de intervjuade i årgång 1943.

	Effektiv studietid (median) i månader			
	Uppsala	Lund	Stockholm	Samtliga
Första halvan	12	13	12	12
Jur. kand.	31	41	28	33

Den effektiva studietiden i jur. kand. examen blir enligt detta beräknings-sätt c:a 33 månader. Även i detta fall har Lund den högsta och Stockholm den lägsta siffran.

Denna effektiva studietid kan givetvis ej utan vidare jämföras med den effektiva studietid, som beräknats för årgång 1937. Skillnaden mellan de två beräkningssätten skall något närmare kommenteras. Vid intervjuerna (med 1943 års jurister) frågades efter olika former av studieuppehåll (ungefär samma indelning av studieuppehållen som för 1937 års jurister). Summan av effektiv studietid i de ämnen, som vid tidpunkten för intervjuerna klarats, och sammanlagd tid för studieuppehåll kunde jämföras med den tid vederbörande varit inskriven i juridisk fakultet. I de flesta fall var denna senare tid ungefär ett år längre än summan av den effektiva studietiden i de enskilda

²⁵ Att skillnaden mellan längsta och kortaste effektiva tid är mindre än mellan längsta och kortaste nominella tid får ses i samband med det i följande avsnitt konstaterade sambandet mellan studieuppehåll och studentbetyg.

²⁶ De intervjuade i Stockholm tillfrågades ej om den effektiva studietiden för den propedeutiska kursen. Med ledning av uppgifterna om den effektiva studietiden för de studerande vid de två andra studieorterna sattes den effektiva studietiden för propedeutiska kursen i Stockholm till 2½ månader.

²⁷ Medeltalen för »uppskattad» och »verklig» effektiv studietid i de olika ämnena i andra halvan var nästan exakt lika, vilket visar att de som uppskattat tiden i de ämnen de ännu ej läst, *inte* (genomgående) angivit för korta tider som man kanske skulle ha trott. Denna överensstämmelse mellan »uppskattad» tid och »verklig» effektiv studietid har gjort att studietidsberäkningarna för jur. kand. bland samtliga intervjuade studenter kunnat utföras.

ämnena och studieuppehållens sammanlagda längd. På direkt fråga svarade i regel de intervjuade, att den så erhållna »spilltiden», d. v. s. skillnaden mellan nominell tid för inskrivning i juridisk fakultet och summan av effektiv studietid i varje enskilt ämne som klarats och alla redovisade studieuppehåll, till största delen utgjordes av den tid under somrar, vid jul, påsk o. s. v., då inga studier bedrevs, samt av tiden omedelbart efter en tentamen, som i regel ej användes för effektiva studier. »Spilltidens» omfattning bland de intervjuade i årgång 1943 framgår av nedanstående tablå.

Intervjuade, fördelade på olika lång »spilltid»

A n t a l m å n a d e r

1—3	4—6	7—9	10—12	13—15	16—18	19—∞	Obek.	Samtl.
3	4	5	11	17	6	23	7	76

Medianvärdet är 14 månader. Det bör dock framhållas, att »spilltiden» i viss mån bör ses som ett uttryck för felbedömningar av den effektiva studietiden. En del av dem som har kort spilltid har angivit för lång effektiv studietid i något eller några ämnen och en del av dem med lång spilltid har angivit för kort effektiv studietid. I samband med intervjuerna gjordes dock vissa korrigeringar av de först uppgivna studietiderna, om spilltiden blev orimligt lång eller kort. Dessutom bör framhållas, att olikheterna i fråga om spilltidens omfattning beror på hur länge de intervjuade varit inskrivna i juridisk fakultet. De som varit inskrivna länge i fakulteten har givetvis i regel längre spilltid än de med relativt kort tids studier.

Vill man få den effektiva studietiden för årgång 1943 jämförbar med den effektiva studietiden för årgång 1937, måste tillägg göras av spilltiden till summan av den effektiva studietiden i de enskilda ämnena. Gör man det får man att medianen för effektiv studietid i jur. kand. bland de intervjuade i årgång 1943 blir 47 månader eller 3 månader längre än medianen för effektiv studietid i jur. kand. bland 1937 års jurister. Med tanke på olikheter i beräkningssätten och svagheten i materialet för 1943 års studenter kan man dock ingenting uttala om eventuella skillnader i studietid mellan de två årgångarna.

IX. Studieuppehåll.

Som ovan nämnts, tillfrågades både 1937 och 1943 års intervjuade jurister om olika former av studieuppehåll, varvid uppehåll på grund av militärtjänst, sjukdom, förtroendeuppdrag i studentorganisationer och förvärsarbete särskilt skulle specificeras. I fråga om förvärsarbete skildes för årgång 1937 på heltid och deltid.²⁸ I det följande redovisas siffror enbart för årgång 1937.

²⁸ Vid sammanräkningen av samtliga studieuppehåll för varje student räknades en månad med deltidsarbete som halv månad. I några enstaka enkätsvar för 1937 års studenter fick en bedömning av studieuppehållens längd göras i efterhand. Detta har särskilt gällt studieuppehåll för verksamhet i studentkår samt tid för komplettering av studentbetygen i latin och filosofi. De fall, där dessa tillägg och beräkningar fick göras var få, varför ev. felaktigheter i beräkningarna ej haft någon större inverkan på de nedan redovisade siffrorna.

Tabell 12. Förekomsten av olika former av studieuppehåll för jurister i årgång 1937 som besvarat enkäten.

Å r g å n g	Militär- tjänst	Sjukdom	Förvärvsarbete		För- troende- uppdrag	Andra studie- uppehåll
			Samtliga	därav heltid		
1937. Antal med studieuppehåll ..	126	41	22	18	23	22
% av samtliga	86	28	15	12	15	15
Medianvärde (för dem med studie- uppehåll)	15	2	6	7	5	6

Siffrorna för årgång 1943 har nämligen mindre värde, då huvuddelen av de intervjuade ännu ej hade avlagt jur. kand. examen vid tidpunkten för intervjun.

I nedanstående tablå redovisas siffrorna för summa månader av alla former av studieuppehåll under studietiden för årgång 1937.

Månader	0	1-3	4-6	7-9	10-12	13-15	16-18	19-21	22-24	25-∞	S:a
Män	11	5	8	13	15	19	13	15	14	34	147
Kvinnor....	6	1	—	—	1	—	1	—	2	—	11
Samtl.....	17	6	8	13	16	19	14	15	16	34	158

Samtliga män utom 11 redovisar någon form av studieuppehåll. Mediantiden är 17 månader, med en relativt stor spridning omkring detta värde. Bland de kvinnliga juristerna har 5 av 11 redovisat någon form av studieuppehåll. Det bör ihågkommas, att 1937 års studenter bedrivit sina studier till stor del under krigsåren med dess många militärinkallelser. Detta förklarar, att ett förhållandevis stort antal (23 %) av 1937 års manliga jurister redovisat mer än 2 års sammanlagda studieuppehåll. Det kan vara av ett visst intresse att jämföra det totala studieuppehållet för studerande från olika studieorter. I nedanstående tablå angives medianvärdena för manliga jurister i årgång 1937 från de tre studieorterna.

Uppsala	Lund	Stockholm	Flyttat
17	19	17	(12)

Någon skillnad av betydelse förekommer som synes inte mellan de studerande från olika studieorter.

Ser man på de olika slagen av studiehinder, framgår av tabell 12 dels hur många som redovisat olika former av studieuppehåll, dels mediantiden för var och en av de skilda grupperna. Det kan påpekas, att beräkningar för de skilda studieorterna visar, att inga skillnader mellan studieorterna finns i fråga om förekomsten av förvärvsarbete.

Tabell 13. Effektiv studietid (median) i månader i vart och ett av ämnena i jur. kand. examen för intervjuade jurister (män och kvinnor) av årgång 1943.

Ä m n e	Effektiv studietid (månader)	Ä m n e	Effektiv studietid (månader)
Propedeutisk kurs	Civilrätt I.....	5·0
Rättshistoria	2·5	» II.....	3·5
Encyklopedi	0·5	» III.....	3·5
Romersk rätt.....	(1·5)	Straffrätt	3·5
Nationalekonomi	2·5	Förvaltningsrätt	2·5
Finansrätt	2·5	Processrätt	4·0
Statsrätt	2·5	Internationell privaträtt.....	0·5

Sambandet mellan det totala studieuppehållet och den effektiva studietiden samt betygen i studentexamen har även undersökts (1937 års jurister). De studerande indelas i tre grupper efter summa studieuppehåll: de med mindre än 12 månaders studieuppehåll, de med mellan 12 och 24 månaders studieuppehåll och de med mer än 24 månaders studieuppehåll. För var och en av dessa grupper beräknades den effektiva studietiden. Siffrorna blev 45, 44 resp. 46 månaders effektiv studietid (medianen). Detta visar, att man ej kan tala om något egentligt samband mellan den effektiva studietidens längd och längden av det totala studieuppehållet. Däremot föreligger ett klart samband mellan studieuppehåll och medelbetyget i studentexamen: ju lägre studentbetyg desto längre studieuppehåll. Detta framgår av siffrorna i nedanstående tablå.

Studieuppehåll i månader..	1—6	7—12	13—18	19—24	25—30	31—36	37—∞	Inget
Medelbetyg ..	3·63	3·55	3·57	3·36	3·21	3·07	2·95	3·02

X. Studietid i enskilda ämnen i juris kandidatexamen.

I tabell 13 återges medianerna för den effektiva studietiden i vart och ett av ämnena i juris kandidatexamen för årgång 1943. Siffrorna baserar sig på uppgifter från dem som avlagt godkända tentamina i resp. ämne. I tiden ingår även den tid, som kan ha använts för att skriva uppsats, att höja ett betyg, samt för omtentamen efter en första misslyckad tentamen.²⁹

I tabellen har ej upptagits den effektiva studietiden för den propedeutiska kursen, då, som tidigare påpekats, uppgifter härom ej inhämtats bland de intervjuade i Stockholm. I Uppsala och Lund är mediantiden för denna kurs 2,5 resp. 3,0 månader.

²⁹ Det bör ihågkommas, att olikheter i fråga om arbetsdagens längd ej tas hänsyn till vid bestämning av effektiv studietid. Om t. ex. en person uppgivit sig ha läst effektivt en månad och i genomsnitt arbetat 4 timmar om dagen och en annan uppgivit lika lång tid men arbetat 8 timmar om dagen, har den förste ju i realiteten arbetat hälften så lång tid som den senare, men båda får här lika lång effektiv studietid i ämnet.

I rättshistoria är medianen³⁰ för samtliga 2,5 månader. Det kan nämnas, att värdet är högre för Stockholm än för de två andra studieorterna. I encyklopedi ligger för alla tre orterna medianvärdet mellan 0,5 och 1,0. Studietiden i nationalekonomi och finansrätt är lika, 2,5 månader. I Uppsala tar nationalekonomien något längre tid än finansrätten, medan i Lund och Stockholm förhållandet är det omvända. Statsrätten har tagit lika lång tid vid alla tre orterna. Det kan påpekas, att av första halvans ämnen de intervjuade i Uppsala i medeltal uppgav nationalekonomien som mest tidsödande ämne, de intervjuade i Lund finansrätten och de intervjuade i Stockholm rättshistorian.

I civilrätt I är studietiden totalt 5 månader. I Lund angavs den till i medeltal 9 månader. Det bör dock anmärkas, att spridningen kring detta senare värde är stor. De som tenterat i ämnet för den tidigare innehavaren av professuren, har i regel en studietid på över 10 månader, medan de som tenterat under de senaste åren, har betydligt kortare studietid. Jämförelser mellan de tre studieorterna i fråga om civilrättsämnena är speciellt svåra att göra, då ämnena till sin omfattning och innehåll ej är lika på de tre studieorterna.³¹ Dessutom har vissa överflyttningar mellan de tre civilrättsämnena ägt rum under perioden. Slår man tillsammans alla tre civilrättsämnena, finner man, att de i Lund tar betydligt längre tid än vid de övriga studieorterna. I Uppsala blir den sammanlagda tiden 10,5 månader, i Lund 17,5 och i Stockholm 8,0. Räknar man i terminer, skulle det, grovt räknat, i medeltal gå att klara de tre civilrättsämnena på 3 terminer i Uppsala, på 5 à 6 terminer i Lund och på drygt 2 terminer i Stockholm. Som påpekats är dock olikheterna numera ej fullt så stora.

I ämnena straffrätt, förvaltningsrätt, processrätt och internationell privaträtt (IP) är antalet bland de intervjuade med avlagda tentamina så litet, att siffrorna ej har något större intresse.

För att ytterligare belysa frågan om den effektiva studietidens längd i de enskilda ämnena och för att få fram rangordningen mellan ämnena i fråga om den tid de tagit, har för samtliga intervjuade i årgång 1943 bestämts rangordningen i fråga om effektiv studietid mellan samliga ämnen — inklusive propeudeutiska kursen med undantag av romersk rätt.³² Det ämne, som tagit kortaste tid, har fått en poäng, det som tagit näst kortast tid två poäng o. s. v. ända upp till 13 poäng för det ämne, som tagit längst tid i anspråk. Om två ämnen tagit lika lång tid i anspråk, har de fått dela summan av två koefficienter. Har t. ex. encyklopedi och IP tagit lika lång tid och denna varit den kortaste av samtliga, har de vardera fått 1,5 poäng. Resultaten av dessa beräkningar redo-

³⁰ Vid beräkningen av medianen har hel månad använts som klassbredd. Då de som angivit tiden med en halv månads noggrannhet räknats till närmast under liggande hel månad, har vid medianberäkningen klassmitternas lagts vid $1\frac{1}{4}$, $2\frac{1}{4}$ o. s. v., varför klassgränserna blivit $1\frac{3}{4}$, $2\frac{3}{4}$ o. s. v.

³¹ I det följande användes dock beteckningarna civilrätt I, II och III för civilrättsämnena vid alla tre studieorterna, trots att denna indelning av civilrätt ej är genomförd i Stockholm.

³² De som haft betyg i romersk rätt men ej i nationalekonomi har därför uteslutits ur beräkningarna. De som angivit en uppskattad tid i ännu ej klarade ämnen har däremot medtagits vid beräkningarna (jfr not s. 31).

Tabell 14. Ämnenas »rangordnings-siffra» för effektiv studietid för intervjuade studenter i årgång 1943.

Ä m n e	U-a	L-d	Sthlm	Samtliga
Propedeutisk kurs	5·9	6·3	8·7	6·6
Rättshistoria	4·5	6·2	8·1	5·7
Jur. Encyklopedi	1·3	1·2	2·1	1·4
Nationalekonomi	9·1	4·6	4·8	7·0
Finansrätt	6·3	7·4	6·3	6·6
Statsrätt	6·6	4·8	6·2	6·0
Civilrätt I	9·9	12·8	10·3	10·8
» II	11·0	10·6	8·3	10·3
» III	7·7	10·4	7·6	8·4
Straffrätt	8·9	10·8	8·2	9·3
Förvaltningsrätt	7·3	4·4	6·5	6·4
Processrätt	10·5	9·7	12·5	10·8
Internationell privaträtt....	1·8	1·9	1·2	1·7
Poängsumma	91	91	91	91

visas i tabell 14. Encyklopedi och IP har av praktiskt tagit samtliga klarats på den kortaste tiden. Av övriga ämnen kan man urskilja de stora ämnena C I, C II, process- och i viss mån straffrätt. En mellanställning mellan dessa och de medelstora ämnena — samtliga i första halvan (utom encyklopedien) samt förvaltningsrätt — intar C III. Olika mellanrummen mellan studieorterna är relativt stora. I Uppsala har C II satts som största ämne av ett flertal. Processrätten har dock nästan lika hög rangordningssiffra. Nationalekonomien har i Uppsala fått en förhållandevis mycket hög rangordningssiffra, dubbelt så hög som i Lund och Stockholm. I Lund har C I satts som det största ämnet av nästan samtliga intervjuade. Närmast i rangordning kommer här straffrätt, C II och C III. Skillnaden mellan andra halvans »stora» ämnen och första halvans ämnen är betydande i Lund. Av första halvans ämnen har finansrätten den avgjort högsta rangordningssiffran i Lund. I Stockholm slutligen intar processrätten samma dominerande plats i fråga om studietidens längd som C I i Lund. Anmärkningsvärt är vidare för Stockholms del den höga koefficienten för rättshistoria. Detta ämne har fått samma poängvärde som C II och straffrätt i Stockholm. Jämför man t. ex. med Uppsala, är skillnaderna synnerligen påtagliga. I Uppsala har rättshistoria fått den lägsta koefficienten, om man bortser från de två småämnena encyklopedi och IP.

Det bör dock än en gång påpekas, att osäkerheten i primäruppgifterna är stor, varför även denna tabells siffror måste läsas med stor försiktighet trots den i flera fall påtagliga skillnaden mellan studieorterna.

XI. Betyg i juris kandidatexamen, första halvan, samt i de enskilda ämnena.³³

a) Juris kandidatexamen och första halvan.

För 1937 års jurister begärdes i rundfrågan uppgifter om betygssumman i första halvans ämnen samt i hela examen. För dem som hade betyg både i nationalekonomi och romersk rätt föreskrevs, att blott betyget i nationalekonomi skulle medräknas i betygssummorna men anteckning göras, om betyg även fanns i romersk rätt.

Fördelningen av betygssummorna samt genomsnittsbetyg i första halvan och i hela examen för 1937 års samtliga jurister framgår av tabellerna 15 och 16. I den förra har även angivits motsvarande data (från de juridiska fakulteternas matriklar) för dem av årgång 1943, som avlagt tentamina i samtliga i första halvan ingående ämnen. Även för 1943 års jurister har i de fall, där godkända betyg förekommer både i nationalekonomi och romersk rätt, endast medräknats betyget i nationalekonomi.

Betygen är räknade enligt den dubbla poängskalan, på samma sätt som tidigare studentbetygen.³⁴ Både i fråga om första halvans och i fråga om samtliga ämnen är betygsstandarden högst för dem som studerat i Lund och lägst för dem som studerat i Stockholm. Skillnaderna är större för samtliga ämnen än för ämnena i första halvan. Då spridningen i siffrorna är relativt stor, är osäkerheten i medeltalen betydande. Olikheterna mellan studieorterna är inte heller större än att de kan vara orsakade av slumpmässiga faktorer.³⁵ Ett större material skulle dock troligen ge fullt statistiskt säkerställda skillnader mellan studieorterna.

Siffrorna över fördelningen av betygen bör kommenteras något. Om man ser på antalet personer med minimibetygssummorna i första halvan resp. i jur. kand. examen, finner man för årgång 1937, att i Uppsala 6 av 46 (13 %) har minimibetyg i första halvan och 2 (4 %) minimibetyg i jur. kand. examen. I Lund är motsvarande siffror 5 resp. 1 av 35 (14 resp. 3 %) och i Stockholm 22 resp. 11 av 65 (34 resp. 17 %). Blott 5 à 6 studerande har mycket höga betyg — 18 eller fler betyg i första halvans resp. 40 eller fler i hela examen (AB i de flesta ämnena). De flesta av dessa har studerat i Lund.

De ovan redovisade betygsvärdena avser samtliga jurister. Någon väsentlig skillnad mellan könen föreligger ej.

³³ För juristerna av årgång 1943 baserar sig uppgifterna i denna avdelning på uppgifterna i fakulteternas matriklar och ej på intervjuerna.

³⁴ Jfr not 8 s. 12.

³⁵ Variationskvoten = 2,57 för skillnaden i medelvärdena i tabell 16. Det föreligger 5 % sannolikhet för att skillnaderna är orsakade av slumpmässiga faktorer.

Tabell 15. Juristerna 1937 (samtliga med enkätsvar) och 1943 (samtliga som klarat första halvan) efter betygssumman i första halvan.

Betygs- summa (dubbel skala)	1 9 3 7					1 9 4 3				
	U-a	L-d	Sthlm	Flyttat	Samtliga	U-a	L-d	Sthlm	Flyttat	Samtliga
10	6	5	22	3	36	9	5	18	2	34
11	8	4	15	2	29	12	5	14	3	34
12	8	8	10	1	27	13	5	10	2	30
13	7	6	7	1	21	9	5	9	3	26
14	8	3	1	2	14	4	5	5	2	16
15	4	4	3	1	12	4	—	5	—	9
16	1	2	3	—	6	5	8	—	1	14
17	1	—	1	—	2	2	3	2	—	7
18	1	—	1	1	3	—	4	1	—	5
19	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—
20	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—
Obekant	2	1	2	1	6	—	—	—	—	—
Samtliga	46	35	65	12	158	58	40	64	13	175
Medelvärde	12·7	13·0	11·7	12·5	12·2	12·5	14·1	12·0	12·3	12·7

Anm. Uppgifterna för årgång 1943 är hämtade från de juridiska fakulteternas matriklar.

Tabell 16. Juristerna i årgång 1937 fördelade efter betygssumman i jur. kand. examen. Samtliga med enkätsvar.

Betygssumma (dubbel skala)	1 9 3 7				
	U-a	L-d	Sthlm	Flyttat	Samtliga
—24	2	1	11	2	16
25—27	7	6	20	3	36
28—30	17	11	14	3	45
31—33	10	7	8	1	26
34—36	4	2	5	1	12
37—39	1	4	3	—	8
40— <i>w</i>	3	3	3	1	10
Obekant	2	1	1	1	5
Samtliga	46	35	65	12	158
Medelvärde	30·6	31·7	29·2	29·2	30·2

b) De enskilda ämnena.

I tabell 17 a och b ges betygsfördelningen och genomsnittsbetygen i de enskilda ämnena för samtliga jurister av årgång 1943, som klarat första halvan.

Den högsta betygsnivån av första halvans ämnen förekommer i romersk rätt, där de 36 jurister, drygt 20 % av samtliga, som läst ämnet, har ett medelvärde på närmare Ba. Av de ämnen, som lästs av samtliga eller nästan samtliga, har rättshistoria den högsta betygsstandard, närmast följt av finansrätt och

Tabell 17 a. Samtliga jurister av årgång 1943 som klarat första halvans ämnen fördelade efter betyg i de enskilda ämnena i första halvan.

Ämne och studieort	Antal	B e t y g					Genom- snitts- betyg
		Betyg saknas	B	Ba	AB	a	
Rättshistoria: samtliga	175	—	86	60	28	1	2.7
därav U-a	58	—	32	26	—	—	2.5
L-d	40	—	11	9	20	—	3.2
Sthlm.	64	—	38	20	5	1	2.5
Flyttat	13	—	5	5	3	—	2.9
Encyklopedi: samtliga	175	—	95	72	8	—	2.5
därav U-a	58	—	32	25	1	—	2.5
L-d	40	—	18	16	6	—	2.7
Sthlm.	64	—	37	26	1	—	2.4
Flyttat	13	—	8	5	—	—	2.4
Romersk rätt: samtliga	175	139	9	22	5	—	2.9
därav U-a	58	56	1	1	—	—	(2.5)
L-d	40	28	1	7	4	—	3.3
Sthlm.	64	45	6	12	1	—	2.7
Flyttat	13	10	1	2	—	—	(2.7)
Nationalekonomi: samtliga	175	26	101	26	12	—	2.4
därav U-a	58	—	43	10	5	—	2.3
L-d	40	7	14	15	4	—	2.7
Sthlm.	64	17	36	8	3	—	2.3
Flyttat	13	2	8	3	—	—	2.3
Finansrätt: samtliga	175	—	94	70	11	—	2.5
därav U-a	58	—	31	20	7	—	2.6
L-d	40	—	18	19	3	—	2.6
Sthlm.	64	—	37	26	1	—	2.4
Flyttat	13	—	8	5	—	—	2.4
Statsrätt: samtliga	175	—	110	52	13	—	2.4
därav U-a	58	—	26	23	9	—	2.7
L-d	40	—	27	10	3	—	2.4
Sthlm.	64	—	49	15	—	—	2.2
Flyttat	13	—	8	4	1	—	2.5

Anm. Se anmärkning tabell 15.

encyklopedi. Den lägsta betygsnivån uppvisar nationalekonomi. Skillnaderna ämnena emellan är dock relativt obetydliga. Mellan bästa och sämsta ämne är skillnaderna 0,5 poäng, vilket motsvarar halva skillnaden mellan B och Ba (eller mellan Ba och AB). Olikheterna mellan skilda studieorter inom enskilda ämnen är däremot i några fall relativt stora. Således uppvisar ämnet rätts-historia en skillnad på 0,8 betygs-poäng mellan bästa (Lund) och sämsta (Uppsala) studieort.³⁶ Även i encyklopedi har juristerna från Lund de högsta betygen. Juristerna från Uppsala och Stockholm har ungefär samma betyg. (Från de få som flyttat kan bortses.) Skillnaderna mellan studieorterna är fullt statistiskt signifikativa.³⁷ Av de få, som läst romersk rätt, har de som studerat i Lund de högsta betygen. Det kan i detta sammanhang ha sitt

³⁶ Prövar man skillnaderna mellan de olika studieorterna i ämnet rättshistoria med χ^2 , finner man, att skillnaderna är statistiskt signifikanta. $\chi^2 = 48.8$, varvid räknats med 6 frihets- grader (fyra grupper efter studieort, tre efter betyg: B, Ba, AB).

³⁷ $\chi^2 = 23.11$. Blott i ett fall på 1,000 kan skillnaderna vara orsakade av slumpmässiga faktorer.

Tabell 17 b. Samtliga jurister av årgång 1943 som klarat första halvans ämnen fördelade efter betyg i de enskilda ämnena i andra halvan.

Ämne och studieort	Antal	B e t y g					Genomsnittsbetyg
		Betyg saknas	B	Ba	AB	a	
Civilrätt I: samtliga	175	43	80	36	13	3	2.5
därav U-a	58	7	32	16	2	1(A)	2.5
L-d	40	12	10	7	11	—	3.0
Sthlm	64	21	30	12	—	1	2.3
Flyttat	13	3	8	1	—	1	(2.4)
Civilrätt II: samtliga	175	40	75	53	6	1	2.5
därav U-a	58	11	22	22	2	1(A)	2.6
L-d	40	18	8	11	3	—	2.8
Sthlm	64	10	39	14	1	—	2.3
Flyttat	13	1	6	6	—	—	2.5
Civilrätt III: samtliga	175	76	48	41	9	1	2.6
därav U-a	58	27	13	16	2	—	2.6
L-d	40	20	5	11	4	—	3.0
Sthlm	64	25	24	12	2	1	2.5
Flyttat	13	4	6	2	1	—	(2.4)
Straffrätt: samtliga	175	88	41	39	7	—	2.6
därav U-a	58	31	9	14	4	—	2.8
L-d	40	30	4	6	—	—	(2.6)
Sthlm	64	24	21	16	3	—	2.6
Flyttat	13	3	7	3	—	—	(2.3)
Förvaltningsrätt: samtliga	175	108	31	32	3	1	2.6
därav U-a	58	37	10	8	3	—	2.7
L-d	40	29	3	8	—	—	2.7
Sthlm	64	38	14	11	—	1	2.5
Flyttat	13	4	4	5	—	—	(2.6)
Processrätt: samtliga	175	116	30	28	—	1	2.5
därav U-a	58	36	13	9	—	—	2.4
L-d	40	35	1	4	—	—	(2.8)
Sthlm	64	41	12	10	—	1	2.6
Flyttat	13	4	4	5	—	—	(2.6)
Internationell privaträtt: samtliga	175	82	46	38	9	—	2.6
därav U-a	58	34	10	8	6	—	2.8
L-d	40	24	6	8	2	—	2.8
Sthlm	64	22	23	18	1	—	2.7
Flyttat	13	2	7	4	—	—	2.4

intresse att jämföra det antal som läst romersk rätt med det antal som ej läst nationalekonomi. I Stockholm har 19 läst romersk rätt, men 17 ej läst nationalekonomi, varav följer, att 2 läst både romersk rätt och nationalekonomi. På samma sätt fås, att i Lund 5 läst båda ämnena och i Uppsala 2, medan av dem som flyttat 1 läst båda ämnena. Även i nationalekonomi har lundajuristerna de högsta betygen och uppsala- och stockholmsjuristerna ungefär samma genomsnittsbetyg. Skillnaderna mellan studieorterna för detta ämne är dock ej statistiskt signifikanta.³⁸ I finansrätt ligger Lund och Uppsala främst. Här är olikheterna mellan studieorterna i motsats till i nationalekonomi statistiskt säkerställda.³⁹ Jämför man nationalekonomi och finansrätt, finner man,

³⁸ $\chi^2 = 13,6$.

³⁹ $\chi^2 = 18,3$. Inte ens i ett fall på 100 orsakar slumpen så stora skillnader.

att i Uppsala och Stockholm betygen i nationalekonomi är sämre än i finansrätt, medan i Lund förhållandet är det motsatta. Skillnaderna mellan dessa två ämnen är störst för Uppsala. Vad slutligen ämnet statsrätt beträffar, har stockholmsjuristerna de sämsta betygen och uppsalajuristerna de bästa. Skillnaderna mellan studieorterna är statistiskt signifikanta.⁴⁰

Antalet godkända tentamina i andra halvans ämnen är förhållandevis litet, mindre ju längre mot »slutet» av studierna man kommer. Därför blir jämförelser mellan ämnena och mellan studieorterna inom varje ämne osäkrare än för första halvans ämnen. De totala genomsnittsbetygen för vart och ett av de olika ämnena är mycket lika. Alla ämnen har medelvärden på 2,5 eller 2,6. I alla tre civilrättsämnena har de studerande i Lund de avgjort bästa betygen. Stockholmsjuristerna har i alla tre civilrättsämnena de lägsta betygen, men skillnaderna mellan Stockholms och Uppsalas siffror är små.

Ser man på fördelningen av de enskilda betygen, och då i första hand de höga betygen, finner man, att betyg över AB är ytterligt sällsynta. I första halvans ämnen är ett a utdelat medan i andra halvans ämnen 5 a och 2 A har utdelats (t. o. m. ht 1948).

e) Studieordningen.

Siffrorna över antalet tentamina i de skilda ämnena för andra halvans ämnen ger en ganska god bild av studiegången. Antalet godkända tentamina är något fler i C II än i C I. Vissa variationer mellan studieorterna kan konstateras. De studerande i Stockholm och i någon mån i Uppsala avlägger i regel tentamen (sluttentamen eller eventuellt uppsatsen färdigskriften) i civilrätt II tidigare än i civilrätt I, medan i Lund civilrätt I är klar tidigare än civilrätt II. Å andra sidan tyder siffrorna på att i Lund ett förhållandevis stort antal avlägger tentamen i förvaltningsrätt före tentamen i straffrätt, detta i motsats till förhållandena i Uppsala och Stockholm. IP har klarats av ungefär lika många som klarat civilrättsämnena i Stockholm och Lund, vilket tyder på att ämnet avverkas samtidigt med eller mellan två av dessa. Däremot synes det komma något senare i studieschemat för de studerande i Uppsala. Några riktigt säkra slutsatser beträffande studiegången kan dock ej dragas med ledning av dessa siffror över antalet, som ej klarat godkänd tentamen. Förekomsten av misslyckade tentamina i ett ämne, som följts av godkänd tentamen i ett annat, eventuella luckor i fakultetsmatriklarna vid tidpunkten för uppgifternas inhämtande för något ämne, etc., kan ha förryckt siffrorna.

I detta sammanhang kan nämnas, att de intervjuade i Uppsala och Lund tillfrågades, om de läst några av ämnena samtidigt.⁴¹ Sammanlagt 35 av de intervjuade (60 % av samtliga intervjuade) angav, att de läst parallellt åtminstone i två ämnen. Av ämnena i första halvan gällde parallellläsning i första

⁴⁰ $\chi^2 = 30,3$.

⁴¹ Därvid räknades *inte* att ha gått på föreläsningar i ett ämne samtidigt med studier i ett annat ämne som parallellstudier.

hand den propedeutiska kursen och encyklopedien (7 intervjuade) samt i andra hand finansrätt och statsrätt resp. finansrätt och nationalekonomi (5 vardera). I ytterligare fyra fall uppgavs parallell läsning mellan ämnen i första halvan. Beträffande ämnen i andra halvan uppgavs i första hand, att IP lästs samtidigt med studiet av något av civilrättsämnena (7 intervjuade).

XII. Studietid och studieresultat.

Som tidigare påpekats, bör man se betyg och betygssummor i samband med studietidens längd i enskilda ämnen hela examen. Det har tidigare konstaterats, att de studerande i Lund av årgång 1937 i genomsnitt har något längre effektiv studietid i jur. kand. och i första halvan av examen än de studerande vid de två andra studieorterna, samtidigt som lundajuristerna i medeltal har högre betygssummor i jur. kand. resp. första halvan. Stockholmsjuristerna har i genomsnitt den kortaste studietiden samtidigt som de i genomsnitt har de lägsta betygen. För de intervjuade juristerna av årgång 1943 kan konstateras, att i flera av de enskilda ämnena lundajuristerna i genomsnitt har högre betygsnivå, samtidigt som de har längre studietid. Man kan emellertid inte utan vidare av detta draga slutsatsen, att det generellt föreligger ett positivt samband mellan studietid och studieresultat. Inom var och en av studieorterna kan mycket väl sambandet vara negativt eller obefintligt.

För att belysa det generella sambandet mellan studietid och studieresultat har för samtliga jurister av årgång 1937, oavsett studieort, gjorts vissa jämförelser mellan betyg i jur. kand. examen och studietidens längd. Därvid har även hänsyn tagits till juristernas studentbetyg. Vid beräkningarna har genomgående skilts på jurister med höga och låga studentbetyg, varvid gränsen dragits så att de med lägre medelbetyg än Ba+ ansetts ha låga studentbetyg och de med högre medelbetyg än Ba+ höga studentbetyg. Vidare har dragits en gräns mellan höga och låga betyg i jur. kand. examen så att de som haft högst 29 poäng sammanlagt räknats till dem med låga betyg och de som haft 30 poäng och däröver räknats till dem med höga betyg.

I nedanstående tablå har angivits hur juristerna fördelar sig på studentbetyg och betyg i jur. kand. examen.

	Antal jurister med		Samtliga
	höga studentbetyg	låga studentbetyg	
Höga betyg i jur. kand.	42	28	70
Låga betyg i jur. kand.	19	59	78
Samtliga	61	87	⁴² 148

⁴² Vid beräkningarna har av olika anledningar uteslutits 10 personer, däruv 5 med obekant betygssumma i jur. kand. examen.

Av sammanställningen framgår, att ett ganska starkt samband råder mellan studentbetyg och betyg i jur. kand. examen. Av dem med höga studentbetyg har 42 st. eller 69 % höga betyg i jur. kand., medan bland dem med låga studentbetyg 28 eller blott 32 % har höga betyg i jur. kand. Skillnaden mellan de två procenttalen är statistiskt signifikant. Mäter man korrelationen mellan betygen i studentexamen och i jur. kand. medelst den s. k. tetrachoriska korrelationskoefficienten, blir denna 0,6.

Sambandet mellan studietidens längd och betygen i jur. kand. examen belyses av siffrorna i nedanstående tablå, där för vardera av de två medelbetygsgrupperna angivits den effektiva studietidens längd (medianen) för dem med höga resp. låga betygssummor i jur. kand.-examen.

	Effektiv studietid (median)		Samtliga
	höga studentbetyg	låga studentbetyg	
Höga betyg i jur. kand.	42	48	45
Låga betyg i jur. kand.	48	46	46
Samtliga	43	47	45

Ser man först enbart efter studentbetygen, har de med höga studentbetyg kortare studietid i genomsnitt än de som har låga studentbetyg. Spridningen kring resp. medianer är emellertid stor. Ser man å andra sidan enbart till betygen i jur. kand. examen, är siffrorna över studietiden nästan lika. De som har höga betyg i examen har i varje fall ej längre studietid i genomsnitt än de med låga betyg i examen. Ser man på studietidens längd för dem med höga resp. låga betygssummor i jur. kand. med fördelning efter betyg i studentexamen, tyder siffrorna i tablån på vissa olikheter. Bland dem som har höga studentbetyg är studietiden i genomsnitt 6 månader kortare (effektiv tid) för dem med höga betyg i jur. kand. än för dem med låga betyg, medan bland dem med låga studentbetyg de som har höga betyg i jur. kand. examen i genomsnitt arbetat något längre än de med låga betyg.

En ytterligare sammanställning av studentbetyg, effektiv studietid och studieresultat bland 1937 års studenter har gjorts. Sammanställningen belyser samma sak som den föregående blott med en något annan frågeställning. För var och en av studentbetygsgruppen har beräknats medelvärdet av betygssumman i jur. kand. examen för två grupper jurister: de med kortare och de med längre effektiv studietid än 3 år. Resultaten av beräkningarna redovisas i nedanstående tablå.

	Betygssummor (medelvärden)		Samtliga
	Höga studentbetyg	Låga studentbetyg	
Effektiv studietid mindre än 3 år	33·4	28·5	30·7
Effektiv studietid längre än 3 år.....	31·4	27·8	29·1
Samtliga	32·6	28·2	30·0

Tabell 18. Juristerna av årgång 1937 med enkätsvar, fördelade efter olika former av tingstjänstgöring.

Arbetsgivare	Män	Kvinnor	Samtliga
HR	108	4	112
RR	12	3	15
HR + RR	8	—	8
HR + adv.	7	1	8
Ingen tingstjänst	12	3	15
Samtliga	147	11	158

De som har låga studentbetyg har således i medeltal drygt 4 poäng sämre betyg än de med höga studentbetyg (motsvarande sammanlagt 2 betygsheter). De med kort studietid har något högre betygssumma än de med lång studietid. De som har de högsta studentbetygen och som har en relativt kort studietid har de bästa betygen, medan de som har låga studentbetyg och den längsta studietiden har de lägsta betygen. Olikheterna mellan grupperna är emellertid så små, att man ej får fram statistiskt signifikanta olikheter mellan de fyra grupperna.⁴³

XIII. Verksamhet efter avlagd examen. Årgång 1937.

De allra flesta av 1937 års jurister har efter avlagd examen övergått till »praktisk» verksamhet med eller utan föregående tingstjänstgöring. 5 av dem som besvarat enkäten har fortsatt med högre juridiska studier, 4 har genomgått annan längre⁴⁴ teoretisk utbildning, varav 3 vid handelshögskola och 1 vid humanistisk sektion.

Mer än 90 % av de utexaminerade juris kandidaterna har *påbörjat* längre eller kortare tingstjänstgöring, vilket framgår av sammanställningen i tabell 18. Flertalet har fullgjort denna enbart vid häradsrätt (er). Ett fåtal har tjänstgjort enbart vid rådhusrätt(er), ett ännu mindre antal vid häradsrätt och rådhusrätt samt ett lika litet antal vid häradsrätt (i något enda fall vid RR) samt (en kortare period) på advokatkontor. Av nedanstående tablå framgår hur de som påbörjat tingstjänstgöring fördelar sig på olika lång tjänstgöringstid.

	Tingstjänstgöringens längd i månader					Ej avslutad tings- tjänstgöring	Samtliga
	—18	19—24	25—30	31—36	37—		
Män	17	7	68	37	2	4	135
Kvinnor	4	—	1	3	—	—	8

⁴³ Variationskvoten = 1,5.

⁴⁴ Ett 20-tal av de intervjuade har skaffat sig kortare teoretisk utbildning genom korrespondensundervisning eller vid kvällskurser.

De flesta av dem som ingår i grupperna 25—30 resp. 31—36 har gjort 30 resp. 36 månader. Drygt 50 % av samtliga med tingsmeritering har således gjort 2½ år (eller några månader kortare), knappa 30 % har gjort mer än 2½ år medan 20 % avbrutit tingsjämsstgöringen, innan de fullgjort 2½ års tjänst. Av de 20, som gjort högst 2½ år, har 9 st. blott gjort några (högst 6) månader, 7 har gjort mellan ½ och 1 år och de återstående 7 mellan 1 och 1½ år. Det bör påpekas, att 4 av de 8 kvinnorna gjort mindre än 1½ års tingsjämsstgöring.

I SOU 1943: 17 finns för de jurister, som avlade jur. kand. examen under åren 1936—1941 även vissa uppgifter om tingsjämsstgöring. Av siffrorna i utredningen (s. 77) framgår, att även enligt detta större material c:a 90 % av dem som avlade jur. kand. examen hade påbörjat tingsjämsstgöring ett år efter jur. kand. examens avläggande.

I M. S. J.⁴⁵ nr 20 1949 s. 250 finns en tabell över tillströmningen till domsagorna under perioden 1936—1947. Antalet jurister, som under vart och ett av dessa år tjänstgjort i domsaga har satts i relation till antalet jur. kand. examina motsvarande år. För perioden i dess helhet finner man, att 68 % av de utexaminerade juristerna fullgjort domsagotjänst. Procentalen varierar mellan 79 (1937) och 59 (1940). Dessa siffror är avsevärt lägre än de siffror, som redovisats här och i SOU 1943: 17 över antalet jurister, som *påbörjat* tingsjämsstgöring (c:a 90 %). Orsaken till olikheterna torde få sökas dels i att antalet i domsagotjänst skilda år enligt tabellen i M. S. J. torde omfatta antalet anställda vid en viss tidpunkt. Detta antal är mindre än det antal som tjänstgjort vid domsagorna under någon del av resp. år. I första hand kommer de att uteslutas ur beräkningarna som blott tjänstgör under kort tid vid domsaga för att sedan övergå till annan tjänst. Vidare torde i siffran 68 % ej ingå de som fullgör sin tingsjämsstgöring enbart vid rådhusrätt. Om man bland 1937 års jurister frånräknar dem som fullgjort högst 18 månaders tingsjämsstgöring samt dem som tjänstgjort enbart vid rådhusrätt, får man procentsiffran 70. Mot denna svarar siffran 65 % för dem som utexaminerats åren 1943—47 (närmast jämförbara värden) enligt tabeller i M. S. J. Om man räknar på detta vis blir skillnaden relativt obetydlig mellan siffrorna i M. S. J. och de i denna utredning framlagda siffrorna. Under alla förhållanden måste framhållas, att siffrorna för åren 1936—47 i M. S. J. ej ger uttryck åt hur stor del av de utexaminerade juristerna under denna tid, som *påbörjat* någon form av tingsjämsstgöring. För att ange detta antal är 90 % en riktigare siffra än knappa 70 %.

Tabell 19 utvisar verksamheten efter tingsjämsstgöringen (för dem utan tingsjämsstgöring efter jur. kand. examen). De med tingsmeritering är fördelade på två grupper: de med mer än två års resp. de med högst två års tingsjämsstgöring. Av dem med mer än två års tingsjämsstgöring (i de flesta fall minst två och ett halvt års tjänst) har ungefär en tredjedel påbörjat

⁴⁵ M. S. J. = Meddelanden från Sveriges juristförbund.

Tabell 19. Val av första anställning efter tingsjämsgöring
(för dem utan tingsjämsgöring efter examen).
Årgång 1937 med enkätsvar.

Verksamhet	Mer än 2 års tings- tjänst	Övriga med tings- tjänst	Utan tings- tjänst
Hovrätt	37	2	—
Underrätt	13	—	—
Polis- och åklagarväsende	5	—	1
Central statlig förvaltning (inkl. UD)	20	6	11
Lokal statlig förvaltning	7	1	—
Kommunal förvaltning	3	4	1
Advokatverksamhet	15	6	—
Annan privat verksamhet	6	7	2
Studier, tingsjäms m. m.	5	6	—
Samtliga	111	32	15

längre eller kortare tjänstgöring vid hovrätt. Drygt 10 % har gått till annan domstolstjänst, mellan 15 och 20 % till central statlig förvaltning (i de flesta fall departement eller centrala ämbetsverk), 10 % till lokal statsförvaltning (länsstyrelserna) eller kommunalförvaltning, och drygt 10 % till advokatverksamhet. De återstående fördelar sig med några procent på polis- och åklagarväsendet, på privat tjänst (annan än advokatverksamhet) samt på högre studier och annan verksamhet.

Av dem med kortare tingsmeritering har en tredjedel gått till statlig eller kommunal förvaltning, en tredjedel till privat verksamhet, med lika fördelning på advokatyrket och annan verksamhet. Den återstående tredjedelen fördelar sig på övriga verksamhetsgrenar.⁴⁶ Av de återstående 15, de utan tingsmeritering, har huvuddelen sökt sig till central statlig förvaltning.

De nu redovisade siffrorna överensstämmer väl med de siffror över val av yrke, som lämnas i SOU 1943: 17, vilket framgår av nedanstående tablå.

	Jurister av årgång 1937	1936—39 års examinerade jurister (SOU 1943: 17 sid. 77)
	%	%
Domstolar	33	33
Åklagarväsende	4	6
Central statsförvaltning	23	21
Övrig offentlig förvaltning	10	12
Enskild tjänst (inkl. advokater)	23	24
Uppgift saknas, varia	7	4
Summa	100	100

⁴⁶ De två, som redovisas under tjänst i hovrätt men som har mindre än två års tingsjämsgöring, har kanske lämnat felaktig primäruppgift om tingsjämsgöringens längd (ej fel-tabulering!).

Tabell 20. Yrkesväxlingen bland tingsmeriterade jurister (män) åren närmast efter tingstjänstens avslutande. Årgång 1937 med enkätsvar.

Första verksamhet	Yrkesväxlingar					Samtliga
	Samma anst., eventuellt med befodran	Bytt anställning				
		en gång		två eller flera gånger		
		1:sta anst. längre än ett år	1:sta anst. kortare än ett år	1:sta anst. längre än ett år	1:sta anst. kortare än ett år	
Hovrätt	22	2	10	2	2	38
Underrätt samt polis- och åklagarväsende	6	2	5	—	6	19
Central statlig förvaltning	16	5	3	3	3	30
Lokal statlig och kommunal förvaltning	7	—	5	—	1	13
Advokatverksamhet	15	1	3	—	1	20
Annat privat verksamhet	11	—	—	1	2	14
Samtliga	77	10	26	6	15	134

Anm. Personer som bedriver högre studier eller annan verksamhet än här angiven är ej medtagna i tabellen.

Ett problem, som det föreliggande materialets data ej kan ge något tillfredsställande svar på, är frågan om yrkesväxlingarna efter utträdet i förvärvslivet. I många fall har juristerna av studentårgång 1937 blott varit ute i förvärvslivet någon kortare tid vid tidpunkten för undersökningens utförande. En viss uppfattning av yrkesväxlingarnas art och omfattning de första åren efter utbildningens avslutande (inklusive tingstjänstgöring) kan dock fås av siffrorna i tabell 20. Där har för huvudgrupperna av yrke (första yrkesvalet) angivits dels hur många som vid undersökningstillfället fortfarande stod kvar i yrket, dels hur många, som bytt yrke en eller flera gånger, varvid en uppdelning gjorts på dem som tjänstgjort på sin första plats längre eller kortare tid än ett år.⁴⁷ Siffrorna avser männen. Av samtliga 134 manliga jurister, som medtagits i undersökningen⁴⁸, har 77 st. eller drygt 55 % ej bytt anställning utan kvarstår i första anställningen vid tidpunkten för uppgiftinsamlingen. Av dessa 77 hade emellertid 7 blott varit anställda en kortare tid (mindre än ett år). Det bör här påpekas, att till tjänstgöring å samma arbetsplats även räknats de fall, där befodran ägt rum eller där tjänst å annan ort i annan befattnings (t. ex. för hovrättsjurister) förekommer. Vidare har ej med ledning av de lämnade svaren i alla fall kunnat fastställas, om växlingar förekommit mellan olika arbetsplatser i samma eller ungefär samma befattnings, t. ex. inom skilda delar av den centrala förvaltningen,

⁴⁷ Då ett relativt stort antal tjänstgjort 13 månader på en plats, har gränsen dragits mellan 13 och 14 månader.

⁴⁸ De som bedriver högre studier eller ej fullföljt tingstjänsten eller har yrke, som ej kan inrangeras i huvudgrupperna, har uteslutits.

Tabell 21. Verksamhet våren 1949 för jurister av studentårgång 1937.

Verksamhet	Samtliga	därav de som ej besvarat enkäten
Hovrätt	27	3
Underrätt	14	2
Polis- och åklagarväsende	8	1
Central statlig förvaltning	41	4
Lokal statlig förvaltning	7	—
Kommunal förvaltning	10	2
Advokatverksamhet	32	5
Annan privat verksamhet	30	7
Studier, tingstjänst m. m.	18	5
Obekant verksamhet	18	18
Samtliga	205	¹ 47

¹ 2 avlidna är ej medräknade.

(övergång från tjänst i departement till tjänst vid centralt ämbetsverk). Därför måste siffrorna över dem som kvarstår i samma yrke anses vara maximsiffror. Den lägsta procenten i första tjänsten kvarstående uppvisar gruppen »underrätt samt polis- och åklagarväsendet». Av dem som börjat tjänst där kvarstod blott en tredjedel. De som börjat inom advokatyrrket och de som inträtt i annan privat tjänst har i förhållandevis stor omfattning stannat i dessa tjänster.

Ungefär en fjärdedel av samtliga jurister har hunnit byta yrkesområde en gång, de flesta efter blott kortare tids verksamhet på den första platsen. Även de som bytt yrke mer än en gång, drygt 15 % av samtliga, har ofta gjort det efter en kortare tids verksamhet på den första befattningen.

Den aktuella yrkesfördelningen bland samtliga utexaminerade jurister av årgång 1937 framgår av tabell 21. I tabellen har fränskilts de som ej besvarat enkäten. Uppgifterna om yrke för dem som ej svarat på enkäten har erhållits från Sveriges juristförbund.

För att få en klarare bild av juristernas slutliga val av levnadsbana (i den mån man kan tala om slutligt val av levnadsbana!) samt i viss mån även av yrkesväxlingarna under en längre period, har i tabell 22 angivits den relativa fördelningen (%) på några huvudgrupper av nuvarande yrke för utexaminerade manliga juris kandidater i fyra studentårgångar. För årgång 1910 visar siffrorna förhållandena drygt 30 år efter juris kandidatexamens avläggande, för 1920 års studenter drygt 20 år efter juris kandidatexamens avläggande, för 1930 års studenter drygt 10 år efter examens avläggande och för 1937 års studenter 3—4 år efter examens avläggande.⁴⁰ Siffrorna är för de tre äldre studentårgångarna preliminära och avser de nu i Sverige bosatta juristerna (inklusive

⁴⁰ Uppgifterna för 1910 och 1920 års studenter avser förhållandena vid årsskiftet 1948/49, för 1930 års studenter förhållandena hösten 1949 och för 1937 års studenter april—maj 1949.

Tabell 22. Relativ fördelning på nuvarande verksamhet. Jurister (män) av studentårgångarna 1910, 1920, 1930 och 1937.

Nuvarande verksamhet	Studentårgång			
	1910	1920	1930	1937
Antal	100	185	185	188
Rätts- och polisväsende	21	17	18	30
Central statlig förvaltning	24	19	26	22
Lokal statlig och kommunal förvaltning	13	12	17	9
Advokatverksamhet	26	29	13	18
Annan privat verksamhet	11	20	23	18
Varia och obekant verksamhet	5	3	3	3
Samtliga	100	100	100	100
<i>Anm.</i> Se texten.				

diplomater). De jurister, som ej kunnat hänföras till någon yrkeskategori samt i årgång 1937 de som ännu ej avslutat sin tingstjänstgöring har proportionerats ut på samtliga upptagna yrkesgrupper i förhållande till dessas kända storlek.

I de tre äldre studentårgångarna har c:a 20 % av juristerna sin verksamhet förlagd till domstolar samt polis- och åklagarväsendet. I årgång 1937 är motsvarande siffra 30 %. Skillnaden mellan årgång 1937 och övriga, c:a 20 personer, utgöres i stort sett av dem som kommer att lämna sin tjänst i domstolarna (främst i hovrättstjänst) för annan verksamhet. Blir förhållandena desamma bland 1937 års jurister som bland de två äldsta studentårgångarna, går huvuddelen till advokatverksamhet. Blir utvecklingen å andra sidan densamma som i årgång 1930, kommer huvuddelen att söka sig till offentlig förvaltning eller privat tjänst som ej kan rubriceras som advokatverksamhet, ofta i näringslivets intresseorganisationer.

XIV. Synpunkter på en eventuell omläggning av juristutbildningen.

Årgång 1937.

Fråga 11.

De sista frågorna (11—12) i enkäten till juristerna av studentårgång 1937 avsåg att ge besked om de yngre juristernas inställning till några av de problem, som varit aktuella i diskussionen om hur juristutbildningen eventuellt bör reformeras. Den första av frågorna löd: »Anser Ni, att Ni i Eder nuvarande verksamhet haft ingen eller ringa nytta av något eller några i jur. kand. examen ingående ämnen eller ämnesdelar? Vilka?»

Tabell 23. De jakande svaren på enkätens fråga nr 11 fördelade efter angivna ämnen.

Ä m n e	Jakande svar	Ä m n e	Jakande svar
Antal med jakande svar	86	Något eller några av civilrättens ämnen eller delar därav	22
Rättshistoria	33	Straffrätt	11
Juridisk encyklopedi	23	Förvaltningsrätt	11
Romersk rätt	31	Processrätt	10
Nationalekonomi	43	Internationell privaträtt	26
Finansrätt	15	Antal nämnda ämnen i andra halvan	80
Statsrätt	29	Samtliga ämnen	254
Antal nämnda ämnen i första halvan	174		

Av de 158, som svarat på enkäten⁵⁰, har 41 st. eller 26 % ej besvarat frågan. Av dem som lämnat något svar svarade 31 st. eller 20 % av samtliga (25 % av dem som svarat) nej på frågan.⁵¹ Av de 86, som svarat jakande på frågan, svarade 36 st., att de ej haft nytta av något eller några ämnen enbart i första halvan, lika många svarade, att de ej haft nytta av ämnen i både första och andra halvan, medan 14 svarade, att de ej haft nytta av något eller några ämnen (ämnesdelar) i andra halvan. Någon skillnad i fråga om de svarandes fördelning på studieort föreligger ej beträffande fördelning på svarandes resp. icke svarande, på jakande resp. nekande svar. Ej heller i fråga om de jakande svarens fördelning på ämne föreligger skillnader mellan de svarandes fördelning på studieort.

Av tabell 23 framgår i vilken utsträckning de skilda ämnena⁵² ansetts vara av ingen eller ringa nytta. Större delen av dem som svarat jakande på frågan har angivit två eller flera ämnen. De som svarat jakande har i medeltal uppgivit tre ämnen. På första halvans ämnen kommer närmare 70 % av samtliga avgivna svar. Antalet svarande inom varje yrkesgrupp är mycket ringa, varför jämförelser mellan yrkesgrupperna i fråga om svarsprocenten för enskilda ämnen är av relativt ringa värde. Det kan dock påpekas, att av de 28 i rättsväsendet (inklusive polisväsendet), som besvarat frågan jakande, så många som 19 st. uppgivit nationalekonomi, medan av de 14, som är anställda i privat tjänst (ej advokater) och som svarat jakande på frågan, blott 4 har uppgivit detta ämne.

Internationell privaträtt har fått det största antalet svar av andra halvans ämnen. De flesta svaren kommer här på förvaltningsjuristerna.

De väsentligaste resultaten av svaren på fråga 11 kan sammanfattas på

⁵⁰ Ingen uppdelning på män och kvinnor har skett i detta avsnitt.

⁵¹ De som besvarat frågan med nej har i flera fall gjort det med uttryck av typen: »allt har på ett eller annat sätt kommit till användning», »man har direkt eller indirekt nytta av allt man läste».

⁵² Civilrättsämnena har sammanförts i tabellen, emedan i flera fall blott ämnesdelar angivits, vilka hör hemma inom olika civilrättsämnen beroende på studieort.

Tabell 24. De jakande svaren på fråga nr 12 a fördelade efter angivna ämnen.

Ä m n e	Samtliga
Skattefrågor	60
Bolagsrätt	45
Arbetsrätt	31
Förvaltningsrätt	15
Familjerätt	12
Straff- och/eller processrätt	14
Andra ämnen eller ämnesdelar	69
Samtliga	246

följande sätt: Hälften av dem som över huvud taget besvarat enkäten har undvikit att svara eller svarat nej på frågan. De som svarat jakande har ansett ämnen i första halvan betydligt umbärligare än ämnen i andra halvan. Nationalekonomien har utpekats av det förhållandevis största antalet, speciellt av domstolsjuristerna. Av andra halvans ämnen har IP fått de flesta svaren, varvid bör påpekas förvaltningsjuristernas relativt stora andel av svaren.

b) Fråga 12 a.

Fråga nr 12 inleddes med följande mening: »Om en omläggning av examensbestämmelserna för jur. kand. examen skulle komma till stånd, vilka förändringar anser Ni då vore angelägna?» Därefter följde följande första detaljfråga: »Anser Ni det önskvärt, att möjligheter givas till fördjupat studium av särskilda specialiteter (t. ex. familjerätt, bolagsrätt, brottmål, arbetsrätt, skattefrågor)?» Av de 158 tillfrågade, som svarat på enkäten, har 38 eller 24 % lämnat frågan obesvarad. 21 har svarat nej, vartill kommer ytterligare 17, som svarat, att möjlighet redan finnes till fördjupat studium i samtliga ämnen. Övriga 82 (drygt 50 % av dem som svarat på enkäten) har således uttalat sig positivt till frågan om önskvärdheten av att underlätta specialisering i något eller några ämnen. Huvuddelen av dessa har uttalat sig för specialisering av ämnen eller ämnesdelar i andra halvan samt i ämnet finansrätt (skattefrågor). I tabell 24 har för de viktigaste ämnena och ämnesdelarna angivits antalet positiva svar. Även här gäller, att antalet svar, om de summeras, är större än antalet personer, som svarat positivt, då en person i regel angivit mer än ett ämne. Antalet angivna ämnen per positivt svar är i medeltal 3.

Det förhållandevis största antalet svar har avgivits för ämnet »skattefrågor» (enkätens formulering). Därefter kommer bolagsrätt, närmast följd av arbetsrätt. Det kan nämnas, att domarna är den enda yrkesgrupp, som ej satt skattefrågor i främsta rummet. Önskemål om fördjupat studium av bolagsrätt har särskilt uttalats av dem som är anställda i enskild tjänst (ej advokater).

c) Fråga 12 b.

Fråga 12 b löd: »Anser Ni att utbildningen i något eller några ämnen borde omfatta mindre teoretisk och mer praktisk utbildning? Vilka?»

Frågan har ej besvarats av lika många som de två tidigare frågorna, då 61 st. eller 39 % inte svarat på frågan. Av dem med svar på frågan svarade 14 nej. De som svarade jakande angav nästan samtliga (med undantag av 4) något eller några av andra halvans ämnen (eventuellt jämte något ämne i första halvan). I 54 av de positiva svaren nämndes processrätt, i 27 ämnet straffrätt. Något eller några av civilrättsämnena (eller delar därav) förekom i 51 av svaren. Av första halvans ämnen dominerade skattefrågor. Några nämnvärda olikheter i svaren mellan olika kategorier av yrkesutövare föreligger ej. Möjligen kan sägas, att domare och förvaltningsjurister särskilt starkt framhållit ämnet processrätt.

c) Fråga 12 c.

Den sista av de specificerade frågorna löd: »Anser Ni, att något eller några ämnen borde sammanslås till ett ämne (med viss omläggning av kursfordringarna)?» På denna fråga svarade blott 53 av de 158, som återsänt enkätformuläret. Av svaren var 7 av nekande karaktär, varför blott 46 eller närmare 30 % ansåg sammanslagningar i någon form önskvärda. 36 av de 46 uppgav vardera två ämnen, som borde sammanslås till ett, medan de återstående 10 anförde fyra ämnen att sammanslås två och två eller i ett par fall sex ämnen, som borde sammanslås parvis till tre ämnen. I 9 svar föreslogs, att romersk rätt och rättshistoria skulle sammanslås till ett ämne. I 8 andra svar föreslogs, att rättshistoria skulle upphöra som självständigt ämne och lärostoffet uppdelas på de ämnen, som behandlar den gällande rätten (samt även på encyklopedien i några förslag). I 7 svar föreslogs, att finansrätt och nationalekonomi skulle sammanslås till ett ämne och i 5 av svaren föreslogs statsrätten och förvaltningsrätten bli sammanförda till ett ämne. 8 av dem som svarat positivt på frågan 12 c föreslog en omgruppering av civilrättsämnena. I de flesta fall föreslogs, att civilrättsämnena skulle sammanföras till två ämnen.

Avslutat i augusti 1950.

Lund den / 1949.

Till

I januari 1949 tillkallade Kungl. Maj:t sakkunniga, vilkas uppgift bl. a. är att göra en översyn av juristutbildningen. De sakkunniga ha att taga ställning till frågan om studietidens längd, de skilda ämnenas omfattning, en eventuell differentiering av utbildningen, bl. a. med hänsyn till juristernas val av levnadsbana, m. m. För att få ett underlag för diskussionen om examens utformning göres dels förfrågningar hos skilda arbetsgivargrupper, dels vissa undersökningar bland dem, som nu bedriva och tidigare bedrivit juridiska studier. Utredningen vänder sig bl. a. till de juris kandidater, som avlagt studentexamen år 1937, beträffande vilka visst material tidigare insamlats för annan statistik undersökning. Då Ni tillhör denna kategori anholder utredningen, att Ni benäget måtte medverka genom att svara på de nedan angivna frågorna. Utredningen vore tacksam att få frågorna besvarade så fullständigt som möjligt. Skulle Ni emellertid ej kunna eller vilja svara på samtliga frågor, ombedes Ni ändå återsända formuläret ifyllt så mycket som Ni finner lämpligt, då alla uppgifter äro av värde för undersökningen. Svaren komma givetvis att behandlas strängt konfidentiellt och blott användas för statistisk bearbetning.

1. Studentexamensläroverk:
 2. När skrev Ni in Eder i juridisk fakultet? (månad och år)
 3. När var Ni klar med första halvan? (månad och år)
 4. När var Ni klar med jur. kand. examen? (månad och år)
 5. Summa betyg i första halvan: Summa betyg i jur. kand. ex.:
- (Beräkningen av betygssummorna enl. följande skala: B=1, Ba=1½, Ab=2, a=2½, A=3. Har Ni betyg i både nationalekonomi och romersk rätt, medräkna endast betyget i nationalekonomi men utsätt ett x efter betygssummorna)
6. Studieort(er) för de juridiska studierna:

(Om Ni studerat vid mer än en av de tre fakulteterna, angiv vilka terminer Ni studerat vid var och en av dem.)

7. Blev Ni under studierna på jur. kand. fördröjd i Edra studier? Angiv i så fall under nedan angivna rubriker huru många månader (ungefär) Ni var förhindrad studera, medan Ni höll på
 - a) med första halvan, b) med andra halvan
 - a. Militärtjänst: a) b)
 - b. Sjukdom: a) b)
 - c. Förvärsarbete, heltid: a) b)
 - deltid: a) b)
 - d. Förtroendeuppdrag inom studentorganisationer (inkl. idéella, politiska och fackliga organisationer vid Eder studentkår)
 - a) b)
 - e) Andra studiehinder (avbrott): a) b)
8. Andra studier (annan utbildning) än juridiska (art och studietidens längd).
 - a. före de juridiska studiernas början:

b. samtidigt med de juridiska studierna:

c. efter de juridiska studiernas avslutande:

9. Edra anställningar efter avläggandet av jur. kand.-ex. Angiv i *nedanstående tabell i kronologisk

ordning Edra anställningar, inklusive tingstjänstgöring och därmed likvärdig praktikantjänstgöring. Under rubriken *arbetsgivare* anges om anställningen varit i rådhusrätt (förkortat RK), vid häradsrätt (HR), vid annan domstol (dom.), i annan statlig tjänst (stat.), i annan kommunal tjänst (kom.), i länsstyrelsetjänst (län.), tjänst på advokatkontor (adv.), i annan privat tjänst (priv.) eller om Ni haft egen verksamhet (eg.). Under rubriken *arbets art* ifylles uppgift endast om anställningen varit privat och, ej på advokatkontor (priv.) eller egen rörelse (eg.). Klassificera i dessa fall om möjligt verksamheten som rent juridisk (jur.), juridisk-administrativ (jur.-ad.), rent administrativ (ad.) eller av annan art (an).

	befattning	arbetsgivare	anställningstid (antal månader)	arbets art
a)				
b)				
c)				
d)				
e)				

(ev. ytterligare anställningar torde upptagas å särskild bilaga)

10. Verksamhet efter avläggandet av studentexamen som ej upptagits under punkterna 7-9 (art och varaktighet)

11. Anser Ni, att Ni i Eder nuvarande verksamhet haft ingen eller ringa nytta av något eller några i jur.-kand. examen ingående ämnen eller ämnesdelar? Vilka?

12. Om en omläggning av examensbestämmelserna för jur. kand.-examen skulle komma till stånd, vilka förändringar anser Ni då vore angelägna?

Angiv dessa om möjligt under nedan specificerade frågor eller framlägg dem i särskild bilaga.

a. Anser Ni det önskvärt att möjlighet gives till fördjupat studium av särskilda specialiteter (t. ex. familjerätt, bolagsrätt, brottmål, arbetsrätt, skattefrågor)?

Vilka?

b. Anser Ni, att utbildningen i något eller några ämnen borde omfatta mindre teoretisk och mer praktisk utbildning? Vilka?

c. Anser Ni, att något eller några ämnen borde sammanslås till ett ämne (med viss omläggning av kursfördringarna)? Vilka?

och

och

och

och

och

och

d. Andra synpunkter på en ev. omläggning av de juridiska studierna?

Utredningen vore tacksam att återfå frågeformuläret så snart som möjligt, under adress Lunds Universitets Statistiska Institution, helst före den 10 maj i år. Portofritt svarskuvert bifogas.

Ragnar Bergendal
De sakkunnigas ordf.
Professor.

Frågor, ställda till intervjuade jurister av studentårgång 1943.

(Några juris kandidater och juris studerande, som ej var anträffbara i studieorterna, fick besvara frågorna per brev.)

1. Vilka föreläsningar gick Ni på under första terminen Ni studerade juridik? Under andra terminen? Under tredje terminen? o. s. v. t. o. m. nuvarande (sista) termin (Svaren har ej bearbetats.)
2. Hur lång tid, i månader räknat, har Ni arbetat effektivt med propedeutiska kursen? Med rättshistoria? Med jur. encyklopedi? o. s. v. För samtliga ämnen, i vilka tentamen avlagts, frågades efter effektiv studietid.
3. Vad anser Ni att de som läst ungefär samtidigt med Eder använt i effektiv tid på motsvarande ämnen? (Svaren har ej bearbetats.)
4. Hur lång tid tror Ni att Ni kommer att använda på studiet i de ämnen, som Ni ännu ej tenterat i? Angiv en uppskattad effektiv studietid (månader). (De intervjuade fick därefter bekräfta, att rangordningen mellan ämnena i fråga om den effektiva studietidens längd var riktig.)
5. Har Ni under Eder hittillsvarande studietid gjort uppehåll i Edra juridiska studier på grund av a) militärtjänst, b) praktik, c) sjukdom, d) förvärvsarbete, e) andra akademiska studier, f) annan anledning? Angiv i så fall hur lång tid (antal månader) dessa olika uppehåll varat.
6. Efter frågorna 1—5 sammanräknades den effektiva studietiden i de ämnen tentamen avlagts i. Till denna tid lades summan av tiden av uppehåll, varefter jämfördes med den tid (nominella tiden) vederbörande varit inskriven i juridisk fakultet. Härefter ställdes följande fråga: »Anser Ni, att denna skillnad mellan nominell tid och summa studietid och tid för studieuppehåll (spilltid) är rimlig?» Blev svaret »nej», justerades de uppgivna tiderna för studietid och -uppehåll.
7. Har Ni läst in några av ämnena parallellt? I så fall vilka?

Undersökning rörande *politices* magistrar och vissa filosofie kandidater.

Statistisk undersökning utförd av amanuensen, pol. mag.

Arne Näverfelt.

I. *Politices* magisterexamina (pol. mag.) samt filosofie kandidatexamina (fil. kand.) med betyg i vissa samhällsvetenskapliga ämnen.

A. Undersökningens omfattning.

För att få kännedom om antalet avlagda pol. mag. examina, de i dessa examina ingående ämnena m. m. samt om den omfattning i vilken samhällsvetenskapliga studier bedrivs jämväl av andra än dem som avlägga statsvetenskaplig examen, införskaffades från universiteten i Uppsala och Lund samt högskolorna i Stockholm och Göteborg uppgifter om betyg och examensår för alla som avlagt pol. mag. examen, sedan denna examen inrättades, samt för dem som från och med 1944 inom den humanistiska fakulteten avlagt fil. kand. examen med något betyg i ett av de fyra samhällsvetenskapliga ämnena nationalekonomi, statistik, statskunskap och sociologi.

Enligt de uppgifter, som lämnades av nämnda läroanstalter skulle fr. o. m. examens inrättande (^{1/1} 1936) t. o. m. den 30 juni 1950 sammanlagt 423 *politices* magisterexamina ha avlagts, varav 228 på den juridiska och 195 på den filosofiska linjen. Antalet personer, som avlagt denna examen, blir dock något lägre på grund av att ett fåtal avlagt examen på bägge linjerna. I jämförelse med de uppgifter angående antalet utexaminerade *politices* magistrar som kunnat erhållas från statistiska centralbyrån och statsvetenskapliga intresseförbundet förefalla dessa siffror emelertid vara för låga. Enligt de från sistnämnda håll erhållna uppgifterna skulle till och med juni 1950 sammanlagt 458 pol. mag. examina ha avlagts, varav 257 på den juridiska och 201 på den filosofiska linjen.¹ Förbundets och centralbyråns uppgifter överensstämmer nästan helt. De båda uppgifterna bygger på skilda källmaterial, och det vill därför synas som om ett antal examina icke blivit redovisade i uppgifterna från universiteten. De följande tab. 1 och 3 bygger på uppgifter från statistiska centralbyrån fr. o. m. höstterminen 1937. För tiden dessförinnan har begagnats uppgifter, som lämnats av förbundet. När det gäller betygsförhållandena i olika examina har det däremot varit nödvändigt att begagna universitetens och högskolornas uppgifter.

I fråga om *filosofie kandidatexamina* avser undersökningen examina, som avlagts under tiden 1 januari 1944—30 juni 1950. Någon motsvarande kontroll av materialet har i detta fall icke kunnat göras. Med hänsyn till de brister som tydligen vidlåda de uppgifter universiteten och högskolorna lämnat beträffande *politices* magistrarna, kan befaras, att icke heller fullständiga uppgifter ha erhållits i de av undersökningen berörda ämnena i fråga om antalet avlagda fil. kand.-examina. Enligt läroanstalternas uppgifter skulle sammanlagt 660 personer ha avlagt fil. kand.-examen med minst ett betyg i något av de fyra samhällsvetenskapliga ämnena nationalekonomi, statistik, statskunskap och sociologi. Av dessa ha

¹ Antalet personer, som avlagt pol. mag. examen, är 454; 4 personer ha således avlagt examen på båda linjerna.

Tab. 1. Antal utexaminerade pol. mag. (1936—juni 1950).

Läroanstalter och examina	E x a m e n s å r														Summa					
	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949		1950 ¹ 1/1-30/6				
	Uppsala																			
jur. pol. mag.	—	—	2	2	5	1	6	3	3	3	4	6	3	—	2	40				
fl. pol. mag.	—	3	1	1	1	2	—	2	3	5	5	5	4	4	1	37				
Lund																				
jur. pol. mag.	—	—	—	5	1	4	5	8	10	10	9	9	10	7	3	81				
fl. pol. mag.	1	6	5	5	2	8	3	5	4	5	4	5	5	5	2	65				
Stockholm																				
jur. pol. mag.	—	—	1	1	6	15	5	10	19	17	14	13	14	17	4	136				
fl. pol. mag.	2	—	2	1	3	9	5	6	7	6	10	7	6	3	3	70				
Göteborg																				
jur. pol. mag.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
fl. pol. mag.	—	1	—	1	—	—	—	1	2	5	4	6	3	3	3	29				
Summa jur. pol. mag.	—	—	3	8	12	20	16	21	32	30	27	28	27	24	9	257				
Summa fl. pol. mag.	3	10	8	8	6	19	8	14	16	21	23	23	18	15	9	201				
Summa pol. mag.	3	10	11	16	18	39	24	35	48	51	50	51	45	39	18	458				

¹ Enligt uppgift, som kunnat införskaffas efter det undersökningen slutförts, var totalantalet avlagda examina 1950 34.

Tab. 2. Antalet utexaminerade fil. kand. med betyg i något av ämnena nationalekonomi, statistik, statskunskap och sociologi resp. betyget AB i två av dessa ämnen. (1944—juni 1950)

Läroanstalter och examina	E x a m e n s å r							Summa
	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950 1/1-30/6	
Uppsala								
fil. kand. (samtl.)	27	29	31	22	32	34	20	195
fil. kand. ¹	5	2	3	5	11	6	4	36
Lund								
fil. kand. (samtl.)	17	15	15	17	14	22	16	116
fil. kand. ¹	2	1	2	2	1	4	5	17
Stockholm								
fil. kand. (samtl.)	28	32	27	37	44	37	27	232
fil. kand. ¹	6	11	6	11	13	15	5	67
Göteborg								
fil. kand. (samtl.)	8	12	9	9	8	11	6	63
fil. kand. ¹	1	—	—	—	1	—	1	3
Summa fil. kand. (samtl.)	80	88	82	85	98	104	69	606
Summa fil. kand. ¹	14	14	11	18	26	25	15	123

¹ Med minst betyget AB i två av ämnena nationalekonomi, statistik, statskunskap och sociologi.

Tab. 3. Antal utexaminerade jur. och fil. pol. mag. samt fil. kand. med minst betyget AB i två av ämnena nationalekonomi, statistik, statskunskap och sociologi. (1944—juni 1950)

Läroanstalter och examina	E x a m e n s å r							Summa
	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950 1/1-30/6	
Uppsala								
pol. mag.	6	8	9	11	7	4	3	48
fil. kand.	5	2	3	5	11	6	4	36
Lund								
pol. mag.	14	15	13	14	15	12	5	88
fil. kand.	2	1	2	2	1	4	5	17
Stockholm								
pol. mag.	26	23	24	20	20	20	7	140
fil. kand.	6	11	6	11	13	15	5	67
Göteborg								
pol. mag.	2	5	4	6	3	3	3	26
fil. kand.	1	—	—	—	1	—	1	3
Summa pol. mag.	48	51	50	51	45	39	18	302
Summa fil. kand.	14	14	11	18	26	25	15	123

dock 54 även avlagt pol. mag.-examen. I denna redogörelse ha medtagits endast de 606, som icke därjämte voro pol. mag.

B. Antalet pol. mag. och fil. kand.-examina.

I tab. 1—3 har materialet uppdelats efter läroanstalt och examen samt examensår. För fil. kand. (tab. 2) redovisas även de som ha minst betyget AB i två av de fyra samhällsvetenskapliga ämnena eftersom dessas studieinriktning i hög grad närmar sig pol. mag.-examen. Antalet per år utexaminerade pol. mag. visar en ganska jämn stegring från 1936 fram till åren 1945—1947, då antalet är störst med c:a 50 per år, och sjunker sedan till 39 år 1949 (se tab. 1). Uppgifterna för 1950 omfatta endast halva året och äro inte jämförbara med övriga år.¹ Från och med 1944 ha tillkommit 302 pol. mag., medan under samma tid utexaminerats 606 fil. kand. med något betyg i de fyra samhällsvetenskapliga ämnena och 123 med minst betyget AB i två av dessa ämnen (se tab. 3). Antalet fil. kand. per år varierar mellan 80 och 88 åren 1944—1947 och stiger sedan till 98 respektive 104 åren 1948 och 1949. I gruppen med minst betyget AB i två av de fyra samhällsvetenskapliga ämnena är medeltalet under åren 1944—1947 c:a 14 och åren 1948 och 1949 är antalet respektive 26 och 25 (se tab. 2).

Vid jämförelse mellan antalet pol. mag. (examensår 1944 och senare) och antalet fil. kand. med minst AB i två av de fyra samhällsvetenskapliga ämnena vid olika läroanstalter (tab. 2) har Uppsala den största relativa frekvensen fil. kand. För Uppsalas del utgör antalet fil. kand. inte mindre än 75 % av det antal pol. mag., som utexaminerats under samma tid. I Stockholm är antalet fil. kand. 48 % av antalet pol. mag. och i Lund samt Göteborg är motsvarande siffror endast 19 respektive 12 %. För samtliga fyra läroanstalter tillsammans utgör antalet fil. kand. med minst AB i två av de samhällsvetenskapliga ämnena 41 % av antalet pol. mag.

C. Fil. kand. Betygs- och ämnesfördelning.

För att undersöka omfattningen av samhällsvetenskapliga studier ha de 606 fil. kand. uppdelats i sammanlagt 9 grupper med hänsyn till betyg i de samhällsvetenskapliga s. k. kärnämnenas nationalekonomi, statistik och statskunskap. Följande gruppindelning har gjorts.

- I. De som ha betyg i alla tre ämnena och därav
 - 1) med AB eller högre betyg i alla tre,
 - 2) med AB eller högre i två ämnen och lägre betyg i tredje ämnet,
 - 3) med AB eller högre betyg i ett och lägre betyg i de två andra. (I inget fall förekommer lägre betyg än AB i samtliga tre ämnen);
- II. De som ha betyg i endast två av ämnena och därav
 - 4) med AB eller högre betyg i båda,
 - 5) med AB eller högre i ena ämnet och lägre betyg i andra,
 - 6) med lägre betyg än AB i båda;
- III. De som ha betyg i endast ett av ämnena och därav
 - 7) med AB eller högre betyg i detta ämne,
 - 8) med lägre betyg än AB i ämnet;
- IV. De som icke ha betyg i något av dessa tre ämnen men
 - 9) med betyg i sociologi.

¹ Enligt uppgift, som kunnat införskaffas från statistiska centralbyrån efter det undersökningen slutförts, var totalantalet utexaminerade år 1950 34, därav 15 på den juridiska och 19 på den filosofiska linjen.

Tab. 4. Fil. kand., som icke även avlagt pol. mag., fördelade efter betyg i nationalekonomi, statistik och statskunskap; procentuell fördelning av förekomsten av olika ämnen inom respektive grupp.

Grupp 1—9	Samhällsvetenskapliga s. k. kärnämnen			Andra ämnen						Antal personer	
	Nationalekonomi	Statistik	Statskunskap	Sociologi	Praktisk filosofi	Geografi	Historia	Matematik	Språk		Övriga ämnen
I. Betyg i alla tre ämnena											
1) AB eller högre i alla tre	100	100	100	—	—	—	—	—	6	—	16
2) AB eller högre i två	100	100	100	8	8	—	—	3	—	19	36
3) AB eller högre i ett	100	100	100	20	30	—	10	30	10	10	10
II. Betyg i två av ämnena											
4) AB eller högre i båda	95	71	34	9	22	10	3	31	15	17	59
5) AB eller högre i ett	76	47	78	10	19	10	16	9	24	38	58
6) under AB i båda	50	83	83	33	17	17	17	—	33	67	6
III. Betyg i ett av ämnena											
7) AB eller högre	8	11	82	8	20	12	48	7	24	75	181
8) lägre än AB	6	16	78	3	16	10	41	5	50	71	204
IV. Inget betyg i dessa tre ämnen men											
9) betyg i sociologi	—	—	—	100	44	11	3	6	33	92	36

Tab. 5. Betygsfördelning för samtliga fil. kand., vilka icke även avlagt pol. mag.-examen.

Ä m n e n ¹	% antal som icke ha betyg i ämnet	% antal som ha betyg i ämnet	Därav med nedanstående betyg i % av samtliga med betyg i ämnet				
			B	Ba	AB	a	A
Nationalekonomi.....	68	32	24	10	42	18	6
Statistik.....	69	31	12	21	35	13	19
Statskunskap	28	72	27	20	24	11	18
Sociologi	88	12	19	29	23	23	6
Praktisk filosofi	81	19	17	17	31	23	12
Geografi.....	90	10	17	10	18	12	43
Historia.....	70	30	—	2	20	9	69
Matematik.....	91	9	23	4	56	11	6

¹ Förutom i tabellen nämnda ämnen förekommer språk i 185 och andra ämnen i 357 examina.

I tab. 4 redovisas dessa grupper jämte studiefrekvensen för andra i examen ingående ämnen. Antalet i den mest exklusivt samhällsvetenskapliga gruppen 1 — de som ha minst AB i de tre samhällsvetenskapliga ämnena nationalekonomi, statistik och statskunskap — är 16. Sammanlagt 62 ha något betyg i alla tre ämnena (grupperna 1—3).

Betyg i två av de samhällsvetenskapliga s. k. kärnämnen (grupperna 4—6) ha 123 och därav 59 med AB eller högre betyg i vardera av dessa ämnen, 58 med AB eller högre betyg i det ena ämnet samt 6 med lägre betyg än AB i båda ämnena. Av ämnena nationalekonomi, statistik och statskunskap är nationalekonomi mest förekommande och av andra ämnen matematik. 95 % av de till grupp 4 hörande har betyg i nationalekonomi och 31 % i matematik. Då dessutom 71 % har betyg i statistik, synes kombinationen nationalekonomi, statistik och matematik vara relativt vanlig bland denna kategori fil. kand. I grupp 5 (AB eller högre i ett av de samhällsvetenskapliga s. k. kärnämnen) förekommer statskunskap mera och statistik mindre än i grupp 4. Bland andra ämnen har praktisk filosofi största frekvensen; relativt ofta förekommande äro även ämnena historia, geografi och sociologi.

Antalet med betyg i endast ett av de samhällsvetenskapliga s. k. kärnämnen (grupperna 7 och 8) är 385 eller 68 % av samtliga. Vanligast förekommande är statskunskap och av andra ämnen historia. Av dem som ha AB eller högre betyg i det samhällsvetenskapliga ämnet, ha 82 % betyg i statskunskap och inom samma grupp ha 48 % betyg i historia. Motsvarande siffror för dem med lägre betyg än AB i det samhällsvetenskapliga ämnet är 78 % resp. 41 %. Inom denna grupp ha dessutom 50 % betyg i språk.

Betygsfördelningen i olika ämnen för samtliga de 606 filosofie kandidaterna framgår av tab. 5. Sammanlagt ca 70 % har icke betyg i nationalekonomi eller statistik, medan antalet, som icke tagit betyg i statskunskap, är 28 %. Om man bortser från språk och andra ämnen, som icke äro examensämnen i pol. mag.-examen och för vilka någon uppdelning efter betyg ej kunnat göras, ha de relativt flesta höga betygen tagits i historia och statskunskap. 98 % har AB eller högre betyg i det förra ämnet; för statskunskap är motsvarande siffra 53 %. Betygsfördelningen hos de 184 som studerat historia är ganska anmärkningsvärd så tillvida som icke mindre än 127 ha betyget A och endast 3 ha lägre betyg än AB. Ingen har för övrigt så lågt betyg som B. Detta synes tyda på att en rätt stor grupp av de fil. kand., som undersökningen avser, har historia som ett av huvudämnena i examen. Troligen ha dessa i icke ringa omfattning även studerat statskunskap. Tidigare har också påvisats i hur liten grad de, vilka ha nationalekonomi och statistik som huvudämnen, läst historia. Ämnena matematik och geografi ha den lägsta frekvensen med hänsyn till antalet examina i vilka de ingå. Även praktisk filosofi och sociologi ha studerats i relativt liten omfattning.

D. Fil. pol. mag. Betygsfördelning.

Betygsfördelningen i fil. pol. mag. framgår av tab. 6 a och b. Bland tilläggsämnena (icke obligatoriska examensämnen) har praktisk filosofi den största frekvensen. Drygt 40 % har betyg i detta ämne och om härtill lägges det antal som medtagit sociologi¹ kommer man upp till en studiefrekvens på ca 45 % i dessa båda ämnen. Övriga tilläggsämnen historia, geografi och matematik förekomma i 11—13 % av samtliga examina.

De relativt flesta höga betygen förekomma i nationalekonomi. Inte mindre än 87 % har AB eller högre betyg i detta ämne. Motsvarande siffror för de båda andra obligatoriska s. k. kärnämnen statistik och statskunskap äro 69 respekt-

¹ Tillkom såsom examensämne i pol. mag. examen i maj 1948.

Tab. 6 a. Betygsfördelning i fl. pol. mag.

Ä m n e n	Antal som icke ha betyg i ämnet	Antal som ha betyg i ämnet	Därav med nedanstående betyg				
			B	Ba	AB	a	A
Nationalekonomi.....	—	195	13	11	83	61	27
Statistik.....	—	195	29	31	81	29	25
Statskunskap	—	195	36	19	58	19	63
Sociologi	187	8	3	2	1	1	1
Praktisk filosofi	115	80	19	20	19	22	—
Geografi.....	171	24	5	1	8	7	3
Historia.....	173	22	—	4	5	5	8
Matematik.....	169	26	9	4	10	2	1

Tab. 6 b. Procentuell fördelning av betyg i fl. pol. mag.

Ä m n e n	% antal som icke ha betyg i ämnet	% antal som ha betyg i ämnet	Därav med nedanstående betyg i % av samtliga med betyg i ämnet				
			B	Ba	AB	a	A
Nationalekonomi.....	—	100	7	6	42	31	14
Statistik.....	—	100	15	16	41	15	13
Statskunskap	—	100	18	10	30	10	32
Sociologi	96	4	37	25	.	.	—
Praktisk filosofi	59	41	24	25	24	27	.
Geografi.....	88	12	21	.	33	29	13
Historia.....	89	11	—	18	23	23	36
Matematik.....	87	13	35	15	38	8	.

Tab. 7. Studiefrekvens för ämnena nationalekonomi, statistik och statskunskap i fl. pol. mag.

Läroanstalter	Antal personer med nedanstående antal betygsheter i nationalekonomi, statistik och statskunskap			S u m m a
	5 betygsheter	6 betygsheter	7 eller flera betygsheter	
Uppsala.....	15	20	2	37
Lund.....	23	22	18	63
Stockholm.....	23	24	19	66
Göteborg.....	13	12	4	29
Summa	74	78	43	195

Tab. 8. Ämnesfördelning och betyg i fl. pol. mag.

Antal betygsheter i nationalekonomi, statistik och statskunskap	Nationalekonomi	Statistik	Statskunskap	Sociologi	Praktisk filosofi	Geografi	Historia	Matematik	Övriga ämnen
5 betygsheter									
B	7	13	24	2	—	—	—	—	4
Ba	3	14	13	—	—	—	—	—	2
AB	42	37	27	1	19	8	2	7	8
a	22	10	10	1	17	6	3	2	2
A	—	—	—	—	—	3	3	1	—
6 betygsheter									
B	6	12	10	1	19	5	—	8	3
Ba	7	16	3	2	19	1	4	4	1
AB	31	30	24	—	—	—	2	3	4
a	28	8	5	—	4	1	1	—	1
A	6	12	36	1	—	—	4	—	—
7 eller flera betygsheter									
B	—	4	2	—	—	—	—	1	—
Ba	1	1	3	—	1	—	—	—	—
AB	10	14	7	—	—	—	1	—	2
a	11	11	4	—	1	—	1	—	—
A	21	13	27	—	—	—	1	—	1

Tab. 9 a. Betygsfördelning i samhällsvetenskapliga examensämnen i jur. pol. mag.

Ä m n e n	Antal som icke ha betyg i ämnet	Antal som ha betyg i ämnet	Därav med nedanstående betyg				
			B	Ba	AB	a	A
Nationalekonomi	—	228	—	—	164	56	8
Statistik	54	174	60	28	51	28	7
Statskunskap	84	144	54	30	33	18	9

Tab. 9 b. Procentuell fördelning av betyg i samhällsvetenskapliga ämnen i jur. pol. mag.

Ä m n e n	% antal som icke ha betyg i ämnet	% antal som ha betyg i ämnet	Därav med nedanstående betyg i % av samtliga med betyg i ämnet				
			B	Ba	AB	a	A
Nationalekonomi	—	100	—	—	72	25	4
Statistik	24	76	35	16	29	16	4
Statskunskap	37	63	38	21	23	12	6

tive 72 %. Relativt många höga betyg ha även tagits i historia. Av de 22 som läst detta ämne ha 18 AB eller högre betyg.

I tab. 7 redovisas fil. pol. mag. uppdelade efter antalet betyg i nationalekonomi, statistik och statskunskap. Enligt examensstadgan måste samtliga dessa tre ämnen alltid ingå i examen med sammanlagt minst 5 betygsenheter. Examen skall omfatta minst 7 betygsenheter och 2 betygsenheter kan tagas i ett av tilläggsämnena. Av de 195 här redovisade fil. pol. mag. ha 74 personer 5 betygsenheter i nationalekonomi, statistik och statskunskap, 78 ha 6 betygsenheter och 43 ha 7 betygsenheter i denna ämnesgrupp.

Förekomsten av betyg i tilläggsämnena och andra ämnen fördelade med hänsyn till antalet betyg i de obligatoriska ämnena nationalekonomi, statistik och statskunskap redovisas i tab. 8. Mest studerade tilläggsämnena äro i gruppen med 5 betygsenheter praktisk filosofi, geografi och matematik samt i gruppen med 6 betygsenheter praktisk filosofi, matematik och historia.

E. Jur. pol. mag. Betygsfördelning i samhällsvetenskapliga ämnen.

För jur. pol. mag. redovisas betygsfördelningen i de samhällsvetenskapliga examensämnena i tab. 9 a och b. Härav framgår att i fråga om studierna i statistik och statskunskap, där vederbörande har valfrihet att antingen ta två betyg i endera eller ett betyg i vardera, ha de flesta som endast läst ett ämne föredragit statistik. I statistik har 24 % inget betyg, medan motsvarande siffra för statskunskap är 37 %. Tillsammans blir det alltså 61 %, som tagit betyg i endast ett av dessa två ämnen. Frekvensen varierar dock rätt mycket mellan läroanstalterna. I Stockholm har 73 % läst ett ämne, i Uppsala 64 % och i Lund 41 %. I nationalekonomi, som är obligatoriskt ämne med minimikravet AB, har genomsnittligt 29 % högre betyg än AB och 4 % eller sammanlagt 8 ha A; av de senare komma 7 från Stockholm och 1 från Lund, medan ingen jur. pol. mag., som avlagt examen i Uppsala, har betyget A i nationalekonomi. För att bedöma betygsfrekvensen i statistik och statskunskap bör man även taga hänsyn till hur många, som endast medtagit ett av dessa ämnen och alltså enligt examensstadgan måste ha minst AB i det i examen ingående ämnet. Eftersom 84 icke ha något betyg i statskunskap, måste lika många ha minst AB i statistik och efter samma grunder måste 54, vilka icke läst statistik, ha minst AB i statskunskap. Sammanlagt ha 86 AB eller högre betyg i statistik, 2 flera än som måste ha det, och i statskunskap är motsvarande antal 6. Lägre betyg än AB i både statistik och statskunskap ha 77.

II. Politices magistrarnas synpunkter på examens utformning. Studietidens längd, betyg i studentexamen m. m.

A. Undersökningens uppläggning och omfattning.

För att erhålla uppfattning om politices magistrarnas synpunkter på och erfarenheter av sin examen tillställdes de yrkesverksamma politices magistrarna en blankett, vari de anmodades att besvara vissa frågor angående examens utformning, varvid hänsyn borde tagas till det utbildningsbehov som vederbörande ansåg föreligga för den befattning han innehade. Samtidigt begärdes uppgifter om vederbörandes arbetsplats och tjänsteställning, betyg i magisterexamen, studietidens längd och studentbetyg. Vidare tillfrågades de som avlagt fil. pol. mag. examen huruvida de ansågo sig ha haft någon nytta av den propedeutiska kursen i juridik och om de önskade förändringar beträffande kursens innehåll och upplägg-

ning samt de som avlagt jur. pol. mag.-examen, huruvida de ansågo en allmän förvaltningspraktik önskvärd.

Blanketten jämte missivskrivelsen och portofritt svarskuvert utsändes i juli 1950 till sammanlagt 405 pol. mag. Detta antal motsvarade samtliga till och med juni 1950 utexaminerade icke avlidna för vilka adresser kunde anskaffas med undantag för dem som vistades utomlands eller som vid tidpunkten för undersökningens genomförande ännu icke haft någon yrkesverksamhet. Svar inkommo från 225 politices magistrar.

Antalet utsända blanketter i förhållande till totalantalet pol. mag. och antalet inkomna svar framgår av nedanstående tablå.

	Antalet pol. mag. ¹	Antalet utsända blanketter	Antalet inkomna svar ²	Antalet svar i procent av antalet pol. mag.
Jur. pol. mag.	253	229	125	49
Fil. pol. mag.	196	176	100	51

Fördelning på arbetsplatser.

I tab. 10 anges hur de som svarat fördela sig på olika arbetsplatser jämfört med motsvarande uppgifter för samtliga pol. mag.

Tab. 10. Antalet som svarat och totalantalet pol. mag. fördelade på arbetsplats.

	Arbetsplats							Summa
	Statlig förvaltnings-tjänst	Kommunal förvaltnings-tjänst	Undervisning	Enskild tjänst	Arbetsplats okänd	Ej förvärvsarbetande	Egen rörelse	
Totalantalet pol. mag.	232	13	26	82	43	43	10	449
Antal som svarat.	121	10	14	51	8	21	—	225
Svarsprocent.	52	77	54	62	19	49	0	50

De i tab. 10 redovisade siffrorna över totalantalet politices magistrars fördelning på arbetsplats avse förhållandena juni 1950 och grunda sig på detaljerade uppgifter erhållna från statsvetenskapliga intresseförbundet. En sammanställning av detta material med fördelning efter examenslinje och ytterligare specificering av arbetsplatser redovisas i tab. 11. Av denna tab. framgår, att vid nämnda tidpunkt närmare en tredjedel (32,7 %) av samtliga pol. mag. voro anställda i centrala ämbetsverk. Den därefter största gruppen är näringslivet med 13,8 % och sedan följa departement, lokal statsförvaltning och undervisningsanstalter.

B. Studietid i pol. mag. examen.

Den genomsnittliga studietiden för pol. mag.-examen var för såväl den juridiska som den filosofiska linjen i medeltal 8 terminer. Den tillfrågade hade anmodats uppgiva den effektiva studietiden, varmed avsågs den nominella studietiden med avdrag för alla studieuppehåll under terminerna för exempelvis militärtjänst, sjukdom, förvärvsarbete och förtroendeuppdrag inom studentorganisationer m. m. Studietiden skulle uppgivas i hela år eller delar därav. Denna tids-

¹ Avser juni 1950 enligt uppgift från statsvetenskapliga intresseförbundet och statistiska centralbyrån (se tab. 11). (Vid jämförelse med antalet avlagda examina (tab. 1) bör dock observeras att 4 avlagt examen på båda linjerna och 5 avlidit.)

² Antal svar, som i något avseende kunnat bearbetas. Utöver dessa inkom 4 svar.

Tab. 11. Politices magistrarnas arbetsplatser juni 1950 med fördelning efter examenslinje.

Arbetsplats	Fil. pol. mag.		Jur. pol. mag.		Summa	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Departement.....	7	3.6	27	10.7	34	7.6
Centrala ämbetsverk.....	57	29.1	90	35.6	147	32.7
Krisorgan.....	8	4.1	11	4.3	19	4.2
Lokal statsförvaltning.....	7	3.6	25	9.9	32	7.1
Kommunala organ.....	8	4.1	5	2.0	13	2.9
Undervisningsanstalter.....	22	11.2	4	1.6	26	5.8
Näringslivet.....	29	14.8	33	13.0	62	13.8
Övriga anställningar.....	9	4.6	11	4.3	20	4.5
Egen rörelse.....	3	1.5	7	2.8	10	2.2
Gifta kvinnor utan förvärsarbete..	4	2.0	10	4.0	14	3.1
Fortsatta studier.....	20	10.2	9	3.6	29	6.5
Nyexaminerade samt sådana för vilka uppgift saknas.....	22	11.2	21	8.2	43	9.6
Summa	196	100.0	253	100.0	449	100.0

angivelse hade använts av ca hälften av uppgiftslämnarna. De övriga hade angivit studietiden i hela terminer eller delar därav. Ur redovisningssynpunkt har det ansetts lämpligast att beräkna studietiden genomgående i terminer. Vid omvandlingen från angiven studietid i år och delar därav har en termin ansetts i genomsnitt vara lika med 3,5 månader. Denna tid kan kanske ur vissa synpunkter tyckas vara för kort, men framförallt med hänsyn till att uppgiftslämnaren har redovisat nettostudietiden och att man har anledning befara, att även vad man skulle kunna kalla normal spiltid frändragits, har det syntts lämpligast, att som mått på en termin taga 3,5 månader. Antalet terminer har, då helt tal icke erhållits, avrundats i vanlig ordning till närmast högre eller lägre tal. Samma förfaringssätt har tillämpats, då uppgiftslämnaren angivit tiden direkt i terminer och delar därav.

Antalet uppgifter om studietiden, som kunnat bearbetas är för jur. pol. mag. 122 och för fil. pol. mag. 94. Enligt statsvetenskapliga intresseförbundet fanns vid slutet av juni 1950 sammanlagt 449 politices magistrar (tab. 11), därav 253 jur. pol. mag och 196 fil. pol. mag. Det här redovisade antalet utgör för både jur. pol. mag. och för fil. pol. mag. 48 % av samtliga.

Spridningen i studietid är stor både för jur. och fil. pol. mag. (se tab. 12). För den förra gruppen är lägsta värdet 4 och högsta 12 terminer. Motsvarande siffror för fil. pol. mag. är 5 och 12 terminer. Vad de låga extremvärdena beträffar kan dock beräknings sättet av nettostudietid ha inverkat så att man överskattat bortfall av studietid på grund av sjukdom och andra orsaker och därigenom fått en allt för kort studietid. Medelstudietiden för båda examenstyperna blir 8 terminer.

Tab. 12. Studietidens längd för jur. och fil. pol. mag. examina.

Examina	Antal pol. mag. med en studietid av nedanstående antal terminer									
	4	5	6	7	8	9	10	11	12	okänd
Jur. pol. mag.	2	7	20	30	31	21	8	2	1	3
Fil. pol. mag.	—	5	19	15	22	15	15	2	1	6
Summa	2	12	39	45	53	36	23	4	1	9

C. Betyg i studentexamen.

Medelbetygen för varje individ ha med vissa undantag beräknats på basis av samtliga betygsvärden, såväl skriftliga som muntliga, samt betyg vid flyttning till näst högsta ring. Övningsämnena teckning, gymnastik och sång ha icke medräknats. Då betyg förekom i såväl allmän matematik som specialmatematik har betyget i specialmatematik ej medräknats. Studentbetygen har värderats enligt skalan: A = 6, a = 5, AB = 4, Ba = 3, B = 2, B? = 1, C = 0. Den här angivna beräkningsmetoden och skalan har använts för att i tillämpliga delar möjliggöra jämförelser mellan detta material och Moberg—Quensels utredning om studenternas sociala ursprung m. m. (SOU 1949: 48).

Tab. 13. Medelbetyg i studentexamen.

	Medelbetyg			Antal personer
	Muntliga	Skriftliga	Muntliga och skriftliga	
I. Jur. pol. mag.	3·53	3·28	3·45	115
latinare	3·59	3·35	3·52	46
realister	3·49	3·24	3·41	69
II. Fil. pol. mag.	3·49	3·41	3·48	90
latinare	3·64	3·63	3·64	37
realister	3·39	3·25	3·37	53
Samtliga	3·51	3·34	3·47	205

Genomsnittsbetyget för samtliga pol. mag. är om hänsyn toges till alla ämnen 3,47 d. v. s. nästan exakt mitt emellan Ba och AB. Fil. pol. mag. ha obetydligt högre genomsnittsbetyg än jur. pol. mag. och latinstudenterna ha i samtliga grupper högre medelbetyg än realarna (se tab. 14).

I den ovan nämnda utredningen av Moberg—Quensel återfinnas medelbetyg för studenter vid olika högskolor med studentexamensår 1930, 1937 och 1943. Någon jämförelse mellan dessa och motsvarande årgångar för *politices magistrarna* går inte att göra, då materialet i fråga om magistrarna är för litet. Då emellertid över hälften av pol. mag. avlagt studentexamen mellan åren 1935—1940, kan en jämförelse med 37-orna i Moberg—Quensels utredning vara av visst intresse. I nedanstående tablå anges medelbetyg i studentexamen (ex.-år 1937) för manliga studenter, som avlagt examen i olika fakulteter, jämfört med genomsnittsbetyget för samtliga pol. mag. såväl män som kvinnor. Betyg för båda könen kunna ej erhållas hos Moberg—Quensel och särredovisning för enbart männen kan ej göras i fråga om magistrarna. Antalet kvinnor är dock så få i detta material, att man kan bortse härifrån.

	Jurister	Humanister	Naturvetare	Medicinare	Teologer	Pol. mag.
Medelbetyg	3·39	3·84	4·11	3·38	3·55	3·47

Av tablå framgår att jurister och medicinare ha lägre betyg och övriga grupper högre betyg än *politices magistrarna*. Genomsnittsbetyget för samtliga manliga läroverksstudenter år 1937 var enligt Moberg—Quensel 3,23.

D. Allmänna omdömen om examen.

I den första frågan ombads vederbörande ange om han var nöjd med examens nuvarande utformning. Frågan skulle besvaras i beaktande av de krav på kun-

skaper i olika ämnen, som vederbörande ansåg erforderliga med hänsyn till de med tjänsten förenade arbetsuppgifterna.

Av de 125 jur. pol. mag. som sänt in svar är det 71 som inte besvarat denna fråga. Motsvarande siffror för fil. pol. mag. är 100 och 56. Av de med jur. pol. mag.-examen hade 14 förklarat sig helt nöjda med examen, 22 i stort sett nöjda medan 18 ville ha examens sammansättning ändrad i ett eller annat avseende.

I fråga om de som avlagt examen på den filosofiska linjen är fördelningen mellan nöjda och icke nöjda i stort sett densamma. I varje fall är icke skillnaderna så stora, att man kan säga att någon av de båda examina bedömts mindre lämplig än den andra. Av de 100 fil. pol. mag. som insänt svarsblanketten ha 19 förklarat sig nöjda, 15 i stort sett nöjda och 12 icke nöjda.

E. Önskemål om ändringar i examens sammansättning.

Beträffande direkta ändringar av examen ombads den tillfrågade ange i vilka examensämnen han önskade få kursinnehållet utökat eller minskat. Vidare skulle anges sådana i examen icke medtagna ämnen vilka borde ingå i densamma samt vilka ämnen vederbörande önskade utesluta ur examen.

Vad gäller utökningen av kursinnehållet i jur. pol. mag.-examen, är ämnet privaträtt klart dominerande. Av de 72 jur. pol. mag. som framfört önskemål om ökade kurser är det 42 som vill ha kursinnehållet i detta ämne utökat. För att bedöma kravet på bättre kunskaper i denna del av de juridiska studierna bör härtill läggas 5, som begärt tillägg av ämnet civilrätt. Bland andra ämnen beträffande vilka önskemål framförts om ökade kurser kan nämnas förvaltningsrätt och nationalekonomi. I det förra ämnet vill 15 ha kursinnehållet utökat och i det senare 10. Vidare kan nämnas att 5 resp. 3 framfört önskemål om en utvidgning av den straff- resp. processrättsliga delen av den propedeutiska kursen.

Önskemål om tillägg av ämnen, som ej ingingo i vederbörandes examen, ha framförts av 84. 49 ha begärt tillägg av ämnet företagsekonomi. Vidare kan nämnas att 17 ha begärt tillägg av ämnet processrätt och 14 av sociologi.

Minskning av kursinnehållet har begärts främst i nationalekonomi, statistik, statskunskap och finansrätt. I det förstnämnda ämnet ha 10 av 125 önskat en mindre kurs. I statistik är motsvarande siffra 9 och i statskunskap och finansrätt 7. Uteslutning av ämnen har i första hand önskats i fråga om statsrätt; 23 av 125 ha ansett att ämnet bör utgå. I så gott som samtliga dessa fall har dock begärts att ungefär motsvarande kurs skulle inläggas i ämnet statskunskap.

I fil. pol. mag.-examen är det främst i ämnena statistik och nationalekonomi som man har önskat ökade kurser. Av de 100 fil. pol. mag. som besvarat enkäten är det 16 som vill ha mera studier i statistik. Motsvarande siffra för nationalekonomi är 15.

I fråga om tillägg av nytt ämne är företagsekonomien här liksom beträffande jur. pol. mag. det klart dominerande. 38 av 100 ha med hänsyn till sin yrkesverksamhet förklarat sig vara i behov av kunskaper i detta ämne.

Minskning av kurserna har begärts i ett fåtal ämnen. 15 ha önskat mindre studier i statskunskap, 5 i statistik och 4 i nationalekonomi samt 1 i geografi. Önskemål om uteslutning av ämnen har endast framförts i fråga om sociologi (2 fall) samt i ett fall för vardera av ämnena nationalekonomi, statistik och statskunskap.

F. Önskemål om ändringar av kursinnehållet i olika ämnen.

För att få en uppfattning om politices magistrarnas synpunkter på sammansättningen av kurserna i olika ämnen hade följande fråga medtagits i enkäten:

»Anser Ni att kursinnehållet i något av de ämnen som Ni studerat borde ha inriktats på annat sätt för att giva tillfredsställande förberedelser för Eder praktiska verksamhet?» Frekvensen av framförda önskemål om ändring av kurserna i olika ämnen framgår av nedanstående tablå.

	National-ekonomi	Statistik	Statskunskap	Finansrätt	Förvaltningsrätt	Privaträtt	Övriga ämnen
Antal jur. pol. mag.	29	17	15	10	14	11	4
Antal fil. pol. mag.	22	23	21	—	—	—	7

Önskemålen i fråga om ändringens art variera mycket och synas vara starkt influerade av vederbörandes praktiska verksamhet. I fråga om nationalekonomi ha exempelvis några önskat mera studier i utrikeshandel samt valutapolitik och andra ha ansett sig vara i behov av bättre kännedom om konjunkturteorierna. Rent allmänt torde dock kunna sägas att önskemålen synas gå ut på mindre studier i teori och doktrinhistoria. Vad statistik beträffar har man i ett flertal fall önskat omläggning av kurserna från teori till mera praktisk statistik och i statskunskap har man i ett flertal fall begärt mera studier i modern politisk historia. Inga bestämda slutsatser angående önskade ändringar av kursinnehållet i olika ämnen kunna dock dragas. Detta dels med hänsyn till att så få besvarat frågan, dels på grund av att svaren varit mycket varierande. Frekvensen för olika ämnen kan endast tagas som uttryck för i vilka ämnen önskemål om ändringar av kurserna äro mera eller mindre starkt framträdande.

G. Fil. pol. mag. Den propedeutiska kursen i juridik.

I fråga om den propedeutiska kursen i juridik tillfrågades fil. pol. mag. huruvida de ansågo sig ha haft någon nytta av denna kurs i sin praktiska verksamhet. Svaren ha med hänsyn till sin formulering kunnat uppdelas i följande tre grupper: »ja», »något» och »nej».

Av de 100 som insänt svarsblanketter är det 9 som ej besvarat denna fråga. 12 ha ansett sig inte ha någon nämnvärd nytta av den propedeutiska kursen, medan 70 svarat ja och 9 varit mera tveksamma angående värdet.

Arbetsplatser	Antal som svarat			Antal som ej besvarat frågan	Summa
	ja	något	nej		
Statlig och kommunal tjänst	32	5	6	5	48
Enskild tjänst	18	1	4	2	25
Övriga	20	3	2	2	27

Beträffande kursinnehållet frågades: »Anser Ni att man inom samma tidsram som för den propedeutiska kursen skulle kunna lägga upp en för denna examen mera tillfredsställande kurs i juridik, omfattande — i stället för positivrättsliga detaljer — en belysning av rättsordningens grundtankar och betydelse i samhällslivet?» På denna fråga ha 19 svarat att kursen bör bibehållas ungefär i sin nuvarande uppläggning medan 22 förordat en ändring i enlighet med vad ovan angivits. 24 ha ej besvarat frågan.

II. Jur. pol. mag. Önskvärheten av praktikanttjänstgöring.

I det enkätformulär som tillställdes jur. pol. mag. hade en av frågorna följande lydelse: »En allmän förvaltningspraktik efter examen föreslogs av socialutbildnings-sakkunniga 1946 såsom kompetenskrav för vissa förvaltningstjänster. Anser Ni att det är önskvärt att dylik praktikanttjänstgöring anordnas, förslagsvis under ca 2 år vid lokala myndigheter, med avlöningsförhållanden och meritvärde motsvarande tingstjänstgöring a) om jur. pol.-examen har i huvudsak samma utformning som f. n.? b) om jur. pol.-examen har ungefär den utformning, som de sakkunniga preliminärt föreslagit?» För kommitténs preliminära förslag till examina redogjordes i missivskrivelsen. Svarens fördelning med hänsyn till arbetsplats redovisas i tab. 14 nedan.

Tab. 14. Önskvärheten av praktikanttjänstgöring.

Arbetsplatser	Enligt examens nuvarande utformning			Examens utformning enl. komm:s prel. förslag		
	ja	nej	ej besv.	ja	nej	ej besv.
Statlig tjänst	39	25	14	45	20	13
Kommunal tjänst	1	3	1	1	3	1
Undervisning	2	—	—	2	—	—
Privat tjänst	14	6	9	15	7	7
Arbetsplats okänd	3	1	1	3	1	1
Ej förvärvsarbetande	3	2	1	4	1	1
Summa	62	37	26	70	32	23

Av tabellen framgår att ungefär hälften av de 125 som besvarat enkäten förordat praktikanttjänstgöring. Detta gäller såväl vid examens nuvarande utformning som vid en ändring av examen i enlighet med kommitténs preliminära förslag. Antalet ja-svar överstiger dock väsentligt antalet nej-svar. I det förra fallet ha 62 svarat ja medan 37 förklarat sig icke vilja förorda en praktikanttjänstgöring. Motsvarande siffror, om examen skulle få den utformning kommittén föreslagit, är 70 mot 32.

Utbildning och ålder för vissa befattningshavare i offentlig tjänst.

Statistisk undersökning utförd inom Socialstyrelsen.

I. Den statliga förvaltningen.

På uppdrag av Kungl. Maj:t insamlade socialstyrelsen för 1949 års arbetskraftsutredning uppgifter om utbildning och ålder för befattningshavare vid statliga verk, myndigheter etc. Uppgifterna skulle avse förhållandena den 1 mars 1950. Det sålunda erhållna primärmaterialet har legat till grund för den specialundersökning rörande vissa befattningshavare i statlig tjänst, som inom socialstyrelsen utförts för kommittén.

Beträffande denna undersökning bör framhållas, att den endast omfattar civila och civilmilitära befattningshavare avlönade enligt löneplan nr 1 i 17:e och högre lönegrader samt enligt löneplan nr 2 jämte dessa jämförlig arvodesanställd personal med motsvarande lön. I undersökningen ingå icke präster ej heller lärare vid det allmänna skolväsendet, inom yrkesutbildningen eller vid universitet och högskolor. Vidare ingå icke läkare, tandläkare och veterinärer såvida de icke inneha administrativ tjänst eller bedriva forskning i annan form än som universitets- eller högskolelärare. Därtill bör framhållas, att postverket, telegrafverket och statens järnvägar icke medtagits i denna undersökning.

Vid bearbetningen har materialet uppdelats på elva verksamhetsgrenar. Dessa samt de till respektive grenar hänfödda verken och myndigheterna framgå av nedanstående sammanställning.

A. Statsdepartementen:

Försvarsdepartementet, socialdepartementet, inrikesdepartementet, kommunikationsdepartementet, finansdepartementet, ecklesiastikdepartementet, jordbruksdepartementet, handelsdepartementet och folkhushållningsdepartementet.

B. Utrikesförvaltningen:

Utrikesdepartementet, beskickningar och konsulat samt flykttkapitalbyrån.

C. Landsstaten. Domkapitlen:

Överståthållarämbetet, länsstyrelserna (exklusive landsfogdar och landsfiskaler vilka ingå i grupp D); domkapitel och stiftsnämnder.

D. Rätts- och ordningsväsen:

Justitiedepartementet, högsta domstolen jämte nedre justitierevisionen, regeringsrätten, justitiekanslersämbetet och riksåklagarämbetet; justitie- och militieombudsmännen jämte expeditioner; hovrätterna, domsagorna (exklusive tingsnotarier och tingsnotarieaspiranter) samt vattendomstolarna; försäkringsrådet och arbetsdomstolen; utlänningskommissionen, statspolisen och poliskåren i Boden; landsfogdar och landsfiskaler; kammarrätten.

E. Ekonomisk förvaltning:

Riksförsäkringsanstalten, pensionsstyrelsen, bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna samt hyresrådet; kammarkollegiet, statskontoret, mynt- och justeringsverket, generaltullstyrelsen jämte tullstaten (exklusive bevakningspersonal), statistiska centralbyrån, bank- och fondinspektionen, kontrollstyrelsen, riksräkenskapsverket, statens pensionsanstalt, statens lönenämnd, sparbanksinspektionen, valutakontoret, statens organisationsnämnd, statens sakrevision, mellankommunala prövningsnämnden samt statens avtalsnämnd; kommerskollegium, patent- och registreringsverket, försäkringsinspektionen, handels- och industrikommissionen samt handelsflottans pensionsanstalt; priskontrollnämnden, bränslekommissionen och överrevisionen för krisförvaltningen; riksbanken, riksgäldskontoret, riksdagens ekonomibyrå och riksdagens revisorer.

F. Förvaltningsmyndigheter inom försvarsväsendet. Vägväsendet, luft- och sjöfart:

Försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse (exklusive läkare), krigsmaterielverket och försvarets socialbyrå; icke-militära befattningshavare vid armé-, marin- och flygförvaltningarna samt vid fortifikationsförvaltningen; befattningshavare med akademisk, teknisk eller motsvarande utbildning vid militära staber (inklusive centrala värnpliktsbyrån), förband, kårer, varv och dylikt; civilförsvarsstyrelsen och statens brandinspektion; väg- och vattenbyggnadsverket jämte statens bilinspektion, statens biltrafiknämnd, luftfartsverket samt byggnadsdelegationen för storflygplatsen; lotsverket (exklusive lots- och fyrpersonal) och fartygsinspektionen; riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och statens trafikkommission.

G. Byggnadsväsen. Jord- och skogsbruk:

Byggnadsstyrelsen, länsarkitektorganisationen, djurgårdsnämnden; statens nämnd för samlingslokaler; lantmäteristyrelsen, länslantmäterikontoren och lantmäteriets distriktsorganisation; lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna, veterinärstyrelsen jämte statens hingstdepåer och veterinärrättningen i Skara; livsmedelskommissionen.

H. Social- och medicinalförvaltning:

Fångvårdsstyrelsen jämte fångvårdsanstalterna och skyddskonsulentorganisationen; socialstyrelsen jämte statens fattigvårds- och barnavårdsinspektion och statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, arbetarskyddsstyrelsen jämte yrkesinspektionen, arbetsmarknadsstyrelsen jämte den offentliga arbetsförmedlingen; medicinalstyrelsen och centrala sjukvårdsberedningen, länsnykterhetsnämnderna, statens tvångsarbetsanstalter, statens alkoholistanstalter samt statens skol- och yrkeshem; förvaltningspersonal vid karolinska institutet och serafimerlasarettet, vid statens anstalt för fallandesjuka och vid statens sinnessjukhus; dövtumpräster och dövtumkonsulenter.

I. Förvaltningsmyndigheter inom undervisningsväsendet:

Skolöverstyrelsen, statens folkskolinspektörer och överstyrelsen för yrkesutbildning; universitetskanslersämbetet, kanslipersonal (motsvarande) vid universitet, högskolor, akademier och institut; statens polisskola och statens brandskola.

J. Kulturella och vetenskapliga verk:

Riksarkivet, lands- och länsarkiv; krigsarkivet; Kungl. biblioteket, universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund, stifts- och landsbibliotek; riksdagsbiblioteket; nationalmuseum, livrustkammaren, naturhistoriska riksmuseet, etnografiska museet, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum; armémuseum och sjöhistoriska museet; ortnamnskommissionen och landsmålsarkiven; statens biografbyrå; konjunkturinstitutet.

Institutet för folkhälsan, bakteriologiska, rättskemiska och farmaceutiska laboratorier, rättsläkarstationen samt kriminaltekniska anstalten; institutet för rasbiologi; fiskeristyrelsen jämte statens lokala fiskerid administration.

Växtskyddsanstalten, centrala frökontrollanstalten, maskin- och redskapsprovninganstalten, lantbrukskemiska kontrollanstalten, forskningskommittén för lantmannabyggnader, jordbrukets upplysningsnämnd, skogsforskningsinstitutet samt lantbruksakademien.

Meteorologiska och hydrologiska institutet, rikets allmänna kartverk, sjökarteverket, Sveriges geologiska undersökning, väginstitutet, provningsanstalten, geotekniska institutet, kommittén för byggnadsforskning, flygtekniska försöksanstalten, skeppsprovninganstalten, matematikmaskinnämnden, tekniska forskningsrådet samt försvarets forskningsanstalt.

K. Affärsdrivande verk, ej kommunikationsverk:

Vattenfallsverket, domänverket, reproduktionsanstalten och försvarets fabriksstyrelse.

Samtliga i undersökningen ingående personer ha efter lönegradsplacering fördelats på *fyra olika grupper*. Arvodesanställda ha därvid hänförs till närmast motsvarande lönegrad. De olika grupperna omfatta följande lönegrader:

Grupp I = lönegraderna 33—40 (löneplan nr 1) samt lönegraderna 10—24 (löneplan nr 2).

Grupp II = lönegraderna 29—32 (löneplan nr 1) samt lönegraderna 1—9 (löneplan nr 2).

Grupp III = lönegraderna 25—28 (löneplan nr 1).

Grupp IV = lönegraderna 17—24 (löneplan nr 1).

Undersökningen avser de befattningshavare, hänförliga till ovannämnda grupper, vilka avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen. I tabell 1 redovisas, fördelade på verksamhetsgrenar, dels samtliga befattningshavare (sa), som ingå i undersökningen, dels ock antalet därav med *högre utbildning (hu)*. Med högre utbildning avses därvid personer, som avlagt universitetsexamen, examen vid fackhögskola, diplomerats från socialinstitut eller genomgått landsfiskalsutbildning (avlagt distriktsåklagarexamen). Person, som avlagt dubbelexamina, har redovisats under den examen, som kan anses vara hans huvudexamen. Utländska examina ha icke redovisats, utan hänförs till närmast motsvarande svenska examina.

I tabellerna 2 och 3 redovisas dels totalantalet juris kandidater, dels antalet därav med *tingsmeritering*. I den senare siffran ingå de jurister, som uppgivit sig hava tjänstgjort vid domsaga eller rådhusrätt för tingsmeritering. Uppgift om tjänstgöringens längd begärdes icke.

Tab. 1. Vissa befattningar inom statsförvaltningen fördelade efter verksamhetsgren och utbildning.

Verksamhetsgren	Grupp I		Grupp II		Grupp III		Grupp IV		Summa	
	sa	hu	sa	hu	sa	hu	sa	hu	sa	hu
Statsdep. (utom justitie- och utrikes)	76	75	74	72	12	9	88	77	250	233
Utrikesförvaltning	88	85	57	52	13	12	114	86	272	235
Landsstaten, Domkapitlen	54	54	187	159	310	165	885	413	1 436	791
Rätts- och ordningsväsen	346	345	127	127	514	486	369	321	1 356	1 279
Ekonomisk förvaltning	145	117	358	243	491	236	1 714	502	2 708	1 098
Förv.-myndigh. inom försvarsv. Vägväsen, Luftf. o. sjöfart...	94	75	411	313	455	201	2 982	329	3 942	918
Byggn.-väsen, Jord- o. skogsbruk	63	60	454	439	295	225	552	238	1 364	962
Social- o. medicinalförvaltning	49	40	127	85	156	100	1 245	324	1 577	549
Förv.-myndigh. inom undervisningsväsendet	35	31	100	62	47	27	147	86	329	206
Kulturell och vetenskaplig verksamhet	67	66	209	201	263	240	625	247	1 164	754
Affärsdrivande verk, ej kommunik.-verk	47	43	273	246	256	146	957	152	1 533	587
Summa	1 064	991	2 377	1 999	2 812	1 847	9 678	2 775	15 931	7 612

Grupp I = lönegraderna 33—40 (löneplan nr 1) samt lönegraderna 10—24 (löneplan nr 2).
 Grupp II = lönegraderna 29—32 (löneplan nr 1) samt lönegraderna 1—9 (löneplan nr 2).
 Grupp III = lönegraderna 25—28 (löneplan nr 1).
 Grupp IV = lönegraderna 17—24.

sa = samtliga.
 hu = därav med högre utbildning.

Tab. 2. Tjänstemän med högre utbildning inom statsförvaltningen fördelade efter utbildningens art och tjänsteställning.

Utbildning	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Teol. ex.	—	5	8	18	31
Jur. kand., lic., dr	597	506	330	836	2 269
Därav tingsmer.	474	373	241	532	1 620
Kansliexamen	35	45	106	123	309
Jur. pol. mag.	2	12	19	116	149
Med. ex.	15	18	22	16	71
Fil. pol. mag.	2	4	10	46	62
Hum. fil. kand., mag.	24	59	60	242	385
Hum. fil. lic., dr	42	74	85	73	274
Nat. fil. kand., mag.	6	28	34	65	133
Nat. fil. lic., dr	34	65	31	14	144
Civilingenjör	179	868	455	461	1 963
Civilekonom	14	27	96	208	345
Vet., farm., odont. ex.	7	16	14	23	60
Civiljägmäst., skogl. lic., agronom, agr. lic., dr	32	255	172	156	615
Socionom	1	11	26	145	183
Landsfisk. utb., distr. åkl. ex.	1	6	379	233	619
Summa	991	1 999	1 847	2 775	7 612

Tab. 2 A. Statsdepartementen (utom justitie- och utrikes-).

Utbildning	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Jur. kand., lic., dr	56	58	3	64	181
Därav tingsmeriterade	53	51	2	49	155
Kansliexamen	4	6	—	1	11
Jur. pol. mag.	1	2	1	4	8
Hum. fil. kand., mag.	6	2	3	4	15
Hum. fil. lic., dr	5	1	—	1	7
Civilekonom	1	2	1	1	5
Annan högre utb.	2	1	1	2	6
Summa	75	72	9	77	233

Tab. 2 B. Utrikesförvaltning.

Utbildning	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Jur. kand., lic., dr	71	36	5	58	170
Därav tingsmeriterade	7	—	1	3	11
Kansliexamen	8	2	1	1	12
Jur. pol. mag.	—	3	3	12	18
Hum. fil. kand., mag.	5	7	1	7	20
Hum. fil. lic., dr	1	3	—	3	7
Civilekonom	—	—	2	5	7
Agronom	—	1	—	—	1
Summa	85	52	12	86	235

Tab. 2 C. Landsstaten. Domkapitlen.

Utbildning	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Jur. kand., lic., dr	45	130	89	197	461
Därav tingsmeriterade	36	105	68	160	369
Kansliexamen	9	6	23	28	66
Jur. pol. mag.	—	—	—	11	11
Landsfisk. utb., distr. åkl. ex.	—	5	22	96	123
Hum. fil. kand., mag.	—	1	1	2	4
Civilekonom	—	4	22	63	89
Civiljägmästare	—	12	6	—	18
Socionom	—	—	1	15	16
Annan högre utb.	—	1	1	1	3
Summa	54	159	165	413	791

Tab. 2 D. Rätts- och ordningsväsen.

Utbildning	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Jur. kand., lic., dr	333	126	101	153	713
Därav tingsmeriterade	316	124	97	140	677
Kansliexamen	—	1	35	23	59
Jur. pol. mag.	—	—	—	4	4
Landsfisk. utb., distr. åkl. ex.	—	—	349	131	480
Hum. fil. kand., mag.	—	—	1	7	8
Hum. fil. lic., dr	—	—	—	2	2
Civilingenjör	12	—	—	—	12
Socionom	—	—	—	1	1
Summa	345	127	486	321	1 279

Tab. 2 E. Ekonomisk förvaltning.

Utbildning	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Jur. kand., lic., dr	52	89	59	169	369
Därav tingsmeriterade	32	55	36	89	212
Kansliexamen	10	12	23	41	86
Jur. pol. mag.	1	5	7	47	60
Fil. pol. mag.	1	3	4	22	30
Hum. fil. kand., mag.	4	13	11	56	84
Hum. fil. lic., dr	6	7	4	6	23
Nat. fil. kand., mag.	5	13	9	12	39
Nat. fil. lic., dr	6	2	1	1	10
Civilingenjör	25	85	81	41	232
Civilekonom	7	9	36	89	141
Socionom	—	1	—	12	13
Annan högre utb.	—	4	1	6	11
Summa	117	243	236	502	1 098

Tab. 2 F. Förv. myndigh. inom försvarsv. Vägvä., luft- o. sjöfart.

Utbildning	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Jur. kand., lic., dr	14	24	26	97	161
Därav tingsmeriterade	10	15	18	48	91
Kansliexamen	2	7	9	19	37
Jur. pol. mag.	—	1	2	11	14
Fil. pol. mag.	—	—	—	2	2
Hum. fil. kand., mag.	—	3	13	18	34
Hum. fil. lic., dr	1	1	1	1	4
Nat. fil. kand., mag.	—	1	2	1	4
Nat. fil. lic., dr	—	1	—	—	1
Civilingenjör	55	262	127	137	581
Civilekonom	2	7	14	29	52
Socionom	—	2	—	9	11
Annan högre utb.	1	4	7	5	17
Summa	75	313	201	329	918

Tab. 2 G. Byggn. väsen. Jord- o. skogsbruk.

U t b i l d n i n g	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Jur. kand., lic., dr	6	12	14	16	48
Därav tingsmeriterade	4	7	4	8	23
Kansliexamen	—	2	2	1	5
Jur. pol. mag.	—	—	3	—	3
Fil. pol. mag.	—	—	1	2	3
Hum. fil. kand., mag.	1	1	2	4	8
Hum. fil. lic., dr	1	2	—	1	4
Civilingenjör	35	336	91	127	589
Civilekonom	1	—	12	8	21
Civiljägmäst., skogl. lic., agronom, agr. lic., dr	12	82	94	77	265
Annand högre utb.	4	4	6	2	16
Summa	60	439	225	238	962

Tab. 2 H. Social- o. medicinalförvaltning.

U t b i l d n i n g	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Teol. ex.	—	2	4	13	19
Jur. kand., lic., dr	12	12	12	57	93
Därav tingsmeriterade	11	7	6	26	50
Kansliexamen	—	7	7	7	21
Jur. pol. mag.	—	—	3	14	17
Med. ex.	9	4	1	3	17
Fil. pol. mag.	1	1	5	13	20
Hum. fil. kand., mag.	3	11	13	68	95
Hum. fil. lic., dr	4	4	2	8	18
Nat. fil. kand., mag.	—	1	1	—	2
Civilingenjör	5	24	21	25	75
Civilekonom	2	2	2	6	12
Vet., farm., odont. ex.	2	5	1	1	9
Socionom	1	7	23	103	134
Annand högre utb.	1	5	5	6	17
Summa	40	85	100	324	549

Tab. 2 I. Förvaltningsmyndigheter inom undervisningsväsendet.

U t b i l d n i n g	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Jur. kand., lic., dr	5	11	6	14	36
Därav tingsmeriterade	5	8	2	6	21
Kansliexamen	1	2	3	1	7
Jur. pol. mag.	—	—	—	10	10
Fil. pol. mag.	—	—	—	6	6
Hum. fil. kand., mag.	4	20	6	39	69
Hum. fil. lic., dr	11	13	4	6	34
Nat. fil. kand., mag.	—	3	—	1	4
Nat. fil. lic., dr	5	1	—	—	6
Civilekonom	1	—	1	3	5
Annand högre utb.	4	12	7	6	29
Summa	31	62	27	86	206

Tab. 2 J. Kulturell o. vetenskaplig verksamhet.

Utbildning	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Teol. ex.	—	1	4	2	7
Jur. kand., lic., dr	—	2	9	4	15
Därav tingsmeriterade	—	1	5	2	8
Jur. pol. mag.	—	1	—	1	2
Med. ex.	5	14	21	10	50
Fil. pol. mag.	—	—	—	1	1
Hum. fil. kand., mag.	1	1	7	37	46
Hum. fil. lic., dr	13	43	74	45	175
Nat. fil. kand., mag.	1	10	22	50	83
Nat. fil. lic., dr	23	61	30	13	127
Civilingenjör	13	55	59	47	174
Vet., farm., odont. ex.	2	7	8	18	35
Civiljägmäst., skogl. lic., agronom, agr. lic., dr	8	6	5	16	35
Annat högre utb.	—	—	1	3	4
Summa	66	201	240	247	754

Tab. 2 K. Affärsdriv. verk, ej kommunikationsverk.

Utbildning	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Summa
Jur. kand., lic., dr	3	6	6	7	22
Därav tingsmeriterade	—	—	2	1	3
Kansliexamen	1	—	3	1	5
Jur. pol. mag.	—	—	—	2	2
Hum. fil. kand., mag.	—	—	2	—	2
Nat. fil. kand., mag.	—	—	—	1	1
Civilingenjör	31	98	71	79	279
Civilekonom	—	3	5	3	11
Civiljägmäst., skogl. lic., agronom, agr. lic., dr	8	139	59	55	261
Socionom	—	—	—	4	4
Summa	43	246	146	152	587

Tab. 3. Tjänstemän med högre utbildning inom statsförvaltningen fördelade efter utbildningens art, tjänsteställning och ålder.

Utbildningens art. Tjänsteställning	Antal	D ä r a v f ö d d a å r								
		-85	86-90	91-95	96-00	01-05	06-10	11-15	16-20	21-
Män										
Jur. kand., lic., dr, tingsmeritering	1 564	34	93	121	167	241	289	290	263	66
därav i grupp I	474	30	56	80	88	98	91	26	5	—
II	368	3	20	21	43	74	86	90	27	4
III	236	1	8	9	16	33	45	55	65	4
IV	486	—	9	11	20	36	67	119	166	58
Jur. kand., lic., dr, ej tingsmeriter.	591	8	48	54	48	55	85	131	106	56
därav i grupp I	123	3	26	26	20	17	21	10	—	—
II	127	3	11	16	10	16	22	37	11	1
III	83	—	3	6	11	10	14	22	16	1
IV	258	2	8	6	7	12	28	62	79	54
Kansliexamen	296	8	65	49	53	49	48	24	—	—
därav i grupp I	35	2	17	9	4	1	2	—	—	—
II	43	2	14	9	8	2	5	3	—	—
III	103	1	21	20	22	24	11	4	—	—
IV	115	3	13	11	19	22	30	17	—	—
Jur. pol. mag.	131	—	—	—	—	2	6	23	75	25
därav i grupp I	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—
II	11	—	—	—	—	—	2	3	6	—
III	19	—	—	—	—	1	2	5	8	3
IV	99	—	—	—	—	1	2	13	61	22
Fil. pol. mag.	43	—	—	—	—	—	—	12	22	9
därav i grupp I	2	—	—	—	—	—	—	1	1	—
II	4	—	—	—	—	—	—	3	1	—
III	8	—	—	—	—	—	—	3	5	—
IV	29	—	—	—	—	—	—	5	15	9
Hum. fil. kand., mag.	289	8	19	30	21	37	38	53	59	24
därav i grupp I	23	3	1	3	8	3	4	1	—	—
II	57	3	10	13	3	10	7	7	4	—
III	51	1	1	7	8	8	3	9	11	3
IV	158	1	7	7	2	16	24	36	44	21
Hum. fil. lic., dr	244	7	24	30	30	43	46	31	28	5
därav i grupp I	40	1	12	4	8	7	6	1	1	—
II	71	5	11	17	10	16	7	3	2	—
III	70	1	—	7	10	17	20	11	4	—
IV	63	—	1	2	2	3	13	16	21	5
Civilekonom	332	1	7	10	15	24	52	72	92	59
därav i grupp I	14	1	—	2	3	—	3	3	2	—
II	27	—	—	1	2	2	11	10	1	—
III	96	—	5	2	5	15	17	28	22	2
IV	195	—	2	5	5	7	21	31	67	57
Socionom	112	—	1	5	1	7	17	39	36	6
därav i grupp I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	10	—	—	—	—	4	3	2	1	—
III	14	—	1	—	—	1	3	5	4	—
IV	88	—	—	5	1	2	11	32	31	6

Utbildningens art. Tjänsteställning	Antal	D ä r a v f ö d d a å r								
		-85	86-90	91-95	96-00	01-05	06-10	11-15	16-20	21-
Landsfiskalsutbildning, distrikts- åklagarexamen	619	1	54	63	93	180	124	35	51	18
därav i grupp I	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
II	6	—	—	—	4	1	1	—	—	—
III	379	—	48	57	77	135	55	6	1	—
IV	233	—	6	6	12	44	68	29	49	18
Övriga	2 972	54	254	270	329	307	404	423	532	399
därav i grupp I	273	5	52	58	41	50	39	24	4	—
II	1 249	19	152	153	202	168	235	222	90	8
III	727	13	30	31	58	50	88	129	254	74
IV	723	17	20	28	28	39	42	48	184	317
Summa	7 193	121	565	632	757	945	1 109	1 133	1 264	667
därav i grupp I	987	45	164	182	172	176	166	68	14	—
II	1 973	35	218	230	282	293	379	380	143	13
III	1 786	17	117	139	207	294	258	277	390	87
IV	2 447	24	66	81	96	182	306	408	717	567
Kvinnor										
Jur. kand., lic., dr, tingsmeritering	56	—	—	—	1	2	9	20	20	4
därav i grupp I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	5	—	—	—	—	—	2	2	1	—
III	5	—	—	—	—	1	1	2	1	—
IV	46	—	—	—	1	1	6	16	18	4
Jur. kand., lic., dr, ej tingsmeriter.	58	—	1	3	3	4	6	13	17	11
därav i grupp I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	6	—	1	1	1	—	1	1	1	—
III	6	—	—	—	1	2	—	2	1	—
IV	46	—	—	2	1	2	5	10	15	11
Kansliexamen	13	—	—	2	3	1	3	4	—	—
därav i grupp I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—
III	3	—	—	1	1	—	1	—	—	—
IV	8	—	—	—	1	1	2	4	—	—
Jur. pol. mag.	18	—	—	—	—	—	—	—	13	5
därav i grupp I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV	17	—	—	—	—	—	—	—	12	5
Fil. pol. mag.	19	—	—	—	—	—	—	3	8	8
därav i grupp I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—
IV	17	—	—	—	—	—	—	3	6	8
Hum. fil. kand., mag.	96	—	5	6	4	4	9	21	30	17
därav i grupp I	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
II	2	—	—	1	—	1	—	—	—	—
III	9	—	2	1	1	—	1	2	2	—
IV	84	—	3	3	3	3	8	19	28	17
Hum. fil. lic., dr.	30	—	2	4	5	5	6	3	5	—
därav i grupp I	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—
II	3	—	1	—	1	1	—	—	—	—
III	15	—	1	2	1	3	6	—	2	—
IV	10	—	—	—	3	1	—	3	3	—

Utbildningens art. Tjänsteställning	Antal	D ä r a v f ö d d a å r								
		-85	86-90	91-95	96-00	01-05	06-10	11-15	16-20	21-
Civilekonom	13	—	—	—	—	—	—	5	3	5
därav i grupp I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV	13	—	—	—	—	—	5	3	5	
Socionom	71	—	—	—	6	2	11	24	25	3
därav i grupp I	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
II	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—
III	12	—	—	—	2	1	3	3	3	—
IV	57	—	—	—	4	—	8	20	22	3
Övriga	45	—	1	2	2	1	6	10	12	11
därav i grupp I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	6	—	—	—	—	—	—	3	1	—
III	9	—	1	—	2	—	2	1	2	1
IV	30	—	—	2	—	1	2	6	9	10
Summa	419	—	9	17	24	19	50	103	133	64
därav i grupp I	4	—	—	3	—	1	—	—	—	—
II	26	—	2	3	3	—	5	7	4	—
III	61	—	4	4	8	7	14	10	13	1
IV	328	—	3	7	13	9	31	86	116	63

II. Den kommunala förvaltningen.

Det av socialstyrelsen insamlade materialet rörande vissa inom städernas förvaltning anställda befattningshavare avser förhållandena den 3 mars 1950. Vissa utdrag av de för arbetskraftsutredningen uppgjorda tabellerna ha gjorts och sammanförts i tabell 4 i denna undersökning.

Tab. 4. Vissa befattningshavare med högre utbildning inom städernas förvaltning fördelade efter utbildning och verksamhetsgren.

Utbildning	Rätts- och ordningsväsen	Allmän förvaltning	Finansförvaltning, skatteväsen m. m.	Byggnadsväsen och fastighetsförvaltning. Affärsdrivande verk	Social- och medicinalförvaltning	Skolväsen och vetenskaplig verksamhet	S u m m a		
							Män	Kv.	S:a
Jur. kand.	492	176	60	28	54	2	788	24	812
Kansliex.	12	6	19	2	19	2	53	7	60
Jur. pol. mag.	—	4	1	—	—	—	5	—	5
Fil. pol. mag.	—	5	—	—	—	1	4	2	6
Hum. fil. kand., mag.	—	10	5	7	23	211	87	169	256
Hum. fil. lic., dr.	—	2	—	—	2	81	78	7	85
Civilekonom	1	9	17	8	5	3	43	—	43
Socionom	3	38	77	45	382	6	302	249	551
Landsf. utb. (distr. åkl. ex.)	9	1	15	—	5	—	30	—	30
Annan högre utb.	4	3	1	896	14	9	920	7	927
Summa	521	254	195	986	504	315	2 310	465	2 775

Uppgifterna beträffande vissa befattningshavare i landstingens tjänst hänföra sig till tiden den 30 november 1949. Tabell 5 har sammanställts på grundval av de tabeller, som upprättats för arbetskraftsutredningen.

Tab. 5. Vissa befattningshavare i landstingens tjänst den 30 nov. 1949 fördelade efter utbildning och verksamhet.

Utbildning	Landstingsdirektörer och kansli- direktörer	Landstings- assistenter	Sys- slo- män	Kura- torer	Kassörer, bokhållare, kamrerare o. likn.	Annan verk- samhet	S u m m a		
							Män	Kv.	S:a
Jur. kand.	7	6	1	—	—	9	21	2	23
Kansliexamen	2	2	—	—	1	—	5	—	5
Jur. pol. mag.	—	1	—	—	—	—	1	—	1
Hum. fil. kand.	—	—	2	—	—	2	2	2	4
Civilekonom	2	—	2	—	1	—	5	—	5
Socionom	2	9	8	42	11	2	30	44	74
Annan högre utb.	—	—	3	—	—	1	4	—	4
Summa	13	18	16	42	13	14	68	48	116

Beträffande dessa båda tabeller bör i övrigt nämnas, att gruppen »Allmän förvaltning» (tab. 4) i huvudsak omfattar tjänstemän på stadskansli och kommunalborgmästarkansli. Vidare bör framhållas, att i gruppen »Annan verksamhet» (tab. 5) bland annat ingå vid landstingens rättshjälpsanstalter anställda juris kandidater.

Rättsvetenskaplig utbildning i vissa främmande länder.

Finland.

Vid Helsingfors universitet finnes landets enda juridiska fakultet. Gällande bestämmelser angående juridiska examina återfinnas i förordningen den 14 maj 1948 (Finlands författningssamling nr 384/1948, ändr. nr 299/1952) om examina inom juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet. Enligt förordningen anställas tre examina inom fakulteten, nämligen *juris kandidatexamen*, *juris licentiatexamen* samt *lägre rättsexamen*. Med undantag för lägre rättsexamen äro nämnda examina nyinrättade. Jämlikt äldre förordning funnos högre rättsexamen och *juris kandidatexamen*. Av dessa examina motsvarade den förra närmast nuvarande *juris kandidatexamen* och den senare nuvarande *juris licentiatexamen*.

Viss undervisning i juridiska ämnen förekommer för statsvetenskapliga examina. Dessa äro kandidatexamen i förvaltningslära samt *politices kandidat- och politices licentiatexamen*, vilka avläggas vid de statsvetenskapliga fakulteterna vid Helsingfors universitet och Åbo akademi. Vid sistnämnda lärosäte finnes en professur i privaträtt med allmän rättslära och en professur som jämte statistik omfattar statsrätt och folk rätt. För nu nämnda examina redogöres närmare i bil. 10 (Finland).

Juris kandidatexamen utgör kompetensvillkor för domare, advokater, vissa statstjänstemän med administrativa uppgifter i ministerierna, de centrala ämbetsverken och den lokala statsförvaltningen. Examen torde vidare komma att i stor utsträckning avläggas av dem, som söka sig till industrien, bankväsendet och affärlivet överhuvud. *Juris licentiatexamen* kan sägas vara en förstärkt *juris kandidatexamen* med dels något bredare bas och dels fördjupade studier i ett antal samhöriga ämnen. Examen medför ingen formell kompetens men anses dock ha viss betydelse i meritavseende både vid anställning och befordran. Lägre rättsexamen kan sägas vara en motsvarighet till den tidigare existerande svenska kansliexamen. Formellt medför examen behörighet till ett flertal befattningar. I praktiken stå emellertid endast mindre kvalificerade tjänster öppna för personer med denna examen.

För inträde vid juridiska fakulteten kräves förutom studentexamen att den studerande blivit godkänd i en särskild *inträdesexamen*. I fråga om studentexamen uppställas inga fordringar på godkänt studentbetyg i vissa ämnen eller särskilt kvalificerat studentbetyg. Inträdesexamen avhålls en gång varje läsår vid höstterminens början. Kunskapsprestationen för denna examen är mycket ringa och kan tillägnas genom självstudier under några veckor (åren 1947—48 omfattade fordringarna för examen förhör över R. A. Wredes »Grunddragen i Finlands rätts- och samhällsordning», avd. I och II). Examinationen förrättas av en examensnämnd, bestående av lärare vid fakulteten. Prövningen är främst skriftlig. De, som ej klart godkänts på det skriftliga provet, prövas även muntligt. Omkring 90—95 % av de studerande pläga godkännas i examen. Oaktat den ringa kuggningsprocenten anses inträdesexamen fylla en viss funktion. Anmälan för deltagande i densamma måste göras redan på sommaren. Studenter, som i första hand sökt sig till studiebanor med begränsad intagning men där ej vunnit inträde, bruka därefter söka sig till någon annan bana. De kunna emellertid nu på grund av kravet på föranmälan icke studera juridik under det första läsåret efter studentexamen. I allmänhet bruka dessa ej heller söka sig

till juridiska studier ett senare år. Efter inrättandet av inträdesexamen har antalet nybörjare, som tidigare varit mycket stort, starkt minskat. Detta anses icke minst bero på införandet av inträdesexamen.

Enligt 1948 års förordning omfattar *juris kandidatexamen* tretton examensämnen. Härjämte skall den studerande genomgå vissa kurser och skriva uppsatser m. m. För *juris kandidatexamen* skall den studerande

1. genomgå grundkurs i civil-, straff- och processrätt samt ett särskilt förhör i rättshistoria;

2. genomgå kurs i skriftlig språkbehandling;

3. genomgå kurs i bokföring;

4. skriva övningsuppsatser och utarbeta avhandling i något nedan under 6. angivet juridiskt ämne samt skriva maturitetsskrivning;

5. genomgå praktisk kurs och ådagalägga nödiga praktiska insikter för avläggande av examen;

6. i följande examensämnen ådagalägga kunskaper enligt fastställda fordringar: nationalekonomi, allmän rättslära och romersk privaträtt, civilrättens allmänna del, handelsrätt, civilrättens speciella del, jord- och vattenrätt, arbetsrätt, statsförfattningsrätt, straffrätt, processrätt, internationell rätt, förvaltningsrätt och finansrätt; i civilrättens allmänna eller speciella del, straffrätt, processrätt eller förvaltningsrätt fordras vitsordet med beröm godkänd.

Grundkursen är större än den svenska propedeutiska kursen och omfattar etthundratrettio timmar. Under kursen förekomma obligatoriska repetitionsförhör. I slutförhör å kursen äga endast de tilltråde, som deltagit i repetitionsförhören. Den som två gånger underkänts vid förhör å grundkursen (slutförhör) förhöres tredje gången av en examensnämnd med en professor och två andra lärare som ledamöter. Underkänes han för tredje gången förlorar han rätten att undergå förnyat förhör; dock äger nämnden medgiva honom rätt att ånyo genomgå grundkurs och undergå förhör.

Kursen i skriftlig språkbehandling grundar sig på den i Finland rådande tvåspråkigheten. Den pågår en termin och ledes av en språklärare och en jurist. Hemuppgifter givas; dessa bestå i att finskspråkiga studenter få översätta svensk lagtext till finska och svenskspråkiga studenter finsk lagtext till svenska. Något slutprov förekommer ej.

De under 4. ovan angivna övningsuppsatserna m. m. utgöra en prestation för den samlade examen och icke endast för visst ämne. Samtliga ifrågavarande skrivelser göras dock i ett och samma ämne efter den studerandes val, vanligen civilrätt. Övningsuppsatserna, som utföras som hemuppgifter, ha till syfte att giva träning i att skriva sakligt och logiskt. Ämnena avse antingen behandling av ett teoretiskt spörsmål eller besvarande av en konkret praktisk uppgift. Avhandlingen, som närmast utgöres av en större uppsats, författas inom samma examensämne som övningsuppsatserna. Maturitetsskrivningen, som försiggår under kontroll på någon universitetets lokal, skall beröra någon del av själva avhandlingen. Med den avser man att kontrollera, att avhandlingen i det väsentliga är den uppgivne författarens eget arbete.

Praktiska kursen omfattar i huvudsak endast de civilrättsliga ämnena och har till uppgift att göra de studerande förtrogna med olika slag av handlingar och uppsättande av sådana samt med behandling av mål och ärenden vid domstolar och ämbetsverk. I anslutning till kursen ha de studerande att närvara vid häradsrätt eller rådhusrätt under ett antal rättegångsdagar. Detta är en nyhet i 1948 års förordning. En del av tiden för närvaro i häradsrätt kan ersättas med tjänstgöring i domsagas arkiv. Från praktisk kurs och domstolspraktik kan befrielse medgivas den, som under en termin fullgjort viss domstolspraktik eller eljest utfört tjänsteåligganden av sådan art, att han därigenom kan anses ha förvärvat för examen nödig praktisk erfarenhet.

Utöver ovan angivna obligatoriska ämnen och kurser må den studerande undergå förhör för erhållande av särskilt vitsord i rättshistoria, romersk privaträtt, internationell privaträtt och bokföring.

Undervisningen för juris kandidatexamen bedrivs i stort sett i samma former som i Sverige. Föreläsningar och rättsfallsövningar utgöra de dominerande undervisningsformerna; seminarieövningar hållas för dem, som studera för juris licentiatexamen. Endast i fråga om rättsfallsövningarna är undervisningen obligatorisk. Utom professorer och docenter användas ett antal speciallärare. De senare leda de olika kurserna och utgöras i fråga om grundkursen ofta av praktiskt verksamma jurister och i fråga om språkkurserna av språkmän och praktiker. Manuduktion förekommer endast i mycket begränsad omfattning.

Examinationen sker i varje ämne för sig. Den är alltid både skriftlig och muntlig. De skriftliga tentamensuppgifterna bestå av några rättsfall och några teoretiska frågor. I vissa ämnen får lagbok användas som hjälpmedel. Den, som godkänts i skrivningen, har sedan att undergå muntlig tentamen. Denna förrättas enskilt inför examinator. Härvid finnes ingen föreskrift om begränsning av det antal studenter, som samtidigt må undergå tentamen.

Betygssystemet är ungefär detsamma som i Sverige. För betygen godkänd och med beröm godkänd fordras dock alltid till omfattningen olika studiekurser.

Juris kandidatexamen beräknas kräva en studietid av 4—4½ år.

Juris licentiatexamen må enligt 1948 års förordning avläggas av den, som tagit juris kandidatexamen eller högre rättsexamen. Examen utgör närmast en förstärkt juris kandidatexamen. För examen fordras

1. tentamina i nordisk historia och filosofi enligt av juridiska fakulteten fastställda fordringar;

2. deltagande i seminarieövningar på sätt fakulteten bestämmer;

3. förhör i rättshistoria, romersk privaträtt och internationell privaträtt;

4. högre betyg i fem av fakulteten fastställda examensämnen, därav vitsordet berömlig i två och vitsordet med beröm godkänt i tre. I ett av ämnena fordras vidare en mindre avhandling.

Undervisningen för juris licentiatexamen består av seminarieövningar, s. k. laudaturseminarier, med en och samma ledare för alla ämnen. Vid övningarna granskas och behandlas en av någon deltagare författad uppsats. Då uppsatsen berör annat ämne än det seminarieledaren representerar, medverkar även ämnesprofessorn.

Antalet personer, som bedriva studier för licentiatexamen, är relativt stort. De flesta bedriva studierna vid sidan av sitt förvärvsarbete. Studietiden för examen är på grund härav mycket varierande. Den som enbart ägnar sig åt studier för examen anses kunna avlägga densamma efter något mer än ett år.

Lägre rättsexamen är en i förhållande till juris kandidatexamen helt fristående examen med särskild undervisning och särskilda kunskapsfordringar. Examen utgör sålunda icke någon del av juris kandidatexamen.

Lägre rättsexamen omfattar huvudrunderna av följande ämnen, nämligen nationalekonomi, civilrätt, jord- och vattenrätt, arbetsrätt, straffrätt, processrätt, statsförfattningsrätt, förvaltningsrätt och finansrätt. I ett juridiskt ämne fordras vitsordet med beröm godkänd. Vidare har den studerande att delta i specialkurser i civil-, straff- och processrätt samt offentlig rätt, genomgå kurs i bokföring, skriva övningsuppsatser i ett till examen hörande juridiskt ämne samt att genomgå en kurs i skriftlig språkbehandling.

Medan tillströmningen till lägre rättsexamen tidigare varit betydande har under senare år en stark minskning ägt rum. Av antalet nyinskrivna juris studerande är det numera endast 10—20 %, som börja studera för denna examen. Många bedriva studier för examen såsom självstudier och deltaga i mycket ringa

utsträckning i undervisningen. Det är mest kvinnor, som studera för denna examen. Studietiden beräknas normalt till 2 år.

Antalet lärarbefattningar i Finland är i förhållande till studentantalet ringa. Vid juridiska fakulteten i Helsingfors uppgives finnas omkring 2,000 studenter. Fakulteten består av 16 professorer. Härtill komma 7 biträdande professorer och 4 docenter med ingen eller ringa undervisningsskyldighet (1949). Slutligen finnes ett antal speciallärare, vilka leda de olika kurserna (grundkurser, språkkurser). Ofta utgöras dessa lärare av praktiskt verksamma jurister, vilka fullgöra läraruppdraget som en bisyssla till sin huvudsakliga verksamhet. Sådana läraruppdrag innehavas också av studerande, som bedriva högre juridiska studier.

Danmark.

Juristutbildningen är förlagd till universiteten i Köpenhamn och Aarhus, vid vilka finnes en rätts- och statsvetenskaplig fakultet resp. en ekonomisk och juridisk fakultet. Vid det unga universitetet i Aarhus har utbyggandet av juridisk undervisning och examination skett efterhand och det har först nyligen blivit möjligt att där erhålla fullständig juridisk utbildning med avslutande examen.

Endast en juridisk examen finnes, Juridisk Embedsexamen; den som avlagt densamma betecknas som *candidatus juris*¹. Någon högre vetenskaplig examen, motsvarande den svenska licentiatexamen, förekommer alltså icke. Däremot utdelas juris doktorsgrad. Kraven härför äro höga. Doktorsgrad förvärfvas icke i större omfattning än i Sverige. — Tidigare förekom i Köpenhamn en lägre juridisk examen, »Juridisk Eksamen for ustuderede». Denna, som icke förutsatte studentexamen, medförde rätt till legitimation såsom saksförare med begränsad behörighet (underättssaksförare). Denna examen är numera avskaffad.

Juridisk ämbetsexamen kräves för anställning såsom domare och åklagare samt för legitimation såsom saksförare av alla grader. Förvaltningens tjänstemän hava i mycket stor utsträckning avlagt juridisk examen, men på senare tid har framträtt en tendens att i vissa grenar av förvaltningen använda personer med annan utbildning, bl. a. sådana som avlagt statsvetenskaplig eller ekonomisk examen.

De gällande bestämmelserna för juridisk ämbetsexamen äro av 1944, med senare ändringar, i synnerhet 1948.

I stora drag omfattar det juridiska studiet samma ämnen som i Sverige och det kunskapsstoff, som kräves för examen, är ganska likartat det hos oss fordrade. Däremot föreligga ganska stora avvikelser beträffande både undervisningen och examinationen, något som påverkar sättet för studiernas bedrivande.²

För tillträde till juridiska studier fordras godkänd studentexamen. Det fordras icke att denna skall vara avlagd på en viss gymnasielinje. Ej heller krävas godkända betyg i vissa ämnen. Det danska gymnasiets tre linjer, den klassiska, ny-språkliga och matematiska, berättiga sålunda alla till bedrivande av juridiska studier utan någon komplettering. Förslag som på senare tid framförts om uppställande av krav på vissa mindre omfattande kunskaper i latin ha icke vunnit allmännare anslutning.

¹ Det finnes även juridiska tilläggsexamina för dem som avlagt statsvetenskaplig eller ekonomisk examen eller viss del av någon av dessa examina. Dessa tilläggsexamina omfatta alla i juridisk ämbetsexamen ingående ämnen, varvid den studerande får räkna sig till godo vissa prestationer, som fullgjorts för den andra examen. Det är sålunda icke fråga om en »blandad» examen med ett reducerat juridiskt innehåll. Tilläggsexamen medför samma rättigheter som en vanlig juridisk ämbetsexamen. Jfr s. 166.

² De upplysningar härom, som meddelas i fortsättningen, hänföra sig närmast till förhållandena i Köpenhamn.

Innan den studerande avlägger någon del av juridisk ämbetsexamen, skall han inom den filosofiska fakulteten ha prövats i filosofi, »philosophicum». I detta ämne hållas omfattande föreläsningkurser under loppet av ett läsår, och de erforderliga studieprestationerna uppgivas motsvara ungefär ett halvt läsårs studiearbete med normal arbetstakt. De juris studerande bruka påbörja sina juridiska studier omedelbart efter inträdet vid universitetet och under första året bedriva dem parallellt med studierna för philosophicum. Detta prov uppgives icke ha någon nämnvärd betydelse för utgallring av studenter, som sakna tillräckliga förutsättningar för akademiska studier.

Ehuru det juridiska studiet i stort sett har samma omfattning som det svenska och ett motsvarande innehåll, föreligga dock vissa olikheter såtillvida som uppdelningen i särskilda ämnen icke har samma betydelse som i Sverige. Professorerna äro samtliga professorer i »Retsvidenskab» och icke i särskilda ämnen. Givetvis undervisar varje professor endast på ett begränsat område, motsvarande ett eller flera svenska ämnen. Men detta är resultatet av en inbördes arbetsfördelning. Det förekommer härvid, att en professor övertager ett annat område än det, inom vilket hans vetenskapliga meritering varit förlagd, liksom att han efter någon tid övergår till ett nytt område. Såsom examinator har han befattning även med andra ämnesområden än det inom vilket han undervisar.

Examen är uppdelad i tre större enheter, benämnda delar. Dessa omfatta var för sig flera ämnen, i vilka examinanden prövas i ett sammanhang. Till examensdelarna ansluta sig några fristående mindre kurser eller prov, bl. a. i vissa hjälpetenskaper. I fråga om studiestoffet förekommer en viss valfrihet, men denna är av mycket begränsad omfattning. Några särskilda linjer eller liknande specialiseringsmöjligheter förekomma icke. Planer på uppluckring av standardiseringen ha på senare tid diskuterats, men något resultat i sådan riktning föreligger för närvarande icke.

Den inbördes ordningsföljden mellan de tre examensdelarna är obligatorisk. Ingen kan alltså undergå andra eller tredje delen av examen, förrän han är godkänd i den eller de föregående delarna. Examen äger rum endast två gånger varje läsår. Den som blivit underkänd i en examensdel kan senare underkasta sig ny prövning däri, varvid han (med enstaka undantag) skall examineras i hela examensdelens innehåll, alltså icke blott i ett eller flera särskilda ämnen. Omprövning kan äga rum först under en följande examensperiod, och icke mera än två gånger. Mellan andra och tredje examensdelen får icke förflyta mera än 1½ år. I övrigt äro inga bestämmelser meddelade om begränsad giltighetstid för särskilda prov. Den som avlagt en examensdel vid det ena universitetet kan undergå en senare vid det andra. Ovannämnda restriktioner gälla även i sådant fall. Vissa, mycket begränsade möjligheter finnas att erhålla dispens från dem.

Den *första* examensdelen innefattar:

1. Borgerlig rätt i huvuddrag, d. v. s. en översiktlig framställning av civilrätten — något mera omfattande än den propedeutiska kursens civilrättsliga del vid de svenska fakulteterna — jämte kortare översikter av vissa delar av straff- och processrätt.

2. Statsförfattningsrätt, förvaltningsrätt med näringsrätt, jämte grunddragen av folkrätt.

3. Nationalekonomi i huvuddrag.

Sistnämnda ämne är på det sätt fristående, att prov däri kan avläggas under en tidigare examensperiod än den då första examensdelen i övrigt undergås.

Den *andra* examensdelen domineras av privaträttsliga ämnen. Den omfattar:

1. Personrätt, familjerätt och arvsrätt samt huvudpunkter av den internationella och intertemporal privata rätten.

2. Allmän rättslära och »Ejendomsretten» (sakrätt).

3. Läran om avtal, skadeståndsrätt, obligationsrättens allmänna del och läran om köp.

4. Efter den studerandes val antingen rättshistoria eller romersk rätt (fakulteten kan bestämma att dessa ämnen skola ersättas med ett sammanlagt ämne, benämnt rättshistoria; beslut härom har hittills icke fattats). För dem som underkänts i sistnämnda ämne kan ny prövning äga rum fristående. Detta ämne kan ersättas med en självständig skriftlig behandling av en av vederbörande lärare godkänd uppgift inom vilket som helst område, som tillhör någon av de tre examensdelarna. Denna prestation beräknas kräva en tid av två à tre månader; ett mycket litet antal bland de studerande, föga mer än en procent, uppgives begagna sig av denna möjlighet.

Såsom framgår av ovanstående ingå vissa delar av privaträtten icke i denna privaträttsliga examensdel. Detta betyder icke att de överhuvud icke omfattas av examensstudierna. För att få undergå andra delen av examen skall man nämligen hava genomgått två obligatoriska kurser, en i obligationsrättens speciella del (utom köp, jfr ovan) och en i bolags- och sjörrätt. Dessa kurser äro förenade med examinatorier under kursens lopp, men graderade betyg meddelas icke. På särskilda skäl kan erhållas befrielse från deltagande i sådan kurs; den studerande har då att i stället underkasta sig ett särskilt prov på kursens innehåll.

I examens *tredje* del äro ämnena

1. Straffrätt; ganska omfattande partier av straffrättens speciella del göras icke till föremål för examination, men de studerande tillrådas att kursivt läsa ifrågasvarande lagtext jämte kommentar.

2. Processrätt.

Även i anslutning till denna examensdel uppställas krav på att två obligatoriska kurser dessförinnan skola ha genomgåts: en i huvuddragen av kriminologi (kriminalbiologi och kriminalsociologi), med examinatorier på samma sätt som de till andra examensdelen hörande kurserna, samt en i bokföring och räkenskapskritik om ca 60 timmar; denna kurs avslutas med ett skriftligt prov, vari den studerandes prestation skall kunna bedömas såsom nöjaktig.

Sammanlagt omfatta alltså de tre examensdelarna nio ämnen, av vilka två (nationalekonomi och rättshistoria eller romersk rätt) äro i viss mån fristående, samt fyra obligatoriska kurser.

De sistnämndas innehåll äro (med visst undantag för obligationsrättens speciella del) icke föremål för den egentliga *examinationen*. Denna omfattar muntligt förhör i varje ämne, som ingår i respektive examensdel, samt skriftliga prov. Dessa äga rum på universitetets lokaler under noggrann kontroll (en kontrollant på ca sex examinander). Tiden för varje skrivning bestämmes särskilt (minst fem och högst åtta timmar). Tillåtna hjälpmedel äro i allmänhet endast lagsamlingar och lageditioner utan kommentar. För att garantera en objektiv bedömning avlämnas skrivningarna utan författarens namn, men med ett nummer som möjliggör identifiering efter bedömningens avslutande.

De skriftliga proven äro till antalet fem, nämligen

ett i första delen, innefattande flera konkreta eller abstrakta spörsmål från de offentlighetsliga ämnena,

två i andra delen, det ena avseende ett teoretiskt spörsmål ur förmögenhetsrätten, det andra innefattande flera konkreta eller teoretiska spörsmål ur privaträtten, samt

två i tredje delen, nämligen ett med flera konkreta eller teoretiska spörsmål ur straff- och processrätt, samt ett annat innefattande belysning och bedömning av ett konkret rättsfall, som kan avse spörsmål ur privaträtt, straff- och processrätt.

I examinationen deltaga censorer, utsedda av vederbörande ministerium bland domare och andra praktiska jurister. Dessa medverka vid bestämmande av de skriftliga uppgifterna och deltaga i både den muntliga och den skriftliga pröv-

ningen på samma sätt som universitetslärarna. Varje skriftligt prov bedömes av en lärare och två censorer.

Betygs sättningen sker efter en ytterst detaljerad poängskala med lägst 0 och högst 16 för varje muntligt förhör och varje skriftligt prov; för vissa skriftliga prov förhöjes talvärdet med hälften. Vissa slutsiffror äro erforderliga i varje examensdel för att denna skall godkännas; för hela examen kräves ett genomsnittstal av minst 10.

Dessa betygs siffror, som uträknas i bråkdelar, offentliggöras och äro av stor betydelse för de examinerade. Vid den första anställningen, åtminstone i statens tjänst, läggas de till grund för bedömningen av olika aspiranter och äro i vissa fall ensamt avgörande vid en konkurrens. För exempelvis domarbefattningar fordras enligt lag »förste Karakter», d. v. s. ett genomsnittstal av minst 11,67; dispens härifrån meddelas emellertid i viss utsträckning på grund av praktiska meriter efter examen.

Betygssystemet utövar en stark inverkan på de flesta studerandes inställning till studierna. Även de, som icke äro särskilt studiebegåvade, nedlägga mycket arbete och lång tid för att vid examen icke erhålla ett slätstruket godkänd utan om möjligt komma högre upp på skalan. Då särskilt de skriftliga proven kräva eller i allt fall av studenterna anses kräva mycket fullständiga och exakta minneskunskaper, inriktas studierna på att förvärva sådana.

Detta leder till ett mycket noggrant studium av lagtext och läroböcker. Litteratur av sistnämnda slag föreligger mycket fullständigt. Det anses vara varje professors plikt att tillse att en aktuell lärobok finnes i varje del av hans ämnesområde. Åtskilliga av dessa läroböcker äro emellertid alltför utförliga för att i sin helhet inläras av de studerande, i det att de även äro upplagda som handböcker till det praktiska rättslivets tjänst. Fakulteten, som har att bestämma examensfordringarna (i viss utsträckning genom ett utskott på tre medlemmar), föreskriver icke blott att vissa arbeten skola läsas noggrant eller kursivt, utan anger i detalj vilka partier i en bok, som icke behöva inläras. Sådana »Overspringelser» kunna i en enda volym vara ett femtiotal eller flera; exempelvis kan på detta sätt framställningen i en lärobok från sid. 33 rad 2 nedifrån till sid. 55 rad 2 uppifrån uteslutas ur kunskapsfordringarna.

En starkt bidragande orsak till den starka tonvikt, som i studierna lägges på inpräntandet av minneskunskaper, är att kunskapsstoffet i huvudsak skall redovisas vid endast tre tillfällen under hela studietiden och på grund därav vid varje tillfälle blir mycket omfattande. Detta nödvändiggör att mycken tid måste ägnas åt sådant som inhämtats för längre tid sedan. — Härvid må anmärkas, att examen tidigare bestod av endast två delar. Tredelningen infördes för att bereda en viss lättnad i repetitionsbehovet. Det göres emellertid gällande, att verkan blivit den motsatta, i det att studenterna nu tre gånger, i stället för förut endast två, underkasta sig ett omfattande repetitionsarbete.

Även *undervisningen* präglas av examensordningens nu berörda egenskaper och verkningar. Fakultetens lärarkrafter (i Köpenhamn) äro i förhållande till det mycket stora antalet studenter ganska fåtaliga. Studentantalet var för några år sedan ca 2 000; nu har det sjunkit till omkring 1 200. Lärarna äro för närvarande 10 professorer, 7 lektorer, vilka skola fylla en viss vetenskaplig standard, 5 undervisningsassistenter, omkring 3 praktiska jurister, vilka bl. a. leda vissa övningar; härtill komma 9 universitetsmanduktörer.

Undervisningen — bortsett från den som handhaves av sistnämnda lärare — äger rum i samma former som i Sverige: föreläsningar, övningar av skilda slag och kurser. Professorernas föreläsningar synas i regel bestå i genomgång av hela ämnen i anslutning till läroböckerna. Framställningen hålles å jour med utvecklingen inom lagstiftning och domstolspraxis och mera tvivelaktiga eller intressanta spörsmål belysas ingående. Övningarna äro av skilda slag. Egentliga semi-

narieövningar synas förekomma i något mindre utsträckning än hos oss. Vid rättsfallsövningar behandlas i viss omfattning aktuella verkliga rättsfall under medverkan av domare eller advokater som i sin verksamhet haft befattning med målen. Vid andra övningar genomgås dokument och liknande material ur praxis. En speciell typ av övningar, föranledd av examinationsformen, är skrivövningar, vilka skola giva träning i skriftlig behandling av sådana uppgifter som förekomma i examen. De särskilda kurserna över vissa specialområden och hjälpvetenskaper ha berörts i det föregående.

De sistnämnda äro, såsom förut nämnts, obligatoriska. All annan undervisning är frivillig. Och det uppgives att de studerandes deltagande däri uppvisar en mycket låg frekvens, särskilt på de egentliga föreläsningarna. Många studenter skola knappast någonsin begagna sig av universitetsundervisningen.

Däremot är det ytterst vanligt, att man anlitar privat undervisning, s. k. manuduktion. Denna meddelas av praktiskt verksamma jurister som för något mindre grupper av studenter genomgå lagtext och läroböcker i detalj under skolmässiga former, med förhör. De flesta studenter anse sådan undervisning nödvändig, åtminstone under den förra delen av studietiden. Den enskilda manuduktionen är tidskrävande och kostsam. Exempelvis har uppgivits, att det i ämnet »borgerlig rätt», vari undervisning meddelas av universitetslärare, icke är ovanligt att man för en första genomgång och två repetitioner anlitar manuduktör under ca 200 timmar. För att höja manuduktionens nivå och göra den mindre kostsam för studenterna ha vid fakulteten anställts ett antal universitetsmanuduktörer, jfr ovan; dessas undervisning har icke utträngt den privata manuduktionen.

Praktisk juridisk utbildning under studietiden är icke föreskriven. Även såsom frivillig förekommer den endast undantagsvis. Däremot försörja sig många bland studenterna, enligt uppgift mer än hälften, under större eller mindre del av studietiden med praktiskt arbete. Detta är oftast icke av egentligen juridisk art; vanligast äro underordnade tjänster i allehanda kommunala och statliga verk. Häri ligger en förklaringsgrund till att många studenter ha svårt att följa den akademiska undervisningen.

Nämnda förhållande förklarar även att studietiden blir lång. Någon normalstudietid finnes icke föreskriven. I de av fakulteten i Köpenhamn utgivna studieanvisningarna anges att duktiga studenter kunna fullborda studierna på 5 å 5½ år. Från annat håll uppgives att, för den som helt ägnar sig åt studierna, något kortare tid skulle vara tillräcklig. Emellertid behöva i verkligheten minst hälften av de studerande en tid av 7 år eller mera för att nå fram till examen.

Särskilda anordningar för »bortgallring» av dem, som icke äro tillräckligt utrustade för juridiska studier, förekomma icke. De kunna anses överflödiga vid det rådande examenssystemet, med dess krav på aktuella kunskaper inom stora ämnesområden på en gång och med de stränga formerna för examinationen. Det uppgives, att i första examensdelen i regel mer än 50 % av examinanderna misslyckas vid första försöket och att ca 30 % av dem, som påbörjat studierna, aldrig bliva godkända i denna examensdel och följaktligen lämna studierna. I de senare examensdelarna är antalet av underkända betydligt lägre och de flesta av dem bliva godkända vid senare försök. Det har uppgivits, att den krävande beskaffenheten av den första examensdelen föranleder många studenter att ägna överdrivet grundliga förberedelser åt denna.

Det nuvarande juridiska examensväsendet är resultatet av en lång utveckling. På senare tid har det underkastats upprepade ändringar. För närvarande pågå inom de juridiska fakulteterna förarbeten för en ny reform. Med denna synes man, från åtskilliga håll, eftersträva en minskning av det mekaniska inhämtandet av minneskunskaper och en ökad betydelse för den akademiska undervisningen. Någon principiell omläggning av systemet torde emellertid icke vara under övervägande.

Norge.

I Norge är juristutbildningen förlagd till juridiska fakulteten vid universitetet i Oslo. Den som vill ägna sig åt juristbanan har att avlägga juridisk embedseksamens (juridicum). För advokater, domare och högre befattningshavare inom polis- och åklagarväsendet utgör denna examen kompetensvillkor. Utan att några bestämmelser härom finnas besättas de flesta överordnade tjänster inom departementen och den centrala förvaltningen i övervägande grad med jurister. Ofta finna jurister vidare anställning inom lokalförvaltningen samt inom bank- och försäkringsväsendet eller eljest inom näringslivet. Någon högre juridisk examen, bortsett från doktorsgraden, finnes icke. Inom den juridiska fakulteten avlägges ytterligare en examen, nämligen ökonomisk embedseksamens. För denna examen redogöres i bil. 10.

Från och med hösten 1948 blev den förut gällande stadgan av år 1934 angående juridisk embedseksamens ersatt av en ny.

För tillträde till juridiska studier fordras enbart studentexamen. Något krav på godkänt studentbetyg i visst eller vissa ämnen, t. ex. latin, eller på kvalificerat studentbetyg uppställs sålunda icke. Det norska gymnasiet är delat i tre linjer, en latinlinje, en reallinje och en nyspråklig linje, engelsklinjen. Latinlinjen och reallinjen voro de linjer, som tidigare valdes av de flesta gymnasister. Numera välja de flesta reallinjen eller engelsklinjen, medan latinlinjen föredrages av ett ringa fåtal.

För avläggande av juridisk embedseksamens fordras härutöver ett förberedande prov i *filosofi* (omfattande psykologi, logik och filosofiens historia). Alla, som ämna avlägga examen vid universitetet, måste undergå provet i filosofi.

Enligt den äldre examensstadgan bestod juridisk embedseksamens av två avdelningar. Lärostoffet i envar av de båda avdelningarna av examen var till sitt innehåll tämligen olikartat. I första avdelningen ingingo förutom en översikt av gällande norsk rätt, offentligrättsliga ämnen, rättshistoria, nationalekonomi och sociologi. Andra avdelningen omfattade privaträtt jämte internationell privaträtt, straffrätt, processrätt och juridisk encyklopedi. Även enligt 1948 års examensstadga består juridisk embedseksamens av två avdelningar. Härtill kommer ett särskilt prov i nationalekonomi. Den viktigaste ändringen består däri att man ur det obligatoriska lärostoffet utmönstrat vissa speciella ämnen eller ämnesdelar. I stället måste varje studerande efter eget val mera grundligt sätta sig in i ett av dessa ämnen (specialfag). Vissa helt elementära kunskaper i nämnda ämnen krävas dock allttjämt. Avgörande för denna anordning har varit att det ansetts vara mera värdefullt för de studerandes juridiska skolning att låta dem inhämta mera grundliga insikter i ett ämne än att bibringa dem ytliga kunskaper i flera ämnen. Därför innebär den nya stadgan en ändrad fördelning av lärostoffet mellan de båda avdelningarna.

Tentamen i nationalekonomi, vilken är enbart skriftlig, anses den studerande lämpligen icke böra undergå, förrän han jämväl ägnat någon termin åt juridiska studier. Han måste ha blivit godkänd i detta prov innan han anmäler sig till examen i andra avdelningen.

Kurser i bokföring med avslutande prov anordnas varje termin. Från prov i bokföring är den befriad, som avlagt sådant prov vid auktoriserad handelsskola.

I juridisk embedseksamens första avdelning ingå följande ämnen, nämligen

1. av privaträtt: personrätt, avtalsrätt, allmän obligationsrätt, speciell obligationsrätt (läran om köp, borgen och skuldebrev), skadeståndsrätt, sakrätt, pant-rätt och materiell konkursrätt.

2. rättshistoria, 3. statsförfattningsrätt, 4. förvaltningsrätt och 5. folkrätt.

Andra avdelningen omfattar följande obligatoriska ämnen: 1. sociologi, 2. juridisk encyklopedi, 3. familjerätt och arvsrätt, 4. straffrätt, 5. processrätt och 6. ett specialfack.

Som specialfack kan väljas något av följande ämnen, nämligen försäkringsrätt, sjö rätt, associationsrätt, handelsrätt, expropriationsrätt och byggnadslagstiftning, jorddelningsrätt och vattenrätt, immaterialrätt, arbetsrätt, internationell privaträtt, folkrätt, socialrätt och kommunalrätt, näringsrätt, skatterätt, kriminologi med rättspsykiatri och fängelseväsen samt rättsfilosofi.

Undervisningen bedrivs främst i form av föreläsningar och seminarieövningar. Med undantag av kursen i bokföring är ingen undervisning obligatorisk. Föreläsningarna ha ungefär samma karaktär som i Sverige. Från studenthåll ha gjorts framställningar om att föreläsningarna borde inskränkas till förmån för mera elementära kurser. I synnerhet under de två första terminerna, då enligt studieplanen läran om köp, avtalsrätt och allmän obligationsrätt skall inhämtas, har en kursmässig genomgång av lärostoffet ansetts behövlig. Sådan kursundervisning har numera i viss utsträckning kommit till stånd.

Seminarieövningarna tillgå ofta så att en uppgift, bestående av ett verkligt eller konstruerat rättsfall, i förväg delas ut till ett par studerande, vilka sedan hålla ett inledningsanförande över var sin del av uppgiften. Härefter diskuteras denna och professorn sammanfattar det hela. Icke sällan användes denna undervisningsform till diskussion av ett teoretiskt problem. Det förekommer vidare i vissa ämnen, t. ex. straffrätt, att en specialist håller föredrag i något straffrätten närstående icke-juridiskt ämne, varefter följer diskussion.

En särskild form av undervisning, som förekommer i förhållandevis stor utsträckning, utgöres av rättelse och genomgång av skrivningar över teoretiska och praktiska uppgifter av det slag, som brukar givas vid den skriftliga prövningen i examen. Syftet med denna undervisning är att bibringa de studerande viss träning i att skriftligen behandla förekommande examensuppgifter (»examenstrening og oppgaveteknik»). Denna undervisningsform sammanhänger med det norska examinationssystemets övervägande skriftliga natur.

Vidare förekommer praktisk undervisning av delvis samma beskaffenhet som i Sverige. Under ledning av en domare eller en advokat samt under medverkan av studenter hållas praktiska övningar i civilrätt och i civilprocessrätt. Fingrade rättegångar med studenter som agerande i olika roller utgöra en av de studerande uppskattad undervisningsform. Besök göras dessutom vid domstolar och fängelser.

Det ringa antalet juridiska universitetslärare i förhållande till studentantalet har lett till att manuduktion förekommer i förhållandevis stor omfattning. Manuduktionen är av två slag, privat manuduktion och examensmanuduktion. Av privat manuduktion begagnar sig ett ganska stort antal studerande. Undervisningen består i huvudsak i genomgång med förhör över olika avsnitt av lärostoffet, som tidigare givits som läxor. Manuduktörerna utgöras i de flesta fall av yngre jurister, vilka syssla med manuduktion vid sidan om sitt egentliga yrke. Examensmanuduktionen kan sägas vara av halvofficiell karaktär. Den försiggår på universitetet under ledning av en av de studerande utsedd lärare och avslutas i allmänhet under den sista studietermen. Omkring 150 studenter bruka deltaga däri.

Examinationen i examens båda avdelningar är såväl skriftlig som muntlig. Prövningen äger rum på en gång i samtliga ämnen i varje avdelning av examen. Examination hålles i regel två gånger årligen i de båda examensdelarna samt i nationalekonomi.

I varje avdelning givas i den skriftliga prövningen en praktisk och fem teoretiska uppgifter. Den praktiska uppgiften innefattar ett konstruerat rätts-

fall, medan de teoretiska uppgifterna vanligen innebära en redogörelse för ett visst rättsligt institut eller en jämförelse mellan två eller flera likartade sådana. Som hjälpmedel vid den skriftliga prövningen få användas lagbok och olika slag av författningssamlingar, vilka dessförinnan underkastats kontroll. För att garantera en objektiv bedömning av de skriftliga proven utsätter varje examinand å skrivningen endast ett honom i förväg tilldelat nummer. Skrivningarna lottas på olika examenskommissioner, vardera bestående av tre personer, vilka granska och betygsätta proven. Den, som godkänts å skrivningen, har därefter att undergå muntlig examination inför den examenskommission, som bedömt hans skrivning. Sådan examination är offentlig och bevistas i stor utsträckning av de studerande. Vanligen kallas 4—6 examinander samtidigt till förhör. De examineras en efter en.

Betygs sättningen sker med tillämpning av en sifferbetecknad skala fr. o. m. 2,00¹ t. o. m. 3,15. De två grundläggande betygen äro »laudabilis» och »haud illaudabilis», vanligen benämnda »laud» respektive »haud». Dessa delas i sin tur i olika grader. Betygsgraderna äro följande:

Laudabilis	t. o. m.	2,15
Står til Laudabilis	»	2,35
Kan få Laudabilis	»	2,55
Kan vel få Laudabilis	»	2,75
Haud Illaudabilis	»	2,95
Står til Haud Illaudabilis	»	3,15

Den, som i examen erhåller sämre resultat än betyget Står til Haud Illaudabilis, är underkänd (immaturus).

För resultatet av prövningen i vardera examensdelen samt i nationalekonomi sättes ett särskilt betyg och därefter ett huvudbetyg för hela examen. I fråga om bedömningen av proven i varje examensdel särskilt sättes först ett preliminärt betyg på det skriftliga provet. Härvid sätter varje ledamot av examenskommissionen ett betyg för svaret på varje uppgift och därefter ett sammanfattningsbetyg på hela det skriftliga provet. De tre ledamöternas sammanfattningsbetyg sammanställas sedan till ett betyg. Vid den muntliga examinationen förfäres på liknande sätt. Efter den muntliga prövningen fastställes det slutliga betyget för examensdelen i fråga. Utgången av den muntliga prövningen kan påverka det preliminärt satta betyget i båda riktningarna.

Det huvudbetyg, som erhålles i juridisk embetsexamen, är av avgörande betydelse för den studerande. Om han icke erhållit minst betyget Kan vel få Laudabilis är han sålunda utestängd från att nå högre domare- och advokatställningar.

Antalet lärarbefattningar är i förhållande till antalet studerande synnerligen ringa. För närvarande finnas endast åtta professorer i rättsvetenskap. Härtill kommer en särskild professur i försäkringsrätt. Utöver dessa professorer finnas fyra universitetsstipendiater i rättsvetenskap, en lektor och en docent. I motsats till förhållandet i Sverige användas vidare praktiskt verksamma jurister i mycket stor utsträckning i undervisningen och såsom ledamöter av examenskommissionerna. Praktiker användas mycket ofta för att leda de förut berörda skrivövningarna. I examenskommissionerna utgöras ledamöterna till helt övervägande del av praktiker.

För närvarande råder ett mycket betydande överskott av utexaminerade jurister. Medan det årliga behovet av juris kandidater enligt en verkställd undersökning kommer att minska under de närmaste åren ha allt flera jurister utexamine-

¹ Någon undre gräns finnes teoretiskt icke; i praxis är den emellertid satt till 2,00.

rats för varje år. En anledning till överskottet är att flera på grund av krigsförhållandena tillkomna organ, som berett plats för talrika jurister, numera avvecklats. Vidare ha tjänster inom förvaltningen i ökad omfattning börjat rekryteras med personer, som avlagt økonomisk embetsexamen. Följden har blivit en skärpt konkurrens bland juristerna. Utan huvudbetyget »laud», vilket förvärfvas av omkring hälften av juristerna, är det för närvarande icke möjligt att erhålla befattning som dommerfullmäktig (motsvarande tingsnotarie). På sista tiden har dock antalet nyinskrivna juris studerande visat en sjunkande tendens.

Det må slutligen nämnas att en nu sittande kommitté med uppgift att företa en översyn av de norska universitetsexamina övernått att föreslå införandet av en licentiatexamen, särskilt med tanke på den juridiska fakultetens rekrytering och i förhoppning att kunna stimulera till rättsvetenskapligt arbete i större omfattning.

Tyskland (Västtyskland).

I Tyskland uppgår antalet juridiska fakulteter till ett tjugotal. Nedan nämnda uppgifter hänföra sig till förhållandena i Västtyskland.

Envar som vill ägna sig åt praktisk juridisk verksamhet har att avlägga två examina. Den första (*Staatsexamen*) avlägges i samband med universitetsstudierens avslutning. Enligt studieplanerna är studietiden för universitetsexamen 3 eller 3½ år; i allmänhet åtgår emellertid ytterligare något halvår. Efter denna examen följer en praktiktid av 3½ år, varefter den andra examen (*Assessors-examen*) avlägges. Praktiktiden har emellertid i jämförelse med tingsutbildningen i Sverige en helt annan karaktär i det att juristen i mycket ringa utsträckning utför något arbete på eget ansvar. I stället auskulterar han inom olika juridiska verksamhetsgrenar.

Vid universitetsstudierna lägges huvudvikten vid de centrala delarna av civilrätten. Det ifrågasattes emellertid att öka förvaltningsrätten och processrätten på civilrättens bekostnad. Bevistande av undervisning i nationalekonomi är obligatoriskt; nationalekonomi är dock i regel icke examensämne. Internationell privaträtt, delar av speciell privaträtt och hjälpetenskaper till straffrätten äro i allmänhet frivilliga; insikter i finansrätt fordras icke eller endast i ringa utsträckning.

Undervisningen äger rum i form av föreläsningar, rättsfallsövningar och seminarier. På seminarierna äro deltagarna i allmänhet doktorander. Någon motsvarighet till praktiska kursen i Sverige finnes icke. Däremot kräves sex veckors auskultation vid domstol under studietiden.

Föreläsningarna utgöra den dominerande undervisningsformen. Syftet med dessa anses vara att bibringa de studerande en överblick över hela rättsområdet. En föreläsare begränsar sig därför i allmänhet till att enbart meddela en översikt över innehållet i gällande lagstiftning. En föreläsningsserie i Tyskland motsvarar sålunda närmast en kurs i Sverige. Sådana föreläsningar, som mera ingående behandla ett särskilt institut eller en mindre del av ett ämne, förekomma knappast. Och det brukas icke att en professor, som är sysselsatt med ett vetenskapligt arbete, lägger sitt material till grund för en föreläsningsserie.

Föreläsningarnas elementära och problemfria karaktär sammanhänger med att de studerande i regel besöka dem utan att äga någon kännedom om ämnet. Föreläsningarna äro väl besökta, vilket delvis torde sammanhänga med en viss brist på läroböcker. Det i Sverige förekommande kompendiesystemet är helt okänt.

Vid rättsfallsövningarna behandlas i regel konstruerade fall. Deltagande i dessa övningar är i viss utsträckning obligatoriskt. En tysk student måste bevista

minst 5 övningsserier om vardera minst en termin. I realiteten innebär detta krav att han under varje sådan serie skall ha skrivit två uppsatser över konstruerade rättsfall. Att sådana rättsfall föredragas beror på att referaten i de tyska rättsfallssamlingarna mindre väl lämpa sig som övningsuppgifter. Uppsatserna äro i allmänhet mindre än en svensk seminarieuppsats.

Manuktion är synnerligen vanlig. Under den senare hälften av studietiden synas de allra flesta studenter dagligen besöka en manuktör.

Prövningen för *Staatsexamen* sker enbart i form av en slutexamen. Några tentamina i de enskilda ämnena förekomma alltså icke. Den odelade slutexamen gör det nödvändigt för studenterna att studera rättsordningens olika delar mer eller mindre samtidigt, och underlättar därigenom för dem att vinna en överblick av och sinne för sammanhanget mellan olika ämnen. Å andra sidan utgör denna examensform till stor del förklaringen till föreläsningarnas översiktliga och problemfria karaktär.

Examinationen sker huvudsakligen genom s. k. »Klausurarbeiten» och genom en muntlig prövning. De förra utgöras av skrivningar på lärorummet. I allmänhet är det härvid fråga om att lösa konstruerade rättsfall. Lagtext får medföras. Proven kräva likväl ganska ingående kännedom om gällande rätt. Antalet sådana skrivningar varierar. Upp till 8 skrivningar förekomma. Den muntliga prövningen försiggår inför en examenskommission, i vilken praktiskt verksamma jurister ingå såsom ledamöter. I examen ingår vidare ett större »Hausarbeit», vilket kräver mellan 4—6 veckors arbete. Detta arbete utgöres av en uppsats av betydligt större omfång än en svensk seminarieuppsats.

Under praktiktiden efter *Staatsexamen* bevisar auskultanten kurser och föreläsningar, som meddelas av praktiskt verksamma jurister. Assessorsexamen avlägges sedan inför en examenskommission, bestående av praktiska jurister. Prövningen går främst ut på att undersöka auskultantens praktiska duglighet. Examensuppgifterna bestå härvid icke av konstruerade rättsfall utan av verkliga mål, vilkas akter överlämnas till examinanderna. Dessa ha att skriva förslag till dom eller eljest utlåta sig i målet.

Mycket få studerande avbryta sina juridiska studier. I universitetsexamen bruka emellertid omkring 10—20 % underkännas. Endast ett nytt försök är tillåtet. I assessorsexamen är underkännande sällsynt.

Den som avlagt *Staatsexamen* äger förvärva doktorsgrad genom att författa en avhandling. Doktorsgraden eftersträvas av många, enär den åtnjuter stort anseende särskilt inom näringslivet. Från professorernas sida är man emellertid angelägen att minska antalet doktorander, vilket man söker åstadkomma genom att höja fordringarna. I allmänhet torde numera omkring 1 å 1½ år åtgå för att fullborda en doktorsavhandling.

Antalet lärarbefattningar är i förhållande till studentantalet större än i Sverige. Sälunda finnes flera professorer men framför allt betydligt flera biträdande och underordnade lärarkrafter såsom docenter och assistenter samt praktiskt verksamma jurister, de sistnämnda ofta med professors titel. Av assistenter finnas två slag: halvtidsanställda och heltidsanställda. De förra ha vid sidan av sitt arbete som assistenter praktisk juridisk verksamhet eller äro sysselsatta med arbete för förvärvande av doktorsgrad; de senare bruka meritera sig för docentur.

Professors undervisningsskyldighet synes i allmänhet utgöra 8 timmar i veckan. Till varje lärostol hör en institution med tjänsterum för professorn, seminarierum och bibliotek samt en eller två assistenter, vilka på olika sätt biträda vid undervisningen, ävensom en sekreterare.

Icke sällan har en professor tidigare varit verksam inom det praktiska rättslivet. På många håll råder den ordningen att en ordinarie professor, om han så vill, äger tjänstgöra som Oberlandesgerichtsrat.

Schweiz.

I Schweiz finnas juridiska fakulteter vid samtliga sju universitet, nämligen universiteten i Basel, Bern, Genève, Lausanne, Neuchâtel och Zürich samt det katolska universitetet i Fribourg.

Liksom i Tyskland måste den, som vill ägna sig åt praktisk juridisk verksamhet, avlägga två examina, en examen efter universitetsstudiernas slut och en annan examen efter den därpå följande praktiktiden. Vad ovan sagts rörande den juridiska undervisningen m. m. i Tyskland äger i huvudsak tillämpning även beträffande Schweiz. I det följande beröras därför väsentligen de skiljaktigheter, som förefinnas. På grund av den kantonala splittringen i Schweiz, äro förhållandena något olika vid skilda fakulteter. Endast några av dem beröras här.

I Basel och Zürich finnes endast en juridisk examen, dr. jur., för vars avläggande i regel åtgår omkring fem år. Ämnesstoffet är i stort sett detsamma som i Tyskland; nationalekonomi ingår dock i den juridiska utbildningen.

Undervisningen äger rum i form av föreläsningar och övningar. I jämförelse med förhållandena i Tyskland synes densamma vara mera inriktad på behandling av juridiska problem, mindre på omedelbart meddelande av kunskaper. Detta sammanhänger med att för examen uppställs fordran på en avhandling (dissertation). Till följd av den kantonala rättsolikheten föreligger i vissa ämnen brist på läroböcker. Någon manuduktion förekommer icke.

Examination äger rum i form av en enda slutexamen. Tyngdpunkten ligger härvid på den skriftliga avhandlingen, dissertationen, som i allmänhet omfattar mellan 100 och 200 sidor. Den muntliga prövningen går i främsta rummet ut på att pröva examinandens kännedom om rättsordningens allmänna principer och hans juridiska omdöme.

Avhandling är icke obligatorisk vid alla juridiska fakulteter, bland annat icke i Bern. Där förläggas författandet av avhandlingen till tiden efter praktiktiden.

Det är sällsynt att en examinand underkännes i själva examen. Däremot förekommer det icke så sällan att en examinand återfår manuskriptet till sin avhandling med anmodan att omarbета detsamma.

Under praktiktiden bruka juristerna alltjämt bevista undervisning vid universitetet. Efter fullgjord praktik ha de att undergå prövning inför ett kollegium av praktiskt verksamma jurister. I denna senare examen förekommer i högre grad än i universitetsexamen prövning av detaljkunskaper.

Liksom i Tyskland är antalet lärarbefattningar i förhållande till studentantalet större än i Sverige. Undervisningsskyldigheten för en professor är mycket stor, icke minst med tanke på alla de avhandlingar och uppsatser, som skola granskas.

Österrike.

I Österrike finnas juridiska fakulteter vid landets tre universitet i Wien, Innsbruck och Graz.

Liksom i Tyskland och Schweiz finnes även här en universitetsexamen och en examen efter fullgjord praktik. Vidare finnas i Österrike liksom i Tyskland två universitetsexamina: en ämbetsmannaxamen, »Staatsexamen», och en särskild doktorsexamen. Mellan dessa föreligger emellertid ingen större skillnad. För doktorsexamen fordras ingen avhandling (dissertation). Praktiskt taget alla jurister avlägga denna doktorsexamen.

Staatsexamen omfattar romersk rätt, kanonisk rätt, rättshistoria, civilrätt, straffrätt och processrätt samt offentlig rätt och samhällsvetenskap, d. v. s. natio-

nalekonomi med statistik. Studietiden utgör sammanlagt omkring 4 år. Studierna inledas med romersk rätt, kanonisk rätt och rättshistoria (1 år). Därefter följer studiet av civil-, straff- och processrätt (2½ år), varefter studierna avslutas med offentlig rätt samt nationalekonomi med statistik (vardera 1½ termin). Det stora utrymme, som vid de juridiska studierna ägnas nationalekonomi, går tillbaka till en studieordning av år 1806. Alltjämt anses att vid juristutbildningen rikligt utrymme skall beredas ekonomiska studier, och för närvarande diskuteras att jämväl företagsekonomi bör ingå i juristutbildningen.

Undervisningen bedrivs i form av föreläsningar och övningar. I motsats till förhållandena i Tyskland äro föreläsningarna föga besökta. Privat manuduktion spelar en stor roll.

Examinationen är enbart muntlig och avser väsentligen kontroll av de studerandes minneskunskaper. Den sker icke genom någon slutexamen utan genom tre tentamina. Den första tentamen omfattar de historiska studierna (romersk rätt, kanonisk rätt och rättshistoria), den andra civil-, straff- och processrätt samt den tredje offentlig rätt och nationalekonomi med statistik.

För doktorsexamen fordras som ovan antytts ingen dissertation. Det kräves endast att den studerande avlägger ytterligare muntliga prov, s. k. »Rigorosen». Dessa »Rigorosen» anknyta helt till de tre deltentamina i »Staatsexamen» och skilja sig från de förra endast därigenom att de skola vara svårare. Skillnaden i svårighetsgrad är emellertid icke påfallande. Den »rigorösa» prövningen i t. ex. civil-, straff- och processrätt kan avläggas omedelbart efter tentamen för »Staats-examen» inom samma ämnesområde. Detta förklarar varför i praktiken nästan samtliga jurister avlägga doktorsexamen.

Någon begränsning av tentamensrätten finnes ej. Systemet med tre tentamina medför dock att en del studenter avbryta sina studier. Antalet jurister är i förhållande till behovet av juridisk arbetskraft alldeles för stort.

Frankrike.

I Frankrike finns juridisk fakultet vid universiteten i Paris, Aix, Alger, Amiens, Bordeaux, Caen, Dijon, Grenoble, Lille, Lyon, Montpellier, Nancy, Poitiers, Rennes, Strasbourg och Toulouse. Omkring hälften av alla blivande jurister studera i Paris.

De juridiska universitetsexamina äro: La licence en droit, les diplômes d'études supérieures de droit (DES), le doctorat en droit och le certificat de capacité en droit. Inom en del fakulteter finnas olika institut, där man efter specialstudier kan erhålla ett diplom i t. ex. kriminologi, internationell rätt, komparativ rätt eller romersk rätt. De samhällsvetenskapliga ämnena ingå i det juridiska studie- och examenssystemet såsom närmare framgår i det följande.

För *inträde* vid juridisk fakultet fordras enbart godkänd studentexamen. Sådan examen avlagd på vilken som helst av de förekommande linjerna, nämligen den latin-grekiska, filosofiska eller moderna (real-)linjen, är sålunda tillfyllest. I realiteten ha de juris studerande nästan uteslutande avlagt examen på den filosofiska och i någon mån på den latin-grekiska linjen. På båda dessa linjer studeras latin (samma kurs). Även om något krav på insikter i latin icke är uppställt torde sålunda de allra flesta juris studerande besitta kunskaper i detta ämne.

Studierna för *licence en droit* taga enligt studieplanen tre år i anspråk och äro ganska skolmässigt ordnade. Studenterna äro indelade i årsklasser och ha att följa ett noga fastslaget schema. De läsa fem à sex ämnen samtidigt. I

examen ingå följande ämnen: romersk rätt, fransk rättshistoria, nationalekonomi, statsrätt, civilrätt, förvaltningsrätt, straffrätt med straffprocessrätt, civilprocessrätt, internationell privaträtt och finansrätt. Första året läses civilrätt, romersk rätt, fransk rättshistoria och nationalekonomi under båda terminerna samt statsrätt under den ena terminen. Andra året läses civilrätt, förvaltningsrätt, straffrätt med straffprocessrätt och nationalekonomi under båda terminerna samt romersk rätt under den ena terminen. Under det tredje och sista året läses civilrätt (handelsrätt) under båda terminerna samt civilprocessrätt, internationell privaträtt och finansrätt, vart och ett av dessa ämnen under en termin. Sista terminen under tredje året meddelas förutom kurser i nämnda fasta ämnen ett flertal varje år varierande specialkurser i t. ex. sjö rätt, exekutionsrätt, specialstraffrätt, av vilka kurser den studerande skall välja två.

Anmärkningsvärd är civilrättens dominerande ställning. Undervisning däri meddelas under samtliga terminer och i de examina, varmed undervisningen varje läsår avslutas, förekommer alltid både skriftligt och muntligt prov i detta ämne (se nedan). En professor i civilrätt meddelar ej såsom hos oss undervisning endast i en del av ämnet, utan följer en årsgrupp studenter under hela studietiden fram till examen. Efter tre år har han sålunda genomgått hela civilrätten.

Undervisningen meddelas i form av kursföreläsningar och övningar, »travaux pratiques». Kursundervisningen pågår kontinuerligt hela läsåret utom ett par veckor före examina. Under en föreläsningsserie behandlar professorn endast sådant stoff, som skall redovisas i examen. Kursföreläsningarna motsvara sålunda närmast vad som hos oss benämnes kurser. Föreläsningarna äro icke obligatoriska. De besökas mera sällan av de studerande. Varje student har likväl tillgång till vad som behandlas på kurserna. I Paris och vid de större landsortsuniversitetet upptages nämligen allt, som genomgås på en kurs, av särskilt anställda stenografer. Ett par dagar senare komma de därvid förda anteckningarna ut i stencil. Vid landsortsuniversitetet beviljas kurserna i större omfattning än i Paris. Den ringa besöksfrekvensen beror till stor del på att åtskilliga studenter ha förvärvsarbete vid sidan om studierna. Man beräknar att omkring 40 % äro självförsörjande. Det är vanligt att de studerande arbeta inom förvaltningen, på advokatkontor, notariebyråer o. s. v.

Kursundervisningen kompletteras med »travaux pratiques», vilka icke äro obligatoriska. Varje student inskrives vid terminens början i en grupp på cirka femtio studenter eller flera, vilka sedan arbeta tillsammans under hela läsåret. Vanligen besöker en studerande en övning i veckan. Övningarna, som syfta till att lära den blivande juristen att uttrycka sig i tal och skrift, insamla material, redogöra för ett inhämtat kunskapsstoff etc., förekomma i skiftande former. De kunna t. ex. ha karaktären av föredrag eller av diskussioner över av deltagarna författade uppsatser eller förslag till domar. Betyg meddelas på övningarna och ett gott betyg på dessa kan hjälpa upp ett dåligt resultat i årsexamen.

Examinationen är så anordnad att en särskild prövning förrättas för varje årsgrupp av studerande vid slutet av respektive läsår. Den kan betecknas som ett slags flyttningsexamen i former liknande vår studentexamen med skriftliga prov, som äro gemensamma för samtliga universitet, varefter ett muntligt förhör följer. De som misslyckats i prövningen ha möjlighet att försöka ännu en gång strax före höstterminens början. Den vars skriftliga prov varit mycket dåligt får dock vänta till följande vårtermin. Härigenom åstadkommes en sträng gallring; bland dem som undergå prövning i det första årets examen bortgallras 80 %, det andra året 50 % och det tredje året ytterligare 10 % (enligt statistik 1946—1950). I Paris underkändes 78 % i det första årets examen år 1950.

Som ovan framgått studeras under ett läsår ungefär sex ämnen. Kurslitteraturen omfattar något tusental sidor per ämne och läsår eller sammanlagt omkring 10,000 sidor. Det är icke möjligt för en studerande att behärska hela detta ämnesstoff. Han läser vissa viktiga delar, som bruka förekomma i examen, och studerar vidare »les précis», d. v. s. ytterst kortfattade böcker där det viktigaste i varje ämne är sammanfattat.

Samtliga årsexamina inledas med två skriftliga prov. Det första avser alltid civilrätt. Det andra gives under det första och andra året i något av de ämnen, i vilka kurser förekommit under läsåret, medan under det tredje året vilket ämne som helst kan komma upp. Området för det andra provet utväljes genom lottdragning tre dagar i förväg. I varje prov utdelas två ämnen, av vilka den studerande skall behandla ett i en uppsats. Skrivningen pågår i tre timmar.

De skriftliga proven rättas av professorer och docenter. I Paris anlitas även utanför fakulteten stående jurister. Skrivningarna rättas och bedömas av nämnder om tre lärare. I landsorten bedömas uppsatserna av dekanus, professorn i civilrätt och professorn i det ämne, som utfallit vid lottdragningen. Betyg meddelas efter en skala från 1—20. För godkänt betyg fordras 10—12 poäng.

Den muntliga prövningen omfattar under det första och andra året i huvudsak förhör i alla de ämnen, som studerats under respektive läsår. Under det tredje året är den muntliga delen av prövningen uppdelad i två avdelningar: den ena består av förhör i civilrätt, handelsrätt och civilprocessrätt, medan den andra omfattar förhör i finansrätt och i de två specialämnena, som den studerande valt att läsa. Om något av sistnämnda ämnen redan förekommit i det skriftliga provet utbytes det mot internationell privaträtt.

Förhören, som äro offentliga, äga rum i en stor sal, där varje ämnesprofessor sitter vid sitt bord. Studenterna komma i en jämn ström i grupper om 1—5 (i landsorten i regel endast en i taget) för att förhöras i det ena ämnet efter det andra. Varje förhör pågår omkring en kvart och hela den muntliga examen är över på någon timme. Frågorna ha mycket skiftande karaktär: frågor på innehållet i någon paragraf, behandling av en konkret rättslig situation och ibland frågor med anspelning på aktuella politiska händelser. Någon gång får den studerande själv föreslå vad han vill tala om. Professorn kontrollerar icke i första hand kunskapsstoffet utan söker främst bilda sig en uppfattning om examinandens intelligens, förmåga av snabbt och logiskt tänkande o. s. v. Om den studerande löst sin uppgift på ett intelligent sätt, blir han godkänd, även om de juridiska kunskaperna icke äro särskilt djupgående, medan en studerande, som visserligen redovisar en mängd fakta men saknar förmåga att använda dem, kan bli underkänd.

Betygssättningen försiggår på följande sätt. För var och en av de två avdelningarna i tredje årskursens muntliga examen meddelas ett särskilt betyg. Dessa betyg jämföras sedan med medelbetygen på de skriftliga proven under samtliga tre år, och medelvärdet av dessa fem betyg uträknas. Om sammanfattningsbetyget ej överstiger 10, medräknas även resultaten på de muntliga förhören under det första och andra året. Examen kan vara godkänd, med nöje godkänd, god eller mycket god.

Licence en droit är i jämförelse med den svenska juris kandidatexamen en mindre gedigen examen. Den ger en allmän juridisk orientering. Först senare under den praktiska utbildningen eller vid de högre studierna för DES och doktorsgrad förskaffar sig juristen grundligare kunskaper för det speciella område han tänker ägna sig åt. Den utbildning, som en licence en droit ger, är otillräcklig för de flesta yrken; dessutom fordras, som nedan framgår — förutom praktisk utbildning — särskild yrkesexamen eller särskilda inträdesprov.

I Frankrike finnas i huvudsak två slag av advokater, vilka benämnas *avocat* respektive *avoué*. En *avocat* är medlem av en fri yrkessammanslutning och äger rätt att plädera inför samtliga domstolar i hela landet med undantag av några av de allra högsta instanserna, som äro förbehållna vissa *avocats*. En *avoué* däremot är innehavare av ett halvofficiellt ämbete, knutet till ett visst jurisdiktionsområde. Han är representant för parterna vid de lägre instanserna och vid de högre har han till uppgift att svara för målens förberedelse och formella handläggning. — Tillträde till den för en blivande *avocat* erforderliga praktiska utbildningen förutsätter minst *licence en droit* samt av respektive universitet och advokatsamfund i orten särskilt anordnat, godkänt prov; i allmänhet kunna de sökande härutöver åberopa två à tre års praktik hos en *avoué* eller *agrée* (advokat vid handelsdomstol). För att bli *avocat* fordras därefter tre års praktisk tjänstgöring hos en *avocat* och genomgång av vissa prov, anordnade av advokatsamfundet.

Jämväl för att bli *avoué* fordras i allmänhet *licence en droit* samt två års praktisk juridisk tjänstgöring; där *capacité en droit* (se närmare nedan) godtages som teoretisk bakgrund kräves fem års praktik.

För att vinna inträde på *domar-* eller *åklagarbanan* fordras *licence en droit* samt två års praktisk domstolstjänstgöring, som avslutas med en av domstolarna anordnad yrkesexamen. Aspirant, som blivit godkänd vid denna prövning, har därefter att tjänstgöra ytterligare två år utan betalning (såsom juge suppléant eller attaché titulaire i justitiedepartementet), varefter han erhåller avlönad befattning som juge suppléant.

Till *högre* befattningar inom *förvaltningen*, inbegripet diplomattjänst, fordras, förutom *licence en droit* (eller *licence ès lettres*) eller diplom från politiskt institut, genomgång av den nationella förvaltningshögskolan (*École Nationale d'Administration*). Endast ett begränsat antal elever vinna varje år inträde vid denna högskola efter särskilda inträdesprov; under 1949—1950 antogos av 472 sökande endast 52 elever.

För den, som ämnar förvärva doktorsgrad, utdelar fakulteten sju *diplom i högre studier* (DES), nämligen ett i romersk rätt och rättshistoria, ett i privaträtt, två specialdiplom i privaträtt och romersk rätt, ett i offentlig rätt, ett i nationalökonomi och ett i ekonomiska vetenskaper.

För varje diplom meddelas dels tre obligatoriska kurser över olika delar av ämnet dels ock en del specialkurser, av vilka den studerande får välja en. I Paris medgives tentamen två gånger om året. Den som första gången underkännes måste vänta minst fyra månader innan han får försöka på nytt; blir han även då underkänd får han vänta ett helt läsår. Man beräknar att för varje DES i regel fordras ett års studier.

Examen inledes med ett skriftligt prov (uppsats). Den som uppnår betyget 10 får därefter undergå muntlig prövning inför fyra examinators. Denna omfattar förhör i samtliga fyra kursämnen. Under år 1949 avlade 5,050 studerande *licence en droit*, medan 4,430 DES utdelades. Ett flertal tar DES utan sikte på doktorsgraden för att meritera sig för något visst område. Vanligen tages DES i privaträtt, nationalekonomi och offentlig rätt. Nyssnämnda år förvärvades doktorsgrad av 532 personer. I allmänhet fortsättas de högre studierna omedelbart efter avläggandet av *licence en droit*.

För juris doktorsgrad (*docteur en droit*) fordras två DES samt en avhandling inom ramen för något av DES-ämnena. För avhandlingsarbetet räknar man i allmänhet med minst ett år, men ofta tar det betydligt längre tid, särskilt som de flesta doktorander ha arbete vid sidan om studierna. Avhandlingsarbetet sker under ledning av en professor. Avhandlingen försvaras inför en nämnd på tre

personer med den professor under vars ledning arbetet utförts såsom ordförande. Den som tagit DES i nationalekonomi och finansvetenskap erhåller titeln Docteur es Science politique.

Formellt fordras icke juris doktorsgrad för något yrke, med undantag av universitetslärare, men den räknas som en god merit. För närvarande råder stark konkurrens bland juristerna med påföljd att allt flera skaffa sig högre teoretiska meriter. De högre ämbetsmännen inom förvaltningen och de högre domarna samt framstående advokater äro i allmänhet juris doktorer.

Capacité en droit är en lägre rättsexamen, som är helt fristående i förhållande till licence en droit. Särskild undervisning är anordnad för denna lägre examen. Varken studentexamen eller motsvarande utbildning eller ens inträdesprov fordras för att man skall få följa undervisningen och avlägga examen. Studerande för *capacité en droit* betraktas därför icke som universitetsstuderande i egentlig mening, ehuru undervisningen meddelas vid den juridiska fakulteten och av lärare vid densamma. Studietiden är två år och kurser och examina anordnas i ungefär samma former som för licentiatexamen. Huvudvikten lägges vid civilrätten och i övrigt ingår i kursfördringarna det väsentliga av juridikens elementa. Trots att examensfördringarna icke anses svåra, är kuggningsprocenten mycket hög. År 1949 avlades första årsexamen av 5,712 studerande, medan 1,517 godkändes vid den andra årsexamen. Denna examen lämpar sig väl för lägre tjänstemän inom förvaltningen, kontorister å advokatkontor o. s. v. I förening med en långvarig praktisk utbildning kan emellertid examen berättiga till vinnande av behörighet till befattning bl. a. som *avoué*, *notarie* (funktionär, som sätter upp och registrerar handlingar etc.) och *agréé*.

Sammanlagt finnas omkring 40,000 juris studerande, av vilka såsom nämnts omkring hälften studera i Paris. I förhållande till studentantalet är antalet lärare synnerligen ringa. I hela landet finnas sålunda ungefär 250 professorer och 75 biträdande lärare. I Paris är lärarbristen ett ytterst allvarligt problem i det att endast ett fyrtiotal professorer och ett tiotal biträdande lärare stå till förfogande för undervisning av cirka 20,000 studenter. Som ovan framhållits är en mycket stor del av de studerande beroende av förvärvsarbete vid sidan av studierna. Inom den juridiska fakulteten komma likväl flera från relativt välbärgade hem än inom övriga fakulteter.

Våren 1950 tillsattes en statlig kommitté med uppgift att reformera den juridiska utbildningen.

Enligt ett av ett utskott inom kommittén utarbetat förslag äro dettas huvudpunkter (förslaget berör endast licence en droit) följande. Den nuvarande studietiden för licence en droit förlänges från tre till fyra år. Examen inriktas på antingen civilrätt, offentlig rätt eller nationalekonomi. Samtliga tre linjer skola medföra samma behörighet. Den som avser att ägna sig åt domstolskarriären skall sålunda äga full behörighet härför, även om han fördjupat sig i nationalekonomi eller offentlig rätt. De två första studieåren avses vara gemensamma för de tre linjerna. Under det tredje studieåret skall specialiseringen inom en av de tre grupperna börja och under det fjärde året skola kurserna vara helt skilda. Praktisk utbildning under studietiden föreslås vidare bli inrättad.

Nederländerna.

I Nederländerna finnas juridiska fakulteter vid de statliga universiteten i Leiden, Utrecht och Groningen samt vid det kommunala universitetet i Amsterdam ävensom vid två privata universitet (Amsterdam och Nijmegen). Leiden och Utrecht anses vara de förnämsta. I princip bestämmer varje universitet sina

examensfordringar. Vid de statliga universiteten synes utbildningen vara i huvudsak överensstämmande. Nedan lämnade uppgifter avse fordringarna vid juridiska fakulteten i Leiden.

Den juridiska ämbetsexamen är uppdelad på två huvudavdelningar. Av dessa utgör den förra en allmänbildande del, *Candidaatexamen* (ca 1 år) och den senare en rent juridisk del, *Doctoraalexamen* (ca 3—4 år). Den, som avlagt Doctoraalexamen, erhåller titeln Meester in de rechten. Denna titel berättigar till advokatverksamhet och domartjänst. Tjänstemännen inom den statliga förvaltningen rekryteras huvudsakligen med personer med juridisk eller ekonomisk utbildning. Till följd av stark konkurrens har Doctoraalexamen i juridik eller ekonomi i praktiken kommit att krävas för befattning inom nämnda område.

Candidaatexamen innehåller fyra obligatoriska ämnen: romersk rätt, holländsk rättshistoria, nationalekonomi och inledning till rättsvetenskapen. Doctoraalexamen omfattar sammanlagt sex ämnen, därav 4 obligatoriska och 2 valfria. De obligatoriska ämnena äro civilrätt, handelsrätt med civilprocessrätt, statsrätt (innefattande även förvaltningsrätt) och straffrätt med straffprocessrätt. Den studerande kan inom ramen för dessa ämnen specialisera sig på privaträtt eller offentlig rätt; denna specialisering leder icke till olika kompetens.

Av de valfria ämnena skall ett antingen hämtas från det centrala ämnesområde, som den studerande enligt ovan icke specialiserat sig på (en privaträttare skall alltså välja någon del av den centrala offentliga rätten) eller ock — efter fakultetens godkännande — innefatta historiskt och komparativt studium av ett visst institut i något främmande med holländsk rätt besläktat rättssystem. Det sjätte ämnet i examen kan väljas mycket fritt; bl. a. torde varje ämne, vari undervisning gives, kunna medtagas. Som exempel nämnes i studiehandboken — förutom vissa indonesiska specialiteter — rättsfilosofi, internationell privaträtt, folkrätt, förvaltningsrätt, statskunskap, jordbruksrätt, statslärans historia, kriminologi, jämförande rättshistoria, sociologi, nationalekonomi, finansvetenskap och statistik.

Undervisningen är icke obligatorisk. Vissa lättnader medgivas åt den, som följt undervisningen. Förutom föreläsningar hållas seminarieövningar, vilka senare dock icke förekomma i samma utsträckning som i Sverige. Fingerade rättegångar anordnas däremot i ganska stor omfattning. Privat manuduktion förekommer i betydande utsträckning.

Examinationen sker genom en kombination av tentamina och slutexamen. I Candidaatexamen får tentamen äga rum särskilt i två av de fyra ämnena. I återstående två ämnen äger slutexamen rum. Den, som underkännes vid tentamen i ett ämne, skall även i detta ämne prövas i slutexamen. Underkännes han i ytterligare ett ämne måste han undergå prövning samtidigt i samtliga fyra ämnen i slutexamen. Slutexamen, som är muntlig, äger rum inför en examenskommission. Något formellt hinder att undergå förnyade prövningar i slutexamen finnes ej, dock att minst 3 månader måste förflyta mellan varje gång. Systemet med en enda examen för de studerande, som icke godkänts i deltentamina, innebär en effektiv utgallring av olämpliga studerande.

I Doctoraalexamen medgives särskild tentamen i tre av de sex ämnena; de återstående, varav minst två bland de obligatoriska ämnena, skola redovisas i slutexamen, som är muntlig inför examenskommission. Även i denna examen medför ett underkännande i tentamen i ett ämne, att detta måste medtagas i slutexamen.

I ett år 1949 avgivet betänkande rörande den högre undervisningen föreslås bl. a. en *ny examensordning för de juridiska studierna*. Det betonas i betänkandet att studiet mer än hittills bör syfta till att bibringa de studerande förmåga av juridiskt tänkande och förtrogenhet med juridisk metod samt färdighet i att begagna litteratur och andra hjälpmedel.

Utöver de nuvarande två föreslås ytterligare en examen, meesters-examen. Denna avses bli starkt differentierad. Syftet med examen är att bibringa den studerande »wetenschappelijke verdieping».

Enligt den föreslagna nya examensordningen skall Candidaatexamen bestå av tre ämnen: inledning till rättsvetenskapen, rättshistoria, innefattande jämväl huvuddrag av romersk rätt, samt nationalekonomiens grunder. Vad nationalekonomien beträffar föreslås den skola särskilt inriktas på det praktiskt-ekonomiska livet. Ett förslag att bokföring skulle upptagas som obligatoriskt ämne har icke biträts. Studietiden beräknas till ett år.

Doctoraalexamen skall omfatta sex ämnen, samtliga obligatoriska, nämligen civilrätt, handelsrätt, civilprocessrätt, statsrätt, straffrätt och straffprocessrätt enligt bestämda kurser. Nuvarande differentiering på privaträtt respektive offentlig rätt samt valfrihet slopas sålunda. Doctoraalexamen, för vilken en studietid av drygt två år beräknas, föreslås icke medföra annan behörighet än rätt att meddela undervisning i högre handelsskolor.

För annan juridisk verksamhet skall krävas den nya meesters-examen. Denna föreslås skola omfatta fyra ämnen, varav i regel ett valfritt. Icke mindre än tio olika huvudriktningar upptagas, nämligen en privaträttslig, statsrättslig, straffrättslig, internationellrättslig, ekonomisk-juridisk, social-juridisk, historisk-filosofisk, »notariell», skatterättslig och arkivteknisk. Även de tre sistnämnda skulle, trots deras speciella karaktär, giva full domar- och advokatkompetens, men dessutom kompetens för verksamhet som »notarie», skattetjänsteman eller vid arkiv. Studietiden för examen beräknas till ett år (dock 1½ à 2 år för de tre sistnämnda linjerna). Jfr närmare bil. 10 ang. Nederländerna.

Det framlagda förslaget till ny examensordning har ännu (sept. 1952) ej blivit genomfört. Avsikten är emellertid att vederbörande myndigheter skola taga ställning till detsamma inom den närmaste framtiden.

Belgien.

I Belgien finnes juridisk fakultet vid universiteten i Bryssel, Gent, Louvain och Liège. Nedan lämnade uppgifter hänföra sig nästan uteslutande till universitetet i Bryssel.

Den vanliga juridiska utbildningen omfattar två examina: en juridisk preliminärexamen och en juris doktorsexamen. Preliminärexamen är vanligen tvåårig. Enligt studieplanerna kräves för de båda examina sammanlagt fem år.

Preliminärexamen, *candidature en philosophie et lettres, préparatoire au droit et au notariat*, avlägges inom den filosofiska fakulteten. I examen ingå ett flertal ämnen såsom latin, litteraturhistoria, logik, naturrätt, fysiologi, psykologi, anatomi, historia, juridisk encyklopedi, romersk rätt och inledning till rättshistoria. Studiet är av skolmässig karaktär. En tentamen avlägges vid slutet av första respektive andra läsåret.

Den juridiska doktorsexamen, *doctorat en droit*, omfattar dels vissa obligatoriska, dels ock minst fyra valfria ämnen. Enligt studieplanerna kan examen avläggas efter tre år, men i verkligheten torde fyra år vara det normala. Obligatoriska ämnen under första året äro nationalekonomi, civilrättens grunder, straffrätt, straffprocessens grunder, folkrätt och offentlig rätt; under det andra året studeras i huvudsak civilrätt, civilprocessrätt, förvaltningsrätt och socialrätt samt under det tredje året civilrätt, handelsrätt, internationell privaträtt och skatterätt. Av de valfria ämnena skola två vara av mera centralt juridisk karaktär, medan de

två återstående få väljas mycket fritt, efter särskilt tillstånd t. o. m. från andra fakulteter. Såsom valfria ämnen förekomma bland annat under de två första åren rättsmedicin, finansvetenskap, industriellt rättsskydd, försäkringsrätt, sjö rätt, fördjupat studium av offentlig rättsliga problem; under det tredje året förekomma t. ex. romersk rätt, komparativ civilrätt och fördjupat studium av civilrättsliga problem.

Efter avlagd doktorsexamen har den, som vill ägna sig åt domare- eller advokatverksamhet, att under tre år fullgöra praktisk tjänstgöring vid domstol eller hos advokat, vilken tjänstgöring avslutas med ett särskilt prov. För att vinna inträde vid förvaltningen kräves — förutom doktorsexamen — godkännande vid en särskild concours; därefter förekomma under 2 à 3 år olika slag av provningar inom varje verk för sig.

Undervisningen försiggår i stort sett i samma former som i Frankrike. Föreläsningarna dominera, medan seminarieövningar förekomma i begränsad omfattning. Obligatoriskt är deltagande i praktiska övningar varje år. Dessa övningar hållas av vederbörande professor med biträde av praktiker. Övningarna avse civilrätt, civilprocess, straffrätt, straffprocess, handelsrätt och skatterätt.

Examinationen sker i form av särskilda prov vid slutet av varje läsår i de under läsåret genomgångna ämnena.

Vid sidan om doctorat en droit finnas olika specialexamina, vilka benämnas *licence*. Den första av dessa, *licence en notariat*, kan efter preliminär examen avläggas dels självständigt, dels ock såsom en påbyggnad på doktorsexamen. I det senare fallet fordras omkring ett års tilläggsstudier. I examen ingå bland annat valfria praktiskt inriktade ämnen såsom bokföring och kolonialpolitik. Vidare förekomma tre speciella examina i *kriminologi*, *sjö rätt* och *försäkringsrätt*, vilka äro knutna till särskilda forskningsinstitut vid den juridiska fakulteten. Behörighet att avlägga någon av dessa licentiatgrader tillkommer endast den, som förut avlagt doktorsexamen. Studietiden för licentiatgraden i kriminologi utgör två år, medan samma grad i sjö rätt och försäkringsrätt kan erhållas efter ett års studier.

England.

Den engelska juristutbildningen skiljer sig såtillvida från den kontinentala, att den huvudsakligen är inriktad på utbildning av advokater. Delvis förklaras detta av att domartjänsterna i England rekryteras bland advokaterna samt att någon statlig åklagarkår icke finnes¹, varför advokater anlitas för utförande av åtal i större brottmål. Vidare må uppmärksammas att de akademiskt skolade tjänstemännen i stor utsträckning ha annan än juridisk utbildning. Därtill kommer emellertid att i England advokatutbildningen anses vara lämplig för jurister, oavsett vad dessa syssla med i sin praktiska verksamhet.

Det finns två slags advokater i England, *solicitors* och *barristers*. De förra gå allmänheten tillhanda som rådgivare i juridiska frågor och med förmögenhetsförvaltning, föra sina klienters processer inför de lägre domstolarna samt förbereda mål, vilka handläggas inför andra domstolar. *Barristers* föra däremot talan inför högre domstolar samt fungera som specialister, vilka konsulteras av *solicitors* i svårare frågor. Utbildningen är ej densamma för de båda slagen av jurister. I det följande behandlas först utbildningen av *barristers*, vilken är den mest kvalificerade och den som mest överensstämmer med den kontinentala juristutbildningen.

¹ Hos the Director of Public Prosecutions finnes dock ett antal statligt avlönade åklagare.

Förr i tiden erhöilo alla *barristers* sin juridiska skolning vid de bekanta Inns of Court i London. Vid universiteten förelästes nämligen endast i romersk och kanonisk rätt. En blivande barrister brukade visserligen studera någon tid i Oxford eller Cambridge, men där läste han i allmänhet klassiska språk. Denna ordning är numera på avskrivning. Fortfarande måste visserligen alla barristers avlägga bar-examination vid Inns of Court och en del blivande barristers erhålla hela sin teoretiska utbildning vid den där organiserade juristskolan. Det vanliga är emellertid att de avlägga en universitetsexamen i juridik för att sedermera under en kortare tid bedriva kompletterande studier vid Inns of Court, innan de avlägga bar-examination. Även i England förekommer det sålunda att juristerna avlägga två examina, en universitetsexamen och en yrkesexamen. I motsats till förhållandet exempelvis i Tyskland behöver emellertid den senare ej föregås av någon praktik.

Vad angår universiteten har man att skilja mellan »universities» och »university colleges». De senare ha ej examensrätt, varför de som studera där måste avlägga examen vid en läroanstalt av det förra slaget. Med avseende på dessa skiljer man mellan å ena sidan de gamla universiteten Oxford och Cambridge och å andra sidan de senare tillkomna »provincial universities», dit sålunda även universitetet i London räknas. De båda förstnämnda läroanstalterna kunna tack vare sina större tillgångar hålla sig med flera lärare än de övriga, vilket medför att undervisningen därstädes i stort sett är effektivare än på andra håll.

Studieordningar och examenstitlar äro ganska varierande vid olika engelska universitet; detta sammanhänger med att dessa äro privata. I allmänhet finnas emellertid två examina, en lägre och en högre, av vilka den senare kan avläggas först sedan den förra passerats. Endast ett mindre antal studenter avlägger båda examina. Studietiden är omkring tre respektive ett år. Prövningen till den lägre examen sker två eller tre gånger under studietiden. I det senare fallet brukar varje läsår avslutas med examination över vad som studerats under det gångna året. Den första prövningen fungerar som spärr. En ganska betydande del av studenterna tvingas avbryta sina studier genom att de underkänts i denna prövning. Examinationen är väsentligen skriftlig. I varje ämne ha de studerande att besvara ett flertal relativt begränsade frågor. Dessa avse omväxlande lösandet av konstruerade, starkt schematiserade, rättsfall och redogörelser för rättsliga principer och institut.

Som exempel på en engelsk studieordning må anföras följande som hänför sig till universitetet i *Oxford*.

Den lägre examen.

- a) Ämnen, vari den studerande examineras efter en studietid på omkring $\frac{2}{3}$ år.
 1. Den romerska privaträttens allmänna principer.
 2. Textstudier i *Corpus juris*.
 3. Förberedande studier av det engelska rättssystemet (även rättshistoria).
- b) Ämnen, vari den studerande prövas vid slutexamen efter ytterligare studier under omkring $2\frac{1}{3}$ år.
 1. Romersk obligationsrätt.
 2. Fastighetsrätt.
 3. Avtalsrätt.
 4. Skadeståndsrätt.
 5. Straffrätt.
 6. Allmän rättslära.
 7. Statsrätt.

8. Internationell rätt.
9. Romersk skadeståndsrätt.
10. Engelsk rättshistoria.

Av ämnena 7.—10. kan den studerande efter fritt val utesluta ett.

Den högre examen.

1. Allmän rättslära.
2. Romersk sakrätt och straffrätt.
3. Engelsk civilrätt, bl. a. equity.
4. Efter fritt val ett av följande ämnen:
 - a) Bevisrätt.
 - b) Associationsrätt.
 - c) Förvaltningsrätt.
 - d) Folkrätt.

Det mest påfallande med denna studieordning är att ämnen som familjerätt, speciell privaträtt, finansrätt och processrätt ej äro obligatoriska eller överhuvud ej ingå i studierna. Visserligen anses studieordningen i Oxford vara mer »teoretisk» än på en del andra håll, men härmed avses dock främst det förhållandet att vid detta universitet ovanligt mycket romersk rätt studeras. Vid de engelska universiteterna uppställas överhuvudtaget icke något krav på att hela den engelska rättsordningen skall genomgås. I viss utsträckning tvingas den unge juristen emellertid att vid Inns of Court komplettera sina kunskaper före avläggandet av bar-examination, som är mer »praktiskt» betonad än de flesta universitetsexamina; detta gäller särskilt ämnet processrätt. Grundligare undervisning i civilprocessrätt meddelas icke vid något enda engelskt universitet. Finansrätt och förvaltningsrätt äro emellertid icke ens upptagna på läroschemat i Inns of Court.

Dessa säregna förhållanden sammanhånga med att engelsmännen ha en något avvikande uppfattning om den akademiska juristutbildningens syftemål från den på kontinenten allmänt vedertagna. »The function of the University is not to provide the lawyer with the tools of his trade so much as to teach how to use these tools.» Minneskunskaperna böra begränsas till »the broad principles of law». Överhuvud sysslar man vid juristutbildningen mera med den traditionella engelska »case law» än med »statute law», ehuru numera den övervägande delen av den engelska rättsordningen kodifierats.

Universitetsutbildningens syftemål att i första hand skänka förståelse för rättsordningens innebörd och samhällsfunktion samt förmåga att använda rättskällor av olika slag framkommer även på annat sätt. I studierna ingå förhållandevis mycket romersk rätt och engelsk rättshistoria. Och den allmänna rättsläran studeras i slutet av studierna samt mer ingående än på kontinenten.

Även undervisningen präglas av den ovannämnda grundtanken. Föreläsningarna äro visserligen i allmänhet kursföreläsningar, vilka syfta till att underlätta för de mindre begåvade studenterna att inhämta elementa i olika ämnen. Men det är icke föreläsningarna utan de s. k. »tutorials», som utgöra det väsentligaste momentet i undervisningen. Dessa tutorials kunna karakteriseras som uppsatsseminarier med ett mycket litet antal deltagare. Var och en av dessa har att författa en »essay» på några sidor över ett institut eller en rättsprincip. På seminariet kritiserar läraren uppsatsen och diskuterar det ifrågavarande ämnet med eleverna. I Oxford ha studenterna tutorials 1—2 gånger i veckan och deltagarna i varje seminarium äro ej flera än två. På andra håll, där tillgången på lärare icke är lika god, är antalet deltagare större.

Tutorials anses vara det mest värdefulla i den engelska akademiska juristutbildningen. De studerande få härigenom träning i att uttrycka sig skriftligen och delta i tankeutbyte angående rättsliga spörsmål. Något djupare inträngande i problemen torde det dock mera sällan bli fråga om. Överhuvud förekommer föga av forskning i den engelska juristutbildningen. Icke ens för den högre examen fordras i allmänhet någon större uppsats. Vid universitetet i London kan dock studerande för denna examen utbyta studiet av vissa ämnen mot författandet av en mindre avhandling.

Den, som vill förvärva doktorsgrad, måste naturligtvis författa en avhandling av betydande omfång, ehuru denna ej behöver tryckas. Det är mycket få engelska jurister, som avlägga doktorsgrad. Ej ens de akademiska lärarna äro i allmänhet doktorer. För att stimulera intresset för högre juridiska studier har emellertid vid universitetet i London nyligen inrättats ett »Institute for advanced legal studies», vid vilket professorerna hålla vetenskapligt betonade seminarier med dem som bedriva juridisk forskning.

Den akademiska juristutbildningen har, som av det föregående framgått, till viss del inriktats på att skänka en fördjupad allmänbildning av värde för blivande jurister. Härvidlag är emellertid att märka att i de juridiska studierna icke ingår någon nationalekonomi eller andra samhällsvetenskaper i inskränkt mening. Endast i Cambridge är det möjligt att under det första studieåret studera nationalekonomi och statistik i stället för romersk rätt.

Studieordningen vid Inns of Court erinrar om vad som gäller för den lägre examen vid universiteten. Som tidigare påpekats äro studierna vid Inns mer praktiskt betonade. Man studerar mer gällande engelsk rätt, särskild processrätt, men mindre romersk rätt och rättshistoria samt icke någon allmän rättslära. Sådana »tutorials», som tidigare berörts, förekomma icke. I stället begagnas en undervisningsform, som erinrar om vår praktiska kurs. Praktiserande barristers hålla »practical tutorial classes», där eleverna få ta del av handlingar i aktuella rättsvister samt diskutera huru dessa böra lösas. Sex sådana övningsserier givas i olika ämnen med tio övningar i varje serie.

Det är lättare att avlägga examen vid Inns of Court än vid universiteten och utbildningen vid de förra anses ej heller ha samma värde som vid de senare läroanstalterna. Såsom ovan nämnts måste emellertid den, som avlagt universitetsexamen, bedriva vissa kompletteringsstudier före avläggandet av bar-examination. Härför åtgår dock högst ett år och för den universitetsbildade behöver denna examen icke vålla några svårigheter.

Vid de engelska universiteten finnas lärare av skilda grader, professors, readers, lecturers samt assistant lecturers. Lärarna av de tre senare slagen ha såsom ledare av tutorials en mycket omfattande arbetsbörda. De underordnade lärarna äro flera än i Sverige, särskilt i Oxford och Cambridge. Vid det förra universitetet undervisas 400—500 studenter av omkring 25 lärare; även praktiskt verksamma jurister anlitas som lärare. Detta är särskilt fallet vid »provincial universities» och vid juristkolan vid Inns of Court.

Vad angår utbildningen av *solicitors* ha även dessa att avlägga en särskild examen inför sin yrkeskorporation. Denna har vidare organiserat en för blivande *solicitors* avsedd juristkola i London. Undervisningen är här ettårig. Efter någon tids auskultation hos en praktiserande *solicitor* bevisar den studerande kursundervisning under ett halvår samt avlägger en förberedande examen. Därefter vidtar en praktiktid på ett par år, åtföljd av ytterligare undervisning under ett halvt år, varefter slutexamen avlägges. Fordringarna omfatta så gott som alla delar av den engelska rättsordningen.

Man kan fråga sig hur det är möjligt att utbilda jurister under en så kort studietid. Förklaringen torde framför allt vara att studierna sakna allmänbildande

moment samt varje fördjupning. Undervisningen är skolmässig på grundval av elementära läroböcker. Rättsfalls- och lagtextstudier förekomma endast i begränsad omfattning. Därtill kommer emellertid att eleverna varit ute i praktiskt arbete och under praktiktiden studera på egen hand eller under ledning av privata manuktörer. Men även om man tar hänsyn härtill måste examensfordringarna betecknas som omfattande. Det är därför ganska naturligt att antalet underkända är mycket stort såväl vid den förberedande som vid den slutliga examen.

I landsorten meddelas undervisning för blivande solicitors vid vissa »provincial universities». Liksom barristers först bruka avlägga en universitetsexamen, förekommer det emellertid numera att även solicitors börja sin utbildning med juridiska studier vid något av universiteten.

Den engelska juristutbildningen har på sistone blivit starkt kritiserad och debatten i olika reformfrågor är ganska livlig. Det är också uppenbart att denna utbildning brister i fråga om enhetlig organisation och ej kommit att anpassas efter de genomgripande förändringar, som engelsk rätt och engelskt samhällsliv undergått i våra dagar.

U. S. A.

I U. S. A. finnas omkring ett hundratal law schools. Dessa äro dels privata dels statliga. Bland de äldsta och mest kända äro Harvard och Yale, båda i New England, vilka åtnjuta ett mycket gott anseende. Av övriga mera kända law schools må här endast nämnas Columbia Law School (i New York), Chicago Law School och den statliga Michigan Law School (i Ann Arbor, Mich.).

Med avseende å juristutbildningens ursprung och målsättning går en skiljelinje mellan anglosachsisk tradition, å ena, samt kontinental och nordisk tradition, å den andra sidan. De mera betydande amerikanska law schools tillkommo på privat initiativ under ett samhällssystem, prägladt av lokal självstyrelse och fri företagsamhet. Uppgiften för law schools var att utbilda praktiserande jurister. Enligt kontinental och nordisk tradition är juristutbildningen däremot en statlig angelägenhet med främsta ändamål att utbilda tjänstemän. Till en början funnos de juridiska lärosätena i U. S. A. enbart vid privata högskolor. Så småningom ha emellertid de senare tillkomna statsuniversitetet fått allt större betydelse även för juristutbildningen.

I jämförelse med förhållandet på kontinenten och i de nordiska länderna har i U. S. A. liksom i England rättspraxis spelat en helt annan roll för den materiella rättens tillkomst och utveckling. Den amerikanska rätten bygger till övervägande del på *common law*, d. v. s. det system av rättsregler, som skapats inom den engelska och amerikanska rättskipningen. *Common law* är ett levande rättssystem, som oavbrutet utbygges och förändras genom tiotusentals årligen tillkommande normerande domstolsavgöranden (»cases»). Visserligen ha på senare tid allt flera skrivna lagar, *statutory law*, tillkommit, men detta synes icke ha medfört att *common law* nämnvärt förlorat i betydelse. I såväl undervisning som praxis lägger man större vikt vid domstolarnas tillämpning av gällande lag än vid att tolka och kommentera denna.

Rättskipningens betydelse för den gällande rätten och dess utveckling har satt sin prägel på de amerikanska juristernas studiemetoder och arbetsförhållanden. Det är rättsfallssamlingarna, som utgöra den amerikanske studentens huvudsakliga studieobjekt och den praktiskt verksamme juristens vägledning. En amerikansk advokat besvarar i regel icke en klients frågor genom att slå upp en lagbok; han analyserar problemen med hjälp av likartade rättsfall. I rutinfrågor inom sitt område känner han väl till de ledande rättsfallen men i övrigt har han att

gå till ett studium av rättsfallssamlingarna, *law reports*. Varje stat har en egen sådan samling. Om advokaten icke finner något tillämpligt rättsfall, svarar han enligt sitt sunda förnuft. På samma sätt handlar en domare. Han känner sig vanligen icke bunden av annat än prejudikat, som kunna anses normerande. Även en förvaltningstjänsteman har att studera och följa praxis inom sitt område.

Utmärkande för det amerikanska rättslivet är vidare dess splittring i 48 statliga och ett federalt system. Varje stat är suverän i sin egen lagstiftning och rätts-tillämpning med undantag för de visserligen viktiga men tämligen begränsade områden, som lagts under federal reglering. Detta leder till att utvecklingen av både common law och statutory law blir olika i de olika staterna och att det är svårt för en jurist att behärska mer än en eller några få staters rättssystem. Vidare blir följden att man vid den teoretiska juristutbildningen i huvudsak måste begränsa sig till det gemensamma och väsentliga i den amerikanska rättsutvecklingen. I viss mån äro law schools emellertid statligt betonade genom att man som studieobjekt övervägande använder lagar och rättsfall i den stat där en law school är belägen.

De olika law reports i de skilda staterna innehålla referat av alla domar, som givits av statens högsta domstol. Härtill komma samlingar av de federala domstolarnas avgöranden samt av domar i skattemål, arbetstvister m. m. Vid universitetsbiblioteket i Harvard har antalet årligen tillkommande rättsfall uppskattats till omkring 30,000.

Innan den studerande kommer till någon av de mera berömda law schools har han bakom sig fyra års studier vid ett college, varefter han avlagt examen som Bachelor of Arts eller Bachelor of Science. Dessa examina äro i fråga om vetenskaplig standard icke likvärdiga med vår svenska filosofie kandidatexamen men de giva en bredare allmänbildning. För juridiska studier kräves i regel icke, att den föregående examen vid college avser vissa ämnen eller ämnesgrupper. Det betonas dock allmänt såsom önskvärt, att examen i huvudsak inriktats på samhällsvetenskapliga ämnen, litteraturhistoria och filosofi. Härjämte bör den studerande ha inhämtat elementära kunskaper i naturvetenskapliga ämnen.

Studietiden för den juridiska examen, som avlägges av det stora flertalet jurister, är kortare än i Sverige. Sådan examen, Bachelor of Laws (LL. B.), kräver en tid av sex terminer (i Harvard sju) eller tre år. Den korta studietiden skulle vara otillräcklig, om icke den amerikanske studenten hade sin vid college förvärvade goda underbyggnad som grund för de juridiska studierna. Studiet vid en law school börjar i regel då studenten uppnått 21 års ålder. Vid Chicago law school har man vid sidan av den vanliga treåriga utbildningen experimenterat med en särskild fyraårig kurs. Till denna kurs ha de studerande intagits redan efter två års studier vid college.

Liksom i England bestämmer varje law school själv sin studieordning och sina kunskapsfordringar. Studieordningarna vid skilda law schools förete också betydande inbördes skiljaktigheter. Studenterna äga vidare en mycket stor valfrihet i fråga om de ämnen, som skola ingå i examen. Detta medför att en Bachelor of Laws kan vara av mycket varierande innehåll och värde. Emellertid har numera en viss enhetlighet åstadkommits och vissa standardkrav på en juridisk examen uppställts av sammanslutningen Association of American Law Schools, till vilken samtliga mera betydande law schools höra.

Med hänsyn till den tidigare utbildningen vid college anses det ej nödvändigt att de studerande som i Sverige först syssla någon tid med mera förberedande ämnen. De få redan från första terminen gripa sig an med studiet av civilrätt, processrätt och andra centrala juridiska ämnen. Vid Harvard omfattar studieplanen för det första året agency, contracts, criminal law, judicial remedies, property och torts. Vid Yale rekommenderas den studerande att ägna det första

årets studier åt grundläggande ämnen som contracts, torts, estates, procedure etc. Chicago law school tillämpar emellertid delvis en annan ordning i det att man under det första året vid sidan om centrala ämnen som contracts, torts, civil procedure, agency m. fl. meddelar en kurs i the elements of law, vilken har ungefär samma omfattning som vår propedeutiska kurs jämte juridisk encyklopedi. Studieplanen upptar härutöver en kurs i legal research, som utgör ett nyligen infört pedagogiskt experiment. Kursen är ett slags propedeutisk kurs med syfte att träna den studerande i att tillgodogöra sig innehållet i en juridisk framställning samt att begagna rättsfallssamlingar och andra litterära hjälpmedel. För kursen beräknas en femtedel av det första läsåret. Kursen är uppdelad i tre perioder. Under den första har den studerande att fullgöra två uppgifter. Den ena består i att han skall sammanfatta innehållet i en rättsvetenskaplig uppsats. Den andra uppgiften är likartad och avser en översikt över en serie förelagda rättsfall i en specialfråga. Under den andra perioden har den studerande att skriva en kort uppsats över ett förelagt fingerat rättsfall. Den tredje perioden ägnas åt huvuduppgiften, som består i författande av en uppsats efter mönstret av en vetenskaplig tidskriftsartikel.

Under andra och tredje året fortsättes studiet av olika ämnen utan någon särskild systematisk ordning.

Valfriheten mellan ämnena är i allmänhet mycket stor. Vid Yale råder fullständig valfrihet med undantag för första terminens ämnen, som äro obligatoriska. Den som exempelvis vill specialisera sig på handelsrättsliga ämnen kan helt avsluta fastighetsrätten. I Harvard är valfriheten numera från att tidigare ha varit mycket vidsträckt mera begränsad. Flertalet av de fyra första terminernas ämnen äro sålunda fasta. Genom begränsningen i valfriheten har man velat skapa en garanti för en värdefull examen, som många andra law schools sakna. Mot en alltför stor valfrihet har gjorts gällande, att då de studerande i allmänhet icke veta vilken juridisk bana de komma att välja, de äro mest betjänta av en standardexamen. Även i Chicago råder en för amerikanska förhållanden mycket fast studieordning. Det är sålunda icke tillåtet att välja bort något av de centrala ämnena. Omkring tre fjärdedelar av kurserna äro obligatoriska och måste tagas i föreskriven ordning.

Påbörjandet av juridiska studier vid en law school efter examen vid college innebär ingen skillnad i fråga om de yttre former under vilka studierna bedrivs. Studenten går från en skola till en annan. Han har visserligen en relativ valfrihet mellan ämnena men han får icke bedriva studierna i sin egen takt utan måste varje termin följa ett visst antal kurser. I regel skall han bevista 11—12 timmars undervisning i veckan, vilket innebär att han följer undervisningen i 3—4 ämnen samtidigt. Hemläxor förekomma till praktiskt taget varje kurstimme. Deltagandet i undervisningen är obligatoriskt, men i viss utsträckning är det tillåtet att utbyta bestående av undervisning å lärorummet mot självständigt hemarbete. Omedelbart efter kursens slut avlägges tentamen i ämnet. Det är endast i undantagsfall tillåtet att gå om en kurs eller att tentera om ett ämne.

Man gör i U. S. A. icke anspråk på att undervisningen vid law schools skall vara av vetenskaplig karaktär. Juristutbildningen är helt inriktad på att fostra studenterna för praktiska värv, att göra dem till »lawyers». Man kräver i U. S. A. icke hos en jurist främst — och kan ej heller kräva — några mera fullständiga kunskaper i gällande rätt. I stället vill man bibringa den blivande juristen förmåga att handskas med det material han får att göra med i sin yrkesverksamhet samt behärskning av den teknik varmed han har att utföra sitt arbete. Det mål för juristutbildningen, som sålunda uppställts, har kommit att präglade undervisningsmetoderna. Man söker vid undervisningen framför allt bibringa de studerande förmåga att tänka juridiskt, d. v. s. koncist och logiskt, och att in-

för andra jurister använda denna förmåga. Undervisningen ger de studerande icke så mycket av exakta kunskaper utan bibringar dem i första hand förmåga att brottas med problem och att försvara en intagen ståndpunkt. Denna uppfostran till juridiskt tänkande sker främst genom att de olika juridiska ämnena inläras på grundval av rättsfallsstudium, »the case method».

The case method, som utarbetades för över åttio år sedan vid Harvard och snabbt vann utbredning användes numera på det hela taget av alla law schools i U. S. A. I stället för att såsom tidigare följa en »lecture or textbook method» behandlar man som förut nämnts vid undervisningen rättsfall, huvudsakligen från de högre instanserna. För varje kurs finnes i regel en sammanställd »case-book», som innehåller ett urval av amerikanska rättsfall jämte några sådana fall från engelska domstolar. Vanligen återgives icke hela det ursprungliga referatet utan blott vissa av utgivaren utvalda delar. En casebook kan också innehålla av denne utarbetade kommentarer till rättsfallen, vilka underlätta inträngandet i dessa. »Genom studium, analys av och jämförelser mellan utvalda rättsfall i casebook formulerar studenten själv de tillämpliga rättsreglerna.»

Vid sidan av case-metoden användes på senare tid i ökad utsträckning »the problem method». Gemensamt för de båda metoderna är att de använda faktiska situationer som underlag för ett ämnes behandling. Skillnaden består däri att case-metoden behandlar av domstolarna avgjorda rättsfall, medan problem-metoden för sin tillämpning fordrar konstruerade rättsliga situationer utan på förhand meddelad lösning. Härigenom tvingas studenterna i högre grad än vid case-metoden att arbeta självständigt och under förhållanden, som i möjligaste mån likna arbetet ute i det praktiska rättslivet. Problem-metoden förutsätter ett betydande förarbete av läraren, vartill dennes omfattande undervisning i allmänhet icke lämnar tid. Hos universitetslärarna har därför metoden icke väckt något större intresse. Enligt metodens upphovsman borde ett problem i vissa fall framläggas som ett arbetsprogram för en viss uppgift. Som exempel på metodens tillämpning må nämnas att i ett fall olika grupper av studenter fingo i uppdrag att utarbeta förslag till förstärkning av public utilities (vatten-, gas- och elverk m. m.) i staten Massachusetts. Härvid fick en grupp representera de statliga myndigheterna, en annan de bolag vilkas verksamhet skulle övertagas, och en tredje grupp en kommitté med uppgift att sammanjämka de båda förslags förslag. Arbetet avslutades med en förhandling inför den verkliga förslagsställaren, en framstående ämbetsman och jurist.

Det må vidare nämnas att man vid Harvard nyligen infört en ny undervisningsmetod »group work» i första årsklassen med syfte att på ett effektivt sätt introducera de studerande i case-metoden. Detta sker icke genom användning av case-books utan på det sättet, att de studerande i grupper, var och en under ledning av en särskild lärare, få följa utvecklingen av en process från början till slut i alla dess detaljer, varefter följer diskussion och kritik av rättegången.

De huvudsakliga undervisningsformerna utgöras av klasslektioner (classroom work), seminarieövningar (seminars) och fingerade rättegångar (moot courts).

Klasslektionerna motsvara närmast våra föreläsningar och kurser. De hållas enligt ett för varje termin uppgjort kursschema. En kurs består av en serie lektioner över ett visst ämne. Dispositionen av en kurs anges av professorn vid terminens början, men dessutom brukar han vid slutet av varje lektion tala om vad han tänker syssla med nästa gång och anvisa studenterna ett antal rättsfall i den case book som användes. En del lärare rekommendera också textbooks, där sådana finnas. Studenten får sedan på egen hand studera och analysera rättsfallen och därigenom bereda sig på att svara på frågor. Arbetet med dessa förberedelser är mycket krävande och studenterna använda i regel de lediga stunderna mellan dagens lektioner till studier i fakultetsbiblioteket.

Vid en lektion lämnar professorn ibland en stunds orientering om de problem som skola diskuteras, innan han börjar ett förhör, ibland kastar han sig direkt in på frågor till namngivna elever. En del lärare förhöra två à tre elever hela timmen ut och låta endast tillfälligtvis ivriga studenter, som räcka upp händerna, rycka in med enstaka svar, andra kasta frågor åt olika håll och hinna med att fråga 15 à 20 elever under en timme. Ibland få de studerande fråga och professorn svarar — åtminstone en stund. Frågorna äro aldrig ställda så att svaren kunna hämtas ur vad studenterna läst. Ofta utgår läraren från ett exempel ur verkligheten, varefter han vrider och vänder detta med olika varianter hela förhöret igenom, varvid studenterna skola reda ut vad som gör den ena situationen olik den andra, skilja det relevanta från det betydelselösa och prestera en motiverad lösning. Det väsentliga vid förhöret är icke att svara rätt utan resonera förnuftigt och att kunna motivera en ståndpunkt. Hela förhöret är en träning i analys av fakta och logiskt tänkande. Kännedomen om ledande rättsgrundsatser kommer som en biprodukt av denna studieform. Den kunskap som förvärfvas på detta sätt anses sitta bättre kvar i minnet än ett inlärande av abstrakta regler, därför att den anknytes till faktiska situationer.

Seminarieövningarna ha liksom hos oss till syfte att ge studenterna tillfälle till ett djupare och mer självständigt studium inom ett mer begränsat ämnesområde än den vanliga undervisningen erbjuder. I allmänhet fordras blott att tredje årets studenter deltaga i en termins övningar i ett fritt valt ämne. Genom att ämnena äro många och varje ämne i regel har en eller ofta två lärare, uppnår man att de flesta seminarier ha blott ett fåtal, 10 à 20 deltagare, vilka alla aktivt medverka. En seminarieövning anordnas efter två olika metoder. Enligt den ena utdelar professorn, som för terminens studium utvalt ett visst ämnesområde, uppgifter för uppsatser till de deltagande. Dessa uppsatser mångfaldigas ibland och utdelas i förväg till övriga deltagare, som härigenom kunna förbereda sin opposition; i andra fall få dessa nöja sig med en muntlig föredragning. Enligt den andra metoden diskuteras vid en övning blott ett visst problem inom seminariets område, ofta på grundval av ett inledningsanförande av professorn, varefter deltagarna få skriva en uppsats över vad som behandlats, antingen efter varje övning eller vid seminariets slut för terminen.

De fingerade rättegångarna spela en mycket viktig roll i den juridiska undervisningen. Visst deltagande däri är obligatoriskt men förekommer dessutom frivilligt i stor utsträckning. Under en stor del av terminen hållas sådana rättegångar varje vecka. De fingerade rättegångarna utföras med all den grundlighet och omständlighet, som utmärker den verkliga processen i U. S. A. Deltagarna studera noga sina roller såsom advokater, parter, vittnen och sakkunniga och pläga uppträda med stor säkerhet. Oftast utväljes ett fall ur verkligheten, varvid man i fråga om fakta utnyttjar de utförliga förhørsreferat, som upptagits; »advokaterna» lämnas däremot frihet att behandla materialet efter bästa förmåga. Såsom domare fungerar ofta i de egentliga moot courts en framstående domare eller advokat, som leder handläggningen så verklighetstroget som möjligt. I stor utsträckning förekomma jury mål (jury medverkar bl. a. i skadeståndsfall). Till jury kallas ofta studenter av den första årgången, som på detta sätt tidigt få en uppfattning om hur rättegångar tillgå. Tekniskt material, fotografier o. dyl. användas, då anledning därtill gives. Förhandlingarna förlänas verklighetstrogen karaktär genom de särskilt inredda domstolsrum, som för ändamålet finnas vid ett flertal law schools. Stundom förekomma t. o. m. speciella vittnesrum, åklagarum o. s. v.

Vid Yale har det icke ansetts till fyllest enbart med fingerade rättegångar. Dessa ha sålunda nyligen kompletterats med fingerade förlikningsförhandlingar.

På senare tid har väckts kritik mot de nuvarande studieplanerna vid law

schools. Enligt kritiken borde de olika samhällsvetenskaperna beredas större utrymme i juristutbildningen. Det göres sålunda gällande, att omfattande kunskaper i nationalekonomi, sociologi, historia och psykologi m. m. äro nödvändiga för juristen i det moderna samhället. De mest radikala företrädarna för denna uppfattning, bl. a. två professorer vid Yale, kräva att juristutbildningen skall utformas såsom en »conscious, efficient and systematic training for policy-making». Enligt deras uppfattning måste man lära sig inse, att en law school numera icke längre har till uppgift att huvudsakligen utbilda personer, vilka skola tjänstgöra som rådgivare och föra processer åt andra. Juristerna äro nämligen och komma i än högre grad att bli ledare på det politiska, administrativa, industriella och merkantila området. Undervisningen vid en law school måste därför ordnas så att de studerande erhålla skolning i att formulera och taga ställning till sådana problem, som de komma att möta i egenskap av lagstiftare, ämbetsmän, politiker, ledare för industrier, banker m. m. Man har från dylika utgångspunkter krävt att studenterna vid en law school måste få grundlig träning i att ställa och angripa problem och att tillämpa vetenskaplig metod. Undervisningen måste vidare bibringa dem så omfattande samhällsvetenskapliga insikter, att de ha möjlighet att självständigt bedöma vilka faktorer, som i olika sammanhang äro relevanta. Vidare måste undervisningen förmå dem att analysera viktiga sociala och politiska frågor och bibringa dem förmåga att självständigt taga ställning till dessa. Hittills har en undervisning av det angivna slaget delvis kommit till stånd på det sättet att man vid Yale infört en omfattande och modernt upplagd kurs i »law, science and politics».

Som tidigare nämnts avser man icke att undervisningen skall behöva vara av vetenskaplig karaktär. Detta betyder emellertid icke att det icke utföres högt kvalificerat teoretiskt arbete. Vid alla mera betydande law schools utgivas sålunda law reviews eller juridiska fackskrifter, vilka redigeras och utgivas av studentutskott. Harvard Law Review, Yale Law Journal och Columbia Law Review anses höra till de förnämsta rättsvetenskapliga facktidskrifterna i världen. En law review består i regel av två avdelningar, en för uppsatser och en för notiser. I uppsatsavdelningen bidra de juridiska lärarna och andra äldre jurister med artiklar. Studenterna lämna rättsfallsreferat och andra aktuella meddelanden samt sköta redaktionsarbetet.

Tentamen avlägges som förut nämnts omedelbart efter avslutad kurs. De olika ämnena representera var för sig ett antal betygsenheter, vilket står i proportion till det antal veckotimmar, som under terminen anslagits till undervisning i ämnet. Examen erhålles sedan det föreskrivna antalet betygsenheter uppnåtts under förutsättning att den studerandes medelbetyg i samtliga ämnen ligger något över godkänd. Betygsskalan går från 0—100. För godkänd fordras lägst 55 poäng. Vid Yale kräves t. ex. 78 enheter eller i genomsnitt 13 veckotimmar under sex terminer. Medelbetyget för dessa enheter skall vara lägst 65.

De bästa studenterna få ett särskilt slutbetyg. I Harvard utdelas examina cum laude, magna cum laude och summa cum laude. I Chicago utmärker man de allra duktigaste genom att utnämna dem till Doctor of Law (J. D.), vilken titel ej är att förväxla med den egentliga doktorsgraden, vanligen kallad Doctor of Jurisprudence eller Doctor of the Science of Law (J. S. D.). För denna fordras författande av en doktorsavhandling.

Förutom den vanliga juridiska examen kunna i regel avläggas två högre examina, nämligen Master of Law (LL. M.) samt den ovan nämnda doktorsgraden. För Master of Laws fordras ett års studier utöver Bachelor of Laws; doktorsgraden kräver ytterligare ett à två år. Master of Laws brukar bl. a. avläggas av Bachelors of Laws, vilka från en law school i en stat vilja komplettera sin utbildning i en annan stat för att kunna praktisera där, eller av sådana som vilja fullfölja en

specialiserad utbildning i ett ämne som de icke tidigare läst eller otillräckligt behärska. För blivande lärare anses en kompletterande utbildning genom studier för Master of Laws mycket önskvärd.

Undervisningen för Master of Laws skiljer sig ej till arten från den vanliga juridiska examen; i stor utsträckning bevista studerande för den högre examen samma kurser som tredje årets studerande. Man ställer emellertid större krav på deras deltagande i seminarieövningarna och på deras förmåga att i tentamina lösa rättsliga problem.

Examen från en law school medför icke behörighet att utöva praktisk juridisk verksamhet. Härför kräves dessutom att den nyblivne juristen undergår en särskild examen, Bar examination. Denna examen avlägges inför en kommission, tillsatt av vederbörande stats högsta domstol. Kommissionens medlemmar utgöres av framstående jurister. Förberedelserna för Bar examination torde i regel icke kräva mer än ett halvår. För ändamålet meddelas snabbkurser, ledda av en domare eller en advokat. Vid kurserna genomgås vederbörande stats lagstiftning och praxis i centrala ämnen, särskilt processrätt. Examinanderna ha att besvara skriftligt framlagda problem, varjämte man vid prövningen undersöker deras förmåga att behandla common law. Liksom i tentamina vid en law school prövas i första hand examinandernas förmåga att diskutera rättsliga frågor och att giva motiverade svar. Tidvis förekommer att en avsevärd procent underkännes i examen men dessa tillåtas utan särskilda restriktioner att pröva om.

I U. S. A. ha juristerna intagit och intaga alltjämt en mycket dominerande ställning i samhällslivet. Som exempel må nämnas att år 1943 voro 74 % av senatorerna och 58 % av representanhusets ledamöter jurister. Av de 48 guvernörerna hade 27 juridisk utbildning. Även i de olika delstaternas lagstiftande församlingar är inslaget av jurister påfallande starkt; i flera stater uppgå juristerna till 40 % av hela antalet ledamöter. De statliga och federala ämbetsmännen, vilkas antal under senare år mångdubblats, utgöres på det hela taget av personer med juridisk utbildning.

Samhällsvetenskaplig utbildning i vissa främmande länder.

Danmark.

Samhällsvetenskapliga universitetsstudier kunna i Danmark bedrivas såväl vid Köpenhamns som vid Århus universitet. Studierna äro i båda fallen till övervägande grad inriktade på ekonomiska frågor. De leda i Köpenhamn fram till »statsvidenskabelig eksamen (cand. polit.)» och i Århus till »økonomisk eksamen (cand. oecon.)». De statsvetenskapliga studierna i Köpenhamn skilja sig på flera punkter från de ekonomiska studierna i Århus. Trots respektive examensbeteckningar synes cand. polit.-examen vara mera ekonomiskt betonad än cand. oecon.-examen.

Vid Köpenhamns universitet kan dessutom avläggas en särskild »eksamen i försikringsvidenskab og statistik (cand. act.)». Høstterminen 1951 bedrevo sammanlagt 12 studenter studier för denna examen.

Både vid Köpenhamns och vid Århus universitet tillhöra de samhällsvetenskapliga och de juridiska ämnena samma fakultet. Denna fakultet benämnes i Köpenhamn »Det rets- och statsvidenskabelige fakultet» och i Århus »Det økonomiske og juridiske fakultet».

A. Köpenhamn.

Vid Köpenhamns universitet inrättades inom den rätts- och statsvetenskapliga fakulteten redan år 1848 en statsvetenskaplig examen, vilken omfattade politisk ekonomi (däri inbegripet vetenskapernas historia, nationalekonomiens teori och politik) samt finansvetenskap, statistik, offentlig rätt (allmän statsrätt, Danmarks offentliga rätt och folkrätt), statsvetenskaplig encyklopedi, rättsvetenskaplig encyklopedi samt den nyare tidens politiska historia. År 1892 gjordes ett försök med två statsvetenskapliga examina, nämligen statsvetenskaplig ämbetsexamen och ekonomisk-statistisk examen. Den förra examenstypen omfattade en första avdelning som innehöll civilrätt, straffrätt och processrätt samt en andra avdelning som bestod av nationalekonomi och finansiärlära, statistik, statsrätt och folkrätt. Den senare examenstypen omfattade grupper av följande ämnen: nationalekonomi med finansvetenskap, statistik, statsvetenskaplig encyklopedi, politisk historia, allmän rättslära, statsrätt, förmögenhets- och näringsrätt samt folkrätt. Ett ämne skulle utgöra huvudämne och såsom sådant kunde ifrågakomma antingen nationalekonomi eller statistik. Vid sidan härav skulle läsas vissa av nyssnämnda ämnen såsom biämnen, varvid ganska stor valfrihet rådde.

Den mera juridiskt betonade statsvetenskapliga ämbetsexamen vann mycket ringa anslutning. Däremot rönt ekonomisk-statistisk examen ganska stort intresse. Den förefintliga valfriheten mellan ämnena utnyttjades emellertid föga. Konsekvenserna härav drogos år 1904, då anordningen med två examensformer upphävdes och den nya statsvetenskapliga examen i huvudsak byggdes på den ekonomisk-statistiska examen, dock med en viss utvidgning av de ekonomiska disciplinerna och en skärpning av fordringarna i statistik. Den nya examen omfattade följande ämnesområden eller ämnen: teoretisk nationalekonomi, ekonomisk politik, finansvetenskap, Danmarks statistik, statistikens teori, statsvetenskaplig encyklopedi, politisk historia, civilrätt, statsförfattningsrätt, förvaltningsrätt och folkrätt. Såsom huvudämne kunde väljas antingen nationalekonomi eller statistik.

I sina grunddrag blev den nyss skisserade ordningen bestående till år 1929, då examen uppdelades på två avdelningar, nämligen en första del (5 terminer), bestående av nationalekonomi med finansvetenskap, Danmarks statistik, civilrätt, ekonomisk historia och propedeutisk sociologi samt allmän företagsekonomi; en andra del (5 à 6 terminer) omfattande nationalekonomiens teori, statistikens teori, vissa delar av nationalekonomiens politik samt antingen statsförfattningsrätt och förvaltningsrätt med delar av näringsrätt ävensom grunddragen av folkrätt eller ock delar av dansk förmögenhetsrätt. I den nuvarande examen av år 1941 ingå, som närmare framgår av nedanstående redogörelse, i stort sett samma ämnen som i examen av år 1929. Förändringarna bestå främst i att vissa ämnen fått en delvis annan inriktning och avvägning i förhållande till övriga ämnen.

Såsom framgår av den ovan återgivna historiken över den danska examen har denna flera gånger ändrats. Detta har i regel skett på initiativ av den rätts- och statsvetenskapliga fakulteten och syftet har varit att ge examen en med hänsyn till utvecklingens krav ändamålsenlig utformning. En ytterligare revision av examen är för närvarande (hösten 1952) under förberedelse.

Enligt kungörelsen av den 22 februari 1941 med däri senast år 1949 vidtagna ändringar består statsvidenskabelig eksamen (*can. polit.-examen*) av två delar. Studietiden för den första delen beräknas till 2—3 år och för den andra delen till 3¹/₂—4¹/₂ år. Studietiden för examen i sin helhet uppskattas till 7—7¹/₂ år. Med hänsyn till att åtskilliga studenter ha förvärvsarbete vid sidan av studierna är det svårt att få någon mera exakt uppfattning om den effektiva studietiden för examen.

Avbrottsprocenten är betydligt större än vid de flesta andra studier vid universitetet. En undersökning från 1942 visade att endast 40 av varje 100-tal studenter, som under åren 1935—1941 hade påbörjat studier, fullföljde dessa till *can. polit.-examen*. Numera torde emellertid avbrottsprocenten vara något lägre. Av de 60, som ej avlade examen, hade 27 avbrutit sina studier under de två första åren, 16 hade fortsatt sina studier mer än fyra år.

Examens första del består av fem ämnen, nämligen:

1. Nationalekonomi, huvudsakligen grundläggande ekonomisk teori.
2. Danmarks statistik, i första hand ett deskriptivt ämne; i detsamma ingår jämväl något om dansk statskunskap.
3. Företagsekonomi, grundläggande studier.
4. Ekonomisk historia med propedeutisk sociologi. Ekonomisk historia omfattar i första hand en beskrivning av Europas och Amerikas ekonomiska historia under nyare tid, men inom ämnet beröres jämväl, ur ekonomisk synpunkt, dessa kontinenters författningsmässiga och politiska utveckling.
5. Civilrätt m. m. omfattande »Dansk borgerlig ret» med ungefär samma innehåll som ingår i första delen av *can. jur.-examen*.

Innan den studerande uingergår examination i de till första delen hörande ämnena skall han ha genomgått en *kurs i bokföring och balanskritik*. Denna kurs är så upplagd, att den icke kräver särskilt mycket hemarbete. Kursen avslutas med ett skriftligt prov, vilket betygsättes och medräknas vid fastställandet av betyget i företagsekonomi.

Härutöver anordnas en *frivillig kurs i matematik* (differential- och integralkalkyl) främst avsedd för dem som avlagt studentexamen på den språkliga linjen. (Såväl de som avlagt studentexamen på den matematiska linjen som de som gått den språkliga gymnasielinjen äro behöriga att bedriva studier för avläggande av *can. polit.-examen*.)

Före examinationen i första delens ämnen skall den studerande vidare ha på tillfredsställande sätt utfört minst *fyra skrivningar i nationalekonomi*. Varje ter-

min ges fyra sådana övningsskrivningar. Uppgifterna anslås på institutionen och de inkomna svaren genomgås vid universitetet. Deltagande i genomgången är en förutsättning för att svaren skola godkännas. De obligatoriska fyra skrivningarna skola fullgöras under en och samma termin; den som underkännes på en skrivning måste göra om samtliga fyra skrivningar påföljande termin. Bevis över nöjaktigt fullgjorda skrivningar kan normalt erhållas tidigast under tredje studie-terminen.

Examens andra del omfattar följande ämnen:

1. Ekonomisk teori: huvuddragen av den klassiska och nyklassiska national-ekonomien; centrala delar av ekonomisk teori och metod; arbetslön och kapitalränta; penning- och konjunkturteori samt utrikeshandelns teori.

2. Ekonomisk politik m. m. Inom detta ämne ha de studerande vissa möjligheter att själva välja vilka avsnitt de önska studera. Ämnet uppdelas i följande avsnitt; a) bankpolitik, b) socialpolitik, c) finansvetenskap, d) lantbrukspolitik, e) industri- och handelspolitik, f) utrikeshandelns politik samt g) offentlig företagsekonomi och trafikpolitik. De tre första av dessa avsnitt värderas med 1 poäng (»karakter») och övriga med $\frac{1}{2}$ poäng. Den studerande måste medtaga sammanlagt så många avsnitt att poängsumman uppgår till 3. Ett av avsnitten med poängvärdet $\frac{1}{2}$ kan emellertid utbytas mot studium av antingen de ekonomiska teoriernas historia eller den ekonomiska utvecklingens historia eller ock sociologi med statsteori.

3. Statistik. Huvudvikten lägges vid allmän statistisk teori; därjämte omfattar ämnet bl. a. tidsserier, indextal och befolkningsstatistik.

4. *antingen* stats- och förvaltningsrätt samt huvuddragen av folkrätten, vilket ämne även ingår i första delen av cand. jur.-examen, *eller* avsnitt av dansk förmögenhetsrätt (centrala delar av sakrätten och obligationsrätten).

Innan den studerande undergår examination i de till andra delen hörande ämnena skall han ha deltagit i nedanstående övningar och skriftliga prov, vilka alla beaktas vid bedömningen av examen.

Räkneövningar i statistik, vilka nära anknyta till föreläsningarna i statistisk teori. Övningarna syfta till att utveckla såväl den teoretiska insikten som den praktiska färdigheten. Den studerande får en serie konkreta uppgifter att lösa, vilka kräva herrarbete.

Övningar i nationalekonomi, vilka bestå av a) aktivt deltagande i seminarieövningar i ekonomi samt b) två obligatoriska skrivningar i ekonomisk teori.

a) Varje studerande skall sammanlagt minst 10 gånger närvara vid seminarieövningarna samt deltaga i dessa dels som inledare, dels som opponent. Ämnet för seminarieuppsatsen, som högst får omfatta 6—7 maskinskrivna foliosidor, kan väljas såväl inom nationalekonomiens teori och politik som inom företagsekonomi. Opponentens anförande skall normalt vara ca $\frac{1}{2}$ timme, högst $\frac{3}{4}$ timme.

b) Varje termin anordnas två skrivningar i ekonomisk teori. Deltagande i dessa skrivningar är obligatoriskt och skall ske samma termin. Skrivningarna äga rum på universitetet under examensmässgiga former. En eller flera uppgifter lämnas och den studerande får 4 timmar på sig för besvarandet. Som hjälpmedel får endast användas sista upplagan av statistisk årsbok. Svaren genomgås av lärare och deltagande häri är obligatoriskt.

Betyg över opposition vid seminariet gives av de universitetslärare som deltaga i seminariet. Särskilt betyg gives dessutom, under medverkan av censorer, både på seminarieuppsatsen och på var och en av de båda skrivningarna. Underkännes uppsatsen eller de båda skrivningarna äger den studerande rätt att ytterligare en gång undergå prövning häri.

Studiegången regleras endast genom bestämmelsen om examens uppdelning på två delar. Några föreskrifter angående ordningen mellan de i resp. delar ingående ämnen finnas icke. Examenssystemet (en samlad examination i samtliga ämnen vid slutet av varje del) medför att normalt två eller flera ämnen studeras samtidigt. Cand. polit.-examens huvudämne, nationalekonomi, studeras under så gott som hela studietiden jämsides med andra ämnen.

Undervisningen sker i första hand i form av föreläsningar vid vilka de viktigaste delarna av kunskapsfordringarna i resp. ämnen genomgås. Föreläsningsserier avseende ett visst examensämne kunna sträcka sig över flera terminer. Detta gäller i första hand ämnet nationalekonomi under examens såväl första som andra del, men även de mindre examensämnena.

Som ovan framhållits kompletteras föreläsningarna i bl. a. nationalekonomi och statistik med övningar av skilda slag. Exempel på förekommande undervisningsformer kunna lämpligen hämtas från undervisningen i nationalekonomi.

Första höstterminen genomgås i föreläsningsform det viktigaste av kunskapsfordringarna i ämnet, varvid den grundläggande läroboken följes. De studerande anmodas att före varje föreläsning noga gå igenom det stoff, som skall behandlas vid följande föreläsning. Nästa termin hållas »examinatorier» över samma lärostoff som tidigare behandlats vid föreläsningarna. Vid »examinatorierna», som i regel ledas av en yngre universitetslärare, lägges särskild vikt vid att ett samtal om det behandlade stoffet kommer till stånd.

Sedan de studerande sålunda genomgått den för den obligatoriska kursen grundläggande undervisningen i ämnet samt bevistat undervisningen i företagsekonomi, deltaga de under tredje och fjärde terminerna i muntliga övningar i ekonomi. Vid dessa övningar, som ledas av professorer i nationalekonomi, behandlas olika problem ur mera principiell synpunkt under aktiv medverkan från de studerandes sida. Om möjligt försöker man dela upp de studerande i flera mindre grupper, men på grund av lärarbrist har detta icke alltid varit möjligt. Jämsides med de muntliga övningarna deltaga de studerande under tredje och fjärde terminerna i de förut nämnda skrivövningarna i ämnet.

Föreläsningarna i nationalekonomi för examens andra del sträcka sig över en period av fyra terminer. Liksom under första delen kompletteras föreläsningarna med »examinatorier» samt muntliga och skriftliga övningar. Under den andra delen förekomma dessutom, som ovan nämnts, seminarieövningar.

Manuduktion i de i examen ingående samhällsvetenskapliga ämnen förekommer i regel icke. Vanligt är däremot att de studerande, liksom de studerande för cand. jur.-examen, deltaga i undervisning i de juridiska ämnena av särskilda manuduktörer.

Examinationen sker under medverkan av censorer och omfattar samtliga i resp. delar ingående ämnen. Den studerande kan emellertid undergå särskild tentamen i de till andra delen hörande juridiska ämnena. Sådana tentamina skola vara avlagda en tidigare termin än den då vederbörande avlägger examen i övriga till andra delen hörande ämnen.

Examinationen är såväl skriftlig som muntlig. Den skriftliga examinationen för första delen består av två prövningar, nämligen en i nationalekonomi och en i företagsekonomi. För utförande av vart och ett av dessa prov erhålles en tid av 4 timmar. Endast den som härvid godkännes samt tidigare fullgjort det skriftliga provet i bokföring och balanskritik erhåller tillstånd att deltaga i den muntliga examinationen.

Vid den skriftliga examinationen för examens andra del förekomma fyra prövningar, nämligen en i nationalekonomiens teori, två i nationalekonomiens politik och en i statistik. För utförande av vart och ett av dessa prov erhålla de stude-

rande en tid av 4 à 6 timmar. För att få deltaga i den muntliga examinationen fordras att de skriftliga proven godkänkts samt att övriga villkor för examen (se härom ovan) uppfyllts.

Betyg sättes i varje ämne varvid hänsyn i förekommande fall tages till resultatet av de skriftliga proven och till obligatoriska skrivningar eller övningar. För hela examen sker därefter en poängsammanräkning enligt vissa bestämda regler.

Den 1 september 1951 bedro ca 350 personer studier för avläggande av cand. polit.-examen.

Den danska examen kvalificerar till anställning såsom statlig och kommunal tjänsteman. Cand. polit'er användas främst för befattningar, bland vilkas arbetsuppgifter ingå uppgifter av ekonomisk och statistisk art. Inom den allmänna förvaltningen framträder en fortsatt tendens att anställa cand. polit'er på befattningar, som tidigare rekryterades med jurister. År 1940¹ voro hälften av samtliga cand. polit'er sysselsatta inom förvaltningen. I övrigt hade cand. polit'er funnit sysselsättning bl. a. inom bank- och försäkringsverksamhet, inom journalistiken samt inom olika fackliga och politiska sammanslutningar.

B. Århus.

Vid universitetet i Århus ges sedan 1937 inom Det økonomiske og juridiske fakultet en »økonomisk eksamen (cand. oecon.)». För denna examen förbereda sig för närvarande ca 200 studenter. Cand. oecon.-examens mål anges vara att »give en videnskabelig uddannelse till unge kvinder og mænd, som enten forbedrer sig til en gerning i erhverslivets tjeneste, eller ønsker at dygtiggøre sig til arbejde i den offentlige administration, i begge tilfælde på poster, hvor træning i økonomisk analyse og tænkning er af væsentlig betydning».

Studietidens längd torde ungefär överensstämma med den för cand. polit.-examen; normalstudietiden uppges dock vara 6 år. Examinationen är liksom i Köpenhamn uppdelad på en första och en andra del. För den andra delen finnas två studielinjer, nämligen »den økonomiske linie» och »den offentlig-administrative linie».

Vid studietidens början äro inlagda två förberedande prov, i matematik (huvudsakligen differential- och integralkalkyl) samt i bokföring och balanskritik. Förberedelse till dessa prov kan ske genom särskilda vid universitetet givna kurser. Kursen i bokföring omfattar 60 undervisningstimmar.

Examens första del omfattar fem ämnen, nämligen:

1. Allmän nationalekonomi, huvudsakligen ekonomisk teori, avsedd som grundval för behandlingen av praktiska problem i andra delen.

2. Samhällsbeskrivning (»Samfundsbeskrivelse») omfattande en framställning av samhällets institutioner, befolkningsförhållanden och näringsstruktur ävensom av den statistiska metodens grunder.

3. Förmögenhetsrätt, speciellt sådana frågor, som ha betydelse för ekonomer.

4. Propedeutisk företagsekonomi (»Driftøkonomi»): en översikt över företagsformerna; en inblick i de för alla slag av företagande gemensamma dragen; huvud dragen av den ekonomiska verksamheten sedd i dess samhällsekonomiska sammanhang.

5. Sociologi och ekonomisk historia. Sociologiundervisningen omfattar läran om sociala grupper samt om individernas reaktioner som medlemmar av grupper och organisationer. Den har karaktär av förberedelse till den mera fördjupade behandlingen av sociologiska problem i examens andra del.

¹ Senare uppgifter föreligga icke.

Examens andra del omfattar på *den ekonomiska linjen*:

1. Nationalekonomi: genomgång av aktuella ekonomiska arbeten samt seminarieövningar.
2. Företagsekonomi: industriell redovisning, försäljningspolitik, marknadsanalys, räntabilitetsberäkningar, balanslära, finansiering, speciell företagsekonomi inklusive den offentliga verksamhetens företagsekonomi.
3. Statistik: statistikens teori, teknik och metod; tidsserieanalys.
4. Sociologi: speciella sociologiska problem.
5. Juridik: arbetsrätt, associationsrätt, handelsrätt, finansrätt, patenträtt, växel- och checkrätt.

Den offentlig-administrativa linjens andra del omfattar, med samma kursinnehåll, ämnena:

1. Nationalekonomi.
2. Statistik.
3. Sociologi, samt dessutom
4. Socialpolitik: beskrivning och analys av de förmåner, som medborgarna fritt eller mot låg ersättning åtnjuta från det allmänna (socialvård, socialförsäkring, bostadspolitik; arbetsmarknadens organisation, sysselsättningspolitiken, befolkningsfrågan m. m.).
5. Finansvetenskap: beskrivning och analys av de ekonomiska verkningarna av de skatter, som upptagas av offentliga organ, ävensom av de offentliga utgifterna, med särskild hänsyn till olika skattetyperns inverkan på sysselsättning och inkomstfördelning.
6. Offentlig rätt: finansrätt, socialrätt, statsrätt, förvaltningsrätt och näringsrätt samt (frivilligt) folkrätt.

Undervisningen till första delen består huvudsakligen av icke-obligatoriska föreläsningar. Till andra delen består undervisningen dels av icke-obligatoriska föreläsningar dels av en muntlig genomgång av de obligatoriska seminarieuppgifterna, vilka anses vara av vikt som examensförberedelse. De studerande skola delta i övningar i statistik samt i tre serier av seminarieövningar. Dessa avse för den ekonomiska linjen en serie i nationalekonomi och två serier i företagsekonomi samt för den offentlig-administrativa linjen en serie i vardera nationalekonomi, finansvetenskap och socialpolitik.

Senast vid början av den termin, då examen avlägges, skall den studerande inlämna en självständig uppsats. Dennas ämne skall på den ekonomiska linjen hämtas från företagsekonomi, nationalekonomi eller statistik samt på den offentlig-administrativa linjen från nationalekonomi, finansvetenskap, socialpolitik eller sociologi. Betygen på de obligatoriska övningarna (utom statistik) samt på uppsatsen medräknas i examen.

Examinationen är såväl skriftlig som muntlig. Vid examens första del ges ett särskilt skriftligt prov på 4—6 timmar för vart och ett av ämnena nationalekonomi, förmögenhetsrätt, företagsekonomi samt samhällsbeskrivning. Det muntliga provet omfattar samma ämnen ävensom sociologi med ekonomisk historia. Andra examensdelens skriftliga prov omfatta särskilda skrivningar på 4—6 timmar i nationalekonomi och statistik samt på den ekonomiska linjen i företagsekonomi och på den offentlig-administrativa linjen i ettdera av ämnena offentlig rätt, finansvetenskap eller socialpolitik. Det muntliga provet omfattar för båda linjerna samtliga i andra delen ingående ämnen. Provet i juridik kan emellertid ha avlagts redan under en tidigare termin.

Betyg sättes vid båda examensdelarna i de enskilda ämnena, varefter en poängsammanräkning för hela examen sker enligt vissa vägningsprinciper för de olika ämnena.

C. Tillägsexamina m. m.

Den som godkänts i första delen av cand. polit.- eller cand. oecon.-examen kan undergå tillägsexamen i statsförvaltningsrätt, förvaltningsrätt med näringsrätt och huvuddragen av folkrätt samt är därefter befriad från att för avläggande av cand. jur.-examen medtaga denna examens första del.

Efter avlagd cand. polit.- eller cand. oecon.-examen kan en särskild tilläggs-examen avläggas, vilken medför titeln cand. jur. Denna examen består av:

1. Personret, familieret og arveret samt hovedpunkter af den internationale privatret.
2. Almindelig retslære og ejendomsretten.
3. Læren om aftaler, erstatningsretten, obligationsrettens almindelige del og læren om køb.
4. Strafferet.
5. Retspleje.

Särskilda regler gälla för den som avlagt cand. jur.-examen och som genom tillägsexamen jämväl önskar avlägga cand. polit.-examen.

Finland.

De samhällsvetenskapliga studierna i Finland fingo i huvudsak sin nuvarande utformning år 1945, men vissa ändringar i examensstadgor och tillämpningsbestämmelser ha sedan skett år 1951¹. Fr. o. m. höstterminen förstnämnda år inrättades vid Helsingfors universitet en statsvetenskaplig fakultet vid vilken kunde avläggas statsvetenskaplig ämbetsexamen, politics kandidatexamen och politics licentiatexamen. Motsvarande examina kunde jämväl avläggas vid Åbo akademi. Såväl den statsvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet som den vid Åbo akademi kunna även utdela politics magistergrad och politics doktorsgrad.

En statsvetenskaplig examen hade redan tidigare kunnat avläggas inom den år 1919 inrättade statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo akademi.

Statsvetenskaplig ämbetsexamen, efter 1951 kallad *kandidatexamen i förvaltningslära*, som kräver en studietid av 4—5 år, innefattar:

1. Grundkurser i civilrätt, straffrätt och processrätt. (Kurserna äro obligatoriska samt ha ungefär samma omfattning som de för juris kandidatexamen.)
2. Kurs i bokföring (2 terminer; kursen obligatorisk).
3. Praktiska insikter i administrativ och social verksamhet, vilka kunna förvärfvas antingen genom deltagande i härför anordnade praktiska kurser eller ock genom minst två månaders praktik eller tidigare praktisk verksamhet.
4. Övningsuppsatser i det ämne den studerande valt såsom huvudämne samt därefter ett skrivprov (maturitetsprov) på modersmålet berörande samma ämnesområde. Provet skall utföras på en lärosal och hjälpmedel få icke begagnas.
5. Genom tentamen ådagalagda kunskaper i nationalekonomi, finanslära, statistik, statslära eller statsrätt, folkrätt, förvaltningsrätt samt ekonomisk rätt och socialpolitik.

Kunskapsfordringarna i de särskilda ämnena motsvara, med smärre undantag för de juridiska ämnena, kraven för en betygsenhet. I huvudämnet, som kan väljas bland ämnena nationalekonomi, statslära, statsrätt eller förvaltningsrätt, skola emellertid förvärfvas kunskaper minst motsvarande kraven för två betygsenheter. Tentamen i huvudämnet skall alltid uppdelas, varvid tentamen för en betygsenhet skall ske före författandet av övningsuppsatserna.

Ovannämnda maturitetsprov fordras ej av den som tidigare avlagt motsvarande skrivprov i samband med fil. kand.-examen, pol. kand.-examen eller jur. kand.-examen.

¹ I huvudbetänkandet ha de år 1951 vidtagna ändringarna icke kunnat beaktats.

Kandidatexamen i förvaltningslära medför, för vissa förordningsvägen fastställda tjänster, samma kompetens som juris kandidatexamen. Dessa bestämmelser äro emellertid så snäva att examen i realiteten endast medfört behörighet till ett mycket litet antal tjänster, företrädesvis till sådana av social-, handels- eller finanspolitisk karaktär. Examen är vidare likvärdig med lägre rättsexamen i fråga om sådana tjänster till vilka lägre rättsexamen medför kompetens, dock med undantag för befattningar inom polisväsendet. De snäva kompetensbestämmelserna ha medfört att intresset för denna examen varit ganska ringa. Det övervägande flertalet av de studerande vid Helsingfors universitets statsvetenskapliga fakultet ha avlagt *politices* kandidatexamen.

Den andra samhällsvetenskapliga examen, *pol. kand.-examen*, är mer inriktad på koncentration kring ett huvudämne och ger större frihet i ämnesvalet än kandidatexamen i förvaltningslära. *Pol. kand.-examen* uppges kräva en studietid av 5 å 6 år. Den som avlagt denna examen kan, utan att något ytterligare kunskapsprov behöves avläggas, promoveras till *politices magister*.

Fordringarna för *pol. kand.-examen* äro:

1. Pro exercitio-prov i två främmande språk, bestående av skriftlig och muntlig översättning till modersmålet från dels engelska (obligatoriskt), dels tyska, franska eller latin.

2. Grundkurs i civilrätt samt i straffrättens, processrättens ävensom i den offentliga rättens viktigaste delar. Dessa kurser äro något mindre än motsvarande kurser för kandidatexamen i förvaltningslära.

3. Kurs i modersmålet skriftliga behandling samt skrivprov pro gradu på modersmålet i den studerandes huvudämne. Pro gradu-provet omfattar en avhandling samt ett skrivprov utan hjälpmedel på lärorummet. Före provet skall den studerande ha författat ett antal övningsuppsatser i huvudämnet.

4. Examen avlägges i minst fyra av de inom statsvetenskapliga fakulteten representerade ämnena: allmän statslära (statskunskap), nationalekonomi, finanslära, statistik, sociologi, socialpolitik, politisk historia, ekonomisk historia och praktisk filosofi. I ett av de i examen ingående ämnena (huvudämnet) skola ådagaläggas insikter motsvarande fordringarna för tre betygsheter och i åtminstone ett av de övriga ämnena insikter motsvarande fordringarna för två betygsheter.

Kombinationen av ämnen, som få medtagas i examen, är beroende av valet av huvudämne. Tillåtna ämneskombinationer framgå av nedanstående sammanställning. (Såsom »fritt» ämne kan också väljas ett sådant ämne, som nämnes såsom alternativt bland de obligatoriska ämnena.)

Huvudämne.

Biämnena.

Nationalekonomi.	1) Statistik. 2) Ekonomisk historia eller allmän statslära. 3) Fritt.
Finanslära.	1) Statistik. 2) Allmän statslära eller ekonomisk historia eller förvaltningsrätt. 3) Fritt.
Socialpolitik.	1) Statistik eller psykologi. 2) Rekommenderas: ekonomisk historia, sociologi eller finanslära. 3) Fritt.
Statistik.	1) Nationalekonomi eller finanslära eller socialpolitik. 2) Fritt, rekommenderas: matematik. 3) Fritt.
Allmän statslära.	1) och 2) Sociologi och nationalekonomi; i någotdera ämnet två betygsheter. 3) Fritt.
Praktisk filosofi.	1) Sociologi eller socialpolitik eller allmän statslära. 2) och 3) Fritt.
Sociologi.	1) Praktisk filosofi eller socialpolitik eller statistik. 2) Annat under 1) upptaget ämne eller nationalekonomi, det senare ämnet dock icke i kombination med socialpolitik. 3) Fritt.

- Politisk historia. 1) och 2) Allmän statslära och nationalekonomi; i någotdera ämnet två betygsenheter. 3) Fritt.
- Ekonomisk historia. 1) Två betygsenheter i nationalekonomi eller i socialpolitik. 2) Statistik (rekommenderas). 3) Fritt.

I ämneskombination, där nationalekonomi ingår, får ej medtagas finanslära eller socialpolitik (förutom som extra femte ämne). Efter tillstånd av dekanus kan i ämneskombinationen medtagas ett till någon annan fakultet hörande ämne. Huvudämnet skall emellertid höra till statsvetenskapliga fakulteten.

Kunskapsfordringarna för de nu berörda examina synas, såvitt kan bedömas utan närmare granskning av de finsk-språkiga arbeten som användas, icke fullt motsvara de svenska för samma betygsenheter.

Den finska förvaltningens rekryteringsbestämmelser ha i stort sett stängt förvaltningskarriären för politices magistrarna. Dessa ha därför i övervägande grad funnit sysselsättning inom näringslivet. Vid Helsingfors universitet hade 1950 omkring 200 personer avlagt pol. kand.-examen samt därefter erhållit magistergrad.

En självständig licentiatexamen inom statsvetenskapliga fakulteten, kallad *politices licentiatexamen*, infördes i Finland först fr. o. m. 1951. Den tidigare licentiatexamen, som kan avläggas fram till 1956, omfattade i stort sett de nedan angivna fordringarna till såväl licentiatexamen som doktorsgrad.

Rätt att avlägga *politices licentiatexamen* tillkommer dels den som avlagt *politices* kandidatexamen, dels filosofie kandidater med lämplig ämneskombination. För licentiatexamen fordras grundliga insikter i ett huvudämne samt insikter motsvarande högsta betyget i kandidatexamen i ett biämne. Examinanden skall delta i licentiatseminariet, som anordnas av fakulteten, och inför seminariet framlägga licentiatavhandlingen. I denna skall ådagaläggas förmåga att använda vetenskapliga forskningsmetoder. Tidigare tryckta publikationer kunna ej ersätta licentiatavhandlingen. Avhandlingen granskas av minst två lärare och författaren skall beredas tillfälle att muntligen svara på granskarnas anmärkningar, t. ex. i licentiatseminariet. Avhandlingen godkännes definitivt av fakulteten på grundval av skriftliga utlåtanden av granskarna. Tentamen i huvudämnet är såväl skriftlig som muntlig.

I licentiatexamen fordras i huvudämnet förutom godkänd avhandling insikter i ämnets historia och metodik samt god kännedom om vetenskapliga hjälpmedel och källpublikationer inom ämnet. Dessutom fordras fördjupade insikter inom något specialområde inom huvudämnet.

Rätt att erhålla *politices doktorsgrad* äger *politices licentiat*, som offentligt försvarat en av honom författad och av fakulteten godkänd avhandling. Manuskrift, avsett att tryckas som avhandling för doktorsgrad, skall inlämnas av författaren i två fullständiga, maskinskrivna exemplar till dekanus. Fakulteten utser två personer att granska detsamma och avgiva utlåtande, huruvida avhandlingen äger sådant vetenskapligt värde, att tillstånd till dess ventilerung kan meddelas.

Pol. kand.-examen kan avläggas icke blott vid Helsingfors universitet och Åbo akademi utan även vid Finlands motsvarighet till de svenska socialinstituten, *Yhteiskunnallinen Korkeakoulu* (Y.K.). Här utgör *pol. kand.-examen* det andra ledet i en även för icke-studenter tillgänglig utbildningsväg. Det första ledet utgöres av dimissionsexamen, som kan vara antingen journalistexamen, samhällsvetenskaplig examen, biblioteksexamen, kommunalexamen, socialvårdsexamen eller ungdomsledarexamen. Med undantag av biblioteksexamen, som avlägges på ett år och som förutsätter studentexamen eller särskild dimissionsexamen från YK,

avläggas dessa examina efter två års studier och förutsätta som grundutbildning genomgången mellanskola, två-årig folkhögskola eller yrkesskola.

Efter studentexamen eller dimissionsexamen, kompletterad med språkkunskaper motsvarande studentexamen, kan pol. kand.-examen avläggas inom institutet, varvid fordringarna motsvara de för pol. kand.-examen vid universitet uppställda. De ämnen som kunna ingå i examen äro: statslära, sociologi och socialpsykologi, socialhistoria och -politik, nationalekonomi, litteraturhistoria, internationell politik, folkbildningslära och journalistik. I dessa ämnen finnas professurer vid institutet. Betydelsen av denna utbildningsväg för icke-studenter torde dock hittills kunna sägas vara ringa. 1949 voro endast 8,6 % av dem som studerade för pol. kand.-examen icke-studenter.

Rätt till *doktorsgrad* gavs Yhteiskunnallinen Korkeakoulu 1949.

Vid *handelshögskolorna i Finland* förekomma i stort sett samma ämnen som vid de svenska handelshögskolorna, nämligen nationalekonomi, företagsekonomi, handelsteknik, handelsrätt, ekonomisk geografi och handelsmatematik samt handelskemi och varulära. Här till komma vissa biämnen såsom de moderna språken, stats- och samhällslära, ekonomisk historia, finanslära, statistik, bokföring m. m. Den 3-åriga studietiden för ekonomexamen är uppdelad i en ettårig grundkurs och en tvåårig specialkurs, vilken senare skall omfatta minst 4 fackämnen och 2 språk. I varje fackkombination skall ingå minst två av ämnena nationalekonomi, handelsteknik, företagsekonomi och handelsrätt. Två ämnen skola vara huvudämnen med betygskravet »berömlig» i det ena och »med beröm godkänd» i det andra.

Vid svenska handelshögskolan i Helsingfors förekommer dessutom en linje för utbildning av korrespondenter, med tonvikt lagd på språk och stenografi.

Vid handelshögskolorna har man emellertid också en högre examen, som till omfattning och uppläggning påminner om de svenska universitetsexamina, nämligen *ekonomiekandidatexamen*. Denna kan avläggas av ekonomer med kvalificerade betyg. Kandidatexamen avlägges efter ytterligare 2 à 3 år och i densamma skola ingå minst tre ämnen med sammanlagt minst sju betyg i dessa. Vidare krävas skrivprov pro exercitio i två utländska språk samt ett skrivprov pro gradu i huvudämnet. En stor del av studietiden ägnas åt ett större skriftligt arbete. Det bör framhållas att denna högre examen tilldragit sig ett betydande intresse och har stort anseende inom näringslivet. Förhållandena ha alltså i Finland utvecklats på helt annat sätt än i Sverige, där handelshögskolornas försök från 1930-talets mitt att införa en högre examen (ekon. mag.) slog mindre väl ut. Den som avlagt ekonomie kandidatexamen kan promoveras till *ekonomie magister*.

Ekonomiedoktorsexamen kan avläggas av ekonomikandidat med högsta betyg i tre ämnen och godkänt disputationssprov.

Förutom den finska handelshögskolan, Kauppakorkeakoulu, och den svenska handelshögskolan i Helsingfors finnes en handelshögskola vid Åbo akademi.

Finland är det enda land, som har ett universitets- och högskolesystem, vilket till sina väsentliga huvuddrag påminner om det svenska. Examinationen sker liksom hos oss genom tentamina utan efterföljande verklig examen. Man använder liksom i Sverige ett betygssystem med tre olika stora kurser i varje ämne (betygsenheter). I Finland är emellertid för de samhällsvetenskapliga examina föreskrivet att tentamina i allmänhet skola avläggas successivt, d. v. s. först för en, sedan för två och först därefter för tre betygsenheter. I Sverige finnas i detta hänseende inga särskilda föreskrifter.

Beräffande de finska akademiska titlarna bör observeras att den som avlagt en kandidatexamen genom promotion blir magister.

En särskild statsvetenskaplig fakultet finnes vid Åbo akademi sedan dess grundande och vid Helsingfors universitet sedan år 1945. Sistnämnda fakultet består dels av professorer som tidigare tillhörde humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten, dels av nyttillkomna professorer. I Helsingfors finnas sålunda tre professorer i nationalekonomi, två i allmän statslära (statskunskap) samt en professor i vart och ett av ämnena finanslära, socialpolitik, statistik, sociologi, praktisk filosofi samt politisk historia, vartill kommer en personlig e. o. professor i ekonomisk historia. Dessutom inriktar man sig på att få professorer i företags ekonomi och i ekonomisk geografi. Den självständiga fakultetsställningen uppges ha i hög grad förbättrat förutsättningarna för undervisning och vetenskapligt arbete.

I Finland finnas liksom i Sverige fristående handelshögskolor och socialinstitut. Det råder emellertid en i viss mån annan arbetsfördelning mellan dessa och universiteten än hos oss. Flertalet av dem som vid universitet avlägga pol. kand.-examen (d. v. s. efter promotion bli pol. mag.) gå till näringslivet, vars rekrytering alltså sker från såväl universitet som handelshögskolor. Trots denna politics magistrarnas olikartade arbetsmarknad i Finland och i Sverige (där ju endast ett förhållandevis litet antal går till det enskilda näringslivet), förekommer icke företagsekonomi inom de statsvetenskapliga fakulteterna och ämnet kan ej heller på annat sätt medtagas i pol. kand.-examen. Men liksom man ur svensk synpunkt alltså kan säga att universiteten konkurrera med handelshögskolorna på deras typiska arbetsmarknad, så möta universiteten också från såväl handelshögskolorna som socialinstituten en konkurrens i motsatt riktning. Vid dessa ges nämligen såsom tidigare påpekats samhällsvetenskapligt inriktade högre examina av universitetsstandard.

Inom den finska pol. kand.-examen framträda vissa problem, som man bör beakta vid konstruktionen av samhällsvetenskapligt-filosofiska examina i Sverige. Den nuvarande svenska statsvetenskaplig-filosofisk examen är en specialexamen som endast omfattar ett mycket litet antal bestämda ämnen och som avlägges inom en större fakultet, vilken också har en helt fri fakultetsexamen utan särskilda band på ämnesvalet, nämligen fil. kand.-examen. I själva verket var den finska pol. kand.-examen fram till 1951 närmast att likna vid en fri fakultetsexamen, ehuru den gavs av en relativt liten fakultet inom vilken ett begränsat antal ämnen äro företrädda. I princip voro före nämnda år den finska pol. kand.-examen och den svenska fil. kand.-examen närmast jämförbara examenstyper, ehuru arten av de ämnen, som ingå i statsvetenskapliga fakulteten och därför fingo medtagas i pol. kand.-examen, gjorde att denna till sitt innehåll ofta fick stora likheter med en svensk statsvetenskaplig-filosofisk examen. Numera, d. v. s. efter 1951, kan man däremot snarare säga att den finska pol. kand.-examen med sin »bundna valfrihet» har vissa likheter med den svenska fil. mag.-examen. Jämför man den finska examen med den av kommittén föreslagna pol. mag.-examen finner man, att valfriheten i den förstnämnda examen är mycket större. I denna finnes nämligen ingen motsvarighet till den för samtliga specialiseringsriktningar föreslagna gemensamma »allmänna delen» med dess fasta ämnen.

Norge.

Samhällsvetenskapliga studier kunna i Norge bedrivas vid universitetet i Oslo, där följande examina i vilka samhällsvetenskapliga ämnen ingå kunna avläggas: økonomisk embetseksamen (cand. oecon.), magistergrad vid historisk-filosofisk fakultet (mag. art.) samt auktuareksamen (aktuarkandidat). I Norge finnes dess-

utom en handelshögskola (förlagd till Bergen) med en treårig handelsdiplomexamen (handelskandidat).

Cand. oecon.-examen avlägges inom den juridiska fakulteten; fem av denna fakultets tretton professorer företråda statsökonomi och statistik. Bestämmelserna angående examen tillkommo år 1934. Redan år 1905 hade emellertid en statsökonomisk eksamen inrättats inom den juridiska fakulteten. Denna examen var ingen ämbetsexamen; studietiden var endast två år och examen kunde avläggas såväl av studenter som av personer med teknisk eller merkantil grundutbildning. Syftet med examen var dels att öppna möjligheter till en kort universitetsutbildning, dels att bereda jurister möjlighet att genom en tilläggsexamen skaffa sig en viss ekonomisk och social utbildning. Exomens betydelse minskade emellertid med åren och från åtskilliga håll riktades kritik mot densamma; detta ledde till inrättandet 1934 av økonomisk embetseksamen. Samtidigt startades handelshögskolan i Bergen.

I en av juridiska fakulteten utgiven Plan for *det socialøkonomiske studium* framhålles följande: »Det økonomiske studium ved Universitetet har till formål å gi kunnskap om den økonomiske virksomhet og om de økonomiske og sociale forhold i samfundet.» Vidare betonas att det för detta studium samlade kunskapsstoffet förts in under 9 stora »faggrupper» (ämnena). Av praktiska skäl har *cand. oecon.-examen* dessutom uppdelats på två avdelningar av vilka var och en beräknas kräva en studietid av 2½ år. Den sammanlagda studietiden för examen i sin helhet beräknas alltså till fem år. De 9 ämnena som skola ingå i examen äro följande:

1. Teoretisk ekonomi, som är uppdelad på »en grundkurs», vilken ingår i examens första avdelning, och »en högre kurs», vilken ingår i den andra avdelningen. Ämnet är i stor utsträckning ekonometriskt inriktat, vilket bland annat framgår av att varje student måste skriva en ekonometrisk seminarieuppsats. Teoretisk ekonomi kan sägas vara examens centrala och grundläggande ämne, vilket de studerande under hela studietiden ständigt hålla kontakt med.

2. Teoretisk statistik, som ingår i första avdelningen, omfattar statistisk teknik och metodlära, sannolikhetskalkyl, matematisk statistik samt elementen av försäkringsmatematiken. De studerande deltaga i räkneövningar i statistik samt i en kurs i maskinräkning. Två statistiska seminarier (se nedan), ett för varje avdelning av examen, hållas.

3. Befolkningslära (ingår i första avdelningen): befolkningsteori, befolkningsstatistik och befolkningspolitik.

4. Rättsvetenskap (ingår i första avdelningen): huvuddragen av norsk privaträtt, statsrätt och förvaltningsrätt. Härjämte förekomma vissa andra juridiska inslag, socialrätt, näringsrätt och finansrätt, i särskilda ämnen under examens andra avdelning (se nedan).

5. Sociallära (ingår i andra avdelningen). De viktigaste områden som behandlas inom detta ämne äro socialpolitik med socialstatistik samt socialrätt. Ämnet omfattar dessutom ekonomisk historia samt något sociologi. I socialrätt kräves ingående kännedom om den norska sociallagstiftningen sedd bl. a. ur komparativ synpunkt.

6. Näringsekonomi (ingår i andra avdelningen): huvudvikten lägges vid norsk näringsstatistik och näringspolitik; ämnet omfattar läran om produktionens samhällsekonomiska organisation, det moderna näringslivet, den internationella handeln och dess förutsättningar, näringsstatistik, näringspolitik och näringsrätt. I detta ämne skola studenterna förvärva en grundlig kännedom om »Norges næringsveier og økonomiske tilstand».

7. Penning- och kreditlära (ingår i andra avdelningen): läran om penningar, kreditmedel och banker samt penning- och kreditpolitik. Ämnet hänger nära samman med teoretisk ekonomi.

8. Företagsekonomi (ingår i andra avdelningen) behandlar de enskilda företagens problem varvid särskild vikt lägges vid industrispörsmål. I detta ämne beröras företagets organisations- och finansieringsformer, omkostnads- och balansanalys, kalkylation, företagsstatistik samt företagsekonomiens speciella delar (lantbrukets, industriens, handels och samfärdselns företagsekonomi).

9. Offentlig ekonomi (ingår i andra avdelningen): läran om statens och kommunernas finanser samt finansstatistik och finansrätt. Under senare år ha nationalräkenskaps- och nationalbudgeteringsproblem fått ökad betydelse, vilket fört med sig att finansläran närmare knutits samman med den teoretiska ekonomien än tidigare.

Examinationen sker på en gång i de till respektive avdelningar hörande ämnen. Examens första avdelning omfattar 4 skriftliga och 3 muntliga prövningar. Ett skriftligt prov, för vars besvarande den studerande får en tid av 6 timmar, ges i vart och ett av ämnena teoretisk ekonomi, teoretisk statistik, befolkningslära och rättsvetenskap. Muntligt förhör hålles dessutom i de tre senare ämnena. Vid andra avdelningen ges 7 skriftliga prov, nämligen ett i vart och ett av ämnena teoretisk ekonomi, sociallära, näringsekonomi, penning- och kreditlära, företagsekonomi och offentlig ekonomi samt ett i »de statistiske discipliner under faggrupperne sociallära och näringsøkonomikk». För utförande av provet i teoretisk ekonomi anslås en tid av 9 timmar och för vart och ett av de övriga sex proven 6 timmar. Dessutom äger muntlig prövning rum i alla de sex ämnen, som ingå i denna avdelning.

Vid den skriftliga prövningen få medtagas norska och utländska lagsamlingar, offentliggjorda lagförslag, utan motiv, »Statistisk Årsbok» och »Statistiske Oversikter». Härutöver kunna i särskilda fall andra hjälpmedel tillåtas och utdelas. Den som fullgjort de skriftliga proven blir kallad till muntlig prövning, vilken sker inför en examenskommission. Vid den muntliga prövningen i ämnet teoretisk ekonomi för slutexamen skall den studerande bl. a. kunna redogöra för särskild litteratur (minst en bok och två eller tre specialavhandlingar), som måste tillväljas utöver den obligatoriska kursen.

Innan den studerande anmäler sig till första avdelningen skall han ha undergått *förberedande prövning* i filosofi och matematik samt avlagt prov i bokföring med handelsräkning. Provet i *filosofi*, som är obligatoriskt för alla studenter vid universitetet, omfattar psykologi, logik och filosofiens historia. I regel undergår denna prövning, som är skriftlig, efter en termins studier. Det förberedande provet i *matematik* är obligatoriskt för dem som skola studera naturvetenskapliga ämnen och icke medtaga matematik i sin examen samt för dem som skola studera för cand. oecon.-examen. Kursen omfattar grunderna av differential- och integralkalkylen; föreläsningarna sträcka sig över två terminer med två timmar per vecka. Provet i *bokföring med handelsräkning* kan avläggas vid examensberättigade handelsskolor och motsvarar de krav som uppställas för erhållande av handelsbrev. Vissa handelsskolor anordna särskilda studentkurser. Undervisning i bokföring meddelas emellertid även inom den juridiska fakulteten.

De i examen ingående ämnena studeras i stor utsträckning parallellt. En sådan *studiegång* är naturlig med hänsyn till examenssystemet, men föranledes dessutom av att »det økonomiske studium er sammensatt av en rekke disipliner som tillsammans danner en faglig enhet». Uppdelningen av cand. oecon.-examen på två avdelningar har utslutande skett för att de studerande icke skola behöva undergå prövning på hela examensstoffet på en gång. Delningen ger icke uttryck för någon rangordning mellan de olika disciplinerna; studenterna kunna icke skjuta första avdelningens ämnen åt sidan sedan de avlagt examen däri. De kunskaper som förvärvats under denna avdelning komma ständigt till användning vid de fortsatta studierna; den avslutande examen förutsätter nämnda kunskaper.

Undervisningen sker främst i form av icke-obligatoriska föreläsningar. Vid vissa föreläsningsserier, som kunna sträcka sig över ett par terminer, genomås de vik-

tigaste delarna av kunskapsfordringarna i ett ämne. Förutom föreläsningar hållas »eksaminatorier, opgavegjennemgøelser og seminarøvelser».

I omedelbar anslutning till genomgången av statistikens teori anordnas räkneövningar. Dessutom gives en obligatorisk övnings- och uppgiftskurs i statistisk teori och materialanvändning (det s. k. statistiska seminariet). Deltagarna häri skola utföra minst en uppgift. Härjämte anordnas mot slutet av studiegången en obligatorisk övningskurs i sådant statistiskt och räknemässigt arbete, som är knutet till speciella teoretisk-ekonomiska problem (det s. k. ekonometriska seminariet). Övningarna, som ej få utföras förrän de studerande genomgått det statistiska seminariet, bestå i att varje student under seminarieledarens överinseende företager en undersökning, t. ex. av efterfrågan efter en viss vara, av de sannolika verkningarna av en tullsatsändring, av sammanhangen mellan vissa faktorer i konjunkturförloppet eller liknande. Undersökningen skall resultera i en skriftlig seminarieuppsats.

I studieanvisningarna understrykes betydelsen av att de studerande samarbeta i mindre grupper. Särskilda »kolokvierum» ställas till förfogande för sådant grupp-arbete.

I cand. oecon.-examen intaga, som framgår av det föregående, de ekonomiska ämnena en mycket central plats. Härvid ha studierna i teoretisk ekonomi fått en i hög grad ekonometrisk inriktning. Examen innefattar i övrigt ämnena statistik och rättsvetenskap samt vissa andra juridiska inslag; möjligen också något geografi. Ämnena sociologi och statskunskap ingå däremot icke i examen.

Antalet studerande var vårterminen 1952 ca 250.

Cand. oecon.-examen kvalificerar till anställning inom statsförvaltningen speciellt inom sådana områden som syssla med samhällsplanering, nationalbudget-arbete, inrikes och utrikes handeln samt näringsstatistik och statistiskt arbete av annat slag. Åtskilliga som avlagt denna examen (»økonomer») ha dessutom i konkurrens med bland annat »handelskandidater» vunnit anställning inom privata näringsorganisationer och större företag; en del äro sysselsatta med vetenskapligt arbete. Inom den statliga förvaltningen har efterfrågan på »økonomer» varit mycket stor, särskilt var så fallet de närmaste åren efter andra världskriget.

Magistergraden avlægges, som ovan nämnts, inom den historisk-filosofiska fakulteten. Denna examen avser en mera utpräglad vetenskaplig specialisering och avlægges i ett huvudämne varjämte i examen skola ingå vissa stödämnena. Som huvudämne kan bland annat väljas nationalekonomi, (statistik), sociologi eller statskunskap. Magistergraden i nationalekonomi, vilken inrättades år 1928, har endast avlagts av en person. Föreskrifterna för motsvarande grad i statistik ha ännu icke fastställts. Magistergraden i sociologi genomfördes år 1939 och den i statskunskap år 1947.

Vårterminen 1952 bedrevo omkring 50 studenter studier för magistergrad i statskunskap och 25 för samma grad i sociologi. Vid nämnda tidpunkt hade endast 3 personer avlagt magistergrad i det förra ämnet och 2 i det senare. Icke någon ägnade sig åt studier för magistergrad i nationalekonomi.

Inom den historisk-filosofiska fakulteten finnes en professur i sociologi (och en i geografi med ekonomisk-geografisk inriktning). I övrigt äro de samhällsvetenskapliga ämnena orepresenterade i denna fakultet. Examinationen sker därför i samarbete med den juridiska fakultetens professorer. Förslag har framförts om att magistergraden i nationalekonomi, statistik och statskunskap (samt i rätts-historia) skulle överföras till den juridiska fakulteten. Magistergradsordningen är i sin helhet för närvarande föremål för översyn.

Som exempel på utformningen av de studier som krävas för magistergrad skall här något redogöras för *magistergraden i statskunskap*.

Allmänt gäller att magistergrad erhålles genom ett vetenskapligt prov, som omfattar ett huvudämne med tillhörande stödämnena. För magistergrad krävas också de obligatoriska förberedande proven; för magistergrad i statskunskap dock endast i filosofi, samt i latin därest studentexamen icke avlagts på latinlinjen. Inom huvudämnet skall en vetenskaplig avhandling framläggas. När denna godkänts skall den studerande undergå såväl skriftlig som muntlig examination, vilken i regel sker samlad. Den skriftliga examinationen består av två eller flera prov givna inom huvudämnet och stödämnena. För utförande av vart och ett av dessa prov anslås en tid av upp till 12 timmar. Den muntliga examinationen består dels i en offentlig föreläsning över ett förelagt ämne, dels i prövning i de uppgivna ämnena.

För magistergrad i statskunskap beräknas en studietid av 6—7 år. Examen omfattar tre ämnen: huvudämnet statskunskap samt två stödämnena; obligatoriskt stödämne är politisk historia, vilket dock i vissa fall kan få utbytas mot historia enligt fordringarna för biämne i filologisk ämbetsexamen. Det andra stödämnet kan väljas bland följande: nationalekonomi, sociologi, rättsfilosofi, filosofi eller geografi.

Huvudämnet statskunskap omfattar:

1. Norges statsrätt, författningshistoria och nuvarande statsskick.
2. Huvuddragen av statsrätt, författningshistoria och statsskick i Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Sovjetunionen, Förenta Staterna, Schweiz, Danmark och Sverige.
3. Mera ingående kunskaper om statsrätt, författningshistoria och statsskick i ett av de under 2. nämnda länderna.
4. Allmän statslära. Politisk idéhistoria.
5. Folkrätt. Internationella organisationer.

Kunskapsfordringarna synas, åtminstone vad gäller punkterna 1. och 3., överstiga motsvarande krav i litteraturkursen för tre betygsheter i statskunskap vid svenska universitet. Större fordringar uppställas dessutom på magisteravhandlingen än på en svensk trebetygsuppsats. Kunskapsfordringarna i stödämne synas i det närmaste motsvara fordringarna för två betygsheter vid svenska universitet.

Magistergrad i statskunskap kvalificerar för vetenskapligt arbete och politisk journalistik, anställning inom utrikesförvaltningen eller såsom lärare vid enstaka skolor. Man räknar med att examen efter hand dessutom skall komma att kvalificera för vissa anställningar inom den offentliga förvaltningen.

För att bli *aktuarkandidat* måste man avlägga examen i vissa av de ämnen som ingår i *cand. oecon.*-examen varjämte i examen skall ingå matematik och försäkringsmatematik. Studietiden beräknas till 6—7 år. Examen tages årligen av 2—3 studenter.

Nederländerna.

I Nederländerna kom en samhällsvetenskapligt orienterad undervisning egentligen till stånd först år 1913, då *Nederlandsche Handelshoogeschool* i Rotterdam grundades. Denna högskola fick snart mera karaktär av ekonomisk fakultet än av handelshögskola och omdöptes senare även till *Nederlandsche economische hoogeschool*. År 1922 stiftades en »*faculteit der handelswetenschappen*» vid det kommunala universitetet i Amsterdam och fem år senare tillkom den romersk-katolska *Handelshoogeschool* i Tilburg. På grund av dessa läroanstalters ursprungliga uppgift har den samhällsvetenskapliga utbildningen i Nederländerna

haft en i huvudsak ekonomisk inriktning ända fram till åren efter andra världskriget. Då uppstod emellertid ett livligt intresse för även annan social och politisk utbildning, vilket ledde till uppkomsten av en rad nya studieriktningar (se nedan). Efter kriget ha dessutom ekonomiska fakulteter inrättats vid riksuniversitetet i Groningen och vid det fria universitetet i Amsterdam.

Ekonomisk utbildning.

Den ekonomiska utbildningen i Rotterdam var från början tvåårig och ledde fram till »examen in de handelseconomie» (senare omdöpt till »candidaatexamen in de handelswetenschappen»). Redan efter ett år inrättades emellertid en högre examen (»doctoraal examen»), vilken motsvarade den i Nederländerna vanliga universitetsexamen. Genom tillkomsten av den ekonomiska doctoraal examen fick den för praktisk handelsutbildning avsedda grundexamen en dubbel funktion: den blev dels en avslutande examen för dem som gingo direkt ut i praktiken, dels en mellanexamen för dem, som ville fortsätta till den högre examen.

Som man med utgångspunkt från svenska erfarenheter kunde vänta sig dominerade under den första tiden den mindre examenstypen, vilken närmast motsvarade vår civilekonomexamen. (Endast omkring en tiondedel av studenterna fortsatte med högre studier). Ur vår synpunkt är det emellertid anmärkningsvärt att efterfrågan på den högre utbildningen snabbt ökade. Det dröjde nämligen icke längre än till 1920-talet förrän situationen var den omvända och under de sista tjugo åren har i själva verket endast den högre examen haft en avslutande karaktär. Härigenom har den ursprungligen tvååriga handelshögskoleutbildningen blivit en relativt omfattande ekonomisk utbildning, vilken leder fram till en examen tämligen jämförbar med t. ex. svenska och danska universitetsexamina. Vid lärosätena i Amsterdam och Tilburg inriktades studierna redan från början på den högre examen såsom slutmål; vid universitetet i Amsterdam sker utbildningen numera inom en »faculteit der economische wetenschappen» och läroanstalten i Tilburg har omdöpts till »Katholieke Economische Hoogeschool».

År 1947 hade doctoraal examen vid de holländska utbildningsanstalterna avlagts av 1 868 personer (1939 var motsvarande antal 890). Som jämförelse kan nämnas att i Sverige antalet avlagda civilekonomexamina år 1943 var 3 752 samt att antalet avlagda pol. mag.examina år 1950 var 448. De yrkesområden inom vilka »doctorandi» i Nederländerna vunnit anställning framgå av följande tabell:

	1939	1947
Ledning och organisation i näringslivet	21,0 %	29,0 %
Undervisning	8,2 %	5,2 %
Annan verksamhet i näringslivet	34,3 %	34,4 %
Revisorer	17,5 %	11,1 %
Andra yrken	19,0 %	20,3 %

Man ser alltså att verksamhet i näringslivet dominerar. Förvaltningen synes i Nederländerna i huvudsak ha rekryterats av juridiskt utbildade.

De holländska examina — såväl de äldre ekonomiska examina som de under senare tid tillkomna eller föreslagna samhällsvetenskapliga examina med annan inriktning — äro i princip uppbyggda på följande sätt. Den avslutande examen, doctoraal examen, föregås av minst en preliminärexamen, nämligen »candidaatexamen». Sistnämnda examen, som tar två till tre år, brukar innehålla sex ämnen; någon valfrihet mellan dessa förekommer vanligen icke. Samma candidaatexamen kräves i regel för de olika linjer av doctoraal examen, som finnas vid vederbörande läroanstalt.

Doctoraal examen, som tar två år efter candidaatexamen, brukar omfatta fyra till fem ämnen av likställd karaktär. Av dessa ämnen är endast ett eller två val-

fria. Det samhällsvetenskapliga området är emellertid uppdelat på ett något större antal ämnen än hos oss. (Särskilt har man speciella rubriker för vissa av national- och företagsekonomiens mera praktiskt inriktade arbetsområden.) På grund av denna uppdelning kan genom valmöjligheterna i viss utsträckning nås samma resultat, som man erhåller genom en examen med ett huvudämne med längre studietid än i övriga ämnen. Särskilt skriftligt arbete brukar fordras i minst ett av ämnena.

Vid en jämförelse med Sverige är det, som ovan framhållits, av intresse att notera att den kortare särskilda handelshögskoleutbildningen i Nederländerna helt har mist sin betydelse. Utbildningstiden är för alla studerande i stort sett densamma,¹ oberoende av om de inrikta sig på företagsekonomisk, nationalekonomisk eller annan samhällsvetenskaplig verksamhet. Utbildningen skiljer sig endast genom att man under de två sista studieåren kan välja något olika inriktade doctoraal examina samt inom var och en av dessa har en viss valmöjlighet mellan skilda ämnen. Vidare bör framhållas att någon motsvarighet till vår licentiatexamen icke existerar. Den som avlagt doctoraal examen har rätt att disputeras för doktorsgrad.

Som exempel på hur den holländska ekonomiska utbildningen är utformad skall en redogörelse lämnas för förhållandena vid den största läroanstalten, *Nederlandsche economische hoogeschool* i Rotterdam. Där finnas två förberedande examina »in de economische wetenschappen», nämligen Propaedeutisch examen (1 år) samt Candidaatexamen (2 år). »Doctoraal examen in de economische wetenschappen» (2 år) bygger på dessa båda förberedande examina. Doctoraal examen kan avläggas på tre linjer, nämligen »Economisch-bedryfshuishoudkundige richting», »Economisch-staatkundige richting» eller »Politiek-sociale richting». Vilka ämnen som ingå på de två förstnämnda linjerna samt de båda grundläggande examinas utformning framgår av följande sammanställning.

Propaedeutisch examen:

1. Nationalekonomi.
2. Företagsekonomi.
3. Metodologi.
4. Inledning till rättsvetenskapen.
5. Statistik.
6. Matematik, del I.
7. Matematik, del II.
8. Bokföring.

Candidaatexamen:

1. Nationalekonomi.
2. Företagsekonomi.
3. Civilrätt och handelsrätt.
4. Ekonomisk historia.
5. Ekonomisk geografi.
6. Statistik.

Doctoraal examen in de economische wetenschappen:

- A. Doctoraal examen in de economisch-bedryfshuishoudkundige richting:
1. Nationalekonomi.
 2. Företagsekonomi.

¹ Härvid bortses från revisorsexamen, vilken är en påbyggnad av doctoraal examen och kräver ytterligare 1–2 år.

3. och 4. Dessa två ämnen få efter godkännande av högskolans senat väljas bland följande: ekonomisk historia, ekonomisk geografi, Ostindiens ekonomi (får medtagas under förutsättning av godkända kunskaper i vissa ostindiska länders statsrätt), industriell ekonomi och företagsekonomi, offentlig hushållning, statistisk analys jämte matematisk nationalekonomi och ekonometri, förvaltningsorganisation, civilrätt och handelsrätt, skatterätt, arbetsrätt ävensom annat ämne, valt bland de ämnen som undervisas vid högskolan eller vid annan godkänd högre undervisningsanstalt i Nederländerna.

B. Doctoraal examen in de economisch-staatkundige richting:

1. Nationalekonomi.

2. Nederländernas stats- och förvaltningsrätt.

3. och 4. Dessa två ämnen få efter godkännande av högskolans senat väljas bland följande: civilrätt och handelsrätt, ekonomisk geografi, ekonomisk historia, Ostindiens ekonomi (villkor som ovan), folkrätt, offentlig hushållning, förvaltningslära, arbetsrätt (endast i kombination med civilrätt och handelsrätt), skatterätt (endast i kombination med civilrätt och handelsrätt), nyaste tidens allmänna historia eller annat ämne (som ovan).

Beträffande *studiegången* förtjänar följande att framhållas. Samma ämnen förekomma i stor utsträckning i samtliga tre examina. Flertalet ämnen komma härigenom att examineras på olika stadier av studierna efter 1, 3 resp. 5 år. Under de första tre åren förekommer ingen som helst valfrihet. Det enda obligatoriska ämnet under de två sista studieåren är nationalekonomi. I övrigt medges mycket stor valfrihet med undantag av att ettdera av ämnena företagsekonomi eller stats- och förvaltningsrätt måste medtagas. Studierna under de två sista åren kunna sålunda ha en i huvudsak nationalekonomisk, företagsekonomisk eller juridisk (eller ock revisionsteknisk¹) inriktning.

I examensfordringarna ingå i övrigt dels krav på minst 4 veckors godkänd praktik (i regel av statistisk karaktär) mellan de två första examina, dels för doctoraal examen krav på deltagande i ekonomiskt forskningsarbete. Det senare omfattar oftast 6—8 veckor och förlägges vanligen till något av högskolans vetenskapliga institut. Vidare kräves i minst ett ämne ett skriftligt arbete, vilket i regel sammanfaller med »forskningsarbetet».

Examinationssystemet representerar en ovanlig och intressant mellanform mellan examina och tentamina. Studierna för var och en av de tre ovannämnda akademiska graderna avslutas i princip med en samlad prövning inför en examenskommission.

Prövningen för den lägsta graden (propaedeutisch examen) omfattar samtliga ämnen, och hålles vid första läsårets slut. Rätt till omprövning finnes emellertid vid höstterminens början. Den som även då misslyckas får gå om hela studieåret och därefter ånyo undergå examen efter dettas slut samt, om han även då misslyckas, såsom en absolut sista möjlighet vid den därpå följande höstterminens början. Examen är både skriftlig och muntlig; inga tentamina förekomma. Godkända betyg från vissa gymnasielinjer medge emellertid befrielse från metodologi och matematik I; bokföringsprovet kan avläggas vid statligt godkända läroanstalter.

Candidaatgraden erhålles genom muntlig prövning, vilken är uppdelad på två med någon dags mellanrum avhållna examensavdelningar; var och en av dessa omfattar tre ämnen. Den studerande har emellertid möjlighet att i stället avlägga slutliga tentamina i högst tre ämnen, varvid nationalekonomi ur tentamenssyn-

¹ De som avse att fortsätta sina studier för revisorsexamen kunna nämligen oftast redan under doctoraalstudierna välja sådana företagsekonomiska ämnen, som krävas för denna yrkesexamen.

punkt betraktas såsom två ämnen (allmän ekonomi resp. penning-, bank- och kreditväsen). Prov i de återstående ämnena avläggas därefter i en examensavdelning. För tentamina avläggande föreligger emellertid en tidsbegränsning: samtliga tentamina måste avläggas inom en fyramånadersperiod och den första får vara avlagd tidigast sex månader före examen. De olika delarna av candidaatgradens kunskapsinnehåll komma därför — även vid denna partiella användning av tentamenssystem — att prövas under loppet av en tämligen begränsad tidsperiod. Omtentamina tillåtas icke; underkänd tentamen betyder alltså att ämnet tas upp i examen. Underkännas två av de tre medgivna tentamina måste den studerande vid examen undergå prövning jämväl i det ämne, som godkänts i tentamen.

Kunskapsprövningen till doctoraalgraden sker såväl genom tentamina som genom muntlig prövning inför examenskommission. Godkänd tentamen ersätter i detta fall icke prövning i examen utan är en förutsättning härför. Ur tentamenssynpunkt betraktas vart och ett av ämnena nationalekonomi, företagsekonomi samt stats- och förvaltningsrätt såsom två ämnen. Tentamina få avläggas tidigast ett år efter påbörjande av studier för doctoraal examen; de har en giltighetstid av tre år. Själva doctoraalexamen (prövningen inför kommissionen) synes emellertid närmast vara en formalitet. Vid tentamen erhåller nämligen den studerande en s. k. »rest» och examen omfattar då endast prövning i sådana »rester».

Candidaatexamen och doctoraal examen kunna avläggas när som helst under läsåret. Härvid föreligger ingen begränsning av rätten till förnyad examination såsom vid den propedeutiska examen. Denna skall i viss utsträckning tjäna som gallringsexamen, vilket var ett av skälen till dess inrättande.

Föreslagna nya ekonomiska utbildningslinjer.

1946 tillsattes en »Staatscommissie tot reorganisatie van het hoger onderwijs», vilken avgav sitt betänkande 1949. Denna holländska universitetsberedning behandlade alla viktiga frågor rörande den högre undervisningen. Den var uppdelad på sektioner, vilka avgåvo självständiga rapporter. Av intresse ur kommitténs synpunkt äro främst rapporterna från den juridiska sektionen, från sektionen för sociala och politiska vetenskaper samt från sektionen för ekonomiska vetenskaper.

Sektionen för de ekonomiska vetenskaperna behandlade utbildningen inom de ekonomiska fakulteterna samt vid de ekonomiska högskolorna. Beträffande candidaatexamen ansågos inga väsentliga förändringar vara påkallade. Sektionen föreslog att läroanstalterna själva skulle få avgöra om examen skulle bygga på en föregående propedeutisk examen eller ej. Efter den gemensamma candidaatexamen ansågs behov föreligga av fyra på olika sätt inriktade doctoraal examina. Två av dessa överensstämde nästan helt med de vid den ekonomiska högskolan i Rotterdam förekommande examina för vilka ovan redogjorts. De två andra skulle enligt sektionens mening tillgodose det under senare år alltmera framträdande behovet av att utvidga området för de hittills i huvudsak ekonomiska studierna åt det sociologiska och finansrättsliga hållet. De nya examensriktningarna borde utformas på följande sätt:

Doctoraal examen in de economisch-sociologische richting:

1. Nationalekonomi.
2. Sociologi.
3. Arbetsrätt.
4. och 5. kunna med godkännande av fakulteten resp. den ekonomiska högskolans senat, väljas bland följande ämnen: stats- och förvaltningsrätt, ekonomisk historia, ekonomisk geografi, tropisk ekonomi, offentlig hushållning, civilrätt och handelsrätt, ekonomiskt forskningsarbete eller annat ämne.

Doctoraal examen in de economisch-belastingrechtelijke richting:

1. Nationalekonomi, inklusive läran om den offentliga hushållningen.
2. Företagsekonomi.
3. Civilrätt och handelsrätt.
4. Skatterätt.
5. På samma villkor som enligt ovan kan väljas ett av följande ämnen: Nederländernas stats- och förvaltningsrätt, internationell skatterätt, internationell privaträtt, tropisk ekonomi och politik, rätten (särskilt skatterätten) i de transoceaniska områdena, ekonomiskt forskningsarbete eller annat ämne.

För var och en av de fyra examenslinjerna föreslogs, att fakulteten resp. senaten, skulle vara berättigad att i minst ett av examensämnena kräva ett av vederbörande ämneslärare godkänt skriftligt arbete. På ett par punkter framlades förslag om förbättring av undervisningen. Första årets studenter ansågos ha behov av mera direkt handledning vid studierna. För detta ändamål borde »tutors» anställas, vilka inom små grupper (närmast motsvarande de i detta betänkande föreslagna handledningsgrupperna) skulle leda nybörjarnas studier. Detta förslag torde bl. a. få ses mot bakgrunden av att studentantalet stigit mycket kraftigt efter senaste kriget samt att ett »privat tutorsystem» uppstått. Vidare ansåg sektionen att flera övningar och seminarier voro önskvärda samt att under slutstadiet ett mera omfattande deltagande i ekonomiskt forskningsarbete borde äga rum.

Utbildning i »sociala och politiska vetenskaper».

»Sektionen angående undervisning i de sociala och politiska vetenskaperna» framhöll att de holländska universiteten intill senaste tid givit mycket litet utrymme åt ifrågavarande ämnen. Man hade emellertid kunnat iakttaga ett allt större intresse för sociala och politiska frågor samt framförallt ett tilltagande behov av vetenskapligt skolade personer på det sociala och — fastän i mindre utsträckning — på det politiska området. Detta hade, betonade sektionen, redan lett till ansträngningar att inhämta eftersläpningen inom den högre undervisningen på dessa kunskapsområden. Under åren 1946—1948 hade sålunda vid de flesta högre läroanstalter inrättats nya studieriktningar (doctoraal examina), i vilka sociologi med angränsande ämnen samt i ett fall »politik» utgjorde examensämnena. Sektionen fann att den tidigare eftersläpningen på det samhällsvetenskapliga området härigenom i så rikligt mått inhämtats, att man numera snarare kunde befara att utbildningsmöjligheterna blivit större än de föreliggande behoven. I denna situation ansåg sektionen det påkallat dels att eftersträva en större enhetlighet i de delvis starkt avvikande examenskonstruktionerna, dels att försöka få till stånd en rationellare fakultetsinordning av samhällsvetenskaperna.

Enligt sektionens majoritet borde man vid *fakultetsindelningen* beakta att behov förelåg av särskilda examina i vilka »de sociala och politiska vetenskaperna» utgjorde huvudämnena. Dessa vetenskaper borde därför betraktas såsom en helhet. Det betonades emellertid att »de politiska vetenskaperna» icke borde beredas samma centrala plats som de sociala i de erforderliga examina.

En minoritet inom sektionen förordade att de juridiska fakulteterna skulle utvidgas och omfatta jämväl »de politiska vetenskaperna» samt att »de sociala vetenskaperna» skulle inordnas i de ekonomiska fakulteterna. Detta motiverades bl. a. med att man i båda fallen hade att göra med relativt unga, ännu icke tillräckligt bestämda vetenskaper. För de berörda ämnenas fortsatta utveckling skulle det därför vara en fördel om de — åtminstone temporärt — fingo stöd av andra discipliner, vilka redan hade funnit sina metoder och studieobjekt. Vidare framhölls att de ifrågavarande ämnena icke borde studeras för den grundläggande examen (candidaatexamen). I stället borde man bereda möjligheter för dem som

avlagt en juridisk resp. ekonomisk candidaatexamen att avlägga doctoraal examen i »politiska» resp. »sociala» ämnen.

Sektionens majoritet hade emellertid, som ovan anmärkts, funnit att »de sociala och politiska vetenskaperna» borde betraktas som ett organisatoriskt helt. Härvid övervägdes följande möjligheter till fakultetsindelning:

1. De sociala och politiska vetenskaperna skulle hänföras till en nyskapad särskild fakultet.

2. De sociala och politiska vetenskaperna skulle sammanslås med de juridiska och ekonomiska vetenskaperna till en stor fakultet, varvid var och en av de nämnda grupperna skulle utgöra en särskild »subfakultet».

3. De sociala och ekonomiska vetenskaperna skulle tillsammans bilda en fakultet; den juridiska fakulteten skulle kvarstå som självständig fakultet. Den politiska vetenskaperna skulle betraktas såsom en underavdelning av de sociala vetenskaperna.

4. De sociala och politiska vetenskaperna skulle organiseras inom ramen för en »interfakultet», vari professorer från de juridiska, ekonomiska och humanistiska fakulteterna skulle ha säte och stämma.

I det här refererade betänkandet hade i annat sammanhang fakultetsorganisationen ingående diskuterats liksom möjligheterna att anpassa denna bl. a. med hänsyn till de behov som uppkommit genom tillkomsten av nya studieriktningar. Det holländska fakultetssystemet överensstämmer i stort sett med det svenska. Vid samtliga universitet har man teologiska, juridiska, medicinska, naturvetenskapliga och humanistiska fakulteter. Dessutom tillkomma vid ett universitet en veterinärmedicinsk fakultet samt på flera håll en fakultet för ekonomiska vetenskaper. För att lösa de med den vetenskapliga utvecklingen uppkommande nya problemen föreslogs i många fall inrättande av antingen en »subfakultet» eller en »interfakultet». En subfakultet skulle i stort sett komma att få samma ställning och uppgifter som den av oss föreslagna ämnesgruppen: den skulle handha undervisnings- och examinationsfrågor för en i dessa hänseenden sammanhängande grupp av vetenskaper, vilka tillhörde en och samma fakultet. En interfakultet skulle ha motsvarande uppgifter i fråga om ämnen som tillhörde olika fakulteter men som hade behov att samarbeta beträffande undervisnings- och examinationsfrågor. De ifrågavarande ämnenas representanter skulle sålunda i ett dylikt fall ha säte såväl i interfakulteten som i sina respektive fakulteter.

Sektionen för de sociala och politiska vetenskaperna invände mot det första av de ovan anförda alternativen i fråga om fakultetsindelningen framför allt att detta skulle leda till en ogynnsam uppsplittring på tre olika fakulteter av de ämnen som behandla samhällsförhållanden. Det andra alternativet — att skapa en stor fakultet omfattande såväl juridiska och ekonomiska som sociala vetenskaper — ansågs visserligen vara i överensstämmelse med en logisk indelning av fakulteterna, men med en sådan lösning skulle icke behörlig hänsyn kunna tagas till de ekonomiska vetenskapernas starka tillväxt och till de av desamma utbildade särskilda metoderna. Även mot förslaget att låta de sociala och ekonomiska vetenskaperna tillsammans bilda en fakultet gjordes invändningar, framförallt med hänsyn till redan bestående skillnader de olika universiteten emellan. Man kom därför fram till följande slutsats:

»Sektionen anser sig alltså på grundval av det förut sagda böra föreslå att de sociala och politiska vetenskaperna organiseras i en interfakultet för sociala och politiska vetenskaper, vari jämväl professorer från de juridiska, ekonomiska, humanistiska och andra fakulteter ha säte och stämma. I motsats till subfakulteten har interfakulteten en hög grad av självständighet. Sektionen uppfattar det som

en fördel, att den nya studieriktningen på detta sätt får stöd av två eller tre sedan länge bestående fakulteter.»

Som ovan antytts ansåg sektionen att de under de senaste åren inrättade examina på det sociala och politiska området voro alltför oenhetliga. Ifråga om *examinas utformning* framlades därför förslag om inrättande av en ny candidaatexamen, vilken skall avläggas på ca 3 år, samt av en särskild tvåårig doctoraal-examen. Sektionen ansåg att en något större valfrihet borde medgivas inom ramen för ifrågavarande candidaatexamen än som varit brukligt samt föreslog att den samma skulle innehålla fyra obligatoriska och ett eller två valfria ämnen. Om candidaatexamen skall avläggas som en helhet eller bygga på en förberedande ettårig propedeutisk examen borde få avgöras av vederbörande universitetsmyndighet. Sociologien borde redan från början ges ett framträdande utrymme, medan däremot »vetenskapen om politiken» icke borde bli obligatoriskt ämne. Examen borde ha följande utformning.

Candidaatexamen.

1. Sociologiens grunder.
2. Ekonomiens grunder.
3. Rättskunskapens grunder.
4. Historia (speciellt ekonomisk och social historia).
5. (samt ev. 6). Ett eller två av följande ämnen: inledning till socialpsykologien, politisk vetenskap, statistik eller annat ämne.

Efter avläggandet av candidaatexamen borde den studerande kunna välja mellan en sociologisk och en politisk studielinje, vilka skulle avslutas med en sociologisk resp. en politisk doctoraal examen.

Doctoraal examen med sociologisk studieriktning.

1. Sociologi.
2. Socialpolitik och socialrätt.
- 3., 4. och i förekommande fall 5. Två eller tre ämnen, fastställda av inter-fakulteten eller av den ekonomiska högskolans senat eller ock av den studerande fritt valda under förbehåll av interfakultetens resp. senatens godkännande, bland de följande: ekonomi, socialpsykologi, social och ekonomisk historia, företags-ekonomi (läran om företagens och näringsgrenarnas organisation), stats- och förvaltningsrätt, folkrätt, socialgeografi, offentlig hushållning, politisk vetenskap, pressens ställning i samhället, de ostindiska folkens ekonomi, filosofi eller annat ämne.

Doctoraalexamen med politisk studieriktning.

1. Politisk vetenskap.
2. Nederländernas samt jämförande stats- och förvaltningsrätt.
- 3., 4. och i förekommande fall 5. På samma villkor som ovan val mellan samma olika ämnen, varvid emellertid social och ekonomisk historia utbytt mot social-historia:

Samhällsvetenskaplig utbildning inom de juridiska fakulteterna.

Undervisningen vid de juridiska fakulteterna i Nederländerna har, liksom i flertalet andra länder, haft vissa ekonomiska inslag, men i övrigt synas inom dessa inga möjligheter till en mera samhällsvetenskapligt orienterad utbildning ha förelegat. Sedan 1948 har emellertid vid riksuniversitetet i Leiden inrättats en »fri» doctoraal examen i sociologi, vilken bygger på fakultetens candidaatexamen i juridik. Denna sociologiska doctoraal examen är sammansatt på följande sätt:

1. Huvudämne: sociologi.
2. Obligatoriskt biämne: social och ekonomisk historia.
3. Obligatoriskt biämne: ett av ämnena kriminologi med straffverkställighetsrätt, förvaltningsrätt med statsrättens grunder eller arbetsrätt med statsrättens grunder.

4. Ett av följande ämnen: socialpsykologi, kulturgeografi med samhällsplanering, etnologi eller annat ämne efter tillstånd av fakulteten.

Det är emellertid att märka, att denna examen icke medför rätt till att utöva vanlig juridisk verksamhet. Den är avsedd för dem som inom den juridiska fakulteten vilja undervisa i sociala ämnen samt önska förvärva doktorsgrad inom juridiska fakulteten på grundval av en sociologisk avhandling.

På en helt annan linje gå förslagen från den holländska universitetsberedningens sektion för den juridiska undervisningen. Denna sektion föreslog nämligen att vissa möjligheter att välja samhällsvetenskapliga ämnen inom ramen för den normala juristutbildningen skulle komma till stånd. Nämda förslag framfördes mot bakgrunden av vissa uttalanden angående det nuvarande läget, varvid bland annat följande framhölls.

Utbildningen inom de juridiska fakulteterna hade enligt sektionens mening icke på ett tillfredsställande sätt anpassats efter de genom samhällsutvecklingen uppkomna kraven. Dessa fakulteter hade t. ex. icke försökt tillgodose behovet av vetenskaplig utbildning på det ekonomiska området. Vid de juridiska fakulteterna hade dock undervisning i ekonomi meddelats redan innan ett mera påtagligt behov av en sådan utbildning uppstod. Någon förändring i fråga om den självständighet, som t. ex. den ekonomiska utbildningen numera fått, ansåg sektionen visserligen icke önskvärd. De juridiska fakulteterna skulle emellertid enligt sektionens åsikt »icke fullgöra sin uppgift om de i envis konservatism underlåte att taga hänsyn till den ändrade situation och till de därmed sammanhängande samhälleliga behov», som nu förelågo.

Härvid åsyftades främst den under krigs- och efterkrigstiden starkt växande betydelse, som tillmätts »de sociala och politiska vetenskaperna». Även inom dessa områden vore visserligen en självständig utbildning önskvärd, men vid sidan härav borde de juridiska fakulteterna bereda möjlighet till sådan utbildning. Hittills hade de ledande skikten inom bl. a. journalistiken, utrikesförvaltningen och även inom företagen i stor utsträckning rekryterats med personer, som utbildats vid de juridiska fakulteterna. Enligt sektionens uppfattning torde många som sikta på dylika banor också i framtiden sätta värde på en juridisk utbildning. De juridiska fakulteterna skulle förtvina om dessa samhälleligt inflytelserika grupper på grund av bristande möjlighet att erhålla en lämpligt inriktad utbildning skulle vända sig från dessa fakulteter. Dessas uppgift skulle nämligen då mer och mer inskränkas till att endast avse utbildning av dem som skulle ägna sig åt rent juridisk verksamhet. Denna fara ansågs emellertid kunna förekommas om de juridiska studierna mera än hittills beredde möjlighet till specialisering i en riktning, som motsvarade den efter studiernas slut avsedda samhälleliga verksamheten.

Mot bakgrunden av ovan antydda synpunkter föreslogs att den juridiska utbildningen skulle bestå utom av 1. en inledande ett-årig examen (»candidatexamen») och 2. en odifferentierad »doctoraal examen» omfattande de juridiska huvudämnena även av 3. en differentierad »meestersexamen». Inom sistnämnda examen skulle den studerande ha möjlighet att välja mellan olika studieriktningar, vilka var och en dessutom borde innefatta viss valfrihet. Det betonades särskilt att avsikten med meestersexamen var att uppnå en vetenskaplig fördjupning, en självständig tankeförmåga och en större förtrogenhet med vetenskaplig metod. Valet av specialinriktning fick emellertid enligt sektionen icke

leda till en begränsning av den kompetens som examen skulle medföra. Det framhålles sålunda uttryckligen att varje »meesterexamen» skulle ge enahanda behörighet till verksamhet på det juridiska området.

Undervisningen föreslogs intensifierad genom tillskapandet av »werkgroepen» på ca 20 studenter. Dessa grupper skulle ledas av yngre lärarkrafter. (Jfr. de i detta betänkande föreslagna handledningsgrupperna.) Det betonades särskilt att undervisningen skulle inriktas på att meddela träning i muntlig och skriftlig framställningsförmåga.

Den juridiska utbildningen borde enligt förslaget anordnas på följande sätt:

Candidaatexamen (1 år).

1. Inledning till rättsvetenskapen.
2. Rättshistoria, innefattande jämväl huvuddrag av romersk rätt.
3. Inledning till ekonomien, särskilt med hänsyn till det ekonomiska livets praktiska frågor.

Doctoraal examen (minst 2 år).

1. Civilrätt.
2. Handelsrätt.
3. Civilprocessrätt.
4. Statsrätt.
5. Straffrätt.
6. Straffprocessrätt.

Meesterexamen (i regel ca 1 år).

De studerande skulle kunna välja mellan 10 olika linjer nämligen:

- I. Privaträttslig linje.
- II. Statsrättslig linje.
- III. Straffrättslig linje.
- IV. Internationellt-rättslig linje.
- V. Ekonomisk-juridisk linje.
- VI. Social-juridisk linje.
- VII. Historisk-filosofisk linje.
- VIII. Notariell linje.
- IX. Finansrättslig linje.
- X. Arkivteknisk linje.

Sektionens uppfattning att samhällsvetenskapliga studier borde beredas större plats inom ramen för den juridiska utbildningen synes särskilt ha påverkat konstruktionen av linjerna IV—VI. Dessa linjer äro av intresse även på grund av de likheter de uppvisa med den i detta betänkande föreslagna juris politices magisterexamen.

IV. Internationellt-rättslig linje:

1. Folkrätt.
2. Internationell privaträtt.
3. Internationella organisationer.
4. Ett valfritt ämne av följande: diplomatisk historia, ekonomi, internationell straffrätt, rättsfilosofi och sociologi.

V. Ekonomisk-juridisk linje:

1. Privaträtt (i den mån den har betydelse för förvärvslivet).
2. Ekonomi.
3. Finansrätt.
4. Ett valfritt ämne av följande: agrarrätt, arbetsrätt, företagsekonomi, rättsfilosofi och sociologi.

VI. Social-juridisk linje:

1. Förvaltningsrätt.
2. Sociologi.
3. Arbetsrätt eller barnrätt.
4. Ett valfritt ämne av följande: kriminologi, ekonomi, psykologi, rättsfilosofi och socialbeskrivning.

Med hänsyn till det relativt stora utrymme, som beretts ekonomien i candidatexamen (en tredjedel av studietiden) samt till möjligheten av att som valfritt ämne i »meesterexamen» medtaga antingen ekonomi eller sociologi eller ock företagsekonomi inrymmer det holländska förslaget utbildningsmöjligheter med samhällsvetenskapliga inslag, vilka mycket påminna om kommitténs förslag till juris politices magisterexamen.

Västtyskland.

Det tyska universitetssystemet från tiden före andra världskriget, respektive från den förnazistiska tiden, kvarlever förhållandevis oförändrat i Västtyskland, ehuru med en i vissa hänseenden starkt förändrad målsättning.

I Tyskland ha sedan länge endast två utbildningslinjer av vikt varit inriktade på samhällsproblem, nämligen den juridiska och den ekonomiska. Två ekonomiska linjer finnas, nämligen en huvudsakligen nationalekonomisk, som leder fram till Diplomvolkswirtexamen, och en huvudsakligen företagsekonomisk, som avslutas med Diplomkaufmanns-examen. Sistnämnda examen gavs ursprungligen vid de från universiteten fristående handelshögskolorna. I Tyskland, som kan sägas vara handelshögskolesystemets ursprungsland, har emellertid denna organisationsform i stor utsträckning avvecklats, så att numera båda de nämnda ekonomiska examina kunna avläggas vid flertalet universitet. Fristående handelshögskolor kvarstå endast i Mannheim och Nürnberg.

Nationalekonomien är, jämte den yngre företagsekonomien, den samhällsvetenskap som har den starkaste ställningen inom den tyska högre undervisningen. Ursprungligen tillhörde nationalekonomien den filosofiska fakulteten; undantagsvis kan detta fortfarande vara fallet, såsom i Heidelberg. Ekonomien flyttades emellertid så småningom vanligen över till de juridiska fakulteterna, som därefter benämndes Rechts- und Staatswissenschaftliche Fakultäten. Åtminstone från början av detta århundrade har undervisningen i nationalekonomi emellertid varit helt fristående i förhållande till den juridiska undervisningen. Efter första världskriget grundades vid flera universitet särskilda Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Fakultäten. I Köln och Frankfurt uppkommo dessa när tidigare handelshögskolor utbyggdes till universitet. I München har man en Staatswirtschaftliche Fakultät, vilken ursprungligen omfattade den ekonomiska och skogsvetenskapliga utbildningen. Sedan 1945 ingår emellertid även handelshögskoleutbildningen, som tidigare varit anknuten till den tekniska högskolan, i denna fakultet.

För tillträde till universiteten fordras studentexamen (»Abitur»). Intagning av särskilt studiebegåvade kan också ske genom inträdesprov (»Begabtenprüfung»). Den sistnämnda rekryteringsprincipen spelar emellertid en underordnad roll. Studentexamen skall i princip ge tillträde till universiteten, men under åren efter kriget har en viss gallring ägt rum på grund av platsbrist. Gallringen synes ha skett efter varierande principer men i allmänhet så att företräde givits krigsdeltagare och sökande med särskilt höga studentbetyg. För ekonomiska studier fordras praktik i minst sex månader från privatföretag eller offentlig förvaltning.

Praktikkravet kan emellertid uppfyllas även under studietiden. Om man bortser från förutvarande krigsdeltagare är genomsnittsåldern vid inskrivningen 19 år.

Den samhällsvetenskapliga utbildning, som i förevarande sammanhang är av intresse, är den som leder fram till »*Examen für Diplomvolkswirte*». Denna examen, som är treårig, omfattar huvudsakligen national- och företagsekonomi, någon statistik, ekonomisk geografi samt juridiska ämnen. Sociologi studeras i allmänhet icke; av statskunskap förekomma i stort sett endast vissa stats- och förvaltningsrättsliga inslag. Dessa båda samhällsvetenskaper ha liksom statistik länge haft en tämligen undanskymd ställning i det tyska universitetssystemet. Pågående reformsträvanden efter kriget inriktas emellertid i hög grad på en förstärkning av dem.

För rätt att anmäla sig till Diplomvolkswirteexamen fordras att ha varit inskriven vid universitetet minst sex terminer, men vanligen behöver endast sista terminen samt en föregående termin ha tillbragts vid det universitet, där man söker examen. Förutsättningar finnas alltså fortfarande för det ambulerande mellan olika universitet som tidigare varit så karaktäristiskt för tyskt studentliv. Efter kriget har denna frihet att byta studieort emellertid blivit starkt inskränkt genom restriktioner för tillträde till universiteten, genom bostadsbrist och andra ekonomiska svårigheter samt även genom en bristande enhetlighet i examensfordringar. Man strävar emellertid för närvarande att nå fram till större enhetlighet i undervisningsorganisation och examensbestämmelser vid de olika västtyska universiteten.

Kunskapsprövningen sker i huvudsak genom en avslutande examen, omfattande närmare föreskrivna obligatoriska och valfria ämnen. Villkor för att gå upp i examen är, utom ovan angivna närvaro under vissa terminer, bevis om att ha deltagit i (eller snarare att ha anmält sig till, »belegt») föreläsningar och övningar motsvarande minst 12 veckotimmar per termin. Detta minimiantal överskrides normalt och flertalet studenter uppgivas deltaga i mellan 18 och 25 timmars undervisning per vecka.

Undervisningen är i stort sett icke obligatorisk. I examensbestämmelserna specificeras icke i detalj vilka föreläsningar, övningar och seminarier studenterna skola besöka; åtminstone beträffande föreläsningarna synes gälla att »eine bestimmte Reihenfolge der Vorlesungen ist nicht vorgeschrieben» (Köln). Den akademiska friheten anses innebära att studenten har rätt att besöka vilka föreläsningar han vill, antingen dessa ligga mera direkt i linje med hans utbildning eller ej. Endast nödvändigheten att komma upp till den förhållandevis höga standard, som behövs för att vid studietidens slut bestå examen, skapar alltså ett faktiskt tvång för studenten att med omsorg utvälja den för hans studier lämpligaste undervisningen.

Genom denna brist på direkt samband mellan den vid universitetet meddelade undervisningen och fordringarna i examen skiljer sig det tyska universitetssystemet i realiteten ganska utpräglat från förhållanden på kontinenten i övrigt. Det överensstämmer däremot härvidlag i hög grad med det engelska.

Examensfordringarna kunna än så länge vara något varierande ehuru som nämnt en större enhetlighet eftersträvas. Vid *universitetet i Köln* ingå för närvarande i Diplomvolkswirteexamen sex obligatoriska och ett valfritt ämne. Obligatoriska ämnen äro:

1. Allgemeine Volkswirtschaftslehre.
2. Besondere Volkswirtschaftslehre.
3. Finanzwissenschaft.
4. Statistik.
5. Betriebswirtschaftslehre.
6. Die wirtschaftlich wesentlichen Teile der Rechtswissenschaft, einschliesslich der Grundzüge des Öffentlichen Rechts.

Det valfria examensämnet skall vara ett av följande: Wirtschaftsgeschichte, Wirtschaftsgeographie, Soziologie, Socialpolitik, Besondere Betriebswirtschaftslehre, Staats- und Verwaltungsrecht, Arbeitsrecht, Steuerrecht, Versicherungslehre, Genossenschaftslehre, Verkehrswissenschaft eller Wirtschaftspädagogik.

Som tillvalsämnen kunna i examen medtagas dels de ovannämnda valfria ämnena, dels andra vid universitetet företrädda ämnen.

För examen fordras, att en uppsats (freie wirtschafts- oder sozialwissenschaftliche Arbeit) skall ha utarbetats i ett av de medtagna examensämnena samt ha godkänts av en medlem av examenskommissionen. Examens första, skriftliga del omfattar fem skrivingar («Klausurarbeit»), nämligen i Allgemeine Volkswirtschaftslehre, Besondere Volkswirtschaftslehre, Betriebswirtschaftslehre, Rechtswissenschaft samt i det valfria ämnet.

Examenskommissionen avgör vilka hjälpmedel som få begagnas. Varje skriving omfattar fem timmar; frihet ges att välja mellan två olika uppgifter. För tillträde till den efterföljande muntliga prövningen, fordras att minst fyra skrivingar godkänts. Det muntliga provet, som är offentligt, brukar omfatta en kvarts timme för varje ämne. Betyg ges dels för varje ämne samt för den ovannämnda uppsatsen, dels för examen som helhet. Betygsskalan är: »Mit Auszeichnung (1), Sehr gut (2), Gut (3), Genügend (4), Ungenügend (5)». Examen kan godkännas även om ett ämne underkänts förutsatt att såväl på uppsatsen som i tre ämnen givits minst betyget »Gut». Den som underkänts i examen kan tidigast efter en termin undergå förnyad prövning. Examenskommissionen kan därvid befria från ny examen i de ämnen i vilka minst betyget »Gut» erhållits. Tillstånd till en andra omprövning kan undantagsvis lämnas när särskilda skäl föreligga; ytterligare försök medgivs icke.

I Köln föreskrives att betygssättningen i de enskilda ämnena i examen skall ske på grundval av den skriftliga och muntliga prövningen, varjämte hänsyn även skall tagas till vad som presterats på övningar och seminarier. För övriga universitet uppgives emellertid att de intryck, som lärarna fått av de studerande under deltagandet i övningar och seminarier, icke få påverka det slutliga examensresultatet.

I Köln förutsattes att vissa skriftliga prov i »Betriebstechnik» skola ha avlagts minst tre terminer före examen. På andra håll förekomma liknande krav på förprövningar i bokföring, finansmatematik och statistik. Dessa obligatoriska förprövningar äro emellertid icke att uppfatta som en del av den egentliga examinationen. De synas närmast vara tillkomna för att garantera att studenterna ha tillräckliga förutsättningar att följa de senare terminernas undervisning.

Den vanliga katederföreläsningen utgör fortfarande den dominerande *undervisningsformen*. Dessutom förekomma övningar med diskussioner, hemarbete och övningsskrivingar på lärorummet («Klausurarbeiten»). Proseminarier och seminarier av i stort sett samma slag som i Sverige hållas även. Man klagar allmänt över att studentantalet på seminarierna är för stort för att denna undervisningsform skall bli effektiv, liksom överhuvud på att antalet professorer, andra föreläsare och assistenter är för litet i förhållande till antalet studenter.

Det är svårt att få en exakt uppfattning om den effektiva *studietidens fördelning på de olika ämnena*. Om man kan utgå från antalet undervisningstimmar som en någorlunda tillförlitlig mätare, kommer man till att av studietiden för obligatoriska ämnen omkring halva tiden ägnas åt nationalekonomi (inklusive finansvetenskap), statistik och stundom någon timme åt sociologi, medan företagsökonomi och rättskunskap ta vardera ca en fjärdedel av studietiden i anspråk.

På vissa håll är ekonomisk geografi mera fast inordnat i studieplanen. Såväl detta ämne som statistik och särskilt sociologi synas emellertid alltid ha erhållit ett förhållandevis litet utrymme. Inom nationalekonomien lämnas ett i jämförelse

med bland annat nordiska och anglosaxiska förhållanden litet utrymme åt den centrala teorien, medan däremot en stor del av undervisningstiden ägnas åt specialområden som Agrarpolitik, Gewerbepolitik, Genossenschaftswesen, Handelspolitik, Verkehrspolitik, Sozialpolitik, Finanzgeschichte. På motsvarande sätt finner man i rättsvetenskap utöver allmänna föreläsningar om offentlig rätt och civilrätt sådana specialserier som Gesellschaften, Wertpapier- und Wechselrecht, Arbeiter und Unternehmer, Wirtschaftsstrafrecht, Arbeitsrecht. I företagsekonomi kan — utöver föreläsningar i allmän företagsekonomi, bokföring, balanslära, kostnadsberäkningar och prispolitik samt försäljning — förekomma mera speciell undervisning såsom i Bankbetriebslehre, Industrielehre, Grosshandelsbetriebslehre, Kameralrechnung.

Under tiden efter kriget har en livlig diskussion pågått angående dels olika vägar att reformera utbildningen av Diplomvolkswirte, dels möjligheten att bereda dessa bättre arbetsmöjligheter, särskilt inom förvaltningen. Beträffande utbildningen föreliggande förslag om att utöka studietiden till fyra år samt att bereda större utrymme åt de hittills försummade samhällsvetenskaperna.

Än så länge finnas inga bestämda *karriärer* i den offentliga förvaltningen, som kräva en Examen für Diplomvolkswirte. De som avlagt denna examen beklaga sig över det ännu i stort sett obrutna juristmonopolet inom den högre förvaltningen. En förordning från 1942 gjorde det möjligt för en Diplomvolkswirt att bli antagen som Regierungsreferendar samt att efter 2½ års praktisk utbildning få undergå »grosse Staatsprüfung» och utnämnas till Regierungsassessor. Man skulle alltså få en karriärväg motsvarande juristernas till den högre förvaltningstjänsten. Den nämnda lagstiftningen från nazisttiden synes emellertid aldrig ha kommit att spela någon praktisk roll och har upphävts efter kriget. Reformsträvandena inrikta sig dock nu i just denna riktning. En Diplomvolkswirt skulle för att kunna bli Regierungsreferendar ha fullgjort en särskilt avpassad förvaltningspraktik; om dennas karaktär, i den mån planerna fått en mera bestämd inriktning, äro emellertid inga uppgifter tillgängliga.

Diplomvolkswirte uppes tidigare ha funnit användning i »die Wirtschafts-, Arbeits-, Finanz- und Steuerverwaltung des Reiches» samt i statistiska ämbetsverk, forskningsinstitut och arkiv. Framförallt synas de emellertid ha sysselsatts i industri- och handelskammare, näringslivets intresseorganisationer, karteller, yrkessammanslutningar och arbetsmarknadsorganisationer samt i enskilda företag såsom direktionsassistenter, ledare för ekonomiska utredningsavdelningar eller statistiker. Dessutom förekommer fri yrkesverksamhet såsom rådgivande ekonomer, skatterådgivare och »Syndici» samt inom ekonomisk journalistik.

En Diplomvolkswirt är i allmänhet berättigad att fortsätta studierna för erhållande av *doktorsgrad*; vissa fakulteter förutsätta härvid medelbetyget »Gut» i examen som minimikrav. Den ifrågakommande doktorsgraden är på flertalet håll »Dr. rerum politicarum», men vid vissa universitet »Dr. oeconomicæ publicæ» eller »Dr. scientiarum politicarum». För erhållande av doktorsgrad erfordras minst två terminers närvaro vid universitet efter erhållande av den lägre graden. Ingen speciell föreläsningundervisning anordnas för doktorsgraden. Vanligen förekomma emellertid särskilda »Doktorandenseminare». Doktorsgradens standard varierar vid de olika universiteten, men tendensen är att höja densamma. I förhållande till arbetsmarknadens behov anses för närvarande antalet doktorander vara mycket stort.

Det finns även en högre doktorsgrad, »Dr. Habil», som är förutsättning för att få ställning som »Privatdozent». Endast denna doktorsgrad kan i kvalitet jämföras med den svenska. Den förutsätter dels en tidigare doktorsgrad med minst betyget »Sehr gut», dels en särskild »Habilitationsschrift» samt andra skrifter. Denna högre doktorsgrad eftersträvas i allmänhet endast av dem som äro inställda på en akademisk karriär.

Ett nytt inslag i den tyska utbildningen av blivande förvaltningstjänstemän har tillkommit genom den 1947 grundade Staatliche Akademie für Verwaltungswissenschaften i Speyer, vilken sedan 1950 kallas *Hochschule für Verwaltungswissenschaften*. Högskolan låg i det franska besättningsområdet och kan sägas utgöra en kopia av den franska *École nationale d'administration*. Den avser att under vissa perioder ge undervisning åt såsom »Assessoren» eller »Referendare» antagna tjänstemän, från början endast från länderna Rheinland-Pfalz, Baden och Württemberg-Hohenzollern; 1950 hade emellertid även Bayern, Hessen, Niedersachsen, Schleswig-Holstein samt flera städer anslutit sig till denna högskola. Från sistnämnda år sänder vidare förbundsregeringen aspiranter från utrike-tjänsten till densamma. Högskolans verksamhetsområde befinner sig alltså under snabb utveckling. Det är med hänsyn härtill svårt att avgöra om den kommer att få någon betydelse som led i vidareutbildningen av Diplomvolkswirte. De första åren hade verksamheten en tämligen blygsam omfattning (1950 voro 57 elever inskrivna, av vilka blott 7 hade ekonomisk utbildning).

Frankrike.

Utbildningssystemet på det samhällsvetenskapliga området i Frankrike är komplicerat och överskådligt. Endast de utbildningsformer, som ha en större praktisk betydelse, skola därför nedan beröras.

Den högre franska undervisningen domineras av statliga institutioner med en, åtminstone formellt, till undervisningsdepartementet starkt centraliserad ledning. De olika institutionerna, och icke minst fakulteterna, ha emellertid i realiteten — trots det finansiella beroendet av statsmakterna och trots den enhetliga regleringen av examenssystemet — en hög grad av självständighet i frågor rörande examinas art och anordning, upptagandet av nya ämnesområden för undervisning och forskning samt lärarstabernas rekrytering. Inom den egentliga universitetsorganisationen, med dess sinsemellan strikt avgränsade fakulteter (juridiska, humanistiska, naturvetenskapliga, medicinska och farmakologiska), synas samtliga fakulteter av vartdera slaget i mycket högre grad än de enskilda universiteten vara att betrakta som intressebetonade enheter. Utifrån sett ge de franska fakulteterna närmast intryck av lika många skråorganisationer, vilka ha lokalavdelningar på de olika universitetsorterna och sin ojämförligt viktigaste avdelning — med de för varje karriär inom skrået mest eftersträfvade slutbefattningarna — i Paris. Varje universitet synes närmast vara en lokal administrationsenhet för omhändertagandet av vissa gemensamma frågor för de där befintliga fakulteterna. I utpräglad motsättning till förhållandena i de anglosaxiska länderna finner man därför icke i Frankrike några tendenser till reform och förnyelse, som utgå från de enskilda universiteten. Beroendet av staten i finansiellt avseende, av det centralt reglerade examenssystemet och av fakulteterna samt, åtminstone för landsortsuniversitetens del, frånvaron av mera utpräglad »universitetspatriotism» har gjort att såväl utrymme för som incitament till en dylik mera självständig politik från de enskilda universitetens sida saknats.

På grund av ett konservativt och stelt universitetssystem ha de relativt nytillkomna samhällsvetenskaperna icke på ett tillfredsställande sätt kunnat inpassas inom de äldre fakulteternas ram. Det har vidare icke varit möjligt att genomföra de åtskilliga gånger framlagda förslagen att bilda särskilda samhällsvetenskapliga fakulteter. Dessa förslag ha strandat på motstånd från de juridiska och humanistiska fakulteterna, på vilka de hittills vid universiteten upptagna samhällsvetenskapliga ämnena uppdelats. Man har i Frankrike ej heller, som i vissa andra länder, lyckats utbygga de juridiska fakulteterna till fullständiga rätts- och samhällsvetenskapliga fakulteter. Samhällsvetenskapernas utveckling har därför

hämmats på ett sätt som hittills endast delvis kunnat kompenseras genom tillkomsten av ett antal utanför fakultetsorganisationen stående undervisnings- och forskningsanstalter.

Samhällsvetenskapernas ställning inom den högre franska undervisningen kan i stort sett karaktäriseras på följande sätt. De hos oss som samhällsvetenskapliga betecknade ämnena äro ojämnt och ofullständigt representerade. Nationalekonomi intar den ojämförligt starkaste ställningen. I detta ämne meddelas undervisning vid de juridiska fakulteterna, vid flera fackhögskolor samt vid Instituts d'Études Politiques. Statskunskap förekommer icke som ett självständigt universitetsämne och sociologiens ställning är svag. Den utbildning i statistiska metoder, som anordnas i samband med den samhällsvetenskapliga undervisningen, är vanligen icke tillgodosedd på ett tillfredsställande sätt. Utbildningen och forskningen i de nu berörda ämnena hämmas av de enskilda ämnenas inbördes isolering, vilken bland annat framkallats av deras uppdelning på olika fakulteter. Nationalekonomi finnes sålunda endast representerad inom de juridiska fakulteterna och är där det enda samhällsvetenskapliga ämnet. Sociologi, ekonomisk historia och kulturgeografi höra däremot till de humanistiska fakulteterna. Ämnen tillhörande olika fakulteter kunna icke medtagas i en och samma universitetsexamen. För utbildningen i samhällsvetenskapliga ämnen spela i vissa hänseenden de utanför universitetet eller fakulteterna stående högre undervisningsanstalterna en betydande roll. Hit höra vissa av Les Grandes Écoles (närmast motsvarande våra statliga fackhögskolor), handelshögskolorna, Instituts d'Études Politiques, förvaltningshögskolan (l'École Nationale d'Administration) samt l'École pratique des Hautes Études vid Sorbonne.

Högre studier för doktorsgrad inom de juridiska fakulteterna äro förhållandevis vanliga såväl i rättsvetenskapliga ämnen som i nationalekonomi. Inom de humanistiska fakulteterna har doktorsgraden en mycket hög standard och är relativt sällsynt. Avlagda diplom från Instituts d'Études Politiques kunna icke påbyggas med högre grader. Undervisningen vid l'École pratique des Hautes Études inriktas helt på handledning av vetenskaplig karaktär och den avpassas för doktorander samt för dem, som efter erhållen doktorsgrad speciminera för akademiska befattningar. Vid läroanstalten i fråga utdelas emellertid inga grader. Förvaltningshögskolan är helt inordnad inom själva förvaltningsapparaten: den tar efter sträng gallring emot endast ett förhållandevis litet antal elever, vilka redan under studietiden äro statsanställda samt i viss utsträckning bundna till fortsatt tjänstgöring inom förvaltningen.

Dubbelexamina förekomma i stor utsträckning och äro mer eller mindre nödvändiga för dem, som önska skaffa sig en lämpligt avrundad utbildning på det samhällsvetenskapliga området. Den vanligaste typen av dubbelexamen är juridisk utbildning kombinerad med handelshögskola eller diplom från något Institut d'Études Politiques. Kombination av de juridiska och humanistiska licencegraderna är däremot mera sällsynt. Den senare graden kombineras däremot icke sällan med diplom från Institut d'Études Politiques. Studier vid förvaltningshögskolan, grundad 1945 och avsedd för tjänstemän i den högre förvaltningen, förutsätta i regel någon tidigare examen. Den vanligaste föregående utbildningen är licence en droit och diplom från l'Institut d'Études Politiques i Paris, vilken utbildning ofta dessutom påbyggts med ett extra preparandår vid sistnämnda läroanstalt.

Utbildningen för juridisk verksamhet i Frankrike har tidigare skildrats (sid. 142 ff). Det säregna för en hel rad av karriärer, där samhällsvetenskaplig utbildning är av betydelse, är den centrala roll som ett deltagande i den för juristkarriären tillrättlagda utbildningen spelar. *Utbildningen vid de juridiska fakul-*

teterna har nämligen fram till den normala juristexamen, licence en droit, hittills varit helt odifferentierad, men inrymmer trots detta icke mindre än 28 % av universitetens totala studentantal. Dessa fakulteter ha ingalunda som i vissa andra länder fått karaktären av juridisk-samhällsvetenskapliga fakulteter. Som av beskrivningen av den franska juristutbildningen framgår, är emellertid det national-ekonomiska inslaget i juristutbildningen stort, särskilt med tanke på den korta sammanlagda studietiden, 3 år. Nationalekonomi studeras nämligen båda de första åren. Första året ges en kurs på 80 timmar i värdeteori, prisbildningen, produktionens samt penning- och bankväsendets organisation. Andra årets kurs i ekonomi behandlar växelkurser och utrikeshandel, inkomstfördelningen samt konjunkturer. Dock kunna givetvis dessa ekonomistudier icke bliva tillräckligt omfattande och grundliga för att ha ett självständigt värde vid icke-juridisk verksamhet.

På grund av det av de rådande förhållandena frampressade systemet med dubbelexamina brukar, som ovan nämnts, licence en droit ofta kombineras med annan utbildning. Härvid får denna examen i viss mån (om saken ses ur hela utbildningsresultatets synpunkt) karaktären av en preliminärexamen. Framför allt två kombinationer ifrågakomma, nämligen licence en droit och en av de två ekonomiska doktorsgraderna vid juridiska fakulteten eller nämnda examen och diplom från något Institut d'Études Politiques.

Vid fortsatta studier inom den juridiska fakulteten för förvärvande av doktorsgrad kunde tidigare förekomma endast en partiell specialisering på nationalekonomi. Ifrågavarande äldre doktorsgrad förutsätter dels två »Diplômes des Études Supérieures» (D. E. S.), dels en doktorsavhandling. Studietiden för varje D. E. S. beräknas till ett år. För denna doktorsgrad, Docteur en Droit, kunna kombineras vilka som helst av de fyra äldre D. E. S., nämligen i nationalekonomi, civilrätt, offentlig rätt eller rättshistoria. I den nu berörda graden finnes således endast möjlighet att medtaga ett D. E. S. i ekonomi. För några år sedan infördes emellertid inom de juridiska fakulteterna jämväl en särskild doktorsgrad, Docteur ès Sciences Économiques, vilken måste föregås dels av ovannämnda diplom i nationalekonomi, dels av ett högre ekonomiskt diplom (»Diplôme ès Sciences Économiques»). Arbetet på doktorsgrad kan således i detta fall helt inriktas på nationalekonomi.

I D. E. S. i nationalekonomi ingå tre obligatoriska ämnen, nämligen nationalekonomi, ekonomisk doktrinhistoria samt finansvetenskap, varjämte ett fjärde ämne är valfritt. I Paris, där valmöjligheterna äro störst, kan det valfria ämnet väljas bland industriell ekonomi, landsbygdens ekonomiska problem, de franska besittningarnas ekonomiska förhållanden, jämförande social ekonomi, statistik, arbetshistoria, ekonomisk teori, geografi samt Kooperation.

Diplôme ès Sciences Économiques, som förutsätter att det föregående diplommet avlagts, avser att ge utbildning för forskning på det ekonomiska området. Studierna omfatta statistik, ekonomisk teori, ekonomisk geografi, redovisningslära, teknologi och ekonomiskt tillämpad matematik. Det bör observeras, att endast vid dessa studier är utbildning i statistik obligatorisk.

Doktorsavhandlingen skall tryckas samt försvaras inför en kommitté på tre professorer. Minitiden för erhållande av doktorsgrad är två år men vanligen överskrides denna med något eller några år.

Högre studier äro, som ovan nämnts, vanliga vid de franska juridiska fakulteterna. I många fall kompletteras utbildningen med endast ett D. E. S., men antalet personer, som fullfölja de högre studierna till endera av de två doktorsgraderna, är så högt som drygt en tiondedel av avlagda licence-examina.

De juridiska fakulteternas undervisning fram till licence-graden består framför allt av systematiska och omfattande föreläsningsserier, vilka i varje ämne avse

att täcka de kursfordringar, som prövas vid examinationen. Nämnda undervisning har karaktären av högtidliga katederföreläsningar (»cours magistraux»), vilka åtminstone i princip böra följas av ett stort, i Paris ett enormt stort, antal studenter. I realiteten äro föreläsningarna emellertid föga besökta och studenterna använda sig av stenografiskt nedtecknade kompendier. Vid samtliga juridiska fakulteter förekommer också en särskild gruppundervisning, »travaux pratiques», vilken vanligen ledes av fakultetens yngre lärare. Avsikten med denna undervisning är att ge studenterna en mera individuell handledning. Vid landsortsuniversiteten med deras lägre studentantal torde undervisningsformen i viss utsträckning fylla denna funktion. I Paris, där behovet av en personlig handledning är särskilt stort på grund av den juridiska fakultetens kolossala studentantal, anses emellertid travaux pratiques vara organiserade på ett otillfredsställande sätt. De äro nämligen dels icke obligatoriska, dels för få (endast en timme i veckan för varje student), dels ock på grund av det alltför låga lärarantalet för stora (grupper på uppemot 100 studenter). Gruppledarna ha icke tid att rätta skriftliga arbeten och i de stora grupperna är det endast ett litet fåtal av de mera företagsamma studenterna, som kunna delta i diskussionerna.

Undervisningen för diplômes d'études supérieures omfattar en föreläsningkurs av mera fördjupad karaktär över vart och ett av de obligatoriska och valfria ämnena. Varje studerande deltagar dessutom under 2 à 3 timmar i veckan i travaux pratiques, vilka för detta högre stadium kunna organiseras mera effektivt. Varje författare av en doktorsavhandling är hänvisad till en speciell lärare, som fungerar som författarens personlige handledare. I Paris har emellertid var och en av professorerna att handla ett så stort antal avhandlingsförfattare, att en mera personlig kontakt under arbetet knappast blir möjlig. I allmänhet torde avhandlingsförfattarna inte inom fakulteterna erbjudas den möjlighet till träning i vetenskapliga arbetsmetoder, som ges inom de högre seminarierna vid de svenska universiteten. De juridiska fakulteterna i Frankrike kunna alltså ej heller vid de på ekonomi specialiserade högre studierna sägas ge fullt tillfredsställande utbildningsmöjligheter.

De studenter, som vilja skaffa sig en mera gedigen ekonomisk utbildning, måste själva utnyttja tillgängliga möjligheter till en komplettering av studierna inom den juridiska fakulteten. Mycket vanligt är att doktoranderna i ekonomi under något stadium av de juridiska studierna äro inskrivna vid en eller flera andra utbildningsanstalter, t. ex. handelshögskola eller Institut d'Études Politiques. Studenterna få därigenom en möjlighet att komplettera och bredda den allmänna ekonomiska utbildningen. Vidare synes det ofta förekomma att doktoranderna utnyttja den mera personliga seminariemässiga forskningshandledning, som numera kan erhållas vid l'École pratique des Hautes Études vid Sorbonne sedan densamma 1945 fick en särskild sjätte avdelning för ekonomi och socialvetenskaper (omfattande historia, sociologi och ekonomi).

För anställning som lärare i nationalekonomi vid juridisk fakultet erfordras dels Docteur ès Sciences Économiques, dels att vederbörande accepterats vid en vartannat år anordnad, mycket restriktiv »Concours d'Agrégation», som sker inför en kommitté av fem professorer. Bedömningen avser därvid dels en serie skriftliga prov och undervisningsprov, dels framlagda skrifter. Vid sitt fortsatta vetenskapliga arbete som förberedelse till deltagande i dessa »concours» utnyttja kandidaterna i stor utsträckning de ovannämnda seminarierna vid l'École pratique. Någon särskild utbildning eller forskningshandledning för detta utbildningsstadium lämnas nämligen icke av de juridiska fakulteterna.

Som antytts i redogörelsen för de juridiska studierna i Frankrike har förslag framlagts om en omläggning av utbildningen inom de juridiska fakulteterna. Härvid skulle studietiden bli fyraårig. Efter andra året skulle införas tre linjer, som

skulle specialiseras på respektive civilrätt, offentlig rätt och nationalekonomi. Den nationalekonomiska linjen skulle komma att giva en utbildning som i viss mån motsvarar den av kommittén för juris politices magisterexamen föreslagna.

Under de två gemensamma första åren torde de ekonomiska ämnena komma att få ungefär samma utrymme bredvid de juridiska ämnena som enligt nuvarande studieplan. Avsikten synes emellertid vara att koncentrera de två gemensamma första årens ekonomiuundervisning på ekonomisk historia samt på ekonomisk teori (prisbildnings-, produktions- och fördelningsteori, penningväsen och utrikeshandel).

På den nationalekonomiska linjen skulle ges följande kurser under tredje läsåret:

De nationalekonomiska teoriernas historia samt analys av moderna ekonomiska teorier	2 terminer
Konjunkturer	1 termin
Handelsrätt	2 terminer
Finansrätt	2 »
Statistik (spec. ekon. statistik)	2 »
Internationell rätt	1 termin

Under fjärde läsåret skulle ges följande obligatoriska kurser:

Olika typer av ekonomiska system	2 terminer
Ekonomisk geografi	1 termin
Internationell handel	1 »
Företagsorganisation och ekonomisk redovisning	1 »
Finansvetenskap och nationalräkenskaper	1 »
Penning- och kreditteori	1 »
Valfritt ämne (som kan väljas bland följande: jämförande social-ekonomi, industriell ekonomi, kolonialekonomi, arbetshistoria, försäkringsrätt, transporträtt eller handelsrätt)	1 »

Genom fjärde året skulle vidare löpa två serier »travaux pratiques», vid vilka skulle ges särskilda betyg som skulle medräknas i slutexamen. Dessa övningar skulle behandla problem från företagspolitikens, konjunkturbedömningens och den tillämpade statistikens områden och avse att ge en viss träning i självständigt arbete och i empiriska undersökningar.

I samband med denna reform har ifrågasatts att bereda möjlighet för dem, som vid annan läroanstalt studerat nationalekonomi eller andra samhällsvetenskapliga ämnen, att taga upp ekonomistudier vid de juridiska fakulteterna utan att behöva följa den juridiska undervisningen. Sålunda skulle t. ex. de, som avlagt licence ès lettres med ämneskombinationer innehållande filosofi, ekonomisk historia eller sociologi, liksom de, som vid fackhögskolorna specialiserat sig på ekonomi, kunna erhålla rätt att efter viss kompletteringsprövning direkt upptaga studier för den nationalekonomiska linjens tredje år. Nämda studerande skulle därigenom kunna erhålla »licence en droit (sciences économiques)» utan att behöva bedriva för en samhällsvetenskaplig-ekonomisk utbildning icke nödvändiga juridiska studier. Vidare skulle för dem också vägen vara öppen såväl till den ekonomiska doktorsgraden (docteur ès sciences économiques) som till de juridiska fakulteternas »concours d'agrégation». Om examensreformen kompletterades med denna möjlighet skulle den nationalekonomiska linjens två sista, huvudsakligen på ekonomiska ämnen specialiserade, år komma att bli en gemensam ekonomisk studielinje byggd på endera av följande förutbildningar: a) den juridiska fakultetens för de olika linjerna gemensamma undervisning (2 år); b) licence ès lettres med samhällsvetenskaplig orientering (3 år) eller c) l'École Polytechnique, l'École des Hautes Études Commerciales eller annan fackhögskola (2 år

eller mera). För nationalekonomiens del skulle man på denna väg kunna uppluckra dess nuvarande vetenskapliga isolering gentemot övriga samhällsvetenskaper (historia, geografi och sociologi från de humanistiska fakulteterna samt företagsekonomi från handelshögskolorna) samt den vid de juridiska fakulteterna bedrivna mera institutionalistiskt och historiskt-deskriptivt orienterade nationalekonomiens isolering från den mera ekonomiskt betonade vetenskap, som odlas vid vissa fackhögskolor.

De humanistiska fakulteterna ha ett i jämförelse med de juridiska relativt lågt studenttal, 24 % av samtliga universitetsstudenter. De ha i stort sett en friare studieorganisation. För samtliga studenter, oberoende av senare specialisering, inledas studierna av ett gemensamt propedeutiskt år, vilket är avsett att utgöra en övergång från skolans mera bundna till universitetets fria studier. I examen, licencegraden, måste ingå fyra ämnen valda ur en ämneslista, som omfattar dels vissa för samtliga universitet gemensamma ämnen, dels ämnen som variera från det ena universitetet till det andra. Vid Sorbonne, som erbjuder de största valmöjligheterna, finnas sålunda icke mindre än 77 ämnen representerade. Två typer av licencegrader finnas. Dessa motsvara till sin allmänna karaktär de svenska fil. mag. och fil. kand.-examina. Endast graden »licence d'enseignement» berättigar till lärarbefattningar vid läroverken. Ämnesvalet är här bundet av vissa regler, som äro anpassade efter skolans behov. I den andra licencegraden (licence ès lettres) har däremot studenten full frihet vid ämnesvalet.

Av de samhällsvetenskapliga ämnena äro geografi, ekonomisk historia samt sociologi representerade vid de humanistiska fakulteterna, de två sist nämnda ämnena dock endast vid vissa universitet. Varken statskunskap eller statistik förekomma som självständiga ämnen. Nationalekonomi är ej representerat vid de humanistiska fakulteterna och kan därför ej medtagas i en licence ès lettres. Möjligheterna att avlägga en samhällsvetenskapligt orienterad humanistisk examen äro således mycket begränsade. Detta gäller även studierna i sociologi, dels emedan ämnet är självständigt representerat endast vid tre av universiteten, dels på grund av ämnets starka anknytning till filosofistudierna. Härtill kommer frånvaron av den för empiriskt sociologiskt arbete behövligen träningen i statistiska arbetsmetoder.

De högre studierna spela en relativt underordnad roll inom de humanistiska fakulteterna. Som ett slags mellangrader finnes visserligen D. E. S. i enskilda ämnen, vilka äro konstruerade ungefär som motsvarande juridiska diplom. Dessa erfordras emellertid icke för den högt kvalificerade doktorsgraden, D. Litt., som utdelas efter framläggande av en större och en mindre avhandling. Denna grad erövrar årligen endast av ett mycket begränsat antal personer (2 à 3 % av antalet som avlagt någon licencegrad mot över 10 % inom de juridiska fakulteterna).

Ur den samhällsvetenskapliga utbildningens synpunkt ha alltså de humanistiska fakulteterna ett förhållandevis underordnat intresse.

L'Institut d'Études Politiques i Paris fick sin nuvarande utformning såsom en formellt till universitetet hörande men i realiteten i hög grad självständig undervisningsanstalt genom en 1945 genomförd reform. Denna läroanstalt utgör en omedelbar fortsättning på den 1871 på enskilt initiativ grundade l'École Libre des Sciences Politiques. Grundaren hade närmast tänkt sig denna skola som en anstalt för uppfostran av en politisk elit, »une tête du peuple». Läroanstalten fick emellertid ganska snart en ändrad karaktär och kom framför allt att fungera som en utbildningsanstalt för dem, som aspirerade på inträde i den högre förvaltningen. Den fick mer eller mindre ett monopol på att förbereda kandidaterna till de många olika slag av konkurrensexamina, som utgjorde inkörsporten till förvaltningens skilda grenar. I samband härmed försköts undervisningens inriktning hän emot en koncentration på de mera tekniskt betonade och praktiskt

tillämpade problemen inom administrationens, finansväsendets och ekonomiens områden. Säreget nog kom alltså i ett land med ett högt utvecklat högre undervisningsväsen en privat läroanstalt att bli centrum för utbildningen till den högre statstjänsten.

L'École Libre des Sciences Politiques arbetade från början utan en fast anställd lärarstab. I stället anlätades föreläsare och lärare från skilda praktiska och teoretiska verksamhetsområden. Man lyckades hålla lärarstaben på en hög standard och sättet för dess rekrytering gjorde det möjligt att snabbt och smidigt anpassa undervisningens inriktning efter skiftande intresselägen och undervisningsbehov samt att ge densamma en omedelbar anslutning till aktuella och praktiska problemställningar.

Sedan under en lång följd av år skilda förslag att reformera den samhällsvetenskapliga utbildningen samt förvaltningsrekryteringen diskuterats, genomfördes omedelbart efter andra världskrigets slut en reform, som gick ut på dels ett partiellt förstatligande i samband med överförande till Parisuniversitetet av den gamla l'École Libre, vars namn samtidigt ändrades till l'Institut d'Études Politiques, dels tillskapandet av liknande institut vid vissa provinsuniversitet, dels ock avskaffandet av den brokiga floran av skiftande inträdesfordringar och konkurrensexamina till förvaltningens olika grenar och grundandet av en särskild förvaltningshögskola (l'École Nationale d'Administration) för den teoretiska och praktiska utbildningen till den statliga förvaltningens högre tjänster. L'Institut d'Études Politiques, med ca 2 000 elever, är nu organiserat med tre årskurser, av vilka det första allmänorienterande året har en fast studiegång, medan studierna under de två senare åren uppdelas på en förvaltnings-, en ekonomisk, en allmän och en internationell linje. Studerande, som redan ha en licencegrad (vanligen den juridiska) eller examen från fackhögskola, intagas emellertid direkt i andra årskursen; ungefär hälften av de senare årskurserna rekryteras denna väg. För inträde i första årskursen fordras antingen mycket höga studentbetyg eller deltagande i en inträdesexamen, efter vilken ungefär hälften av de sökande antagas. Efter första året anordnas ånyo en examen med en gallringsprocent av ungefär samma omfattning. Den fortsatta utsällningen under studierna och vid slutexamen leder till att antalet årligen utdelade diplom inte är högre än omkring 350.

Förvaltningslinjen (la section du Service public), som omfattar hälften av eleverna, utgör främst en förberedelse till förvaltningshögskolan men är även i övrigt tänkt som en förberedelse till administrativa karriärer inom förvaltningen eller näringslivet. Den ekonomiska linjen, med fjärdedelen av studentantalet, förbereder för verksamhet inom de statliga affärsföretagen, näringslivets organisationer samt affärslivet. Återstoden av eleverna äro uppdelade på den allmänna linjen och den internationella linjen (la section des Relations internationales). De utländska studenterna, omkring en femtedel av elevantalet, följa i stor utsträckning dessa linjer.

Under det första studieåret, som alltså endast bevistas av dem som icke redan avlagt annan examen, meddelas obligatoriska kurser i historia, politisk idéhistoria, ekonomisk historia, kulturgeografi och statskunskap. Eleverna deltaga dessutom i två diskussionsgrupper (conférences de méthode) per vecka, varvid historiska, politiska och ekonomiska frågor behandlas.

För slutexamen fordras att eleverna deltagit i 13 olika kurser under de två senare studieåren samt varje år deltagit i en conférence de méthode. Av dessa kurser äro 5 à 6 för varje linje obligatoriska medan de övriga få väljas fritt från ett mycket rikhaltigt föreläsningsprogram. Sålunda äro exempelvis på förvaltningslinjen de obligatoriska kurserna:

Den statliga verksamhetens organisation (2 läsår).

Aktuella ekonomiska problem.
Aktuella sociala problem.
Stormakternas geografi.
1900-talets historia.

Därtill komma sju valfria kurser. Det valfria programmet omfattar bortemot 70-talet olika kurser, med i flertalet fall mycket specialiserad karaktär samt grupperade under de allmänna rubrikerna historia, geografi, nutidens stater, internationella problem, politiska och administrativa vetenskaper, socialvetenskaper samt ekonomiska vetenskaper. För belysning av kursernas karaktär kan det vara tillräckligt att anföra de ämnen, som upptagas under en av huvudrubrikerna, nämligen:

Politiska och administrativa vetenskaper.

A. Allmänna kurser.

Inledning till de politiska vetenskaperna.
Den statliga verksamhetens organisation (2 läsår).
Politisk och förvaltningsorganisation i utlandet (2 läsår).
Privaträttsliga institutioner.
De viktigaste rättssystemen.

B. Religiösa och politiska doktriner.

Islam.
Religion och politik.
Socialismens historia.
Marxismen.

C. Nyhetsförmedling och opinionsbildning.

Den moderna pressen.
Pressen och den allmänna opinionen.
Pressens tekniska och organisatoriska problem.
Pressens ekonomi och rättsliga reglering.

D. Administrativa vetenskaper.

Frankrikes förvaltning.
Ekonomisk offentlig rätt (2 läsår).
Förvaltningsprocessen.

Liksom tidigare l'École Libre des Sciences Politiques arbetar det nuvarande institutet utslutande med utifrån hämtade föreläsare, d. v. s. med vad vi på svenska skulle kunna beteckna som ett speciallärarsystem. Av föreläsarna komma ungefär hälften från universitetens och högskolornas lärarkårer och de övriga från vitt skilda verksamheter: den högre förvaltningen, Conseil d'État, kolonialförvaltningen, företagsledningarna, bank- och finansväsendet, pressen etc. Sättet för lärarrekruteringen samt den stora grad av självständighet institutets »Conseil de Perfectionnement» — med representanter för universitetet, fakulteterna, förvaltningshögskolan, förvaltningen och affärslivet — åtnjuter vid undervisningens organisation har möjliggjort en stor smidighet och rörlighet i fråga om undervisningens inriktning. Dess modernisering, aktualisering och ökade differentiering efter kriget har också kunnat ske i mycket snabb takt. Systemets nackdelar är att det icke skapar egentliga förutsättningar för forskning på de av institutet berörda områdena ävensom att det icke ger särskilt goda möjligheter till kontakt mellan lärare och elever.

Den sistnämnda bristen kompenseras emellertid genom det till synes välorganiserade systemet med »conférences de méthode», vilka komplettera föreläsningundervisningen. Eleverna uppdelas i grupper på 25, vilka arbeta under ledning av särskilda lärare, »maîtres des conférences». Grupperna, som kunna sägas vara ett mellanting mellan diskussionsgrupper och proseminarier, äro framför allt inriktade på »la mise en ordre des connaissances, l'acquisition d'une méthode

rigoureuse dans l'expression et la présentation des idées». De fylla alltså en funktion, som förutsätter en mera personlig handledning av de studerande, men de avse knappast att ge en egentlig forskningshandledning. För det senare ändamålet finnes däremot ett litet antal seminarier; antalet av studenterna författade självständiga seminariearbeten är ännu förhållandevis lågt men stiger tämligen hastigt. För examen äro seminariearbeten alltså icke obligatoriska.

Endast ett relativt ringa antal av de från l'Institut d'Études Politiques (liksom från de motsvarande instituten vid provinsuniversiteten) diplomerade bli antagna vid förvaltningshögskolan och få därigenom möjlighet att slå in på den högre förvaltningskarriären. Institutens verksamhet ges emellertid i mycket hög grad en inriktning, som bestämmes av inträdeskraven vid förvaltningshögskolan. Parisinstitutet lämnar dessutom, utom sin ordinarie undervisning, under ett fjärde år särskild undervisning, som inriktas på nämnda intagningsexamen, varjämte det genom korrespondensundervisning ger en liknande handledning åt förvaltningstjänstemän i landsorten och kolonierna.

Genom 1945 års reform skapades som nämnts också en möjlighet att vid vissa provinsuniversitet upprätta Instituts d'Études Politiques. Dessa kunna emellertid icke som Parisinstitutet hämta lärare utifrån utan ha i stort sett fått sina föreläsare från vederbörande universitetets juridiska och humanistiska fakulteter. Provsinstituten kunna på längre sikt tänkas få en större betydelse för sammanhållandet och utvecklingen av de samhällsvetenskapliga ämnena, trots de hinder som den nuvarande fakultetsuppdelningen utgör. Ur utbildningssynpunkt ha emellertid dessa institut ännu så länge en relativt underordnad betydelse.

Förvaltningshögskolan i Paris (*l'École Nationale d'Administration*) rekryterar och utbildar sedan sitt grundande år 1945 samtliga tjänstemän för den högre förvaltningen. Härigenom avskaffades det splittrade rekryteringssystemet med olikartade intagningsexamina, vilket inom förvaltningen hade skapat en rad sinsemellan slutna karriärer. Intagningen sker numera genom en enhetlig konkurrensexamen, varvid en mycket stark gallring äger rum. Antalet intagna har successivt ökats och uppgår nu till omkring sjuttio årligen. En möjlighet finnes visserligen för tjänstemän på lägre poster att efter ett visst antal tjänsteår samt via en speciell intagningsexamen bli intagna vid förvaltningshögskolan. Denna rekryteringsmetod har emellertid kommit att spela en underordnad roll. Flertalet kandidater intagas, vid högst 26 års ålder, direkt efter erhållen högre utbildning. Intagningsexamen avser att pröva de sökandes allmänbildning och intellektuella nivå samt inriktas i mycket hög grad på att fastställa deras kännedom om politiska frågor och med dessa sammanhängande kunskapsområden. Examens anordning gynnar i realiteten de sökande, som utgått från Institut d'Études Politiques. Dessa utgjorde t. ex. 1950 ej mindre än tre fjärdedelar av samtliga antagna. Den alldeles övervägande delen av de antagna hade avlagt mer än en examen, varav mer än hälften licence en droit. Utbildningen genom dubbellexamina är alltså för närvarande att betrakta som den normala vägen till den högre förvaltningskarriären. Därpå följer — för dem som lyckats pressa sig igenom inträdesexamens nålsöga — den treåriga utbildningen vid förvaltningshögskolan.

Eleverna äro anställda i statsförvaltningen och alltså avlönade under studietiden, vilken utgör en kombination av förvaltningspraktik — anordnad i provinsen, kolonierna, besättningsområden eller privatföretag men organiserad och övervakad av högskolan — och teoretiska studier vid högskolan. Denna håller alltså hela utbildningen i sin hand och fungerar på en gång som praktikmyndighet och högre undervisningsanstalt. Första året ägnas helt åt praktik, andra året helt åt studier medan tredje året har blandad karaktär. Praktiken är mycket konsekvent inriktad på att ge vederbörande en möjlighet att följa ledande förvaltningstjänstemäns uppgifter och åtgärder. Den inriktas icke som på många andra håll på

förfärdigandet av färdighet att utföra underordnade rutinuppgifter. Som nämnts är det ett i förhållande till landets storlek litet antal personer, som tages in på förvaltningshögskolan. Man siktar nämligen vid utbildningen från början direkt på de ledande förvaltningsposternas behov. För att den högre statsförvaltningens representanter, som i ett modernt samhälle i stor utsträckning kunna väntas handlägga ärenden av betydelse för det enskilda näringslivets verksamhet, skola få en viss kännedom om detta näringslivs arbetsförhållanden samt sätt att betrakta och reagera på myndigheternas åtgärder, har man under tredje utbildningsåret förlagt tre månader av praktiktiden till ett större enskilt företag eller till någon av näringslivets eller arbetsmarknadens organisationer. Elevernas sätt att tillgodogöra sig praktiken samt deras förmåga att intellektuellt bearbeta under densamma vunna erfarenheter kontrolleras av högskolan. Skriftliga rapporter skola nämligen insändas. Dessa utvidgas under sista året till en mindre utredning av något visst på nära håll studerat förvaltningsproblem.

Det för samhällsvetenskapernas del splittrade och svåröverskådliga franska systemet för högre undervisning och forskning kan göra det motiverat med en kort *sammanfattning av de enskilda ämnenas ställning*.

Nationalekonomi är sedan länge den bäst representerade samhällsvetenskapen och den som når de största grupperna av studerande. Ämnet har haft en förhållandevis stark ställning inom de juridiska fakulteternas lägre undervisning sedan det infördes år 1864. Då icke mindre än 28 % av studentantalet tillhör de juridiska fakulteterna kommer en betydande del av de akademiskt utbildade att få en viss ekonomisk orientering. Denna är emellertid icke i samma omfattning som i andra länder inriktad på ekonomisk teori utan har en mera juridiskt-institutionalistisk, historisk och doktrinhistorisk inriktning. *Nationalekonomi* finnes icke representerad inom de humanistiska fakulteterna, där emellertid historia och geografi kunna studeras med en i viss utsträckning ekonomisk inriktning. Inom den 1871 grundade l'École Libre des Sciences Politiques i Paris, som år 1945 ombildades till l'Institut d'Études Politiques (med samtidigt grundade mindre systerinstitutioner vid flera landsortsuniversitet), förekommer en ganska omfattande undervisning i nationalekonomi, dock framför allt inriktad på kurser i speciella praktiskt-politiska ekonomiska problem. Vid vissa av de statliga fackhögskolorna (Les Grandes Écoles) har man länge haft en undervisning i nationalekonomisk teori, som trots ämnets ställning av allmänorienterande biämne haft en stor betydelse för den ekonomiska vetenskapens utveckling. Vid anstalter som l'École des Ponts et Chaussées samt l'École des Mines har man sålunda odlat en mera matematiskt orienterad nationalekonomisk teori, i vilken ofta undervisning meddelats av mycket framstående representanter för den inom de juridiska fakulteterna i stor sett försummade matematiskt-ekonomiska nationalekonomien. Vidare förekommer en viss undervisning i nationalekonomi vid den 1883 av handelskammaren i Paris grundade l'École des Hautes Études Commerciales. Ämnets ställning synes emellertid där vara mera underordnad än vid de svenska handels-högskolorna; det är dock mycket vanligt att denna högskolas studenter samtidigt bedriva studier också inom den juridiska fakulteten.

Möjligheter till högre nationalekonomiska studier finnas egentligen blott vid de juridiska fakulteterna. En påtaglig nackdel är att dessa studier endast äro tillgängliga för dem som erhållit licencegraden inom nämnda fakultet. Därigenom har det blivit praktiskt taget omöjligt såväl att förena högre ekonomiska studier med studier av de blott inom de humanistiska fakulteterna representerade ämnena sociologi, ekonomisk historia och ekonomisk geografi som att bygga de högre ekonomistudierna på den matematiskt orienterade utbildning i nationalekonomisk teori, som erhålles vid vissa »Grandes Écoles». Dubbelamina från handelshögskola eller Institut d'Études Politiques äro emellertid mycket vanliga.

Härigenom erhålles en viss breddning av den vid de juridiska fakulteterna meddelade ekonomiska utbildningen. Det är en nackdel ur utbildningssynpunkt att universiteten i så liten grad äro organiserade för ekonomisk forskning. L'École pratique des Hautes Études vid Sorbonne spelar dock — sedan den 1945 fick en särskild avdelning för ekonomiska och sociala vetenskaper — en betydande roll genom dess i seminarieform meddelade utbildning i forskningsmetoder. Dessamma synes också i viss utsträckning gälla de från universiteten fristående skilda ekonomiska forskningsinstitut, vilka utvecklats särskilt efter kriget.

Företagsekonomi är i stort sett icke representerad vid universiteten eller vid andra av de nämnda högre utbildningsanstalterna än handelshögskolan.

Statistik förekommer varken vid de juridiska eller humanistiska fakulteterna såsom självständigt ämne. Över huvud taget kan den statistiska delen av utbildningen inom samhällsvetenskaperna sägas vara relativt försummad.

Statskunskapens ämnesområde täckes vid de franska universiteten icke av något självständigt universitetsämne. De hithörande problemen kunna emellertid i en viss utsträckning, som helt beror av vederbörande universitetslärares intresse-riktning, täckas av de historiska ämnena inom de humanistiska fakulteterna samt av de offentligträttsliga ämnena inom de juridiska fakulteterna. Vid Institut d'Études Politiques och speciellt vid Parisinstitutet förekommer ett stort antal föreläsningsserier, vilka hos oss närmast skulle ha ansetts hänförliga till statskunskap.

Sociologi fick visserligen i Frankrike sin första universitetsprofessur redan 1889 men fortfarande finnes en självständig undervisning i sociologi endast vid tre franska universitet och antalet professorer i sociologi vid samtliga universitet är blott 4. Den franska sociologiens vetenskapliga inflytande är emellertid betydligt större än vad dessa siffror synas ge vid handen. Sociologiska synpunkter färga nämligen undervisning och forskning i ett stort antal vetenskapsgrenar. Särskilt filosofien synes ofta orienteras i sociologisk riktning. Det bör i detta sammanhang observeras, att innehavarnas intresseinriktning i Frankrike mera än på andra håll avgör hur undervisningen kommer att orienteras. Flera franska sociologer ha sålunda innehaft professorer med helt andra benämningar. Den franska sociologien har i stor utsträckning inriktats på undersökningar av primitiva samhällsförhållanden samt av problem som kunnat behandlas utan användning av egentlig statistisk apparat. Empirisk sociologi, som med användning av systematiska iakttagelser och statistiska metoder undersöker moderna samhällsförhållanden, är mycket svagt representerad. Fortfarande är sociologernas utbildning i statistisk metod helt försummad eller mycket summarisk. I den lägre filosofiska examen, licence ès lettres, ingår sociologien i kombinationen »Morale et sociologie», där den är isolerad från övriga samhällsvetenskaper samt studeras huvudsakligen av blivande filosofilärare. Inom den samhällsvetenskapliga utbildningen har sociologi alltså kommit att få en mycket tillbakaträngd ställning. Vid l'Institut d'Études Politiques i Paris förekommer ej heller någon systematisk undervisning i sociologi men väl ett litet antal i viss mån sociologiskt orienterade kurser över specialproblem.

Belgien.

I Belgien finnas fyra universitet, av vilka de i Gand och Liège äro statsuniversitet, medan det fria universitetet i Bryssel och det katolska universitetet i Louvain äro enskilda.

De juridiska fakulteterna vid statsuniversiteten utvecklades redan under 1800-talet till att i realiteten bli juridisk-samhällsvetenskapliga fakulteter med särskilda sektioner för juridiska, sociala, politiska och ekonomiska vetenskaper. Dessutom tillkommo omkring sekelskiftet vid samtliga universitet särskilda

handelsvetenskapliga sektioner, vilka synas motsvara tämligen fristående handelshögskolor. Samhällsvetenskapligt inriktade examina ges alltså av de juridiska fakulteterna vid universiteten i Liège och Gand. I Bryssel och Louvain har man fristående fakulteter för politiska och sociala vetenskaper. I Bryssel har en dylik bildats av l'École des sciences économiques, vilken består av l'Institut des recherches économiques samt l'Institut des sciences économiques appliquées.

Den samhällsvetenskapliga utbildningen vid universiteten avslutas normalt med graden licencié, vilken avlägges på fyra år. Doktorsgraden, som erhålles efter offentligt försvar av en avhandling samt vissa teser, tar därutöver formellt ett men enligt uppgift i realiteten flera år. Liksom i Nederländerna förekommer alltid en preliminärexamen, »candidat», vilken även i Belgien kan vara gemensam för flera olika licencié-grader. Candidatexamen avlägges efter två år.

Det belgiska systemet liknar i sina huvuddrag det holländska. Vissa olikheter de skilda universiteten emellan kunna förekomma. Denna redogörelse baseras närmast på förhållandena vid *universitetet i Liège*. *Candidat-examen* är differentierad på skilda linjer; vissa av dessa äro emellertid gemensamma för flera fortsatta utbildningslinjer. Sålunda finnes (jämte en juridisk kandidatexamen och en speciell »candidat en sciences administratives») såväl en samhällsvetenskapligt inriktad »candidat en sciences politiques et sociales» som en handelshögskolebetonad »candidat en sciences commerciales». På den förra byggas de samhällsvetenskapliga licencegraderna, på den senare de kommersiellt inriktade. Studenterna ha alltså redan från början att välja mellan samhällsvetenskaplig utbildning och handelsutbildning. (I Nederländerna behöver detta val ske först efter avläggandet av Candidat-examen.) I en viss undantagsställning stå emellertid de blivande samhällsekonomen: licences en sciences économiques kunna nämligen, ehuru med något olika inriktning, erhållas efter båda kandidat-graderna.

Studierna till kandidatexamen äro standardiserade. För licencestudierna finnas däremot fem samhällsvetenskapliga linjer, varav två äro ekonomiska. På en kandidat en sciences politiques et sociales kan sålunda byggas följande fem *licence-grader*: licence en sciences a) économiques et financières, b) économiques et fiscales, c) sociales, d) politiques, e) diplomatiques. Dessutom finns en licence en sciences administratives, byggd på ovannämnda särskilda kandidat-grad. Slutligen finnas på handelslinjen fyra olika licence-grader. Inom de olika linjerna medgives endast en mycket begränsad valfrihet.

Candidat en sciences politiques et sociales omfattar första året historia, psykologi och logik samt inledning till rättsvetenskapen. Andra året ägnas åt sociologi, nationalekonomi, statistik och juridik. Över båda åren sträcker sig vidare undervisning i matematik för nationalekonomer, ekonomisk geografi, Belgiens ekonomiska historia samt övningar i nationalekonomi. I examen vid andra årets slut förekomma dessutom prov i engelska och ytterligare ett levande språk, vilka avse att garantera en för samhällsvetenskapliga studier tillfredsställande läsförmåga.

Av de fem licence-grader, som kunna byggas på denna kandidatexamen, redogöres här endast för de två ekonomiskt inriktade.

För *licence en sciences économiques et financières* studeras första året nationalekonomi, »samhällsvetenskapernas encyklopedi», konjunkturlära, balanslära (företags- och samhällsbalanser), social och ekonomisk historia, ekonomisk och social doktrinhistoria, komparativa studier av ekonomiska system särskilt med hänsyn till deras rättsliga grundvalar, penning-, bank- och börsväsen, finansvetenskap, handels- och krediträttens grunder, internationell krediträtt. Andra studieåret får den studerande större frihet samt tid att utföra ett examensarbete. Under detta år bedrivs studier i ekonomisk teori och penningteori samt fördjupade studier av speciella problem inom nationalekonomi, sociologi, finans-

vetenskap, doktrinhistoria och statistik. Härtill kommer ett valfritt ämne, vilket kan vara bl. a. kolonialekonomi, sysselsättningsteori eller ekonometri.

Vid studier till *licence en sciences économiques et fiscales* ägnas större utrymme åt finansrätt (även internationell) och handelsrätt med fördjupade studier av finansrättsliga och finansvetenskapliga problem.

Den handelsbetonade *candidat en sciences commerciales* består till ungefär en tredjedel av språkstudier, en tredjedel av ekonomisk geografi, varukännedom etc. samt till återstående del av företagsorganisation, matematik, statistik och rättsvetenskap.

Av de fyra *licence*-grader, som kunna följa på denna examen, omfattar *licence en sciences économiques* (som har en annan karaktär än ovannämnda examina med likartade namn) till en tredjedel språkstudier samt i övrigt nationalekonomi, Belgiens ekonomiska historia, doktrinhistoria, speciella problem i nationalekonomien och den ekonomiska historien, konjunkturlära, ekonomisk dokumentation, statistik, företagsorganisation, penning-, bank- och börsväsen samt affäretik. Till examen efter sista studieåret skall ha utarbetats en uppsats över ämne, som faller inom studiernas ram. Nu berörda examen kan närmast betecknas som en nationalekonomisk variant av handelshögskoleutbildningen. De tre andra *licence*-graderna äro mera kommersiellt inriktade.

Det bör framhållas, att *dubbelexamina* liksom i Frankrike synas förekomma tämligen ofta. De som förut ha en juridisk eller teknisk utbildning kunna därvid vanligen avlägga de nämnda *licence*-examina utan föregående *candidat*-examen.

De i Belgien använda *undervisningsmetoderna* äro föreläsningar, övningar och seminarier. Dessutom synas gästföreläsningar av utländska vetenskapsmän, särskilt över ämnen berörande deras speciella forskningsområden, vara ett ofta återkommande inslag i undervisningen. Något »tutor»-system finns icke.

Undervisningen är uppdelad på ett relativt stort antal studieämnen. Särskilt under de första studieåren kan antalet undervisningstimmar uppgå till 20—25 timmar i veckan. Kursföreläsningar förekomma speciellt under första studieåren. Varje professor lägger upp sin egen kurs och bestämmer dithörande litteraturfordringar. Längre fram under studierna förekomma i större utsträckning specialföreläsningar (»*matières spéciales*» eller »*matières approfondies*») över ämnen, som vederbörande professor sysslat med i sin forskning. Dessa föreläsningar avse att införa de studerande i »*la science qui se fait*». Övningarna förutsetta vanligen ett aktivt deltagande från studenternas sida, speciellt i form av muntliga referat eller diskussionsinledningar samt deltagande i efterföljande diskussioner. Arbetet i seminarierna betraktas som en fortsättning av såväl föreläsningar som övningar. Seminarierna avse att ge handledning vid utförande av forskningsuppgifter av begränsat slag. En mera personlig handledning av studenterna från professorernas och assistenternas sida påstås vara vanlig, särskilt i samband med utarbetandet av det skriftliga arbetet under sista studieåret.

Särskild undervisning på doktorandstadiet synes icke förekomma i annan form än eventuell personlig handledning. De samhällsvetenskapliga doktorsgraderna äro »*docteur en sciences économiques*», »*en sciences sociales*», »*en sciences politiques*» och »*en sciences diplomatiques*».

Examinationen i Belgien sker genom en examen vid varje läsårs slut och anses i princip böra vara muntlig. Skriftliga prov kunna emellertid förekomma. Tentamina medgivas icke. Examinationen på varje läsårs kurs sker vid läsårets slut samt vid nästa läsårs början. Den som misslyckas även vid det andra av dessa examenstillfällen får gå om hela läsåret. Det uppges vara vanligt att professorerna ställa frågor till de studerande under undervisningen, men sådana förhör ha på grund av det tillämpade examenssystemet endast en informera-

karaktär för bedömningen av undervisningens resultat. De ingå sålunda icke som ett led i själva examinationen.

Allmänt bör framhållas, att förhållandena i Belgien i viss mån utgöra ett mellanting mellan dem i Nederländerna och dem i Frankrike, ehuru med större överensstämmelse med det förra landet. I Frankrike är den ordinarie juridiska utbildningen, med vissa inslag av nationalekonomi, fortfarande den normala genomgångsvägen för den som vill ha en samhällsvetenskaplig utbildning; denna sker därefter genom studier vid annan läroanstalt eller genom fortsatta studier till doktorsgrad. I Belgien liksom i Nederländerna har man däremot ordnat särskilda samhällsvetenskapliga utbildningslinjer. Dessa innesluta i båda fallen en hel del juridiska studier. I båda länderna bygger den avslutande examen (doktoraalexamen i Nederländerna och licencié i Belgien) på en föregående preliminärexamen (candidat), gemensam för flera utbildningslinjer.

I Belgien har man i stort sett något flera utbildningslinjer än som för närvarande finnas i Nederländerna; i det senare landet föreligger förslag om en ökning av antalet linjer. Möjligheterna till valfrihet inom varje linje äro större i Nederländerna: genom val i första hand mellan linjer och därefter mellan ämnen ges i själva verket mycket stora möjligheter till varierande ämneskombinationer. Det belgiska systemet är mera stelt och utgör i detta hänseende en övergång till det franska. Examen hålles i Belgien liksom i Frankrike vid varje års slut. Belgien skiljer sig från båda de andra länderna genom sin större betoning av den muntliga examinationen. Studietiden i Belgien, 4 år, ligger mellan den i Nederländerna och Frankrike. Den kortare studietiden gör att det i Belgien är vanligare än i Nederländerna med kombinationer av flera examina, men man har icke kommit över till det franska systemet där t. ex. för den högre förvaltningstjänsten examenskombinationer synas vara det vanliga.

Företagsekonomi, statistik och sociologi ha föga utrymme i Frankrike men ägnas större uppmärksamhet i Nederländerna (beträffande sociologi först under senare tid). Den belgiska undervisningen, åtminstone för de ekonomiska licencegraderna, synes även här i stort sett gå på en mellanlinje.

Såväl i Nederländerna som Belgien erhålles doktorsgraden, utan ytterligare examensprestationer, efter författande och försvar av en avhandling samt vissa teser. I Frankrike däremot tillkomma ytterligare examensprestationer i två ämnen innan doktorsavhandlingen får framläggas. I Nederländerna och Frankrike skola doktorsavhandlingarna i princip tryckas; i Belgien är detta icke nödvändigt.

Storbritannien.

Den som med erfarenheter från universitetssystemen i de europiska kontinentländerna går att skaffa sig en inblick i de brittiska och amerikanska universitetsförhållandena bör först och främst observera att någon central reglering av universitetens förhållanden icke finnes i de anglosaxiska länderna. En rad enskilda (i U. S. A. även många delstatliga) universitet finnas. Vart och ett av dessa för sin, av de övriga och av centralt utfärdade gemensamma stadger regleringar oberoende politik beträffande examina och examensfordringar, uppdragande och nedläggande av ämnen, personal och forskningspolitik m. m. Något enhetligt universitetssystem i samma mening som i flertalet andra länder finnes alltså icke. Det är därför på många punkter omöjligt att generalisera vid en beskrivning av anglosaxiska universitetsförhållanden. I Storbritannien har varje universitet mer eller mindre sin egen individualitet, och denna har icke gått förlorad trots det högre undervisningsväsendets under senare år allt starkare beroende av statligt ekonomiskt stöd.

I Storbritannien finnas 17 universitet, varav 12 i England, 4 i Skottland, 1 i

Wales, jämte 1 i Nordirland. Oxford- och Cambridgeuniversitetens historia går tillbaka till 1200-talet medan samtliga övriga universitet i England grundats efter 1830. De fyra skotska universiteten härstamma från 1400- och 1500-talen. De två äldre engelska universiteten äro helt självförvaltande enheter, d. v. s. de styras av sina lärarkårar. Vid de övriga universiteten har man dels ett Council of Court, dels en Senate, vilkas funktionsfördelning ungefär motsvarar den mellan styrelse och konsistorium (eller lärarråd) vid svenska högskolor.

Universitetens fonder samt terminsavgifterna täcka numera endast omkring en tredjedel av deras medelsbehov, men trots att statsbidragen alltså uppgå till så mycket som två tredjedelar av universitetens inkomster har man lyckats finna sådana metoder för dessas fördelning att de enskilda universitetens traditionella oberoende kunnat bevaras. Statsbidragen överlämnas i sin helhet till en »University Grants Committee», vilken huvudsakligen är sammansatt av representanter för universiteten. Denna kommitté har en fullständig kontroll över medlens fördelning. De anslag, som tilldelas de enskilda universiteten, ha karaktären av totalanslag, vars användning för tillgodoseende av universitetets olika behov detta sedan fullt självständigt kan bestämma. Någon sådan specificering av anslagen, som skulle kunna innebära ett ingrepp i de enskilda universitetens frihet att föra en helt självständig politik, föreligger alltså icke. Endast i vissa fall använder man sig av »earmarked grants», vilka skola komma till användning för utvecklingen av vissa speciella vetenskapsområden, som anses behöva särskilt tillgodoses. Sådana specialanslag ha t. ex. samhällsvetenskaperna erhållit efter det sista kriget. Systemet i sin helhet betyder emellertid, att de olika universiteten trots sitt allt större beroende av statligt finansiellt stöd kunnat bevara sin individuella särart och att man ej heller under senare år kan skönja några tendenser till en universitetens eller undervisnings- och examenssystemens likriktning. Varje universitet har full frihet att föra sin egen politik i alla frågor berörande dess verksamhet. Resultatet har ibland blivit ett konservativt fasthållande vid äldre former och förhållanden, på andra håll däremot en smidig anpassning efter förändrade behov och arbetsförutsättningar.

De brittiska universiteten ha tre klasser av *akademiska grader*, Bachelor-graden (B. A. och B. Sc.), Master-graden (M. A. och M. Sc.) samt doktorsgraden. Den första är den ojämförligt viktigaste och doktorsgraden relativt sällan förekommande. Studietiden för den lägre graden är tre år utom i Skottland, där den kan vara fyraårig. Master-graden kräver vanligen ett à två års ytterligare studietid. Den har dock en särställning vid Oxford och Cambridge, där den utan krav på ytterligare studieprestationer utdelas efter tre års vistelse vid universitetet. Oxford har en särskild grad av samma karaktär som Master-graden vid övriga universitet, nämligen B. Phil.

Den lägre graden (B. A. och B. Sc.) kan, vanligen även vid samma universitet, givas två olika inriktningar. Om graden har karaktären av en »Pass Degree» innesluter den ett större antal mera allmänna kurser på en vanligen något lägre nivå och med större valfrihet. En »Honours Degree» är däremot mera specialiserad. Ämnena tagas på en högre nivå och ämnesvalet är mera reglerat. Vid de skotska universiteten taga ungefär $\frac{3}{4}$ av studenterna en Pass Degree: man håller där i större utsträckning fast vid den äldre traditionen att ge universitetsutbildningen en ganska stor bredd och allmänbildande inriktning. Vid de engelska universiteten däremot äro $\frac{2}{3}$ av de utdelade graderna Honours Degrees och denna typ av examen är särskilt starkt dominerande vid Oxford och Cambridge. Den engelska universitetsutbildningen har alltså visat en tendens till mycket stark specialisering redan på det lägre planet, en tendens som under senare år utsatts för en ganska stark kritik. De samhällsvetenskapliga studierna äro på många håll synnerligen starkt orienterade på ett enda

ämne: det mest utpräglade exemplet på en dylik ensidig specialisering utgör B. A. (Economics Tripos) i Cambridge. Den kritiska inställningen mot en alltför ensidig studieinriktning har bl. a. tagit sig uttryck i en nyligen skedd omläggning av studieplanerna vid London School of Economics, där numera endast det sista (förut däremot de två sista) av de tre studieåren ägnas åt en mera utpräglad specialisering inom ett enda samhällsvetenskapligt arbetsfält.

Det är icke bara de enskilda universitetens möjlighet att bedriva en av varandra helt oberoende undervisningspolitik, som kan förklara de mycket starkt varierande studieprogrammen på det samhällsvetenskapliga området. En väsentlig faktor i detta sammanhang är *rekryteringspolitiken till den högre statsförvaltningens tjänster*. I flertalet länder går ett stort antal av de samhällsvetenskapligt utbildade till förvaltningens olika grenar. De krav på kunskaper dessa uppställa vid sin rekrytering komma därför i stor utsträckning att bli normerande för den samhällsvetenskapliga utbildningens allmänna inriktning samt därigenom vanligen också att skapa en viss enhetlighet de olika universiteterna emellan. Trots frånvaron av centrala examensregleringar vid de engelska universiteterna och det därmed sammanhängande förhållandet, att de engelska universitetsgraderna sakna varje karaktär av att vara »statsexamina», skulle det sannolikt automatiskt ha utbildats en viss enhetlighet på det samhällsvetenskapligt inriktade examensväsendets område, om den statliga förvaltningen, »Civil Service», ställt anspråk på eller önskat en samhällsvetenskaplig utbildning för sina högre ämbetsmän. Den högre klassen av tjänstemän (»Administrative Class») såväl i »The Home Civil Service» som »The Foreign Service» rekryteras emellertid sedan mycket länge helt genom centralt avhållna konkurrensexamina, vid vilka kandidaterna visserligen förutsätts ha universitetsutbildning men där icke något som helst företräde lämnas för något eller några speciella slag av utbildning. Teorien bakom denna för den brittiska förvaltningen såregna rekryteringsprincip synes vara, att det inom den högre förvaltningskarriären bör finnas en mer eller mindre proportionell representation av alla inom landet förekommande viktigare utbildningsriktningar. Den egentliga yrkesutbildningen för förvaltningskarriären anser man icke böra börja förrän efter antagningen och den är helt och hållet organiserad av och inom förvaltningen själv.

Intagningsexamen, som till sin väsentliga del är skriftlig, avser såväl att pröva vederbörandes allmänna intellektuella nivå, kännedom om aktuella politiska och kulturella frågor samt språkbehandling som hans fackkunskaper på det av universitetsexamen täckta studieområdet. I det senare hänseendet kunna kandidaterna vid anmälan välja endera av bortemot åttiotalet olika examensinriktningar, exempelvis täckande så vitt skilda fält som statistik, brittisk historia, statsrätt, logik, psykologi, ekonomi, matematik, fysiologi, antropologi, grekiska, latin, klassisk fornkunskap eller en rad olika levande språk. Intagningssystemet använder dessutom olika slag av intervjuetoder för att försöka få en uppfattning av de sökandes allmänna karaktär och läggning. Den högre klassen inom förvaltningen, the Administrative Class, är förhållandevis liten och den årliga rekryteringen följaktligen icke stor i förhållande till antalet universitetsutbildade med samhällsvetenskaplig utbildning. Då dessutom, som nämnts, företräde vid antagningen inte ges åt detta slag av utbildning och man icke ens önskar en proportionsvis större dylik rekrytering, är det naturligt att universitetens samhällsvetenskapliga utbildning icke påverkas av föreställningar om vilka slag av samhällsvetenskapliga kunskaper, som skulle kunna tänkas vara av nytta för förvaltningsuppgifternas fullgörande.

Den ovan framhållna frånvaron av standardisering hos den engelska universitetsutbildningen gör det omöjligt att inom ett begränsat utrymme ge en mera fullständig bild av de samhällsvetenskapliga studiernas inriktning. En översikt av

förhållandena vid några av de viktigaste universiteterna är dock tillräcklig för att ge goda typexempel. Då nationalekonomin är den i Storbritannien först och bäst företrädda samhällsvetenskapen, kan det vara rimligt att vid exemplifieringen hålla sig till mer eller mindre *ekonomiskt betonade examina*.

Vid *Cambridge* kan en B. A. givas 14 olika studieinriktningar, s. k. »Honours Triposes». En av dessa, »Economics Tripos», är inriktad på en specialisering i nationalekonomi och utgör den i detta hänseende mest renodlat specialiserade av samtliga samhällsvetenskapligt betonade brittiska universitetsexamina. Vart och ett av de tre studieåren avslutas med en särskild examen. Studierna omfattar följande ämnen:

första året

1. En examensuppsats
2. Elementär ekonomisk teori I
3. Elementär ekonomisk teori II
4. Samhällets ekonomiska struktur
5. Sociala problem
6. Engelsk ekonomisk historia

andra året

1. Nationalekonomi
2. Industri, arbetsmarknad, penningväsen I
3. Industri, arbetsmarknad, penningväsen II
4. Modern ekonomisk historia

tredje året

1. Examensuppsats
2. Teoretisk nationalekonomi
3. Industri
4. Arbetsmarknad
5. Penningväsen
6. och 7, ev. 8.: två, ev. tre, ämnen som kunna väljas bland följande:
 - a) Statsteorier och politiska institutioner från Adam Smith och Burke till nutiden
 - b) Finansvetenskap
 - c) Internationell rätt
 - d) Specialämne från den ekonomiska historien (t. ex. Storbritanniens ekonomi 1875—1900)
 - e) Allmänt ekonomiskt-historiskt ämne (t. ex. Förenade Staternas ekonomiska historia)
 - f) Statistisk teori
 - g) Tillämpad ekonomisk statistik

I *Oxford* betecknas den samhällsvetenskapliga examensinriktningen såsom »Honours in Philosophy, Politics and Economics» (»Modern Greats»). I stora drag kan man karakterisera denna examenstyp genom att säga, att cirka $\frac{1}{4}$ av studietiden ägnas åt två av de nämnda ämnena samt hälften åt det tredje. Examen är mycket mindre specialiserad än den i *Cambridge*, men den kan alltså t. ex. till hälften specialiseras på endera statskunskap eller ekonomi. Av de sammanlagt 8 slutexamensskrivningarna skola två falla inom det filosofiska ämnesområdet, två tillhöra »Politics» samt två falla inom nationalekonomi. De återstående två proven kunna beröra följande ämnesområden:

- a) Logik
- b) Politisk historia från 1871 till 1918
- c) Brittisk social och ekonomisk historia från 1760
- d) Statistisk metod samt dess användning på ekonomiska problem
- e) Kants filosofi
- f) Den moderna kunskapsteoriens grunder
- g) Statsteorien från och med Hobbes
- h) Lokalförvaltningen i England från 1830
- i) Brittisk regering och statsförvaltning
- j) Engelsk arbetarrörelse 1830—1939
- k) Det brittiska samväldets politiska struktur
 - l) »International Relations»
- m) Pengar och kredit
- n) Finansvetenskap
- o) Ekonomisk teori
- p) Koloniernas och de underutvecklade ländernas ekonomi

Den närmast högre akademiska graden i Oxford, B. Phil. (Econ.), kan vanligen tagas ett år efter förutnämnda bachelors-grad. Examen omfattar fyra examensskrivningar, varav två i allmän nationalekonomi, samt två valda bland följande ämnen:

- a) Statistik: teori och ekonomisk tillämpning
- b) Det ekonomiska tänkandets historia före 1914
- c) Den ekonomiska utvecklingen 1815—1914
- d) Den ekonomiska utvecklingen 1919—1939
- e) Staten och ekonomien
- f) Internationell ekonomi.

Ett av examensproven kan ersättas med en avhandling på ej mer än 30 000 ord.

Vid *London School of Economics* äro enligt de nyligen reviderade examensföreskrifterna studierna till bachelors-graden numera delade i två avdelningar på ett sådant sätt, att examen på den första avdelningen avlägges efter andra årets slut och på den senare avdelningen efter tredje årets slut. Inom ramen för första avdelningen skola studeras sju obligatoriska ämnen, vart och ett föremål för särskilt skriftligt slutprov, nämligen:

1. Nationalekonomiens grunder
2. Tillämpad nationalekonomi
3. Politisk historia
4. Ekonomisk historia
5. Statskunskapens huvudgrunder
6. Den politiska idéutvecklingen
7. Den statistiska metodens huvudgrunder samt statistisk källkunskap.

Härtill komma två tillvalsämnen, som kunna väljas bland följande:

- a) Matematik
- b) Logik och vetenskaplig metod
- c) Ekonomisk redovisning
- d) Den engelska rättens grunder
- e) Samhällets sociala struktur
- f) Internationell organisation
- g) Psykologi
- h) Den ekonomiska och sociala ekonomiens grunder
- i) Internationell rätt
- j) Ett modernt språk (franska, tyska, italienska, ryska eller spanska).

Den första avdelningen ger alltså samtliga studenter en i stort sett gemensam grundutbildning. Andra avdelningen däremot avser en specialisering, som kan inriktas på tretton olika samhällsvetenskapliga områden av vitt skilda slag. Varje dylikt område omfattar fem ämnen, varav vissa äro obligatoriska men några äro föremål för en viss valfrihet. Här nedan anges de olika specialiseringsriktningarna, samt — för att illustrera hur desamma uppbyggas — för de första fem även en specificering av de ingående ämnena.

I. Allmän nationalekonomi

1. Ekonomisk doktrinhistoria
2. Ekonomisk teori
3. Tillämpad nationalekonomi
4. Ett av följande ämnen:
 - a) Finansvetenskap
 - b) Ekonomiska och sociala problem statistiskt belysta
 - c) Statistiska arbetsmetoder
5. Uppsats inom ettdera av ämnesområdena: 1, 2, 3 eller 4 a.

II. Penning- och bankväsen

1. Penningteori
2. Det engelska penning- och kreditväsendets historia
3. Internationella monetära frågor
4. Jämförande studier av olika länders kreditväsen
5. Ett av följande ämnen:
 - a) Finansvetenskap
 - b) Företagsfinansiering
 - c) Banklagstiftning

III. Internationell ekonomi

1. Internationell handel; befolknings- och kapitalrörelser
2. Internationella monetära frågor
3. Uppsats inom ettdera av ovannämnda ämnesområden
4. Ett av följande ämnen:
 - a) Penningteori
 - b) Företagsorganisation
 - c) Ekonomisk och social geografi
 - d) Internationell rätt
 - e) Ekonomiska och sociala problem statistiskt belysta
5. Ett av följande ämnen:
 - a) Finansvetenskap
 - b) Handelsrätt
 - c) Transportväsendets ekonomi och historia
 - d) Ett modernt språk

IV. Industri och handel

1. Företagsorganisation
2. Industri och handel
3. Arbetskraftsfrågor
4. Ett av följande ämnen:
 - a) Företagsfinansiering och kostnadsfrågor
 - b) Tillämpad statistik
 - c) Uppsats över ett ämne inom företagsorganisation
5. Handelsrätt

V. Räkenskapsväsen

1. Räkenskapsväsen I
2. Räkenskapsväsen II

3. Företagsorganisation
4. Handelsrätt
5. Ett av följande ämnen:
 - a) Företagsfinansiering
 - b) Industri och handel
 - c) Tillämpad statistik
 - d) Finansvetenskap
 - e) Förmögenhetsförvaltningens rättsliga reglering
- VI. Ekonomisk historia (nyare tid)
- VII. Ekonomisk historia (medeltiden)
- VIII. Statskunskap
- IX. Sociologi
- X. Geografi
- XI. Statistik
- XII. »International Relations»
- XIII. Socialantropologi.

Den högre graden, M. Sc. (Econ.), kan erhållas efter två års ytterligare studier, vilka innebära en specialisering inom ettdera av de större ämnesområdena geografi, ekonomisk historia, statskunskap, sociologi, ekonomi, statistik, transportväsen eller internationell rätt och organisation. Nämnade större ämnesområden äro i sin tur uppdelade på en rad underrubriker, sammanlagt omkring ett 70-tal, och kandidaten för master-graden bör inrikta sina studier på ett dylikt mindre specialområde. Dessas karaktär framgår av de vid en ekonomiskt inriktad M. Sc.-grad valbara specialområdena:

1. Det ekonomiska tänkandets historia
2. Befolkningsfrågor
3. Inkomstfördelningen
4. Värde teori
5. Den moderna industriens struktur
6. Monopolfrågor
7. Konjunkturväxlingar
8. Arbetslönen och dess reglering
9. Kapital och ränta
10. Internationell handel
11. Finansvetenskap
12. Statens ekonomiska funktioner
13. Institutionella problem
14. Penning- och bankteori
15. Penning- och bankväsendet (komparativt studerat)
16. Penning- och bankhistoria (avseende en begränsad period)
17. Kapitalmarknaden
18. Jordbrukets ekonomiska problem
19. Handel (studerad för någon speciell region)
20. Den internationella handelns organisation och reglering
21. »Public Utilities»
22. Företagsorganisation
23. Marknadsväsen.

Birminghams lägre grad »B. com. in Economics, Politics and Sociology» kan lämpligen tjäna som exempel på någon av de mindre starkt specialiserade samhällsvetenskapliga grader, som förekomma vid många av »the Provincial Universities». Varje läsår avslutas här med examen. I dessa examina skola följande ämnen ingå:

första året

1. Nationalekonomi
2. Storbritanniens ekonomiska historia under nyare tid
3. Statskunskapens grunder
4. Sociologi (institutionellt komparativt inriktad)
5. och 6. Två av följande ämnen: psykologi, den engelska rättens grundprinciper, filosofi, de politiska idéernas historia, modern historia, socialförvaltningen, lokalförvaltningen, engelsk industri, logik och forskningsmetoder, ett modernt språk

andra året

1. Nationalekonomi
2. Ekonomisk historia (Europa och Förenta staterna)
3. Företagens personalfrågor
4. Statskunskap
5. Statistikens grunder
6. Sociologi (städernas sociologiska problem)
7. Ett av följande ämnen: psykologi, socialfilosofi, geografi, modern historia, engelsk rätt, lokalförvaltningen, politisk idéhistoria, logik och forskningsmetoder, finansvetenskap

tredje året

1. Nationalekonomi
2. Statsförvaltningen
3. Sociologi (struktur- och funktionsproblem)
4. Specialområde, för tillfället föremål för forskning inom fakulteten
5. På seminarierna särskilt behandlat ämne inom filosofi, psykologi, sociologi, ekonomi, ekonomisk historia eller statskunskap
6. Ett av följande ämnen: penningteori och bankhistoria, finansvetenskap, transportväsendets ekonomi, planhushållningens problem (erfarenheterna från Sovjetunionen), industriell organisation, matematik för ekonomer
7. Skriftligt examensarbete.

En ur undervisningssynpunkt intressant och för Birmingham speciell anordning är den »Commerce Conference», som anordnas varje vecka och i vilken studenterna från samtliga tre studieår bruka deltaga. Den kan sägas vara ett slags disputation i miniatyr; en av tredje årets studenter har utarbetat och föredrar en uppsats, varefter hela auditoriet under en å två timmar ställer frågor samt framför kritik. Avsikten är att utveckla studenternas framställningskonst och debattförmåga. Inledarens prestationer betygssätts och medräknas i det slutliga examensresultatet.

Undervisningen vid de brittiska universiteten är, vilket får ses i samband med examinationens nedan angivna karaktär, icke i första hand inriktad på att bringa ett mera bestämt mått av kunskaper. Föreläsningarna fylla därför icke, som vid de franska juridiska fakulteterna, funktionen av ett slags definition av examens kunskapsfordringar; icke heller den i samband med undervisningen anvisade litteraturen får denna karaktär. Undervisningen uppfattas mera som ett hjälpmedel vid studierna och alltefter de resurser, som de olika universiteten (eller, där sådana finnas, deras enskilda colleges) kunna ha till sitt förfogande, kompletteras densamma med mer eller mindre personlig handledning. Varje student är nämligen vanligen hänvisad till en viss lärare, som fungerar som hans »tutor» eller »supervisor». Dennes funktion kan vara dels att fungera som allmän rådgivare såväl vid studiernas uppläggning som under studietiden, dels att regel-

bundet meddela en fortlöpande studiehandledning, enskilt eller i små grupper. Tutorsystemet är särskilt väl utvecklat vid Oxford och Cambridge, där studenterna i allmänhet besöka sin tutor en timme i veckan. I stor utsträckning användes denna enskilda eller halvenskilda undervisningsform till en diskussion och en kritik av de »essays» över frågor inom de studerade ämnena, vilka studenterna av sin tutor få i uppdrag att författa. Stor uppmärksamhet ägnas under hela studietiden åt uppömandet av studenternas förmåga att syntetisera sina kunskaper i samband med träningen i skriftlig framställningsform.

Tutor-undervisningen vid Oxford och Cambridge är en uppgift för det college, som studenten tillhör, medan universitetet svarar för den övriga undervisningen. Möjligheterna att anordna en mer eller mindre personlig handledning med samma funktioner som tutor-undervisningen variera vid olika universitet men torde sällan vara så goda som vid de båda äldre universiteten. Denna olikhet i undervisningsresurser uppfattas som den väsentliga anledningen till den kvalitativa överlägsenhet, som fortfarande även efter sådana relativt objektiva kriterier som antagningsprocenten i konkurrensexamina synes utmärka Oxford- och Cambridge-utbildningen. Vid de universitet och i de ämnen, där studentantalet per lärare icke är alltför stort, få de enskilda lärarna bredvid den allmänna undervisningen fylla vissa tutor-funktioner. På vissa håll, bl. a. vid London School of Economics, kompletteras föreläsningsundervisningen med olika slag av diskussionsgrupper med mindre deltagareantal. Någon egentlig motsvarighet till våra proseminarier synes däremot icke förekomma mera allmänt vid universiteten; seminarieformen är i stort sett reserverad för »graduate studies». Uppsatser av samma form som de hos oss vanliga tvåbetygsuppsatserna utgöra icke ett mera vanligt inslag bland examensfordringarna men förekomma på vissa håll, då vanligen som ett alternativ till ett av de annars obligatoriska examensämnena.

Den högre utbildningen på det samhällsvetenskapliga området har först och mest systematiskt organiserats vid London School of Economics. Vid de övriga universiteten har den relativt sent fått en mera självständig ställning. Detta sammanhänger bl. a. med att doktorsgraden tidigare varit ganska sällsynt och icke betraktats som en förutsättning för en akademisk karriär. Nya och lämpligare konstruerade doktorsgrader ha emellertid kommit att bli ett vanligare slutstadium på den akademiska utbildningen. Utöver specialföreläsningar är, liksom på andra håll, forskningshandledningen inom seminarierna den i detta sammanhang viktigaste undervisningsformen. Då dessa som nämnts icke mera allmänt komma till användning i den lägre undervisningen har ett organiserat arbete inom ramen för seminarier först relativt sent börjat få en större betydelse vid de brittiska universiteten.

Examinationen för de lägre graderna är skriftlig och äger rum endast vid läsarens slut. Särskild delexamination avhålls stundom efter varje läsår men på vissa håll endast efter ettdera av de två första läsåren. Muntlig examination kan föreskrivas såsom en kompletterande prövning, men den synes på flertalet håll antingen sällan komma till användning eller ha en mera formell än reell betydelse. Det enda undantaget är Oxford, där samtliga studerande undergå även muntlig prövning. För att få en viss uniformitet mellan universiteten samt för att skapa möjligheter för lärarna att följa utvecklingen också på andra håll är det brukligt att utse »external examiners», d. v. s. medexaminatorer från andra universitet, vilka medverka vid de skriftliga provens bedömning. Vid denna samarbetsalltid flera bedömare.

De studerande undergå examination vid de föreskrivna studieperiodernas avslutning och ha varken någon valfrihet beträffande examenstidpunkten eller i normala fall någon möjlighet till förnyad examination. Slutbetyg ges icke i de enskilda examensämnena (»papers») utan kandidaterna klassificeras i fyra eller fem olika grupper efter resultatens sammanvägning. En vanlig form för denna

klassificering är följande: »first class honours», »second class honours (upper division)», »second class honours (lower division)», »third class honours» samt »pass». Värdet av en erhållen grad beror i mycket hög grad på vilken av dessa klasser densamma hänförs till. För många slag av anställningar, t. ex. vid förvaltningen och inom det högre undervisningsväsendet, samt vid fortsatta högre studier accepteras ofta endast kandidater med first class honours eller second class honours (upper division).

Beträffande den skriftliga examinationens karaktär är tendensen att inrikta densamma icke på en egentlig kunskapsprövning utan på en prövning av de studerandes förmåga att mera självständigt behandla problem inom ämnesområdet, formulerade utan direkt anslutning till den meddelade undervisningen eller den rekommenderade litteraturen. Prövningen avser alltså varken innehållet i föreläsningarna, i några bestämda läroböcker eller i övrigt i en närmare definierad kurslitteratur. Vid undervisningen anvisad litteratur är därför icke obligatorisk utan anger snarare en möjlighet bland flera tänkbara att tillägna sig kunskaper av den inriktning och det omfång, som äro behövliga för besvarandet av sådana slag av frågor, som kunna väntas bli givna vid examinationen. Resultatet av denna beror i högre grad av vederbörandes träning i skriftlig framställningskonst och förmåga att tänka självständigt samt att med gott omdöme tillämpa sina kunskaper än på kännedom om särskilda författares problemlösningar eller på ett större förråd av minneskunskaper.

Beträffande det sätt, varpå *de olika samhällsvetenskapliga ämnena* tillgodosetts vid de skilda universiteten, bör först och främst framhållas den särställning »London School of Economics and Political Science» intar. Denna har nämligen karaktären av en samhällsvetenskaplig specialhögskola med en mångsidighet beträffande såväl den vetenskapliga utrustningen som studieriktningarna, vilken saknar motsvarighet inom det europeiska universitetsväsendet i övrigt. Specialisering av studierna är där möjlig såväl inom samtliga i detta sammanhang såsom samhällsvetenskapliga betecknade ämnen som också inom antropologi, juridik och praktisk socialpolitik. London School har även systematiskt utvecklat vad som enligt amerikansk terminologi skulle kunna betecknas som en »Graduate School» för högre samhällsvetenskapliga studier. I övrigt finner man inom det britiska universitetsväsendet en tämligen stor ojämnhet beträffande det sätt, på vilket de olika samhällsvetenskapliga ämnena tillgodosetts. Denna ojämnhet är emellertid, särskilt i samband med de efter det senaste kriget vidtagna åtgärderna, tydligen på väg att utjämnas.

Nationalekonomi har sedan mycket länge haft en stark ställning vid de brittiska universiteten och är fortfarande det bäst tillgodosedda ämnet. Vid samtliga universitet finnas möjligheter att i större eller mindre utsträckning specialisera de lägre examina på ekonomiska ämnen. Inom denna ram inrymmer då vanligen också ett betydande mått av ekonomisk-historisk undervisning. Man kan emellertid, om London School undantages, i jämförelse med såväl många europeiska länder som särskilt U. S. A. beteckna den mera systematiskt ordnade *högre* utbildningen i nationalekonomi såsom relativt dåligt tillgodosedd fram till de senaste åren. Detta har ägt samband med de brittiska universitetens nämnda, åtminstone tidigare dominerande tendens att koncentrera sina resurser på utbildningen till bachelors-graden.

Företagsekonomi betraktas icke vid anglosaxiska universitet i samma utsträckning som hos oss såsom ett från nationalekonomi avgränsat ämnesområde. Båda ämnena hänförs till det vidare området »Economics». Den på ekonomi specialiserade utbildningen för den lägre graden kan vid många brittiska universitet orienteras ungefär på samma sätt som vid de svenska handelshögskolorna. Den erhållna graden kan i dylika fall stundom, men ingalunda överallt, givas beteckningen B. Com. (Bachelor of Commerce). Om saken ses ur svensk synpunkt kan

man alltså säga att universiteten också fylla handelshögskolornas funktioner. Många av de kurser i ekonomiska ämnen, som givas vid universiteten, ha också en sådan inriktning att de hos oss skulle hänföras till företagsekonomien. Hithörande studieriktningar synas vara bäst tillgodosedda vid London School of Economics samt sämst vid Oxford och Cambridge.

Statistik som självständigt ämne är väl företrädd vid London School of Economics, som bl. a. har två professorer. På andra håll däremot behandlas vanligen såväl teoretisk som praktisk statistik i nära anslutning till undervisningen i någon av de enskilda samhällsvetenskaperna, speciellt nationalekonomi eller sociologi.

Statskunskap har en mera självständig ställning (såsom »sub-faculty» eller »department») vid Oxford, London School of Economics, Manchester, Durham och North Straffordshire University College. Vid de övriga universiteten är undervisningen i statskunskap uppdelad mellan lärare, som hänföras till »departments» i ekonomi, filosofi, juridik, historia eller »social sciences». Tre av de skotska universiteten ha vad som betecknas som departments i statskunskap, vilkas ledare dock icke ha professors ställning. I Cambridge tillhör professuren i »political science» såväl universitetets historiska som dess ekonomiska department. Professorer i de till statskunskap hänförliga ämnesområdena finnas i London (4 professorer), Oxford (2 professorer), Cambridge, Manchester, Durham, Aberystwych, North Straffordshire, Edinburgh och Exeter, d. v. s. vid hälften av hela antalet universitet. De bästa möjligheterna att specialisera sig på statskunskap inom ramen för bachelors-graden erbjudas av London School of Economics samt Oxford.

Sociologiens ställning vid de olika universiteten kan ibland vara svår att fastställa på grund av obestämdheten av sådana ämnes- och studieinriktningsbeteckningar som »social sciences» eller »social studies», vilka än i större, än i mindre grad inrymma sociologiska ämnesområden. Det är emellertid påtagligt att sociologiens ställning efter kriget mycket snabbt förbättrats, bl. a. genom utnyttjande av särskilda medelsanvisningar för samhällsvetenskapernas upp- rustning från University Grants Committee. Att sociologi var svagt representerat före kriget, med professor och specialiseringsmöjlighet inom ramen för bachelors- graden endast vid London School of Economics, sammanhängande bl. a. med de två äldre universitetens konservativa inställning. Vid intet av dessa har f. ö. ännu någon professur tillskapats och vid Cambridge förekommer fortfarande icke någon sociologiundervisning. Numera förekommer undervisning i sociologi vid 11 av de 18 brittiska universiteten men antalet professorer är ännu ej mer än 8. Vid London School of Economics, dit två av dessa professorer höra och där man dessutom har en rad andra lärarbefattningar inom hithörande och angrän- sande ämnesområden, kunna tre olika examina med sociologisk specialisering avläggas, nämligen B. A. (Sociology), B. Sc. (Econ.) med sociologisk studieinrikt- ning samt den nyinrättade B. Sc. (Sociology). Sociologi har i övrigt särskilt snabbt utvecklats vid universiteten i Birmingham, Leeds och Liverpool.

U. S. A.

I Förenta staterna börja barnen vid sex års ålder i »elementary schools». Denna skolform omfattar åtta år. Möjlighet finnes därefter att fortsätta fyra år i »second- ary schools» (high school). Den högre skolan, för 14- till 17-åringar, genomgås av ej mindre än tre fjärdedelar av ungdomen. Ett mycket stort antal fortsätter sedan med högre studier. Universitetens arbetsformer betingas i hög grad av dels att inträdesåldern är låg, dels att de mer än i andra länder bli utbildningsanstalter för en mycket stor del av ungdomen. Universiteten tvingas kombinera allmänbild- ning och fackutbildning i andra former än hos oss.

Den högre undervisningens organisation i U. S. A. är ur vissa synpunkter svår att i korthet förklara, då den i många delar skiljer sig från förhållandena i Europa.

Först och främst bör observeras, att den högre undervisningen är i hög grad decentraliserad och underkastad mycket liten kontroll från de federala myndigheterna. Framför allt ha dessa ingen som helst möjlighet att ingripa i standardiserande riktning beträffande de utdelade akademiska graderna eller i övrigt verka uniformerande på utbildningen. Ansvaret för uppfostringsväsendet vilar i första hand på delstaterna och kommunerna och antalet enskilda läroanstalter är stort både på skol- men framför allt på universitetsstadiet.

Beträffande den högre undervisningen skiljer man vanligen på »colleges», som endast ge den fyraåriga utbildningen till bachelors-graden, och »universities», som omfatta såväl college-stadiet som olika former av fortsatt utbildning i »graduate schools» och »professional schools». Vidare finnes ett stort antal »junior colleges» med endast de två första college-åren representerade. En amerikansk student kan efter andra college-året i ålder och utbildning i stort sett sägas befinna sig på ett stadium motsvarande vår studentexamens, ehuru vanligen utbildningsmöjligheterna under de första college-åren äro något mera differentierade än under de sista åren i våra gymnasier.

I U. S. A. finnas ca 1 700 högre utbildningsanstalter; av dessa är en tredjedel endast junior colleges. Av återstoden bruka 800 klassificeras som »colleges and universities» medan de övriga äro lärarseminarier samt tekniska och andra från universitetet fristående anstalter för högre yrkesutbildning. Som universitet brukar man beteckna den överordnade enhet som inom sig omfattar en rad delvis rätt självständiga organisationer såsom olika slag av »professional schools», en »graduate school» samt ett college. Som college betecknar man däremot en institution, som endast ger den till B. A. eller B. S. ledande utbildningen. Namnskicket är emellertid inte särskilt klart, då vissa colleges med bibehållande av den äldre benämningen också tagit upp utbildning av »graduates» eller utökats med någon eller några »professional schools», liksom det finns institutioner som bära universitetets namn trots att de egentligen blott ge college-utbildning.

De olika institutionerna variera i hög grad såväl i allmän standard som i andra hänseenden. Vissa äro enskilda, andra delstatliga, vissa kontrollerade av religiösa sammanslutningar och vissa ha endast manliga eller kvinnliga studenter. Särskilt bland colleges finnas många små institutioner. Även jätteuniversitet med 20 000—40 000 studenter förekomma emellertid. Det högre undervisningsväsendet finansierades länge till alldeles övervägande del med privata medel och terminsavgifter, men tendensen har gått i riktning mot allt större finansiellt stöd från kommuner, delstater och federala myndigheter.

Trots den högre utbildningens uppdelning på ett stort antal inbördes helt oberoende institutioner har man en överraskande stor enhetlighet såtillvida som *den lägre universitetsexamen*, vilken är det slutliga målet för det alldeles övervägande antalet studenter, överallt är fyraårig och leder till en av graderna B. A. eller B. S. Juridiska och medicinska läroanstalter hänföras till kategorien »professional schools», liksom också de stundom i anslutning till universitetet organiserade, stundom fristående motsvarigheterna till våra tekniska, handels-, lantbruks- m. fl. högskolor. Åtminstone vid mera ansedda professional schools kräves för inträde en på lämpligt sätt inriktad B. A. eller B. S. I dylika fall får alltså en bachelorsexamen, som annars vanligen utgör universitetsutbildningens avslutning, karaktären av en preliminärexamen.

De som efter avläggandet av en B. A. eller B. S. önska bedriva fortsatta studier kunna övergå till antingen en professional school eller en graduate school. De fortsatta studierna förläggas vanligen till ett annat universitet än det vid vilket den

lägre examen avlagts. Vissa universitet med särskilt berömda graduate schools draga nämligen ofta till sig studenter från en rad colleges och andra universitet.

Två *högre akademiska grader* finnas, nämligen master-examen (M. A. resp. M. S.) samt doktorsgraden (Ph. D.). Studietiden efter B. A. är minst ett år för en M. A. samt minst tre år för en Ph. D. Den faktiska studietiden ligger emellertid, åtminstone vid de mera ansedda universiteten, betydligt högre. Vägen till doktorsgraden går ofta via en master-examen men detta är icke nödvändigt. För båda graderna fordras såväl en examen som en avhandling. Doktorsgradens standard beror i hög grad på var den förvärvas, varför universitetets namn vanligen utsettes efter titeln, t. ex. Ph. D. (Harv.). Avhandlingarnas standard kan vid några av de bästa universiteten möjligen sägas motsvara den i Sverige, men i det stora hela torde en amerikansk doktorsavhandling snarare böra jämföras med en svensk licentiatavhandling. Vanligen försvaras avhandlingen inför en fakultetskommitté. Publikation, i den mån dylik kräves (i vilket fall kravet ofta blott gäller ett sammandrag), sker först i efterhand. Proportionen av högre examina är relativt låg: antalet avlagda M. A. och M. S. är drygt en tiondel och antalet Ph. D. drygt en hundradel av totalantalet av dem, som erhålla B. A. och B. S.

Någon motsvarighet till vår *fakultetsorganisation* finnes ej alltid vid amerikanska universitet. Där den förekommer, med benämningen divisions, har man vanligen humanistiska, matematiskt-naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga fakulteter. Som tidigare nämnts hänförs motsvarigheterna till våra juridiska och medicinska fakulteter liksom andra slag av speciell yrkesutbildning till »professional schools» (Law Schools, Schools of Medicine). De viktiga enheterna äro »departments», till vilka hänförs ett eller ett par samhörande ämnen. Sålunda har man vanligen särskilda departments för ekonomi, sociologi och political science eller någon kombination av dessa. Undervisning, kursfordringar och examination organiseras i första hand inom ett department.

En amerikansk *lägre universitetsexamen* är uppbyggd av ett antal »courses», som i vissa fall under de första åren sträcka sig över ett år men som vanligen endast löpa en termin. Examinationen på en course sker vanligen i skriftlig form omedelbart efter dess avslutning. Kurserna utgöra i flertalet fall små enheter om tre à fyra undervisningstimmar i veckan; det minsta antalet undervisningstimmar för en student brukar vara 15, men man torde kunna utgå från 18 veckotimmar som normalt. En vid examinationen godkänd kurs värderas i »credits» eller »points» efter antalet veckotimmar under en termin. Universitet med två terminer per läsår bruka fordra 120, de med tre lästerminer 180 credits som minimalt för B. A. eller B. S.

Det område som täckes av ett amerikanskt universitetsdepartment, t. ex. endera av de tre vanligaste samhällsvetenskapliga dylika (Economics, Sociology och Political Science), utgör vanligen den närmaste motsvarigheten till våra universitetsämnen. Varje department ger ett stort antal courses inom sitt ämnesområde: inledningskurser, kurser i centrala teoretiska och metodproblem, kurser av historisk och vetenskapshistorisk art, kurser i speciella problem (t. ex. ett visst geografiskt område) eller av komparativ karaktär. Kurserna äro vanligen uppdelade i ett antal klasser av olika svårighetsgrad för undergraduates ävensom i ett par klasser för graduates. En examen kan sammansättas av olika kurser, varvid ganska stor valfrihet medges inom ramen för vissa allmänna regler angående vilka ämnesområden, som måste vara representerade, samt om den inbördes ordningen mellan vissa slag av kurser.

Den allmänna tendensen beträffande studierna för en samhällsvetenskapligt inriktad B. A. synes vara, att de två första åren måste till ungefär lika delar ägnas åt a) allmänbildning i engelska språket och litteraturen, ett eller två främmande språk, en naturvetenskap eller en allmän översikt över naturvetenskaperna samt

b) en samhällsvetenskap eller en allmän översikt över viktigare samhällsproblem. Under de två sista åren kräves i det övervägande antalet fall att studenten väljer ett specialiseringsområde («major», «main field of interest»); studierna få dessutom till viss del ägnas åt angränsande ämnesområden samt stundom i viss mån åt fria litteraturstudier, seminariearbeten e. dyl. De tre vanligaste samhällsvetenskapliga specialiseringsriktningarna äro i nu nämnd ordning Economics, Sociology och Political Science. Stundom kan specialiseringsinriktningen vara mera allmänt bestämd, t. ex. till Social Sciences.

Frekvensen av olika samhällsvetenskapliga studier framgår av följande sammanställning.

Akademiska grader, erhållna 1949—50, uppdelade efter studiernas huvudsakliga inriktning.¹

	B. A. eller motsvarande	M. A. eller motsvarande	Doctors degree
Business and Commerce	72 137	4 335	58
Economics	14 573	921	200
International relations	981	279	25
Law	14 312	513	27
Political science	6 346	710	127
Political sciences (not elsewhere classified)	7 472	431	49
Sociology	7 887	552	98

Sammansättningen av en *B. A. med samhällsvetenskapligt huvudämne* («major») framgår av följande fyraårsprogram, vilket kan sägas vara typiskt för en examen i vilken *nationalekonomi* valts som huvudämne (samt för universitet med två terminer per läsår):

	»Credits» (= terminsveckotimmar)
Ekonomi	25—35
Statistik	8—12
Andra samhällsvetenskaper	12—16
Historia	8—12
Matematik	8—12
Naturvetenskaper	8—12
Engelsk litteratur och uppsatsskrivning	10—18
Främmande språk	10—18
Filosofi eller psykologi	8—12

Examen i sin helhet måste omfatta minst 120 »credits». Bortemot hälften av studietiden kan alltså anslås till ekonomi och angränsande samhällsvetenskaper. I den mån historia, matematik och psykologi ha en sådan inriktning, att de kunna hänföras till en ekonoms fackutbildning, kan denna emellertid taga betydligt mer än halva studietiden i anspråk.

Planläggningen av studierna framgår tydligast om man tar förhållandena vid ett visst universitet som exempel. Anordningarna variera visserligen i olika hänseenden mellan de olika universiteten, men nedanstående studieplan för en *B. A.*-examen med *sociologi* som huvudämne vid Northwestern University, Chicago, torde kunna anses som tämligen representativ. Studietiden är som alltid i U. S. A. fyra år men varje läsår har här tre terminer. De varje termin beivrade kurserna

¹ Earned Degrees Conferred by Higher Educational Institutions 1949—50. Federal Security Agency, Office of Education. Washington 1950.

skola omfatta minst 16 timmar i veckan, varför det behövliga antalet »credits» per år blir 48. Under vart och ett av de 4 college-åren uppdelas studietiden på följande sätt i 4 lika omfattande avdelningar (vardera alltså motsvarande 12 »credits»):

första året (»Freshmen»):

- I. Engelska.
- II. Ett språk.
- III. »Basic Science» eller matematik eller en naturvetenskap.
- IV. Endera av följande samhällsvetenskapliga introduktionskurser: »Introduction to the Sciences of Human Behavior», »The Bases of Social Life» eller »Modern Society»¹.

andra året (»Sophomores»):

- V. Introduction to English Literature.
- VI. Ett språk.
- VII. »Basic Science» (om denna kurs icke tagits första året) eller matematik eller en naturvetenskap.
- VIII. »Modern Society» eller »The Bases of Social Life» (endera av dessa kurser, icke medtagen under första året).

tredje året (»Juniors»):

Studietiden användes till lika delar till:

- IX. Philosophy, Music and Art (översiktskurs, löpande hela året med 4 timmar i veckan).
- X. Sociologi (»Field of Special Interest»).
- XI. Samhällsvetenskapliga stödämnena.
- XII. Samhällsvetenskapliga stödämnena eller (beträffande högst halva tiden, d. v. s. 6 veckotimmar) filosofi.

fjärde året (»Seniors»):

Studietiden användes till lika delar till:

- XIII. »Tutorial Correlative Reading»: fria litteraturstudier under särskild ledare (»tutorial supervision»). Litteraturen väljes med hänsyn till dess intresse ur allmänt filosofisk synpunkt och så att den ger sammanhang i kunskaperna. För varje student planeras hans läsning i första hand så att

¹ Då dessa tre olika typer av inledningskurser till samhällsvetenskapliga studier synas vara ganska typiska exempel på det slag av »comprehensive courses», vilka nämnas i det följande, kan det vara lämpligt att återge de korta karakteristikerna från föreläsningkatalogen:

»An introduction to the Sciences of Human Behavior» (4 veckotimmar under läsarens tre terminer): This course presents an integrated approach to the study of human behavior as it derives from man's psychological endowment and from the background of society and culture in which he lives. It plans to utilize the resources of three of the sciences of man — anthropology, psychology and sociology — and to present by means of an interdisciplinary integration a unified approach to the methods and problems of social sciences.

»The Bases of Social Life» (undervisningstid = föregående): This course endeavours to give the student an acquaintance with the techniques of analysis of cultural development, some familiarity with the complex factors involved in the evolution of a civilization, and a brief picture of the integration of the economic, political, social, religious, esthetic and technological aspects of culture in the great civilizations of antiquity, and the Medieval, Renaissance, and eighteenth and nineteenth century periods of European History.

»Modern Society» (undervisningstid = föregående): An introductory study of modern society. Some of the more significant characteristics of 19th and 20th century western civilization — individualism, complexity of organization, the conquest of the physical world, and interdependence — are described in their interrelationships. Against this background a few current problems such as peace and war, economic insecurity and poverty, social and personal maladjustment, race and the use of political power, are examined and some remedial policies appraised.

han får en orientering också inom andra kunskapsfält än det, på vilket han specialiserar sig.

XIV. Sociologi.

XV. Sociologi.

XVI. »Special Problem or Area Study». Studenten inriktas på något speciellt problem, som studeras på sådant sätt, att material och metoder från flera vetenskaper komma till användning för problemets belysning.

För en student, som väljer sociologi som huvudämne, kommer alltså studietiden att i följande omfattning vara samhällsvetenskapligt inriktad:

Samhällsorienterande grundkurser: avdelningarna IV och VIII under de två första studieåren 0,5 år

Sociologi: Undervisningskurser i ämnet: avdelningarna X, XIV och XV under tredje och fjärde året samt studierna av ett specialproblem i avdelning XVI under fjärde året 1,0 år

Samhällsvetenskapliga stödämnena: avdelning XI samt, helt eller till hälften, avdelning XII, båda under tredje studieåret 0,4 à 0,5 år

I stort sett kan man alltså säga, att den som väljer att specialisera sig på sociologi ägnar i det närmaste halva tiden (2 år) åt samhällsvetenskapligt orienterande studier, varav i sin tur bortemot hälften (avdelning XVI är ej helt inriktad på huvudämnet) ägnas åt sociologi. Därtill kommer emellertid den del av de fria litteraturstudierna (XIII), som bidrager till en orientering rörande huvudämnets frågeställning och plats bland vetenskaperna.

Hur studierna av huvudämnet »General Sociology» samt de erforderliga samhällsvetenskapliga stödämnesstudierna (utöver de allmänt samhällsorienterande kurserna i avdelningarna IV och VIII) mera i detalj äro anordnade framgår av följande översikt. (Siffror inom parentes anger antalet veckotimmar; bokstäverna framför kursnumren gradera kurserna i A: Basic courses; B: Specialkurser för undergraduates samt C: Mera avancerade kurser, som kunna begagnas också av graduates.)

»General Sociology» som huvudämne:

I. Obligatoriska kurser:

A. Introduction to Sociology (4)

B 8. Social Pathology (4)

B 10. The Mental Bases of Social Life (4)

B 11. Elementary Social Statistics (4)

C 5. Problems of Population (4)

En av följande fyra kurser:

C 6. Principles of Sociology (4)

C 25. History of Sociological Thought (3)

C 26. Contemporary Sociological Theories (3)

C 27. Social Psychological Theories (3)

II. Valfria kurser (högst två kurser får tagas från denna grupp):

B 2. Social Economy (4)

B 7. The Family (4)

B 15. Social Aspects of Modern Industrialism (4)

B 18. Ethnic Relations (3)

B 19. Negro-Caucasian Relations (3)

C 1. Rural-Urban Sociology (30)

C 2. Changing Relations of Urban and Rural Societies (3)

C 4. Standards and Planes of Living (4)

C 8. Criminology (4)

- C 11. Penologi (4)
- C 22. Marriage Adjustment (3)
- C 23. The Means of Social Control (3)
- C 24. Theories and Policies of Social Control (3)
- C 31. Social-Cultural Movements (4)
- C 41. Sociology of Religion (3 à 4)
- C 60. Sociology of War, Peace and World Order (4)
- C 65. Public Opinion and Propaganda (3).

III. Samhällsvetenskapliga stödämnen (»Related Subjects»):

Kurser motsvarande sammanlagt 18 veckotimmar väljas, med rådgivarens godkännande, från följande ämnen:

Anthropology, Economics, History, History and Literature of Religions, Human Geography, Philosophy, Political Science, Psychology.

(Dock få icke mer än tre kurser tagas från ett ämne; minst hälften av kurserna måste vara »C-level courses», d. v. s. tillhöra de högre av de för undergraduates avsedda kurserna. Fordringarna innebära, att dessa »stödämneskurser» måste vara fördelade på minst två ämnen, men kunna fördelas på upp till 5 à 6 ämnen.)

Den dominerande *undervisningsformen* vid de amerikanska universiteten utgör, särskilt på det lägre stadiet, »classes», d. v. s. den speciella amerikanska typen av oformell diskussionsföreläsning. Auditoriet deltar synnerligen aktivt med frågor till läraren; denne avbryter själv då och då framställningen för frågor eller för att inbjuda till diskussion av en behandlad tankegång eller dess tillämpning på något praktiskt eller politiskt problem. Denna undervisningsform är tidskrävande men kan vara synnerligen effektiv. Den kan ge möjlighet att förena mycket av skollektionens, katederföreläsningens och handledningsgruppens pedagogiskt värdefullaste egenskaper. Den förutsätter att åhörarna icke äro rädda för att avbryta föreläsaren och ställa frågor till denne samt att lärarna varken få eller kräva alltför mycket respekt. Dessa förutsättningar äro uppfyllda vid amerikanska universitetet i högre grad än vid de europeiska.

I allmänhet finnes vid ett amerikanskt college en »basic course» (om 3 à 4 timmar i veckan under två terminer, alltså 6 à 8 credits av totalt behövliga 120) i såväl ekonomi som sociologi och »Political Science». Denna kurs utgör då en förutsättning för fortsatta studier i ämnet. Samtidigt som den alltså skall vara inledning till en specialisering måste en sådan kurs emellertid kunna fylla en funktion såväl för dem som endast önska en orientering i ämnet såsom ett led i det uppställda allmänbildningsmålet som för dem vilka medtaga ämnet såsom stödämne till en annan samhällsvetenskap. Den stora svårigheten att låta en och samma »course», d. v. s. samma undervisning och kursfordringar, tillgodose ganska olikartade behov torde vara en av anledningarna till att universiteten under senare år så ivrigt experimenterat med samlade översiktskurser över moderna samhällsproblem (»comprehensive courses»). Att svårigheterna knappast kunna undvikas sammanhänger med själva examensupplägningen: en student skall kunna välja en basic course i samhällsvetenskap såsom ett led i den allmänna orientering, som han är skyldig skaffa sig. Eftersom han emellertid på detta stadium vanligen icke har, eller icke är skyldig att ha valt specialiseringsfack måste kursen kunna tjäna både såsom inledning till fortsatta studier och såsom en i och för sig värdefull fristående orientering i ämnesområdet.

Dessa grundkurser tagas för nationalekonomiens del enligt en nyligen gjord uppskattning av ca 40 % av de studenter, som gå igenom college-stadiet. Det torde alltså röra sig om bortemot tvåhundrausen studenter per år. Då basic courses i stor utsträckning undervisas med en bestämd lärobok som stömmen har man fått en oerhörd marknad för läroböcker, vilka på skilda sätt försöka lösa

de problem som uppkomma för en undervisning med dessa delvis svårförenliga målsättningar. Man har alltså här förklaringen till att läroboksskrivandet ägnas ett så utomordentligt intresse i U. S. A. och till att nya reviderade upplagor ofta årligen kunna utkomma. Däremot ha vi i Europa nästan alltid brist på goda och framför allt aktuella läroböcker och äro därför särskilt i ekonomi och sociologi ofta hänvisade till att använda de amerikanska. Dessa kunna vara mycket väl tillrättalagda för sin publik och sitt syfte, men ägna sig — för att vara användbara för dem som icke fortsätta studierna — i mycket stor utsträckning åt en beskrivning av speciellt amerikanska samhällsinstitutioner samtidigt som de begränsa sitt utrymme beträffande mera centrala teoretiska och metodfrågor till vad som i första hand är nödvändigt för behandlingen av amerikanska förhållanden och problem.¹

Studierande, som fortsätta studierna av ett ämne efter den första grundläggande kursen, ha vid flertalet amerikanska universitet 20 à 25 olika kurser och vid de större universiteten betydligt flera att välja på. De som efter grundkursen endast taga ytterligare någon kurs i ett ämne inrikta sig då vanligen på ett eller ett par speciella områden, i nationalekonomi t. ex. på »Money and Banking», »Labor Problems» el. dyl. Önskar man en mera grundlig specialisering kan man taga kurser i »Advanced Theory», metodproblem, vetenskapens och dess föremåls historia samt i ett flertal speciella områden. Som en illustration kan tjäna en nyligen gjord undersökning över de i ekonomi efter grundkursen oftast medtagna kurserna. Dessa är i följande ordning: Money and Banking, Public Finance, Labor Problems, Economic History, Statistics, International Economics, Corporations, Advanced Economic Theory, Accounting, History of Economic Theory, Comparative Economics, Business Cycles.

Den ovan återgivna studieplanen för sociologisk specialisering ger för sociologiens del ett gott exempel på inriktningen av de kurser, som ingå i examen. Tydligt framgår att möjligheterna att tillgodose speciella intressen inom huvudämnets ram ofta äro stora. Redan till B. A. är det vid amerikanska universitet möjligt att i icke oväsentlig grad specialisera studierna även inom ramen för det valda huvudämnet.

Det bör emellertid observeras, att den amerikanska collegeutbildningen icke i första hand avser att ge en »professional» utan en »liberal education». Vad colleges sträva att meddela är alltså främst en fördjupad allmänbildning, inom vars ram visserligen ofta ganska högt specialiserade studier infogats, men där värdet även av denna specialisering bedöms mera efter dess betydelse såsom ett led i allmänbildningen än såsom en förberedelse för viss yrkesverksamhet. Det största antalet studenter går ut i förvärvslivet direkt efter förvärvandet av den lägre akademiska graden. Under innevarande århundrade har det relativa antalet personer i varje åldersklass, som erhållit fullständig collegebildning, stigit mycket snabbt och är nu i jämförelse med andra länder mycket högt. Denna starka efterfrågan på akademisk utbildning har dock icke som i vissa andra länder framdrivits av stränga formella utbildningskrav från arbetsmarknadens sida. Collegeutbildningens prestige har tydligen även på den ur efterfrågesynpunkt dominerande och i sina rekryteringsprinciper mycket fria enskilda arbetsmarknaden varit tillräckligt stor för att motivera den starka tillströmningen till colleges. Det enskilda näringslivets arbetsgivare synas emellertid i större utsträckning fästa

¹ Genom kommitténs förslag till studieordning för pol. mag.-examen med dess för skilda senare specialiseringsriktningar gemensamma studier av »fasta ämnen» skapas en med ovan nämnda amerikanska i viss mån överensstämmande situation: undervisningen måste fylla ett dubbelt syfte. Vid uppläggningsen av en dylik undervisning finnes alltså all anledning taga hänsyn till de amerikanska erfarenheterna. Å andra sidan får man icke förbise de nackdelar, som äro förenade med användningen av amerikanska läroböcker: man löper risken att studenterna uppfatta amerikanska samhällsförhållanden som relevanta också för vårt land.

vikt vid att en arbetssökande har en god colleeutbildning än vid dennas inriktning. Självva graden såsom sådan mer än utbildningens inriktning blir därför det väsentliga för den som inte fortsätter med speciell yrkesutbildning vid professional schools eller med högre studier.

De som önska ägna sig åt någon verksamhet, som kräver en egentlig yrkesutbildning på det samhällsvetenskapliga området, få bedriva *fortsatta studier* vid någon »Graduate School» antingen till M. A. eller till Ph. D. Det mesta av den högre utbildningen på det samhällsvetenskapliga området är koncentrerat till ett förhållandevis litet antal Graduate Schools, vilka alltså draga till sig studenter, graderade från olika colleges. Eftersom såväl standarden som de principer enligt vilka den lägre examen sammansättes variera betydligt vid skilda colleges, tillämpa åtminstone de mera välkända Graduate Schools vid de privata universitetet en ofta ganska sträng gallring av de inträdessökande. Vid denna gallring tages hänsyn icke blott till standarden hos vederbörande college och till ämnessammansättningen i examen utan även till betygsnivån. En avlagd lägre examen berättigar alltså ingalunda utan vidare till tillträde till högre studier. Vissa Graduate Schools avstänga också i stor utsträckning efter ett eller två års »graduate studies» de studenter, som inte anses motsvara den vid vederbörande institution avsedda standarden.

Högre examina avläggas vanligen inom ett visst »department». Ett sådant täcker ungefär ett område motsvarande var och en av våra samhällsvetenskaper. Reglerna för ämnesval och för examinationens anordning fastställas särskilt för varje department. I stort sett äro studierna helt inriktade på dettas ämnesområde men på vissa håll föreskrives att viss del av studietiden skall ägnas åt ämnen utanför detsamma.

M. A.-graden förutsätter vanligen att vederbörande under ett år belägger ett fullt kursprogram inom ämnesområdet (15 à 18 veckotimmar) samt författar en mindre avhandling (»essay») över ett godkänt ämne. Utöver den skriftliga examinationen efter avslutningen av de enskilda kurserna förekommer på vissa håll en avslutningsexamen, som då oftast är muntlig. Denna examen omfattar stundom endast vissa angivna ämnen men ofta studentens hela arbetsprogram. Avhandlingarna, vilkas genomsnittliga längd brukar anges till 100 à 150 maskinskrivna sidor, förväntas i allmänhet icke vara resultat av en självständig forskning utan anses böra utgöra »solution of a practical or theoretical problem of some consequence, involving use of library and/or field research».

Ph. D.-graden förutsätter två eller på vissa håll tre års närvaro vid universitetet samt författandet av en avhandling. Som ett ytterligare formellt krav (utöver inträdesfordringarna till vederbörande Graduate School) fordras vid många universitet avläggandet av en »preliminary» eller »qualifying examination», vilken vanligen avlägges vid första studieårets slut. Genom denna examen kan ofta en betydande utgallring äga rum; de som icke få fortsätta till Ph. D. avlägga då ofta en M. A.

Som ett tämligen typiskt exempel på reglerna för den slutliga examinationen till Ph. D. kan tagas föreskrifterna för doktorsgraden i ekonomi vid Columbia-universitetet. Vid eller efter slutet av den föreskrivna tiden för inskrivning vid universitetet samt sedan programmet för avhandlingsarbetet godkänts men innan detsamma påbörjats, undergår kandidaten examination i de studerade ämnena. Han måste examineras i minst sex ämnen, av vilka tre (ekonomisk teori, ekonomisk historia och statistik) äro obligatoriska. I två av dessa ämnen är det dock möjligt att avlägga »certification examinations», d. v. s. enskilda muntliga eller skriftliga tentamina för vederbörande professor. Sedan dessa tentamina godkänts sker en muntlig examination under två timmar inför en examenskommission av minst fyra professorer, var och en examinerande sitt eget ämne. Lärare från

andra samhällsvetenskapliga »departments» kunna också närvara vid examen antingen som observatörer eller examinatore. Efter examens godkännande ägnar sig kandidaten helt åt avhandlingens utarbetande. En professor är särskilt utsedd som rådgivare och övervakare. När avhandlingen anses färdig samt har godkänts av rådgivaren underställes densamma en för varje avhandling särskilt utsedd bedömningskommitté. Inför denna har kandidaten att under en timme försvara avhandlingen. Sedan avhandlingen sålunda godkänts, eventuellt först efter större eller mindre omarbetningar, ha samtliga fordringar för Ph. D. uppfyllts.

Det bör observeras, att avhandlingarna när de framläggas och försvaras alltid befinna sig på manuskriptstadiet. Några universitet kräva, eller ha krävt, tryckning av den godkända avhandlingen innan graden utdelas. De stigande tryckningskostnaderna under senare tid synas ha mildrat kravet på fullständig publicering, där sådant förelegat. Icke sällan kräves publicering i uppsatsform av någon väsentligare del av avhandlingsresultaten eller tryckning av ett sammandrag. Vanligast är emellertid att avhandlingarna icke tryckas utan att krav uppställs på att ett visst antal kopior skola göras tillgängliga i vederbörande universitetsbibliotek.

Utom vid några större universitet, där där man även för de högre studiernas del har en ogynnsam proportion mellan student- och lärarantal, synes tendensen beträffande undervisningsmetoderna gå i riktning mot en friare handledning i mindre grupper. Föreläsningarna på det högre stadiet tendera sålunda på många håll att alltmer närma sig diskussionsgruppernas arbetsform och dessutom börjar allt större vikt läggas vid seminarierna, i stort sett bedrivna i samma former som våra högre seminarier.

Sammanfattningsvis torde man kunna fälla följande generella omdöme om den högre samhällsvetenskapliga utbildningen vid de amerikanska universiteten. Studiegången är på ett helt annat sätt reglerad och kontrollerad än vid våra universitet. De studerande drivas hårdare och tvingas att undan för undan redovisa sina studieresultat samt specialiseras mera strängt och konsekvent. Studietiden är kortare och i vissa hänseenden effektivare; den leder fortare fram till en viss vetenskaplig standard inom huvudämnet men den erhållna utbildningen får i stort sett en smalare bas. Handledningen av studierna och avhandlingsarbetet från lärarnas sida är intensivare och mera ingripande. Utrymmet för en i högre grad självständig verksamhet och för tillgodoseendet av individuella förutsättningar och intressen blir emellertid mindre.

Juris kandidatexamen.

Exempel på kunskapsfordringar i olika ämnen.

(Såsom närmare angives å s. 125 i huvudbetänkandet äro nedanstående exempel icke avsedda att erhålla någon bindande karaktär.)

Propedeutiska kursen.

I. Den propedeutiska kursen är, såsom av namnet framgår, avsedd att utgöra en inledning till de juridiska studierna. Kursen omfattar en civilrättslig, en straffrättslig och en processrättslig del om tillhoppa 60 timmar (civilrätt 40, straffrätt 10 och processrätt 10 timmar). Härtill kommer en översikt om 8 timmar över några huvudpunkter av allmän rättslära.

Undervisningen sker delvis jämsides med undervisningen i ekonomisk samhällskunskap.

II. *Litteratur:*

Björling-Malmström: Lärobok i civilrätt. Detta arbete inhämtas noggrant.

Mindre viktiga delar, bl. a. beträffande äldre äktenskap, studeras dock mindre utförligt. Arbetet bör kompletteras med exempel på olika juridiska handlingar, t. ex. ett köpebrev, ett skuldebrev etc., antingen i själva texten eller i en bilaga till läroboken.

Agge-Thornstedt: Straffrätt för propedeutiska kursen eller motsvarande.

Olivecrona: Kompendium i processrätt för den propedeutiska kursen eller motsvarande.

Sistnämnda båda arbeten böra kompletteras med flera exempel i texten, så att framställningen blir mera konkret.

Lagtext studeras jämsides med ovannämnda arbeten i den utsträckning den däri åberopas.

Kortfattade grundlinjer till delar av allmän rättslära, innefattande bestämning av de viktigaste juridiska grundbegreppen och en översikt av rättsordningens system jämte olika slag av rättskällor och de viktigaste metoderna för deras användning (lagtolkning, analogi) ävensom de fundamentala rättssäkerhetsgarantierna och den rättsliga regleringens möjligheter.

III. Propedeutiska kursen inleder första terminens undervisning. Undervisningen bedrivs i två eller flera grupper, var och en under ledning av särskild kursledare (t. ex. docent, licentiant). Översikten i allmän rättslära meddelas företrädesvis av professorn i detta ämne.

Deltagande i kursen är obligatoriskt. Befrielse från beivrande av kursen må dock medgivas med hänsyn till ådagalagd studieförmåga eller där eljest synnerliga skäl därtill äro. Sådan befrielse meddelas av dekanus.

Ekonomisk samhällskunskap.

I. Studiet av ekonomisk samhällskunskap omfattar en översikt av nationalekonomiens deskriptiva delar, särskilt penning- och kreditväsendet samt socialpolitiken; huvudpunkter av ekonomisk teori och politik samt orientering om viktigare ekonomiskt och statistiskt källmaterial.

Ekonomisk samhällskunskap studeras under första terminen delvis jämsides med den propedeutiska kursen.

II. Litteratur:

Ämnet omfattar litteratur till ett omfång av ca 1 500 sidor.

Större delen av nedan angivna litteratur kan betraktas såsom betydligt mer lättläst än det mesta av den litteratur, som i övrigt ingår i fordringarna för juris kandidatexamen. Mest arbetskrävande torde vara läroboken i nationalekonomi; tillägnet av dennas innehåll underlättas dock genom den på detta avsnitt av ämnet särskilt inriktade muntliga undervisningen.

I ämnet ingående litteratur omfattar följande arbeten eller motsvarande:

en ekonomisk-historisk översikt på ca 100 sidor,

en lärobok i nationalekonomi på ca 400 sidor, till innehållet ungefärligen motsvarande *Winding Pedersen: Samfundsøkonomiens Grundtræk*,

en lärobok i svenskt näringsliv (t. ex. *Silverstolpe: Svenskt näringsliv i tjugonde seklet*, 250 sidor),

en lärobok i svenskt kreditväsen (t. ex. *Thunholm: Svenskt kreditväsen*, 250 sidor),

en lärobok i socialpolitik och ekonomiskt organisationsväsen på ca 250 sidor (ev. ny upplaga av Sociallagstiftning och socialt arbete i Sverige). Arbetet läses i huvudsak kursivt.

en framställning av den aktuella ekonomiska situationen samt valda ekonomiska problem på ca 150 sidor,

ett kompendium omfattande diverse kompletteringar till kursen, bl. a. statistiska källkunskaper och något om statistisk metod (ca 100 sidor).

Statistisk årsbok för Sverige användes jämsides med studiet av litteraturen.

III. Terminens undervisning inledes med en grundläggande kurs om 40 timmar, därav ekonomisk teori samt aktuella frågor ca 30 timmar och källkunskap ca 10 timmar. Kursen bör ledas av vetenskapligt högkvalificerad och undervisningsvan lärare.

Under terminens senare del anordnas övningar i form av diskussionsgrupper, 10 dubbeltimmar för varje grupp om högst 20 deltagare, under ledning av biträdande lärare i nationalekonomi. Övningarna ägnas i övervägande grad åt diskussion av svårare teoretiska problem samt i mindre omfattning åt användning av statistiska källor, framför allt i samband med utlämning av hemuppgifter.

De studerande skola härjämte i grupper om 10—15 deltaga i ett mindre antal demonstrations- och övningstimmar, förlagda till de nationalekonomiska, statistiska och geografiska institutionerna. Under ledning av amanuenser och institutionsbibliotekarier skola de därvid beredas möjlighet att orientera sig bland de olika slag av publikationer, som de måste lära känna och i viss utsträckning använda under sina studier.

Tentamen avlägges vid terminens slut eller i början av andra teminen.

Rättshistoria.

I. Detta ämne, som motsvarar även det förutvarande examensämnet romersk rätt, omfattar en översikt av den svenska rättsutvecklingen jämte några huvudpunkter av den romerska rätten och rättsutvecklingen i främmande länder, allt sett i samband med den allmänna samhälls- och kulturutvecklingen.

Det förutsättes, att vid behandlingen av de särskilda instituten erforderliga rätthistoriska anknytningar göras i varje positivrättsligt ämne.

Ämnet studeras lämpligen under förra delen av andra terminen.

II. Litteratur:

Ett kompendium i svensk rätthistoria, omfattande rättskällorna samt rättsutvecklingens huvuddrag i dess samspel med utvecklingen av de sociala förhållandena och därom rådande uppfattningar; de senare århundradena uppmärksammas mera utförligt än de tidigare.

Ett kortfattat kompendium över den romerska rättens särdrag och utveckling. En framställning av den allmänna västerländska rättsutvecklingen, företrädesvis under de senaste 200 åren.

Vidare läses t. ex.:

Munkzell: Det svenska rättsarvet.

Uppsatser i Minneskrift ägnad 1734 års lag I:

Westman: Från landskapslagar och folkting till riksdag och ämbetsmannamässig rättstillämpning.

Malmström: Rättsutvecklingen 1736—1809.

Marks von Württemberg: Blick på den svenska lagstiftningen alltifrån 1800-talets början.

III. Vid början av terminen påbörjas en grundläggande kurs med kommentering av mera krävande partier av litteraturen om 40 timmar, därav övningar om 10 timmar. Dessa hava till uppgift att göra de studerande förtrogna med olika slag av rätthistoriskt material samt att bibringa dem förmåga att tyda lättare handskriftsmaterial. Vetenskapliga föreläsningar hållas mot slutet av terminen. Bivistande av dessa är obligatoriskt.

Tentamen avlägges vid mitten av eller under senare hälften av terminen.

Statsrätt med folkrätt.

I. Detta ämne omfattar en översikt av viktigare grundlagsstadganden och andra konstitutionella bestämmelser samt en orientering om medborgarnas allmänna fri- och rättigheter, någon kännedom om olika författningstyper och politiska åskådningar samt Sveriges politiska liv ävensom huvudpunkter av folkrätten.

Ämnets studium påbörjas lämpligen omkring mitten av andra terminen.

II. Statsrätt.

1. Statsförfattningsrätt m. m.

Lärostoffet utgöres dels av lagtext, dels av litteratur.

Lagtext:

a) regeringsformen, riksdagsordningen, lagen om val till riksdagen.

Det angivna inhämtas, delvis noggrant, delvis översiktligt, efter lärares anvisning.

b) successionsordningen, tryckfrihetsförordningen, ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter.

Angivna författningar läsas i huvudsak kursivt.

Litteratur:

Malmgren: Sveriges grundlagar. Detta arbete läses till omfång, som framgår av nedannämnda kurs.

Heckscher: Svensk statsförvaltning i arbete (Sthlm 1952).

2. Politiska idé- och författningstyper, Sveriges politiska liv.

En översikt av politiska idétyper (demokrati, diktatur etc.) och olika författningstyper (den engelska, amerikanska, schweiziska, sovjet-ryska m. fl.), till omfång enligt meddelad kurs.

Andrén: Svenska riksdagen, och *Tingsten*: Regeringen (artiklar i *Winge* m. fl.: Sveriges styrelse).

Håstad: Det moderna partiväsendets organisation (Verd. skrift nr 407).

Dme: Partierna i regering och riksdag (Verd. skrift nr 408).

Folkrätt.

Litteratur:

Gihl: Folkrätt eller *Sundberg*: Folkrätt, båda i viktigare delar.

En framställning av Förenta nationernas stadga jämte kommentar (t. ex. *Castberg*: Förenta nationerna).

III. Undervisningen i examensämnet statsrätt med folkrätt börjar omkring mitten av terminen. Den inledes med en kurs, innefattande en översikt av olika politiska idé- och författningstyper (10 tim.) och fortsätter med en grundläggande kurs i statsförfattningsrätt m. m. om 25 timmar.

I folkrätt meddelas en grundläggande kurs om ca 10 timmar under senare hälften av terminen.

Tentamen i hela examensämnet avlägges vid slutet av terminen eller i början av tredje terminen. I folkrätt må särskilt förhör äga rum.

Civilrätt I.

I. Detta ämne omfattar civilrättens allmänna läror (allmän civilrätt, allmän förvägningensrätt) samt civilrättens regler beträffande lös egendom.

Ämnets studium påbörjas först sedan tentamen avlagts i samtliga ämnen i första delen av examen, d. v. s. i regel vid början av tredje terminen.

II. Lärostoffet utgöres dels av lagtext, dels av litteratur.

Lagtext: Avtalslagen med tillhörande författningar, lagarna om skuldebrev och gåvoutfästelse, lagstiftningen om ränta, preskription, borgen och pant samt förmansrättsordningen, reglerna om tvesalu, köplagen, lagen om avbetalningsköp, lösöre köpsförordningen, lagen om samäganderätt, vissa viktigare stadganden i konkurslagen och utökningslagen, skadeståndsbestämmelser i strafflagen samt i lag ang. ansvarighet i följd av järnvägs drift och bilansvarighetslagen.

Det nu angivna inhämtas noggrant på sätt närmare framgår av lärobok.

Lagstiftningen om lån, deposition, lega av lös egendom och syssloman (HB 11—13 och 18 kap.), kommissionslagen, försäkringsavtalslagen, trafikförsäkringslagen, växel- och checklagarna, lag om dödande av förkommen handling, förlagsinteckningsförordningen, lag om inteckning i jordbruksinventarier, lag om inteckning i fartyg, lag om viss panträtt i spannmål, lag om hittegods, föräldrabalkens bestämmelser om verkan av underårigs omyndighet, bokföringslagen, lag om handelsregister, firma och prokura samt skadeståndsbestämmelser i lag om elektriska anläggningar, lag om tillsyn över hundar, lag om ansvarighet för skada i följd av luftfart m. fl., sjölagen, järnvägstrafikstadgan (frakträttsliga delar) och luftbefordringslagen samt lagen om upplagshus och upplagsbevis.

Sist angivna lagar och författningar läsas i huvudsak översiktligt eller endast i huvuddrag i den omfattning, som anges i lärobok.

Litteratur:

- a) en lärobok i allmän civilrätt och allmän obligationsrätt,
- b) en lärobok ang. de särskilda instituten i till ämnet hörande delar,
- c) *Karlgren*: Skadeståndsrätt.
- d) ytterligare litteraturstudium i mindre omfattning efter anvisning av examinator, framför allt i samband med rättsfallsövningarna.

III. Terminens undervisning inledes med en grundläggande kurs i ämnet om 60 timmar (30 dubbeltimmar under 8 veckor). Vid kursen skall bl. a. särskilt beaktas att olika abstrakta rättsregler exemplifieras med konkreta exempel samt att civilrättens samband med exekutions- och konkursrätt belyses.

Med början vid mitten av den grundläggande kursen hållas rättsfallsövningar för mindre grupper av studerande. Varje deltagare har att fullgöra två referentuppgifter. Deltagande fordras i åtta övningar.

Mot slutet av terminen hållas minst fem vetenskapliga föreläsningar; beivrande av dem är obligatoriskt.

Tentamen äger rum vid slutet av terminen eller i början av följande termin (fjärde terminen).

Civilrätt II med internationell privaträtt.

I. Detta ämne omfattar *dels* rättsreglerna rörande fast egendom, familje- och successionsrätt samt de rättsregler i övrigt, som icke ingå i civilrätt I, *dels* och huvudpunkter av den internationella privaträtten.

Ämnets studium påbörjas, sedan civilrätt I studerats under en termin och tentamen däri avlagts.

II. Lärostoffet utgöres dels av lagtext, dels av litteratur.

A. *Civilrätt II.*

1. *Fastighetsrätt.*

Lagtext: Lag ang. vad till fast egendom är att hänföra, lagstiftningen om laga fång, klander och hemul, rå och rör m. m. samt urminnes hävd, KF om 20-årig hävd, nyttjanderättslagen 1—3 kap., lagfarts- och inteckningsförordningarna jämte de viktigaste härmed sammanhängande stadgandena i utsökningslagen och konkurslagen.

Det nu angivna inhämtas noggrant till omfång, som framgår av lärobok.

Lagstiftningen om fastighetsbildning, fastighetsregistrering och ägo gränser, byggnadslagen i civilrättsliga delar, strandlagen, lagen om samäganderätt, servitutslagen, lagstiftningen om förbud mot jordförvärv, bulvanlagarna, lagstiftningen om förköpsrätt, JB 7 kap. (lösningrätt), lagen om bysamfälligheter, hyresregleringslagen, ensittarlagen, expropriationslagen.

Sist angiven lagstiftning läses i huvudsak översiktligt eller endast i huvuddrag i den omfattning, som angives i lärobok.

Lagstiftningen om vatten, jakt, fiske, skogar, gruvor, vägar, ägofred och vanhävd, nyttjanderättslagen 4 kap., lag om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt, lag om häradsallmänningar, lag om fornminnen, naturskyddslagen.

Nämnda lagstiftning studeras endast i korta sammanfattningar.

Litteratur:

- a) *Undén*: Svensk sakrätt II: 1.
- b) En kort framställning ang. lagberedningens förslag till nyreglering av fastighetsköpet.

- c) *Undén*: Svensk sakrätt II: 2.
- d) En kortfattad lärobok ang. lagstiftningen om arrende och hyra.
- e) *Olivecrona*: Inteckningsförordningen.
- f) En kortfattad lärobok ang. lagstiftningen om fastighetsbildning och fastighetsregistrering, utplagd så att de olika instituten behandlas med utgångspunkt från konkreta exempel. Sälunda böra medtagas praktiska exempel på de vanligast förekommande jorddelningsförrättningarna.
- g) En kortfattad lärobok över byggnadslagen.
- h) En kort översiktlig framställning ang. lagstiftningen om vatten, jakt, fiske, skogar, gruvor, vägar, ägfred och vanhävd.

2. *Famöljerätt och successionsrätt.*

Lagtext: Giftermålsbalken, huvuddragen av äldre äktenskapsrätt, föräldrabalken, arvslagen, testamentslagen, boutredningslagen, lagen om arvsavtal och lag om allmänna arvsfonden.

Det angivna inhämtas i huvudsak noggrant, i vissa fall endast i viktigare delar. Vissa delar av giftermålsbalken liksom till nämnda balk anknutna författningar läsas endast översiktligt.

Litteratur:

- a) En lärobok i äktenskapsrätt ungefär motsvarande innehållet i *Undén-Malmströms* kompendium i äktenskapsrätt, såvitt avser nya giftermålsbalken. Äldre äktenskapsrätt inhämtas med stöd av *Björling-Malmström*: Lärobok i civilrätt.
- b) En lärobok omfattande hela föräldrabalken.
- c) En lärobok i successionsrätt ungefärligen motsvarande innehållet i *Undén*: Kompendium i arvsrätt, *Malmström*: Kompendium om boutredning och arvsifte samt en starkt koncentrerad framställning av *Ekeberg-Guldberg*: Den nya testamentslagen.

3. *Övrig civilrätt (associationsrätt, arbetsrätt, immaterialrätt).*

Lagtext: Aktiebolagslagen, lagen om handelsbolag och enkla bolag, lagen om ekonomiska föreningar och lagen om tillsyn över stiftelser samt kollektivavtalslagen, semesterlagen, lagen om förenings- och förhandlingsrätt, hembiträdeslagen, sjömanslagen i arbetsrättsliga delar.

Angivna författningar inhämtas i huvudsak översiktligt på sätt framgår av lärobok.

Lagstiftningen om bankrörelse, sparbanker, försäkringsrörelse, bostadsrättsföreningar och understödsföreningar samt medlingslagen, arbetstidslagstiftningen, arbetarskyddslagstiftningen och social försäkringslagstiftning.

Någon kännedom fordras om denna lagstiftning.

Lagstiftningen rörande auktorrätt, patenträtt, varumärkesrätt, rätt till namn och firma och lag om illojal konkurrens inhämtas översiktligt.

Litteratur:

- a) *Nial*: Aktiebolagsrätt.
- b) En kortfattad lärobok rörande lagstiftningen om enkla bolag och handelsbolag, föreningar och stiftelser, innefattande en jämförelse mellan aktiebolagsinstitutet och ovanstående associationsformer. Lagstiftningen om bankrörelse, sparbanker, försäkringsrörelse, bostadsrättsföreningar och understödsföreningar behandlas mera i förbigående.
- c) En lärobok i arbetsrätt av icke alltför stor omfattning. I läroboken skall ingå en orientering om arbetsmarknadens organisationer m. m. samt en framställning av anställningsavtalet.
- d) En översiktlig lärobok över immaterialrätten.

B. Internationell privaträtt.

Lagtext: Vid undervisningen eller i den litteratur, som fordras, sker hänvisning till erforderlig lagtext.

Litteratur:

Karlgren: Kortfattad lärobok i internationell privaträtt eller *Nial:* Internationell förmögenhetsrätt, kompletterad med kortfattat kompendium beträffande övriga delar av ämnet.

III. Terminens undervisning inledes med en grundläggande kurs i civilrätt II om 50 timmar. Sedan kursen pågått omkring 2—3 veckor påbörjas rättsfallsövningar i mindre grupper av studerande. Deltagande fordras i tio övningar. Varje deltagare skall fullgöra två referentuppgifter. Besök göras vid en domstol för studium av inskrivningsväsendet samt å ett lantmäterikontor för studium av där förekommande fastighetsrättsliga handlingar. Under senare hälften av terminen hållas minst fem vetenskapliga föreläsningar; beivrande av dem är obligatoriskt.

I internationell privaträtt gives under senare hälften av terminen en grundläggande kurs i ämnet om 8 timmar med ändamål att giva en översikt av ämnet och att belysa dess frågeställningar. Härjämte hållas ett mindre antal övningar med behandling av sådana rättsfall, vilka äro särskilt ägnade att belysa den internationella privaträttens metodfrågor. Deltagande fordras i tre övningar. Vetenskapliga föreläsningar hållas i ämnet. Beivrande av desamma är önskvärt.

Tentamen i hela examensämnet avlägges vid slutet av terminen eller i början av följande termin (femte terminen). I internationell privaträtt må särskilt förhöra äga rum.

Straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper.

I. Ämnet straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper omfattar, *dels a*) en positivrättslig del, nämligen straffrättens allmänna läror, strafflagens bestämmelser om viktigare brott och översikt av specialstraffrätten, *dels ock b*) huvudpunkter av följande juridiska hjälpvetenskaper nämligen rättspsykologi, rättspsykiatri, kriminologi, kriminalteknik, kriminalpolitik samt straffverkställighet och annan kriminalvård.

Ämnets studium påbörjas sedan civilrätt I och civilrätt II med internationell privaträtt studerats och tentamen avlagts i dessa ämnen. (Studerande må närmast efter fullbordat civilrättsstudium i stället för straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper inhämta ämnet finansrätt samt avlägga tentamen i detta ämne.)

II a). Lärostoffet utgöres *dels* av lagtext, *dels* av litteratur.

Lagtext.

1. Strafflagens kapitel rörande allmänna läran om brott (för närvarande 3—5).
2. Efter eget val och med lärarens godkännande sex av strafflagens kapitel om särskilda brott, exempelvis:
 - Om brott mot allmän verksamhet (för närvarande kap. 10).
 - Om förfalskningsbrott (för närvarande kap. 12).
 - Om mord, dråp och annan misshandel (för närvarande kap. 14).
 - Om stöld och rån; så ock om egenmäktigt förfarande (för närvarande kap. 20).
 - Om bedrägeri o. dyl. oredlighet; så ock om utpressning, ocker och häleri (för närvarande kap. 21).

- Om förskingring och annan trolöshet (för närvarande kap. 22).
Det nu angivna inhämtas noggrant.
3. Övriga delar av strafflagen samt
 4. Lagstiftningen om förmögenhetsstraff.
 5. Några viktigare specialstraffrättsliga bestämmelser om särskilda brott (olovlig varuinförsel, brott enligt skattestrafflagen, brott vid förande av motorfordon, tryckfrihetsbrotten).
- Dessa partier (3—5) inhämtas översiktligt till omfång, som anges av lärobok.

Litteratur:

- a) En lärobok omfattande såväl den allmänna läran om brott som en översiktlig framställning av de särskilda brotten (ev. en särskild lärobok för den allmänna delen och en för den speciella delen), lärostoffet beträffande den allmänna läran om brotten något mindre utförligt än i den av *Agge* här- om påbörjade läroboken och beträffande de särskilda brotten begränsat till det huvudsakliga, framställt i systematisk form med smärre historiska och kriminalpolitiska utblickar.
- b) Till de strafflagskapitel ang. särskilda brott, som skola läsas noggrant (= lagtext 2) kunna användas tillgängliga kommentarer, utan krav på fullständigt inlärande, för närvarande exempelvis *Ekeberg m. fl.*: Förmögenhetsbrotten och *Beckman m. fl.*: Brott mot staten och allmänheten.
- c) Någon kännedom om i övrigt tillgänglig litteratur, inbegripet lagförarbeten, rättsfallssamlingar och tidskriftsartiklar; inhämtas i samband med rättsfallsövningarna.

II b). De juridiska hjälpvetenskaperna behandlas vid nedannämnda särskilda kurser m. m.:

- rättspsykologi, 12 timmar,
 - rättspsykiatri, 10 timmar,
 - kriminologi, 12 timmar,
 - kriminalteknik, 6 timmar, om möjligt jämte besök vid statens kriminaltekniska anstalt,
 - kriminalpolitik, 8 timmar, samt
 - straffverkställighet och annan kriminalvård, 10 timmar, jämte besök vid ett par fångvårdsanstalter och anstalt tillhörande barna- och ungdomsvården.
- Såsom litteratur i anslutning till kurserna kunna användas bl. a.
- Hurwitz*: Kriminologi.
Kimberg: Olika arbeten av kriminologiskt innehåll.
Rylander-Bendz: Rättspsykiatri.
Strahl m. fl.: Om påföljder för brott.

III. Terminens undervisning inledes med en grundläggande kurs i positiv straffrätt om 30 timmar (ca 20 timmar den allmänna läran om brott och ca 10 timmar genomgång av en eller två betydelsefulla brottsgrupper såsom mönster för studiet även av andra brottsgrupper).

Med början omkring mitten av terminen hållas rättsfalls- eller andra tillämpningsövningar, ibland med bearbetande av material rörande den tilltalades person och miljö. Deltagande i åtta övningar fordras. Varje deltagare skall fullgöra en referentuppgift.

Kurserna i juridiska hjälpvetenskaper påbörjas sedan den grundläggande kursen i straffrätt pågått någon tid. Bevistande av kurserna i hjälpvetenskaper är obligatoriskt. Med hänsyn till ådagalagd studieförmåga eller där eljest synnerliga skäl därtill föranleda må befrielse från bevistande av kurserna medgivas av examinator, varvid motsvarande lärostoff får inhämtas genom egna litteraturstudier.

Under terminens senare hälft hållas vetenskapliga föreläsningar inom någon del av ämnet, minst fem timmar. Bevistande av föreläsningarna är obligatoriskt. Tentamen äger rum vid slutet av terminen eller i början av följande termin.

Processrätt.

I. Ämnet processrätt omfattar *dels* processrättens allmänna principer, civil- och straffprocessrätt jämte översikt av specialprocessrätten, *dels* exekutionsrätt, *dels* ock översikt av konkursrätten.

Processrättens studium påbörjas först sedan de båda civilrättsämnena och straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper (ev. även finansrätt) studerats och tentamen däri avlagts.

II. Lärostoffet utgöres *dels* av lagtext, *dels* av litteratur.

A. Processrätt.

Lagtext.

1. Rättegångsbalken med undantag av nedan under 3. angivna kapitel.

2. Lagsökningslagen och lagen om skiljemän.

Det nu angivna inhämtas noggrant på sätt närmare framgår av lärobok.

3. Följande kapitel av rättegångsbalken, nämligen 16 och 39 (omröstning till dom), 24—28 (straffprocessuella tvångsmedel), 33 (delgivning), 47 (förfarandet i brottmål vid enskilt åtal), 53 och 55—57 (förfarandet i HD).

4. Följdförfattningarna till rättegångsbalken samt spridda lagar och andra stadganden inom specialprocessrätten.

Det angivna inhämtas översiktligt eller endast i huvuddrag till omfång, som angives av lärobok.

Litteratur:

a) En lärobok över rättegångsbalken jämte följdörfattningarna till densamma, omfattande ca 600 sidor.

b) en lärobok över lagsökningslagen, lagen om skiljemän samt annan specialprocess om ca 50 sidor.

B. Exekutionsrätt.

Lagtext. Utsökningslagen jämte därunder upptagna lagar och författningar.

Studiet härav begränsas i huvudsak till bestämmelserna rörande själva förfarandet. Vissa paragrafer inhämtas noggrant, andra översiktligt, allt på sätt och till omfång, som framgår av lärobok.

Litteratur:

En lärobok i exekutionsrätt om ca 170 sidor.

C. Konkursrätt.

Lagtext.

Konkurslagen med därunder upptagna lagar och författningar.

Studiet härav begränsas i huvudsak till bestämmelserna rörande själva förfarandet. Vissa paragrafer inhämtas noggrant, andra översiktligt, allt på sätt och till omfång, som framgår av lärobok.

Litteratur:

En lärobok i konkursrätt om ca 75 sidor.

III. Undervisningen i processrätt inledes med en grundläggande kurs i ämnet om 40 timmar (ca 30 timmar processrätt och 10 timmar exekutions- och konkursrätt). Olika processuella handlingar demonstreras av kursledaren eller av praktiker. Formulär till dylika handlingar tillhandahållas de studerande. Under kursen göras *domstolsbesök* för studium av en förberedelse i tvistemål, en huvudförhandling i tvistemål och en huvudförhandling i brottmål. Enstaka föreläsningar hållas av praktiker t. ex. om processledning, bevisbedömning, förundersökning i brottmål och arbetet på en advokatbyrå.

Under kursens senare del påbörjas *rättsfallsövningar* i mindre grupper. Deltagande fordras i åtta övningar. Fingerade rättegångar anordnas med juris studerande som agerande.

Vetenskapliga föreläsningar hållas i processrätt om minst fem timmar. Bevistande av dessa är obligatoriskt.

Tentamen äger rum under senare hälften av terminen (sjätte terminen).

Finansrätt.

Ämnet finansrätt omfattar dels insikter i skatterätt, dels ock huvudpunkter av finansvetenskap.

I. Studiet av finansrätt påbörjas lämpligen först efter det tentamen avlagts i straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper och i processrätt. Finansrättens studium kan jämväl förläggas omedelbart efter det civilrätt I och civilrätt II med internationell privaträtt studerats och tentamina i dessa ämnen avlagts.

II. Lärostoffet utgöres dels av lagtext, dels av litteratur.

Lagtext.

a) Kommunalskattelagen, KF om statlig inkomstskatt, KF ang. beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, KF om statlig förmögenhetsskatt, KF om arvs- och gåvoskatt, KF om kvarlåtenskapsskatt.

Angivna författningar inhämtas delvis noggrant, delvis översiktligt, allt på sätt och till omfång, som framgår av lärobok.

b) Folkbokföringsförordningen, taxeringsförordningen, uppborädsförordningen, skattestrafflagen, KF om investeringsfonder, KF om investeringsavgift, KF om kupongskatt, KF om utskiftningsskatt, KF om ersättningsskatt, KF med bestämmelser om begränsning av skatt, folkpensioneringslagen, KF om skogsvårdsavgift, KF om skatt å lotterivinster, KF ang. stämpelavgiften och fondstämpelförordningen.

Det finansrättsliga stoffet i det nu angivna inhämtas översiktligt eller endast i huvuddrag till omfång, som framgår av lärobok.

c) Författningar angående tullavgifter, dryckesskatter, tobaksskatt, varuskatt, försäljningsskatt, automobilskatt, nöjesskatt etc.

Någon kännedom fordras om ovannämnda skatter.

Litteratur:

a) En lärobok i allmän beskattningsteori jämte finansvetenskap om ca 75 sidor.

b) En lärobok ang. de årliga skatterna om ca 250 sidor.

c) *Eberstein*: Den svenska arvs- och gåvobeskattningen, med undantag av vissa mindre partier.

d) En lärobok beträffande kvarlåtenskapsskatten om ca 20 sidor.

e) En översiktlig lärobok beträffande omsättnings-, konsumtions- och bruksskatter om ca 20 sidor.

III. Undervisningen i finansrätt inledes med en *grundläggande kurs* om 28 timmar. Under kursen, som börjar omkring terminens mitt, genomgås de viktigaste och mera svårtillgängliga delarna av ämnet. Senare under kursen börja rättsfallsövningar. Varje deltagare skall fullgöra en referentuppgift. Deltagande i sex övningar fordras. Samtidigt hållas deklara-tionsövningar om 8 timmar (per grupp) under ledning av praktiker.

Vetenskapliga föreläsningar hållas mot slutet av kursen om fem timmar. Bevistande av dessa är obligatoriskt.

Tentamen avlägges vid slutet av terminen (sjätte terminen) eller i början av följande termin.

Förvaltningsrätt.

Studiet av förvaltningsrätt omfattar *dels* insikter i förvaltningsrättens allmänna del, särskilt principerna för förvaltningsförfarandet och förvaltningsprocessen, *dels ock* en översikt av kommunalrätt, socialvårdsrätt och övrig speciell förvaltningsrätt.

I. Tyngdpunkten lägges på *förvaltningsrättens allmänna del*: den offentliga förvaltningens organisation i huvuddrag; förvaltningsrättsliga plikter och rättsanspråk; förfarandet hos förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar; rättssäkerhetsgarantier (rättskontroller). — Tjänstemannarätt. Medborgarskap. Allmänna handlingar.

Beträffande *förvaltningsrättens speciella del* inhämtas dels en allmän översikt, dels en närmare kannedom om ett begränsat antal områden, särskilt kommunalrätt och socialvårdsrätt.

Förvaltningsrättens studium påbörjas efter det straffrätt med juridiska hjälpevetenskaper och processrätt samt lämpligen även finansrätt studerats och tentamen avlagts i dessa ämnen.

II. Lagtexten inom den svenska förvaltningsrättens allmänna del är mycket ofullständig och osystematisk. På grund härav kunna även elementära och grundläggande insikter i denna del endast inhämtas genom litteraturstudium. Över det hithörande lagmaterialet är en orientering därför önskvärd.

För ämnet i dess helhet anvisas bl. a. följande *lagtext* att studeras.

Regeringsformen §§ 17, 18, 26—36; stadgan ang. statsdepartementen, regeringsrättslagen, instruktioner för J. O. och M. O.; instruktion för ett centralt ämbetsverk, statens allm. avlöningsreglemente, lagen om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap, tryckfrihetsförordningen (ej i straff- och processrättsliga delar), sekretesslagen.

Kommunallagstiftningen; lagar om fattigvård, barnavård, alkoholistvård och sinnessjukvård, socialförsäkring och andra sociala förmåner; lösdrivarlagen.

Polislagen, landshövdinginstr., ordnings- och hälsovårdsstadgorna, vägtrafikförordningen, byggnadslagstiftningen, lagen om allmänna vägar, författningar om näringsfrihet och näringsreglering, utlänningslagen, folkbokföringsförordningen.

Lagtexten studeras i vissa fall mera grundligt, eljest översiktligt, enligt anvisningar i läroböcker och vid undervisning.

Litteratur:

Läroböcker *dels* i de under I angivna områdena inom förvaltningsrättens allmänna del, *dels* i kommunalrätt och socialvårdsrätt; en elementär översikt av ämnets speciella del är önskvärd.

III. Undervisningen i förvaltningsrätt omfattar en grundläggande kurs om 30 timmar. Härtill komma övningar med behandling av rättsfall eller andra konkreta uppgifter med början senare under kursen. För tentamen fordras att ha deltagit i åtta övningar och fullgjort en referentuppgift.

Mot slutet av kursen hållas vetenskapliga föreläsningar om minst fem timmar; bevisande av dem är obligatoriskt.

Tentamen avlägges under terminens (sjunde terminen) senare del.

Allmän rättslära.

Detta ämne omfattar en översikt av *dels* rättsfilosofi och rättssociologi, *dels* och juridiska begrepp och juridisk systematik, lagstiftnings- och lagtolkningsteknik samt rättstillämpningens allmänna grunder i övrigt.

I. Genom ämnet skola de studerande, sedan de förvärvat de erforderliga detaljkunskaperna i den positiva rätten, bibringas en något djupare insikt i det gemensamma och det olikartade hos skilda delar av rättsordningen och därigenom en bättre förståelse av dennas uppgift, möjligheter och sätt att fungera. De böra även erhålla någon träning i rättens användning genom de allmänna grundernas tillämpning på konkreta situationer.

Ämnet studeras normalt efter avslutandet av de grundläggande studierna i särskilda ämnen och före de följande studierna i civilrätt eller i valfritt ämne; tentamen i allmän rättslära må i intet fall avläggas förrän tentamen avlagts i processrätt.

II. Lärostoffet bör upptagas i en lärobok eller ett kompendium, som omfattar: några drag ur rättsfilosofiens, rättsvetenskapens och den rättsliga teknikens utveckling, och i samband därmed belysning av olika typer av rättsordningar, särskilt med avseende å förhållandet mellan individ och samhälle (frihet, rätts-säkerhet o. s. v.), med framhållande av den svenska rättens rättssäkerhetsgarantier och andra allmänna principer, som präglar vår rättsordning,

huvudpunkter av rättssociologien,

analys av juridikens grundbegrepp och den juridiska systematiken,

översikt av rättsordningens system med jämförelse mellan olika delar därav och påvisande av deras inbördes sammanhang,

rättskällornas olika arter, sätten för deras tillkomst och metoderna för deras användning (bl. a. lagstiftningsteknik, lagtolkning och analogisk rättsanvändning).

Vid sidan härav läses:

Ett rättsteoretiskt arbete av mindre omfattning t. ex. *Olivecrona*: Om lagen och staten, eller *Paton*: Jurisprudence.

Stang: Innledning til formueretten sid. 93—169.

Några essayer och aktuella tidskriftsuppsatser enligt lärares anvisning.

III. Undervisning meddelas i en grundläggande kurs om ca 25 timmar, företrädesvis given av professorn i ämnet, delvis i föreläsningsform. Härtill komma seminarieövningar, huvudsakligen med behandling av rättsfall, som belysa metoderna för lagtolkning och annan rättsanvändning. Antalet deltagare i varje övning bör vara starkt begränsat. Deltagande i sex övningar är obligatoriskt.

Tentamen avlägges vid slutet av terminen (sjunde terminen) eller i början av följande termin.

Civilrätt och Valfritt ämne i tredje delen av examen.

I. Dessa ämnen hava till uppgift att bibringa fördjupade insikter inom begränsade rättsområden och i juridisk metod samt övning i dennas användning.

För vartdera av dessa ämnen beräknas en studietid av en termin. Normalt förläggas civilrätt till näst sista och det valfria ämnet till den sista studietermen. Det är tillåtet att avlägga tentamen i dessa ämnen utan att ha tenterat i förvaltningsrätt och finansrätt i andra delen, dock att sådan tentamen måste hava avlagts före tentamen i motsvarande ämne såsom valfritt.

Det avrådes bestämt att påbörja studiet av dessa ämnen före avslutandet av de ämnen som skola föregå dem. Dock kunna studier i allmän rättslära och i ett av förevarande ämnen i någon utsträckning bedrivas parallellt. Effektivt arbete inom de sistnämnda kräver i regel att de i huvudsak hållas åtskilda även i tiden.

Handledare och examinerator är, därest ej annorlunda förordnats, den professor till vars ämnesområde den valda specialuppgiften är hänförlig. Mellan flera professorer med samma ämnesområde sker fördelning enligt fakultetens beslut.

II. Studiearbetet består i vartdera ämnet huvudsakligen i seminariearbete, nämligen

- a) författande av en eller flera seminarieuppsatser,
- b) försvarande av dessa vid en eller flera seminarieövningar,
- c) aktivt deltagande i andra seminarieövningar, därvid förekommer ventilering av andra studerandes uppsatser eller granskning av monografier, publicerade tidskriftsuppsatser o. dyl.

- d) visst litteraturstudium.

De olika momenten i studierna skola — i viss mån med undantag för det under c) angivna — i vartdera examensämnet koncentreras kring en av den studerande vald specialuppgift. Valet bör ske i samråd med vederbörande professor, som har att godkänna detsamma; för studerande som ej själv träffar något val har professorn att bestämma specialuppgift.

Den under d) angivna litteraturen anvisas för varje studerande av professorn. Sedan ett preliminärt val av uppgift träffats kan det vara lämpligt att ett visst litteraturstudium föregår dennas slutliga precisering. Allt efter förhållandena kan uppgiften behandlas i en större uppsats eller i flera mindre, vilka åtminstone delvis kunna vara av refererande karaktär. Avgörandet härom träffas av professorn.

III. Obligatoriskt skall den studerande i vartdera ämnet under en termin åhöra vederbörande professors föreläsningar och deltaga i de seminarieövningar som ledas av honom. Det rekommenderas att även bevista undervisning av annan professor i samma eller angränsande examensämne. De obligatoriska seminarieövningarna i civilrätt och i det valfria ämnet få icke bevisas under samma termin eller del av termin.

IV. Examinationen är i regel muntlig. Beroende på den studerandes insatser under seminariearbetet blir tentamen mer eller mindre ingående. Den avser främst litteraturstudiet och diskussion av den studerandes seminarieuppsatser.

V. Exempel till processrätt såsom valfritt ämne.

I jämförelse med civilrätt och straffrätt är inom processrätten antalet prejudikat mer begränsat. Beträffande många processuella frågor av stor praktisk betydelse kan man över huvud icke vänta sig några vägledande avgöranden i högsta instans, vilket medför att studium och kritik av tryckt rättsfallsmaterial ej kan få samma betydelse inom processrätten som i andra ämnen.

På grund av det anförda är det mången gång önskvärt att det svenska rättsfalls materialet kompletteras med annat material. Detta bör främst ske genom komparativa studier. En undersökning av hur ett problem lösts i utländsk lagstiftning eller praxis ger ofta värdefulla impulser vid bedömningen av hur motsvarande svenska rättsregler böra tillämpas.

Vidare må uppmärksammas att processrätten särskilt väl ägnar sig för rätts-sociologiska undersökningar. Åtskilliga processuella stadganden tillämpas i ett stort antal mål och man kan sålunda genom undersökning av handlingarna vid en enda eller några få domstolar erhålla material av betydande intresse. I andra fall kan man uttröna hur det går till i praktiken genom intervjuer med jurister, vilka äga praktisk erfarenhet av ifrågavarande förhållanden.

Såsom tidigare påpekats skola de studerande deltaga i de seminarieövningar i processrätt, som meddelas under den tid de bedriva fördjupade studier i ämnet. Detta innebär bl. a. att de skola opponera på andras uppsatser.

I betänkandet (s. 92) har understrukits betydelsen av att fördjupningsstudierna i de konkreta fallen anpassas efter de studerandes förmåga. Följande tre exempel på specialuppgifter hänföra sig till studerande av olika begåvningsstandard.

A) Specialuppgift: *exekutionsrätt* (den studerande har erhållit överbetyg i flera av de föregående ämnena; hans förmåga bedömes vara genomsnittlig).

1. *Trygger*: Utsökningslagen,
Hassler: Utsökningsrätt,
Olivecrona: Exekutiv försäljning av fast egendom;
några mindre arbeten och tidskriftsuppsatser rörande olika institut och problem inom den svenska exekutionsrätten;
2. Två utländska framställningar, ett över exekutionsrätten i ett nordiskt land, och ett över samma rättsområde i en kontinental rättsordning.
3. Författande och försvar av uppsatser över två medelsvåra seminarieuppgifter.

Huvudvikt lägges vid hur den studerande fullgjort sina seminarieuppgifter. Som första uppgift meddelas ett problem med civilrättslig anknytning, t. ex. utmätning av gods försålt på avbetalning. Den studerande har att utnyttja all inhemsk litteratur i frågan samt refererade svenska rättsfall av någon betydelse. Det kan vara lämpligt att den studerande hos t. ex. förste stadsfogden i Stockholm studerar visst material. Därefter erhåller den studerande en andra mera omfattande uppgift, t. ex. gäldenärens beneficium vid utmätning (65 § UL samt andra likartade bestämmelser i samma lag). Undersökning göres hos några utmätningmän huru vissa av nämnda stadganden tillämpas i praktiken. Tyngdpunkten i seminariearbetet skall emellertid ligga på ett komparativrättsligt plan. För detta ändamål skall den studerande redovisa hur problemen lösts i ett par utländska rättsordningar samt studera viss utländsk speciallitteratur härom.

B) Specialuppgift: *straffprocessrätt* (den studerande har blivit underkänd i ett flertal tentamina samt nästan enbart erhållit betyget godkänd i föregående ämnen).

1. Noggrann repetition av kunskapsfordringarna i processrätt i andra delen av examen;
en mindre framställning av straffprocessen före rättegångsreformen;
Gärde m. fl.: Nya rättegångsbalken,
Dillén: Straffprocessrätt,
2. En framställning av straffprocessen i något av våra grannländer;
en del svenska tidskriftsuppsatser med väsentligen straffprocessuellt innehåll,
bl. a. behandlande försvararens ställning.
3. Författande och försvar av tre mindre seminarieuppsatser.

Den studerande har att till en början studera under 1. angiven litteratur. Samtidigt erhåller han till uppgift att skriva en kort uppsats över ett i NJA refererat lättare rättsfall, vilken försvaras å seminariet. Hans studiekurs utökas därefter med den under 2. angivna litteraturen. Över innehållet i tidskriftsuppsatserna angående försvararens ställning har den studerande att skriva en sammanfattning,

varefter han å seminariet har att utan stöd av manuskript redogöra för de olika författarnas åsikter i några viktigare frågor. Som en tredje seminarieuppgift har den studerande att skriva en uppsats över ett rättsfall som är något mera komplicerat än det han tidigare behandlat.

C) Specialuppgift: *bevisrätt, särskilt om bevisbördan* (den studerande har erhållit betyget med beröm godkänd i de flesta ämnen, som ingå i första och andra delarna av examen och i civilrätt i tredje delen vitsordet med utmärkt beröm godkänd).

1. *Trygger*: Skriftliga bevis,

Kallenberg: Framställning av bevisrätten i Svensk civilprocessrätt,

Gärde m. fl.: Nya rättegångsbalken;

ett par svenska tidskriftsuppsatser samt en eller två utländska monografier med bevisrättsligt innehåll.

2. Författande av en större uppsats i bevisrätt.

Den studerande har att i huvudsak genom kursivläsning av den under 1. angivna litteraturen skaffa sig en allmän orientering inom bevisrätten. Han skall vidare vara opponent på en seminarieuppsats, som behandlar ett invecklat processrättsligt problem.

Huvuddelen av terminen ägnas åt författande av en större uppsats över ett ämne inom läran om bevisbördan. Den studerande har härför att i lämplig omfattning taga del av inländsk och utländsk speciallitteratur härom, särskilt de arbeten i frågan, som under de sista decennierna utgivits i Norden (ca 10 st.). Mot bakgrunden av dessa litteraturstudier behandlas vissa bevisbördeproblem i *Almén*: Kommentarer till köplagen. De av Almén uttalade åsikterna skärskådas ur de synpunkter ang. bevisbördans natur, som framförts i den ovan nämnda litteraturen.

VI. Exempel till straffrätt såsom valfritt ämne.

I fråga om det sätt varpå studierna böra uppläggas gäller detsamma som beträffande processrätt, dock att rättsfallsmaterialet spelar större roll. Även inom straffrätten finnes rikligt tillfälle till uppgifter med användning av sociologisk metod (t. ex. straffmätning, skyddsåtgärder m. m.).

Specialuppgift: Förskingring av penningar och fungibla ting.

En svensk eller utländsk monografi, som belyser förmögensbrottens systematik, t. ex. *Wetter*: Trolöshet mot huvudman.

Strahl: Om rekvisiten skada och vinning vid förmögensbrotten.

Ett svenskt arbete rörande den allmänna läran om brotten t. ex. *Agge*: Den svenska straffrättens allmänna del eller Straffrättskommitténs förslag till nya allmänna bestämmelser om brott jämte motiv.

En utländsk, lämpligast tysk lärobok, i motsvarande del.

En monografi på detta område, t. ex. *Andenæs*: Straffbar unnløtelse.

Ekeberg-Strahl-Beckman: Förmögensbrotten.

Motsvarande parti i en strafflagskommentar från ett nordiskt land (*Krabbe, Kjerschow*).

Motsvarande parti i en större tysk lärobok (icke kommentar).

Ett kriminologiskt arbete rörande förskingring och angränsande brott, helst anglosachsiskt.

Samtliga förarbeten till S. L. 22 kap. och till 1944 års lag om redovisningsmedel.

Heimer: Förskingringsbrottet.

Uppsatser i nordiska tidskrifter, även av rättsstatistiskt innehåll.

Författande och försvar av en seminarieuppsats.

Exempel till civilrätt i tredje delen av examen.

A. *Specialuppgift: Avtalsrätt.* Uppsats över något problem eller någon serie rättsfall inom läran om köp av lös egendom.

1. *Allmän obligationsrätt, särskilt avtalsrätt, ävensom skadeståndsrätt* inhämtas i något större omfattning än i ämnet civilrätt i andra delen av examen. Härvid användes

Rodhe: En kommande lärobok,

Ussing: Aftaler,

Dme: Dansk obligationsret, Almindelig del.

I stället för sistnämnda två arbeten kan läsas

Arnholm: Alminnelig avtalerett.

Vidare

Ussing: Bristende Forudsætninger.

Karlgren: Skadeståndsrätt,

Ussing: Erstatningsret.

2. *Gällande lagstiftning om köp av lös egendom* inhämtas noggrant med stöd av *Almén:* Om köp och byte av lös egendom.

Ussing: Køb.

Även några specialarbeten läsas t. ex.

Hillgård: Om säljarens stoppningsrätt.

Ljungman: Om prestation in natura, särskilt vid köp av lös egendom.

Nial: Om förvärv i strid mot legala förbud. (Tidsskr. f. Rettsvitenskap 1936.)

Beträffande köpets sakrättsliga verkan läses

Benckert: Exstinktiva förvärv av lös egendom.

3. *Köpvavtalets komparativa utveckling*, särskilt inom romersk och anglosachsisk rätt, studeras med ledning av litteratur som examinator anvisar.

4. *Gällande lagstiftning om två eller tre andra avtalstyper* studeras — något mindre ingående — med hjälp av kommentarer eller läroböcker (kompendier).

Exempelvis kunna väljas

köp av fast egendom, arrende och hyra, kommission, det sjörättsliga fraktavtalet, rembours, lagstiftningen om priskontroll och licenstvång.

I tillämpliga delar läses:

Ussing: Enkelte kontrakter.

5. I nordiska tidskrifter under de senaste 15 à 20 åren offentliggjorda *rättsfallsöversikter och uppsatser* angående läran om köp uppmärksammas.

6. Publicerad *rättspraxis* av betydelse för det valda uppsatsämnet studeras noggrant.

B. *Specialuppgift: Skadeståndsrätt.* Uppsats över något problem eller någon serie av rättsfall inom skadeståndsläran.

1. *Allmän obligationsrätt, särskilt avtalsrätt och försäkringsrätt*, inhämtas i något större omfattning än enligt civilrätt I och civilrätt II i andra delen av examen. Som litteratur kan användas *Arnholm:* Alminnelig avtalerett eller *Ussing:* Aftaler, båda i vissa delar.

2. *Gällande lagstiftning om skadestånd jämte förarbeten och kommentarer* i vissa av examinator anvisade delar inläras noggrant.

3. *Skadeståndslärans historiska utveckling* inhämtas tämligen ingående.

4. Huvuddragen av teorierna om *skadeståndets allmänna funktion* i förhållande till övriga sanktionsmedel inhämtas väl.

5. Ett detaljerat studium av *skadeståndspraxis*.

Litteratur:

Karlgren: Skadeståndsrätt (ingår redan i civilrätt I i andra delen av examen).

Ussing: Erstatningsret.

Stang: Erstatningsansvar (endast de historiska delarna).

Alexandersons och Strahls skadeståndsrättsliga uppsatser.

Ekelöf: Straffet, skadeståndet och vitet (endast några grundtankar).

Lundstedt: Grundlinjer i skadeståndsrätten (endast i viss del).

Grönfors: Om trafikskadeansvar utanför kontraktsförhållanden.

Kurs i ekonomisk redovisning.

Angående kursens syfte hänvisas till framställningen i betänkandet sid. 122. Kursen bör omfatta ca 40 timmar.

Undervisningen i detta ämne bör ha till syfte att bibringa studenterna kännedom om den ekonomiska redovisningens huvudprinciper. Det är av största betydelse, att de lära sig förstå bokslutets innebörd och göras förtrogna med metoderna för bokslutets uppgörande. Härför är det emellertid nödvändigt, att principerna för hela kontosystemet först bli klarlagda. Erfarenheten visar, att en kortfattad demonstration av kontonas uppställning och avslutning ej är tillräcklig; även vid en mera översiktlig undervisning är det nödvändigt att komplettera den teoretiska genomgången med övningar. En del av dessa kunna utföras som hemarbete.

I fråga om övningsuppgifterna bör iakttagas, att i allmänhet relativt korta exempel användas. Det är tillräckligt, att ett tiotal olika affärstransaktioner noteras på enkelt uppställda konton, varefter bokslut verkställs direkt på kontona med användande av vinst- och förlustkonto och balanskonto som avslutningskonton. På sådant sätt kunna olika bokslut, som visserligen äro tekniskt förenklade men dock från principiell synpunkt fullständiga, genomföras på relativt kort tid. Det blir även lättare att överblicka kontosystemet och bokslutet på detta sätt än om övningarna skulle omfatta ett stort antal transaktioner, som skulle redovisas i flera olika slags bokföringsböcker.

Ehuru undervisningen ej har till syfte att meddela egentliga kunskaper och färdigheter rörande bokföringens teknik, får det dock anses nödvändigt att de studerande få sådan inblick i denna, att de kunna förstå bokföringslagens innebörd. I samband med genomgång av lagen bör därför en kort redogörelse lämnas för bokföringsböckernas funktion i redovisningssystemet. Vikt bör läggas vid aktiebolagets bokslut och årsredovisning samt vid den bokföringstekniska behandlingen av aktiekapital, fonder och vinst (förlust).

I övrigt bör i viss utsträckning beaktas vad som i avsnittet om studie- och examensstoffet för juris kandidatexamen sagts om bokföringens betydelse i vissa tviste- och brottmål ävensom bokföringens skatterättsliga betydelse.

De vid bokslutet tillämpade värderingsprinciperna böra beröras. Då en grundlig genomgång av dessa ej kan komma i fråga inom ramen för bokföringskursen för de studerande inom de juridiska fakulteterna, måste intresserade studenter hänvisas till fortsatta studier av dessa problem i ämnet företagsekonomi.

Specialkurs i latin för juris studerande.

(Enl. P. M. av docenten G. Bendz.)

En eventuell obligatorisk specialkurs i latin kan givetvis aldrig bli av den omfattning eller grundlighet att den kan tillnärmelsevis motsvara gymnasiets latinundervisning. Lika klart är också att ett slopande av kravet på godkända

latinkunskaper i studentexamen under alla omständigheter betyder en beklaglig sänkning av juristernas bildningsnivå. Å andra sidan är det också tydligt att en sådan kurs i juristlatin skulle ur juristutbildningssynpunkt ha den fördelen att den skulle kunna läggas så att latinundervisningen för juristerna direkt toge sikte på det för dem närmast nödvändiga och önskvärda. Läsning av litterära klassiska texter skulle t. ex. kunna ersättas med genomgång av texter av juridiskt innehåll, och då inte i första hand utdrag av romerska juristers arbeten, utan fastmera latinska ord, uttryck och fraser, som äro kuranta i modernt juristspråk. Full förståelse, även språklig, av dessa termer torde vara det närmaste praktiska målet för latinundervisning för jurister. Detta förutsätter emellertid en icke så ringa kännedom om latinsk formlära och syntax (böjning av substantiv, adjektiv, pronomen och verb, kasussyntax inklusive ablativus absolutus, gerundium och gerundivum; däremot kan satssyntaxen i stort sett helt lämnas därhän).

Min erfarenhet från kompletteringskurserna för jurister vid Lunds universitet säger mig att de 150 timmar, som dessa ha omfattat, genom ovan antydd avgränsning av undervisningen efter juristernas behov skulle kunna nedbringas betydligt. Man kan därvid tänka sig två möjligheter, en mindre och en mera radikal. I det ena fallet söker man lära eleverna det erforderliga måttet av formler och syntax, så att de något så när behärska detta grammatiska stoff. I det andra fallet nöjer man sig med ett minimum av fasta kunskaper och inskränker sig i övrigt till orientering och förklaringar av termer och uttryck samt anvisningar för begagnandet av tillgängliga språkliga hjälpmedel (lexikon och grammatik).

Det första alternativet skulle kräva minst en termins daglig undervisning, d. v. s. 70 à 80 timmar, det andra skulle kräva något mindre tid, 40 à 50 timmar. Åtskilligt skulle visserligen kunna åstadkommas även på ännu kortare tid, men risken är då stor att kursen blir så flyktig att dess värde blir diskutabelt. Under 40 timmar synes man inte böra gå. Och själv skulle jag givetvis vilja förordna en helterminskurs, därest en sådan kunde beredas plats i det övriga utbildningsprogrammet.

Någon användbar lärobok eller handbok för en kurs av här antytt slag finnes för närvarande inte. Man finge förutsätta att en sådan efter hand komme till och att kursledaren till dess meddelar sitt terminologiska material efter samråd med någon av juridiska fakultetens lärare.

Politices magisterexamen.

Exempel på kunskapsfordringar i de fasta examensämnena samt i stödämnet finanslära.

(Såsom närmare angives å s. 314 i huvudbetänkandet, äro nedanstående exempel icke avsedda att erhålla någon bindande karaktär.)

Statistik.

I. För det fasta ämnet statistik i samhällsvetenskapliga examina beräknas en normal studietid av en termin.

Matematikkunskaper motsvarande studentexamen på reallinjen eller på den allmänna linjens sociala gren eller ock motsvarande fordringarna för den av den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen anordnade kursen i matematik förutsättas vara inhämtade före studiernas början.

II. Kunskapsfordringarna omfatta följande.

1. Statistisk metodlära.

- a) Den statistiska metodikens huvudändamål: beskrivning, analys, prognos.
- b) Populationsbegreppet. Observationsenheter. Alternativa, kvalitativa och kvantitativa egenskaper.
- c) Problem i anslutning till bearbetning av statistiskt material. Manuella metoder, hålkortsmaskiner och andra hjälpmedel. Klass- och kategoriindelning.
- d) Beskrivning av ett statistiskt material. Tabulering. Frekvensfördelning, relativa frekvenstal. Genomsnitts- och spridningsmått. Grafisk framställning.
- e) Grunderna av sannolikhetsteorien med särskild betoning av dess möjligheter att bestämma avvikelser från olika uppställda hypotetiska händelseförlopp.
- f) Begreppet sannolikhetsfördelning. Binomialfördelningen, den hypergeometrisk fördelningen och normalfördelningen (utan bevis härför).
- g) Osäkerheten i statistiska storheter, främst relativtal och medeltal. Medelfel i relativtal och medeltal i anslutning till binomialfördelningen och normalfördelningen. Konfidensintervall. Verifiering av enklare hypotesers riktighet på grundval av erhållna data.
- h) Korrelations- och regressionsbegreppet (den räta linjen). Minsta kvadratmetodens huvudprinciper. Tidsserieanalysens innebörd.
- i) Samplingundersökningar (Estimationsmetoder, enklare urvalsmetoder, intervjuundersökningar, kontroll av data genom samplingundersökningar, bortfallsproblem, experimentplanering).
- k) Grunderna av indexteorien, bl. a. om Laspeyres' och Paasches indextal och skillnaden dem emellan.

2. Befolkningsstatistik och befolkningslära.

Grunddragen av den svenska befolkningsutvecklingen och befolkningens nuvarande sammansättning, bl. a. efter ålder och civilstånd. Födelse- och dödstalens storlek i viktigare europeiska och utomeuropeiska länder.

Olikheter mellan skilda områden, främst mellan landsbygd (glesbygd) och städer (tätorter). Befolkningens fördelning på olika yrkes- och samhällsgrupper.

Befolkningsteori, omfattande läran om bestämning av dödsrisker, överlevelse-

tabeller, återstående medellivslängd, stationär befolkning samt teorien för reproduktionstal.

3. Officiell statistik.

a) Den officiella statistikens organisation, innehåll och aktuella problem. De viktigaste officiella publikationerna rörande befolkningsstatistik, social och ekonomisk statistik.

b) Annan statistikproduktion (kommunal statistik m. m.) Kännedom om organisationsformer i vissa andra länder. Internationella statistiska organ och deras publikationer.

III. Vid studiet lägges huvudvikten på den statistiska metodiken, vilken beräknas upptaga omkring $\frac{3}{5}$ av den tillgängliga studietiden. I samband med studiet företagas vissa räkneövningar i anslutning till de teoretiska problemen inom den statistiska metodiken, varjämte enkla experiment företagas i anslutning till sannolikhets-teoriens fundamentala sats. Även i anslutning till befolkningsläran kunna vissa räkneövningar ingå som ett led i undervisningen.

Statskunskap.

Detta ämne har till uppgift att ge de studerande en översikt av det svenska stats- och samhällsskickets utveckling och nuvarande organisation ävensom att lämna en orientering om viktigare statsteorier och politiska åskådningar samt vissa betydelsefullare författningstyper i främmande länder. I detta syfte inriktas studierna i första hand på de svenska statsmakternas, regeringens och riksdagens, befogenheter och inbördes förhållande enligt grundlag och praxis samt den statliga och kommunala förvaltningens uppgifter och kompetens. Komparativt studeras vissa främmande länders statsskick, såsom Englands, U. S. A:s, Schweiz, Sovjetunionens samt de nordiska grannländernas. Uppmärksamhet ägnas även internationell organisation.

Studiet av ämnet statskunskap beräknas att kräva fyra femtedels termin och förlägges till det första läsårets andra termin. Till underlättande av studierna ordnas trenne kurser, nämligen

en i grundlagskännedom	ca 30 tim.
en i statlig och kommunal förvaltning	» 25 »
en i främmande länders statsskick och idépolitik (statsteorierna) ...	» 35 »

Tillhopa ca 90 tim.

De studerande skola delta i ca en termins proseminarieövningar; ev. krav om en opposition eller annan motsvarande seminarieuppgift.

Litteratur:

1. *Det svenska statsskickets historia.*

Edén, N.: Den svenska riksdagen under femhundra år. Sthlm 1935.

Hesslén, G.: Den svenska parlamentarismens uppkomst. Sthlm 1940.

2. *Sveriges nuvarande statsskick.*

Malmgren, R.: Sveriges grundlagar och tillhörande författningar med förklaringar. Sthlm 1951 (6 uppl.). (Ur »Bihang» uteslutas mindre viktiga lagar och författningar) eller *Malmgren, R.:* Sveriges författning, en lärobok i svensk statsrätt, I—II (med uteslutande av medborgarrätten). Malmö 1932—45. Jämte erforderliga författningstexter.

Nyman, O.: *Parlamentarismen i Sverige*. Sthlm 1950.

Andrén, G., m. fl.: *Sveriges styrelse*. Sthlm 1950 (3 uppl.); *En offentlig utredning, förslagsvis Riksdagens arbetsformer*, SOU 1947: 79.

3. *Parti- och organisationsväsendet.*

Håstad, E.: *Det moderna partiväsendets organisation*. Sthlm 1949 (2 uppl.). *Verdandiskrift nr 407*; Håstad, E.: *Partierna i regering och riksdag*. Sthlm 1949 (2 uppl.). *Verdandiskrift nr 408*; Heckscher, G.: *Staten och organisationerna*. Sthlm 1951 (2 uppl.).

4. *Svensk statlig och kommunal förvaltning.*

Heckscher, G.: *Svensk förvaltning i arbete*. Sthlm 1952; Herlitz, N.: *Föreläsningar i svensk förvaltningsrätt II*: 1 s. 55—148. Sthlm 1948 (2 uppl.); Sköld, P. E.: *Kommunalkunskap*. Sthlm 1951. (9 uppl.); *Kommunallagtexterna*.

5. *Främmande länders statsskick.*

Hesslén, G.: *Statskunskap*, Sthlm 1950 (6 uppl.); Berlin, Knud: *Udsigt over Forfatningsudviklingen i forskellige fremmede Lande*. Kbhvn 1938 (3 uppl.). Med hänsyn till arbetets ålder bör det kompletteras med översikter om de olika länderna av F. Lagerroth i *Svensk uppslagsbok*; Ilbert: *Parliament*. (3 ed. 1948, i serien *The home university library*) eller något annat arbete på engelska språket av ungefär samma omfång; Munro: *The government of the United States*. 1949 (eller senare uppl.).

6. *Internationell organisation.*

Ross, A.: *Constitution of the United Nations*. Kbhvn 1950.

7. *Statsteorier och politiska åskådningar.*

Ross, A.: *Hvorfor demokrati?* Kbhvn 1946. (Finnes även i svensk översättning, Sthlm 1948) eller *Tingsten: Demokratiens problem*. Sthlm 1945.

Kulturgeografi.

I. Andra terminens sista veckor ägnas åt studiet av kulturgeografi, vilket studium fortsätter under tredje terminen. Det grundläggande studiet beräknas till sammanlagt en halv termin.

Gymnasiekursen i geografi på den allmänna linjen förutsättes aktuell, då studiet påbörjas.

II. Lärostoffet kan uppdelas på följande sätt:

A. *Geografins allmänna del.*

Studiet inledes med en allmän del, som med exempel från jorden i dess helhet ger en uppfattning om geografins problemställningar och som innefattar minimum av insikter i den fysiska och regionala geografin.

Litteratur:

En världsöversikt av handbokscharaktär, t. ex. *Klimm-Starkey-Hall: Introductory Economic Geography*. New York 1940. 478 sidor; *Jonasson: Ekonomisk geografi*. Stockholm 1936 eller senare uppl. (sid. 17—37); *Humlum:*

Kulturgeografisk Atlas. Köpenhamn 1947 eller *Boesch, H.*: Wirtschafts-geographischer Atlas der Welt. Bern 1951.

B. Sveriges geografi.

a) Fysisk geografi.

Litteratur:

Furuskog: Vårt land. Stockholm 1943 (sid. 28—41); *Ekström*: Sveriges åkerjordsområden (6 sidor i Svensk jordbruksforskning, 1947) jämte *Lundqvist-Sahlström*: Jordarterna (karta 15 i Atlas över Sverige); *Ångström*: Sveriges klimat. Stockholm 1946. (Översiktligt.)

b) Sveriges befolkning och bebyggelse.

Litteratur:

De Geer, Sten: Befolkningens fördelning i Sverige. Stockholm 1919. Kartan jämförd med motsvarande kartor i Atlas över Sverige. (De kartografiska metoderna och ett studium av själva kartinnehållet.); *William-Olsson, W.*: Ekonomisk-geografisk karta över Sverige. Stockholm 1946. (Med beskrivning). *William-Olsson, W.*: Stockholm, Its structure and development, Geographical Review 1940; *Enequist, G.*: Sveriges mindre tätorter. Ymer 1947; *Jonasson, O.*: Om Göteborgs handels- och trafikområden, Svenska Varor 1936; *Lindberg, Erik*: Vår landsbygds problem. Plan 1950: 3; *Wetterhall, H.*: Jordbruksplanering, landsbygdsplanering. Plan 1950: 3; *Åhrén, Uno*: Ett planmässigt samhällsbyggande. SOU 1945: 63; *Godlund, Sven*: Trafik, omland och tätorter. Tätorter och omland. Utg. av G. Enequist, Lund 1951.

c) Sveriges näringsliv.

Litteratur:

Höijer, E.: Sveriges jordbruk. Stockholm 1946. Kapitlen I—XI jämte kartorna i *Jonasson-Höijer-Björkman*: Jordbruksatlas över Sverige. Stockholm 1952. Läses tillsammans med *Anrick, C. J.*: Karta över Sveriges åkerareal. (Atlas över Sverige); *Westin-Silfverstolpe*: Svenskt näringsliv i tjugonde seklet, Stockholm 1948 (sid. 51—180), jämte valda diagram ur Sveriges industri, utg. av Sveriges industriförbund; *De Geer, Gerard*: Järnet i Sveriges näringsliv. Stockholm 1947; Industriens upplysningstjänst, Serie C n:ris 1, 2, 6, 7 (Per Geijer, Sveriges Malmtillgång; Ingemar Gerhard, Sveriges utrikeshandel; Manfred Näslund, Sveriges skogstillgångar; Erik Blomqvist, Sveriges energiförsörjning); *Sveriges Industri*: Kap. Skogstillgångar och skogshantering, sid. 349—368 samt där sammastädes *Althin, T.*: Industrilokalisering, sid. 89—101.

d) Kartkännedom.

Litteratur:

Hernlund, V.: Den ekonomiska kartan över Sverige. SGÅ 1938; Våra kartor, kort redogörelse för svenska kartverk. Generalstabens litografiska anstalt, 4:e uppl. Stockholm 1926.

III. Undervisningen börjar under andra terminens (vårtermin) senare del med en kurs i geografins allmänna del. Denna kurs pågår under högst 3 veckor med 2 dubbeltimmar per vecka samt omfattar obligatoriska examinatorier. Då denna

kurs avslutats, börjar undervisningen i Sveriges geografi med en *kurs i fysisk geografi*, vilken ledes av biträdande läraren i naturgeografi. I denna kurs, som omfattar 10 timmar under ca 2 veckor, bör även ingå endagarsexkursioner.

Studiet av befolkning, bebyggelse och näringsliv påbörjas under vårterminen — undervisningen gives dock ej förrän nästa termin — såsom förberedelse för deltagandet i en veckas *fältarbete* under sommaren. Fältarbetet förlägges till någon mindre tätort, varifrån såväl orten själv som kringliggande landsbygd undersökes.

Ett visst mått av kartkännedom måste ha inhämtats före fältarbetet. Under vårterminen gives en *kurs över våra viktigaste karttyper med kartanalys* men utan kartritning. Denna kurs pågår med 3 timmar en dag i veckan under ca fem veckor.

Under tredje terminens (hösttermin) förra del föreläser docent eller biträdande lärare i geografi under 7 timmar över *svensk kulturgeografi* (förslagsvis en genomgång av källor och metodiska problem). Under denna termin anordnas dessutom — förslagsvis i anslutning till Haakon Holmen, Diagrammer og kartogrammer, Oslo 1944 — *övningar i upprättandet av kartogram och diagram*. De studerande skola delta i ca 10 dylika övningar var och en omfattande 3 timmar. Stoffet för övningarna hämtas ur den officiella statistiken och utväljes efter samråd med lärarna i nationalekonomi och statistik. Övningarna ledas av biträdande läraren i kulturgeografi med assistens av geografiska institutionens kartbiträde. En serie föreläsningar (ca 5 st.) om *reproduktionsteknik*, hållna av fackman, anordnas i anslutning till övningarna.

IV. I geografins allmänna del sker slutförhöret genom de obligatoriska examinatorier, som ingå i kursen i denna del av ämnet. Under tredje terminen sker tentamen i Sveriges geografi. Denna förrättas av biträdande läraren i kulturgeografi och är skriftlig med rätt för tentand att begära även muntlig examination.

Företagsekonomi.

I. Tredje terminen (hösttermin) ägnas — förutom åt de avslutande studierna i kulturgeografi — åt kursen i ekonomisk redovisning samt åt studier i det fasta ämnet företagsekonomi. För den förstnämnda kursen har beräknats en effektiv studietid av fyra veckor och för ämnet företagsekonomi en motsvarande tid av en halv termin.

II. Ekonomisk redovisning (Bokföring).

De studerande delta under terminens början i den kurs i ekonomisk redovisning, som anordnas av den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen gemensamt för de juris studerande och de politics studerande. Angående den allmänna utformningen av denna kurs, vilken skall omfatta ca 40 timmar, hänvisas till bilaga 11, s. 17 f. För dem som skola studera företagsekonomi såsom fast ämne torde kursen i ekonomisk redovisning behöva kompletteras med ca 10 timmars särskild undervisning i bokföring. Detta får ske inom ramen för det fasta ämnet företagsekonomi.

Bokföringen är grundläggande för nästan alla delar av företagsekonomien. Detta gäller framför allt kostnadsberäkning och kostnadsbudgetering. Kursen i ekonomisk redovisning bör därför vara avslutad innan studierna av nämnda delar av företagsekonomien påbörjas.

III. Kostnadsberäkning och kostnadsbudgetering.

För denna del av ämnet beräknas en effektiv studietid av omkring fem veckor eller hälften av den åt det fasta ämnet anslagna tiden. Undervisningen torde böra omfatta ca 30 timmar.

Ett ganska nära sammanhang råder mellan denna del av företagsekonomien och många av de mikroekonomiska resonemangen i nationalekonomi. Enligt den föreslagna studiegången skall nationalekonomien komma senare än företagsekonomien. Detta medför bl. a. att vissa områden måste täckas inom kostnadsberäkningen etc., som annars skulle ha täckts inom nationalekonomien. Med den begränsade tid, som står till förfogande kan man dock inte räkna med att den s. k. intäktsberäkningen, som kanske närmast är av intresse för nationalekonomien, kan få något större utrymme inom denna gren av företagsekonomien. På den så att säga »rena» kostnadssidan böra sammanhangen bättre kunna belysas.

Kursen torde i huvudsak böra omfatta följande:

a) Kostnadsberäkningens plats i redovisningen och samordning med bokföringen. Budgeteringens plats i redovisningen och samordning med bokföringen och kostnadsberäkningen.

b) Kostnadsberäkningens och budgeteringens uppgifter.

c) Ett företags kostnadsstruktur. Fasta och rörliga kostnader.

d) Kostnadsberäkning och budgetering vid varierande sysselsättning.

e) Fördelning av kostnader på avdelningar och produkter.

f) Användning av standardkostnader.

g) Avdelningskalkyler och kostnadskontroll.

h) Fast och rörlig budget.

i) Budgetkontroll och analys av budgetdifferenser.

I kursen synes man i större utsträckning än vid handelshögskolorna böra fästa vikt vid redovisningens utformning för kontrollsyfte, medan kalkyler av individuell varas kostnader som underlag för prissättningen kan tillmätas mindre undervisningstid.

Särskilt frågan om värderingen (åsättande av »priser») i kostnadsberäkning och budgetering (jämfört med värderingen i affärsbokföringen och balansläran) är för samhällsvetenskapliga examina av stor vikt. Undervisningen i nationalekonomiens pris- och kostnadsteori torde nämligen icke ge lika mycket underlag här för som vid handelshögskolorna.

Undervisningen synes i hög grad böra ske i form av »cases». Därutöver kan exempelvis följande *litteratur* vara lämplig:

Skare, L. och Västhagen, N.: Industriell självkostnadsberäkning och bokföring. Sthlm 1946. 297 s.; *NACA-Bulletin*: April 1. 1946 (Standard costs). 45 s.; *Rynell, Olov*: Industriella budgetmetoder. Företagsekonomisk Handbok I, s. 385—420. Sthlm 1945.

Vidare torde en kortare redogörelse för kommunala kontoplaner böra ingå i litteraturen. Slutligen rekommenderas också ett sammanfattande kompendium där framför allt sambanden mellan nationalekonomien samt kostnads- och intäktsberäkningen framkommer. Vid Handelshögskolan i Stockholm har ekon. lic. T. Paulsson-Frenckner författat ett sådant kompendium.

IV. Administration och finansiell budgetering.

Denna del av ämnet torde kräva en effektiv studietid av omkring tre veckor; ca 20 undervisningstimmar torde vara erforderliga.

Förutom vissa grundläggande frågor beträffande den finansiella budgeteringen torde kursen böra omfatta ungefärligen följande:

a) Principerna för företagets uppbyggnad både vad beträffar den formella organisationen och de informella gruppbildningarna.

b) Företagets funktion och plats i samhället. Ledningens ställning och funktion inom företaget. Grundläggande principer för företagets ledning.

c) Utbildning av personal, lönesättning och befordran samt arbetsledning. Särskild undervisning i kontorsorganisation eller i arbetsförenkling och elementär arbetsstudieteknik kan icke medhinnas.

Litteratur:

Carlson, S.: Företagsledning och företagsledare. Sthlm 1945. (Sid. 9—113, 138—157); *Höglund, R.*: Företaget i samhället. Sthlm 1953; *Holden, P. E., Fish, L. Sl. o. Smith, H. L.*: Top-management organization and control. Stanford 1941. 239 s.; *Fackföreningsrörelsen och näringslivet*. Sthlm 1941. 280 s.; *Westerlund, G.*: Personalorganisation (i Företagsekonomisk Handbok II. Sthlm 1945. Sid. 711—766); *Carlson, J. A.*: Industriens rationalisering. 4 uppl. Sthlm 1947. 174 s.; *Nyströmer, C. B.*: Kontorsorganisation (i Företagsekonomisk Handbok I. Sid. 205—330).

Undervisningen i administration bör i ganska stor utsträckning försiggå i form av »cases». (På grund av den knappa tiden torde detta dock ej kunna ske i den utsträckning, som i och för sig troligen vore önskvärd av pedagogiska skäl.)

V. Distributionens organisation.

Omkring två veckor torde böra beräknas för studier av denna del av ämnet. Undervisningen torde böra omfatta ca 15 timmar.

Liksom beträffande administration och finansiell budgetering blir det endast möjligt att ge en kort översikt över det allra viktigaste. Kursen, som kanske lämpligast genomgås i föreläsningsform, bör innehålla ungefär följande:

a) Varudistributionens funktioner och struktur. Källkunskap. Distributionsleden för producent- och konsumentvaror. Integrationstendenser. Distributionskostnader. Pågående förändringar i kostnader och struktur.

b) Marknadsfunktionens relation till företagets övriga funktioner.

Litteratur:

Törnqvist, G.: Varudistributionens struktur och kostnader. Sthlm 1946. 299 s.; *Trolle, U. af*: Distributionens rationaliseringsproblem (i Kommersiell Handbok I. Sthlm 1947. Sid. 202—237); *Eriksson, P.*: Försäljningsorganisation (i Företagsekonomisk Handbok II. Sthlm 1945. Sid. 473—570); *Alderson, W. o. Cox, R.*: Towards a theory of marketing (i The Journal of Marketing. Oktober 1948), 14 s.

Nationalekonomi.

När studiet av nationalekonomi påbörjas den fjärde terminen kan man räkna med att de studerande redan i andra ämnen inhämtat vissa ekonomiska kunskaper, vilka hitintills måst ingå i lärokursen i nationalekonomi. Detta betyder, att den till det fasta ämnet nationalekonomi anslagna studietiden av en effektiv termin bör inrymma avsevärt mera än de tidigare ett-betygskurserna. »Ekonomiska» kunskaper redan inhämtade i andra ämnen utgöra:

1. Från ämnet statistik: Sveriges befolkningsfråga och direkt anslutande problem; en viss kunskap om den ekonomiska statistikens källor, innehåll och publikationer; indexteori.

2. Från ämnet kulturgeografi: kännedom om Sveriges naturtillgångar, jordbruk, industri och transportväsen samt om bebyggelsen.

3. Från ämnet företagsekonomi: kunskaper i bokföring, vilka underlätta genomgången av vissa makroekonomiska problem i samband med behandlingen av nationalräkenskaper m. m.; vissa kunskaper om kostnadsberäkningsprinciper, troligen en viss orientering beträffande distributionens allmänna organisation.

Att vissa ekonomiskt-historiska och deskriptiva moment härutöver måste ingå i den inom ramen för de fasta ämnena meddelade ekonomiska allmänbildningen förefaller nödvändigt. Sålunda måste lärokursen i nationalekonomi under alla förhållanden omfatta:

a) en översikt över den internationella och svenska ekonomiska historiens viktigare sammanhang, med speciell tonvikt på utvecklingen under det senaste seklet;

b) en översikt över penning- och kreditväsendets organisation i första hand i Sverige men om möjligt också i de viktigare främmande länderna samt en översikt över det internationella betalnings- och kreditssystemet;

c) svensk socialpolitik: en orientering över dess tillkomst, nuvarande organisation och ekonomiska verkningar;

d) organisationsförhållandena inom näringslivet;

e) en orientering beträffande det aktuella ekonomiska läget.

En rimlig omfattning av de ovannämnda kursmomenten kan uppskattas till

för a): internationell ekonomisk historia ca 300 sidor (t. ex. motsvarande *Heckscher: Industrialismen*); svensk ekonomisk historia ca 300 sidor (t. ex. valda delar av *Montgomerys* arbeten);

för b): svenskt penning- och kreditväsen ca 250 sidor (för närvarande lämpligen *Thunholm: Svenskt kreditväsen*); främmande länders bankväsen och internationella betalningsförhållanden ca 200 sidor;

för c): svensk socialpolitik jämte arbetsmarknadens organisationsförhållanden ca 300 sidor;

för d): föreläsningsserie eller lämpligt sammanställd litteratur omfattande ca 200 sidor;

för e): en konjunkturrapport samt tidskriftsartiklar.

Vid uppläggningsen av kunskapsfordringarna i nationalekonomi synas däremot följande tre problem kunna bli föremål för diskussion:

A) omfattning och inriktning av kursen i ekonomisk teori;

B) existensberättigandet, inriktningen och omfattningen av en ev. lärokurs i ekonomisk doktrinhistoria;

C) existensberättigandet, inriktningen och omfattningen av en ev. lärokurs i Sveriges och viktigare främmande länders ekonomiska politik.

Kursen i det fasta ämnet nationalekonomi skall — även om den i ett stort antal fall kommer att påbyggas genom stödämnes- resp. huvudämnesstudier — ha ett självständigt bildningsvärde för dem som sedan specialisera sig i andra samhällsvetenskapliga ämnen. Kunskapsfordringarnas uppläggning bör prövas framför allt med detta syfte för ögonen; därför föreslås följande principella inriktning av återstående delar av lärokursen i nationalekonomi.

A) Teorikursen upplägges med tonvikt på institutionella och makroekonomiska förhållanden. Den i flertalet nuvarande läroböcker rätt dominerande och ofta för nybörjaren svårtillägnade mikroteorien bör kunna inskränkas till enkel kostnads- och efterfrågeteori, teorien för prisbildningen vid fri konkurrens och monopol samt till en tämligen summarisk och i huvudsak verbal diskussion av mellanfallen. Kursens lämpliga uppläggning anges genom inriktningen av t. ex. en sådan lärobok som *P. A. Samuelson: Economics*, ehuru det förefaller som om mikroteorien skulle kunna läggas på ett något mera kvalificerat plan.

B) Doktrinhistorien i vedertagen form innehåller två egentligen helt separata element, nämligen å ena sidan den nationalekonomiska vetenskapens metodhistoria, å den andra sidan de ekonomiskt-politiska idéernas historia. Den förra delen av doktrinhistorien bör här helt utelämnas, medan däremot den senare delen i form av mycket allmänna översikter inarbetas i nästa avdelning.

C) Ekonomisk politik (de viktigaste ekonomiska ideologiernas utveckling; en jämförande översikt över de ekonomiska systemens nuvarande karaktär i de viktigaste länderna samt en systematisk genomgång av viktigare slag av ekonomiskt-politiska ingrepp i Sverige) bör kunna omfatta en icke alltför liten del av lärokursen. Undervisningen under vårterminens senare del — lämpligen i form av seminarieliknande diskussioner ev. med referat men utan uppsatser från deltagarnas sida — ägnas åt hithörande frågeställningar. En viss litteraturkurs bör här också insättas, t. ex. delar av *Sikes: Contemporary Economics Systems* eller *Blodgett: Comparative Economic Systems* samt en systematisk översikt över den ekonomiska politikens typologi (t. ex. *Bresciani-Turroni: Einführung in die Wirtschaftspolitik*). Analysen av den ekonomiska politiken får framför allt syfta till att klargöra dess målsättningar mot bakgrunden av de olika samhällsgruppernas värderingar och av dessas möjlighet till politiska uttryck ävensom sambandet mellan målsättningarna och de olika tänkbara medlen för dessas realiserande.

Sociologi.

I. Sociologi studeras under förra hälften av den femte terminen, d. v. s. under den sista av de till examens första del hörande terminerna. Studietiden är en halv termin. Under femte terminen studeras vidare rättskunskap.

II. Den föreslagna *läskursen* avser främst att ge en framställning av sociologiens begrepp och metoder. Den syftar alltså icke i första hand att ge en mängd minneskunskap utan att lära de studerande att se på samhällsförhållandena på ett bestämt sätt. Därvid förutsättes att de studerande genom undervisningen i de föregående ämnena fått en viss konkret kunskap om det svenska samhället ur politisk, statistisk, geografisk och ekonomisk synpunkt.

Litteratur:

1. Människans grundbehov med hänsyn till det biologiska arvet och den sociala miljön. Personligheten i relation till den sociala miljön.
Sheriff, M.: An Outline of Social Psychology (1948).
2. Personliga och sociala attityder och vanor. Mätningar av dessa.
Jahoda, M., Deutsch, M. o. Cook, S. W.: Research Methods in Social Relations. Del I (1951).
3. Orsaksförklaringen av de sociala attityderna. Samfärdseln.
Segerstedt: Ordens makt (1944).
4. Det sociala fältet och de sociala grupperna. Grupp och massa. Olika slags grupper.
Hiller, E.: Social Relation and Structure (1947).
5. En kortfattad och översiktlig lärobok i kriminologi.
6. De svenska folkörelserna.
Thörnberg, E. H.: Folkörelser och samhällsliv i Sverige (1943).

III. Den *undervisning*, som skall lämnas bör ytterligare exemplifiera teorierna på svenskt material. Som utgångspunkt kan tagas Sveriges omvandling från ett bondeland till ett högt industrialiserat och urbaniserat samhälle. Härigenom kan man belysa familjegruppens omvandling och göra jämförelser mellan familjens funktion i stad och på land. Vidare kan man undersöka kommunikationernas betydelse för olika gruppers framväxt. Jämförelser kunna t. ex. göras mellan samhällen av järnvägsknutens typ och äldre samhällen av brukstyp etc. Vidare kan man i detta sammanhang beskriva folkkrörelsernas framväxt och utveckling, de förändringar som ägt rum inom arbetsgruppen och arbetslivet och de nya problem, som uppstått inom dessa områden på grund av den pågående anpassningsprocessen. På samma sätt kan man behandla fritidsproblemet och ungdomsproblemet. Som en typ av grupp kan man undersöka ligabildningen. Dessa olika konkreta förhållanden avse alltså att belysa de teorier, som de studerande möta i den lästa litteraturen.

Till sin karaktär bör undervisningen vara en *mellanform mellan proseminarium och kurs*, med *uppgifter* för en studerande eller grupper av studerande att förbereda bestämda frågor till de olika kurstimarna.

Rättskunskap.

I. Rättskunskap studeras mot slutet av den tidigare examensdelen (under sjätte terminen). Ämnet beräknas normalt kräva hälften av en termin, som i övrigt ägnas åt studiet av sociologi.

Rättskunskap avser att bibringa den studerande någon insikt om sådana rättsliga förhållanden, som kräva beaktande inom ekonomisk politik och socialpolitik och därpå inriktat utredningsarbete, främst i fråga om rättsinstitutens ekonomiska funktion och om den enskildes rättsställning i förhållande till det allmänna. Den studerande bör alltså erhålla dels någon elementär kunskap om några typiska institut, huvudsakligen tillhörande »vardagslivets juridik», dels en principiell belysning av vår rättsordnings grundtankar och samhällliga funktion.

A. Sålunda böra exempelvis genomgås några huvudpunkter angående:

1. lagboken; allmän översikt jämte orientering rörande prejudikatsamlingar och liknande hjälpmedel för juridisk verksamhet;

2. det viktigaste rörande äktenskap, föräldra- och förmynderskapsrätt samt arvsrätt;

3. köp och några andra exempel på vanliga avtal, däribland kredit-, hyres- och arbetsavtal; bolag; skadestånd;

4. spörsmål ur fastighetsrätten, berörande bl. a. fastighetskrediten och den statliga jordbrukspolitiken;

5. skatterätt; planhushållning;

6. den enskildes rättsliga ställning inom socialvården;

7. brott och straff;

8. rättegång och exekution.

B. Mot bakgrunden av de kunskaper, som de studerande inhämtat i de samhällsvetenskapliga ämnen, ha de att studera

a) några huvudpunkter av rättssociologien,

b) det allmännaste om olika arter av rättskällor, deras tillkomst och användning,

c) några drag ur rättsfilosofiens och de rättsliga institutens utvecklingshistoria och i samband därmed belysning av olika typer av rättsverkningar, särskilt med avseende å förhållandet mellan individ och samhälle (frihet, rättssäkerhet o. s. v.), med framhållande av den svenska rättens rättssäkerhetsgarantier och andra allmänna principer, som präglar vår rättsordning i jämförelse med andra.

d) Belysning av den rättsliga regleringens och de reala samhällsförhållandenas ömsesidiga beroende i det nutida samhället med historiska paralleller (t. ex. den ekonomiska betydelsen av sådana rättsliga institut som aktiebolag, patent, jorddelningslagstiftning, olika typer av nyttjanderätt till fast egendom, ev. beskattningen, och omvänt påverkan på rättsordningen av kapitalism, industrialism och den tekniska utvecklingen).

II. Litteratur.

För det under A angivna stoffet kräves en lärobok å ca 250 sidor, vilken framställer ämnet möjligast konkret, med ett minimum av juridisk terminologi och utan att fästa vikt vid systematiska synpunkter. Ett måttligt antal lagparagrafer böra åberopas (men icke inläras).

Även för den under B angivna delen av ämnet är en lärobok erforderlig; denna får icke förutsätta juridiska insikter hos läsarna; omfång antagligen likaledes ca 250 sidor.

III. Undervisning.

Under förutsättning att tillfredsställande lärobok är att tillgå, bör för ämnets första del (A.) endast givas en kortfattad kurs, ca 15 timmar; på denna böra särskilda spörsmål ur läroboken behandlas, lämpligen i anslutning till frågor av de studerande.

Undervisningen för den andra delen (B.) utgöres *dels* av föreläsningar, gärna av olika föreläsare för skilda partier, ca 15 timmar, *dels* av seminarieövningar med behandling av enkla uppgifter under aktiv medverkan av de studerande, likaledes ca 15 timmar.

Lärarna böra vara vetenskapligt utbildade jurister.

Stödämnet finanslära.

För studierna beräknas en normal studietid av en termin.

Finansläran behandlar den offentliga hushållningen såväl med hänsyn till dess inverkan på inkomstbildning och inkomstanvändning som med avseende på de rätts- och sedvaneregler, som gälla budgetväsendet, de offentliga inkomsterna, särskilt skatterna, samt de offentliga utgifterna. Till sitt innehåll utgör ämnet alltså en kombination av finansvetenskap och de juridiska discipliner, som beröra den offentliga hushållningen, i främsta rummet finansrätt men även vissa delar av stats- och förvaltningsrätten.

I politices magisterexamen kan finanslära endast studeras i kombination med nationalekonomi som huvudämne. Kunskapsfordringarna i finanslära såsom stödämne kunna alltså uppläggas med den förutsättningen att de studerande ha en grundlig ekonomisk skolning jämte vissa finansvetenskapliga insikter. Den finansvetenskapliga delen av ämnet bör kunna läggas på ett relativt högt plan, medan den juridiska delen endast kommer att omfatta ett urval av de kurser som gälla för juris kandidatexamen, varvid vederbörlig hänsyn får tagas till att de studerande i detta fall ej ha någon egentlig juridisk skolning.

Kursen i *finansvetenskap* bör ha ungefär följande omfattning:

a) ett arbete i allmän finansvetenskap, t. ex. *Allen and Brownlee: Economics of Public Finance*. New York 1947 (ca 500 sid.);

b) ett arbete rörande budgetpolitiken med tillämpning särskilt på svenska förhållanden, t. ex. *Myrdal: Finanspolitikens ekonomiska verkningar*;

c) ett valfritt arbete i skatteteori eller rörande utformningen av olika slags skatter.

Studierna i finansvetenskap få antagas i huvudsak bli självstudier, företagna efter ämneslärarens allmänna anvisningar samt kompletterade med ett antal seminarier.

I *finansrätt* läses kursen för juris kandidatexamen, dock med tonvikt mera på de finansvetenskapliga och beskrivande delarna än på tolkning och rättsfall. Arvs-, gåvo- och kvarlåtenskapsskatterna, vid vilkas närmare studium civilrättsliga kunskaper äro oeftergivliga, inhämtas endast översiktligt. Den för juris studerande anordnade kursundervisningen bör begagnas.

I *stats- och förvaltningsrätt* bör, i den mån detta icke ingått i tidigare studier, läsas en grundläggande framställning av statsregleringen och den offentliga medelsanvändningen. Möjligen även en monografi av typen *Herlitz: Riksdagens finansmakt*.

Juris politices magisterexamen.

Exempel på kunskapsfordringar i vissa ämnen.

(Såsom närmare angives å s. 125 och 314 i huvudbetänkandet, äro nedanstående exempel icke avsedda att erhålla någon bindande karaktär.)

Straffrätt.

I. Straffrätten och dess hjälpvetenskaper studeras efter det att civilrätt studerats under två terminer och tentamen avlagts å den grundläggande kursen i detta ämne. Straffrättsämnet beräknas normalt kräva två femtedelar av en termin. Det studeras endast i sina mest väsentliga partier.

II. *Lagtext.*

Strafflagens stadganden rörande de allmänna lärorna om brott samt om vissa brott mot allmän verksamhet, om stöld, om bedrägeri och om ämbetsbrott (för närvarande kapp. 3—5, 10, 20, 21 och 25). Dessa inhämtas tämligen noggrant, men utan krav på lösning av mera speciella tolkningsspörsmål, konkurrensfrågor o. dyl.

III. *Litteratur.*

a) En lärobok i den allmänna läran om brott (densamma som den för jur. kand.-examen använda).

b) Som hjälpmedel vid studiet av ovan upptagna strafflagskapitel rörande särskilda brott kunna i mån av behov, utan krav på inlärande, användas tillgängliga kommentarer av *Beckman m. fl.*: Brott mot staten och allmänheten; *Ekeberg m. fl.*: Förmögenhetsbrotten.

c) För övriga delar av den gällande straffrätten tillhandahålles en lärobok (kompendium), vilken behandlar återstående strafflagskapitel, de viktigaste specialstraffrättsliga brotten (olovlig varuinförsel, brott enligt skattestrafflagen, brott vid förande av motorfordon) samt frihets- och förmögenhetsstraff i en översiktlig framställning om ca 150 sidor; denna förutsätter icke egentligt studium av lagtext.

IV. *Undervisning.*

a) En kurs i positiv straffrätt om ca 40 timmar (förslagsvis fyra dubbeltimmar under fem veckor), nämligen

1. ca 20 timmar den allmänna läran om brott.
2. ca 10 timmars genomgång av ett eller två bland de ovan under II upptagna kapitlen om särskilda brott.
3. ca 10 timmars examinatorium på det ovan under III c) angivna stoffet.

b) Hjälpvetenskaper. Särskild litteratur fordras icke, men följande undervisning är obligatorisk:

1. Kriminologi, 10 timmar.
2. Psykologi, inbegripet vittnespsykologi, 12 timmar.
3. Besök vid ett par fångvårdsanstalter.

Undervisningen under b) beräknas fortgå under högst tre veckor, efter den under a) angivna.

All undervisning, utom de 10 timmarna under a) 3. är gemensam för jur. stud. och jur. pol. stud.

Statskunskap.

I. Statskunskap i jur. pol. mag.-examen studeras under sjunde terminen.

Då studierna i ämnet påbörjas, förutsättes att de studerande ha avslutat studierna i statsrätt med folkrätt och förvaltningsrätt. Dessa ämnen skola läsas under resp. andra och sjätte terminerna, och studietiden för dem har angivits till resp. $\frac{1}{2}$ och $\frac{3}{5}$ termin. För kursfordringarna i nämnda ämnen hänvisas till de utkast som uppgjorts för jur. kand.-examen (bilaga 11).

II. *Litteratur:*

A. En översikt av *det svenska statsskickets historia.*

Edén, N.: Den svenska riksdagen under femhundra år, 1935, eller *Herlitz, N.:* Grunddragen av det svenska statsskickets historia, 3 uppl. 1946.

Andrén, G.: Tvåkamarsystemets tillkomst och utveckling, 1937 (Sveriges riksdag 9).

B. Utvidgade kunskaper om *Sveriges nuvarande statsskick.*

Nyman, O.: Parlamentarismen i Sverige, 1950.

Tingsten, H.: Utskottsväsendet, 1934 (Sveriges riksdag 11).

Någon eller några offentliga utredningar, förslagsvis

Riksdagens arbetsformer, SOU 1947: 79, och

Allmän folkomröstning, SOU 1952: 7.

Heckscher, G.: Svensk förvaltning i arbete, 1952.

C. Kännedom om *organisationsväsendet.*

Heckscher, G.: Staten och organisationerna, 1946.

D. En översiktlig kännedom om *främmande länders statsskick.*

Tingsten, H.: Demokratiens seger och kris, Sthlm 1933 (Vår egen tids historia I), valda avsnitt.

Ogg and Zink: Modern foreign governments, 1949 (eller senare upplaga).

Munro: The government of the United States, 1949 (eller senare upplaga).

Håstad, E., m. fl.: Arbetsformerna i främmande länders parlament, SOU 1947: 80, valda avsnitt.

Hessler, C.-A.: Engelskt statsliv, 1940.

E. Översiktlig kännedom om *viktigare statsteorier och politiska åskådningar.*

Ross: Hvorfor demokrati? Kbhvn 1946 (finnes även i svensk översättning, Sthlm 1948), eller

Tingsten: Demokratins problem, Sthlm 1945.

III. Undervisningen består av en *kurs* om 35 timmar av vilka ca 20 timmar ägnas åt främmande länders statsskick och ca 15 timmar åt statsteorierna och de politiska åskådningarna (gemensam med studerande för pol. kand.- och pol. mag.-examen).

IV. Författande av en uppsats och aktivt deltagande i en termins seminarieövningar.

Statistik.

Med hänvisning till redogörelsen för statistikens omfattning i pol. kand.- och pol. mag.-examen (Bil. 12, s. 1—2) medtages i den kortare kursen i statistik för jur. pol. mag.-examen följande moment.

En allmän orientering om statistiken som metodvetenskap syftande att främst giva en uppfattning om statistiska relativtals och medeltals osäkerhet. Med hänsyn till de arbetsuppgifter, som komma att åvila vederbörande, medtagas de avsnitt, som röra planläggning och bearbetning av mindre statistiska undersökningar jämte det allra elementäraste om stickprovsundersökningar.

En allmän orientering om det viktigaste innehållet i svensk officiell statistik, främst orientering om tillgängliga data och deras värde.

I begränsad omfattning ingår viss kurs i befolkningsutveckling och befolkningsförhållanden.

Nationalekonomi.

Nationalekonomi i jur. pol. mag.-examen studeras sammanlagt minst en och en halv termin under studiegångens senare del. Tidigare (under andra terminen) har ekonomisk samhällskunskap studerats under en halv termin.

Studiet av nationalekonomi uppdelas på så sätt att ekonomisk teori och deskriptiv ekonomi studeras under senare delen av åttonde terminen (vårtermin) och ekonomisk politik under nionde terminen (hösttermin).

De nationalekonomiska studierna avse i första hand att ge tillräcklig ekonomisk-teoretisk skolning för att förstå målsättningarna och verkningarna av olika viktigare ekonomiskt-politiska åtgärder samt en grundlig kännedom om den ekonomiska politiken i Sverige.

A. Ekonomisk teori.

Repetition av den kurs, som ingår i ekonomisk samhällskunskap.

Mikroteori (produktions-, kostnads- och efterfrågeteori).

Prisbildningen vid olika marknadsformer.

Penningteori.

Makroteori (konjunktur- och sysselsättningsteori).

Litteratur:

En större systematisk lärobok i ekonomisk teori [t. ex. *Welinder*: Ekonomisk teori och politik (Sthlm 1953), eventuellt kompletterad på vissa punkter med tilläggs litteratur eller undervisning]. Teori för utrikeshandel förutsättes inlagd under höstterminen i samband med behandlingen av handels- och valutapolitiken. Det bör framhållas att vissa finansvetenskapliga problem t. ex. skatteövervältring och statsverksamhetens betydelse för konjunkturer och sysselsättning behandlas i samband med motsvarande delar av ekonomisk teori.

B. Deskriptiv ekonomi.

Repetition av *Silverstolpes* och *Thunholms* arbeten från ekonomisk samhällskunskap.

En översikt över naturtillgångar och industrier i Sverige (t. ex. Sveriges Industriförbund: Sveriges industri) jämte tillhörande statistik.

Kännedom om Sveriges jordbruk (t. ex. *Höijer*: Sveriges jordbruk) jämte tillhörande statistik.

Närmare kännedom om Sveriges demografiska förhållanden samt befolkningens yrkessammansättning.

Delarna A och B av ämnet tenteras vid höstterminens början.

C. Ekonomisk politik.

1. Litteratur avsedd som bakgrund till bedömningen av den svenska ekonomiska politiken:

a) En översikt över den senare tidens ekonomiska utveckling (lärobok på 200 à 300 sidor av samma typ som den dock ej längre aktuella *Arndt: Lessons of the 1930's*).

b) En översikt över de ekonomisk-politiska idéernas historia (lärobok på ca 200 sidor; *Crobaugh: Det ekonomiska tänkandet*, anger lämplig inriktning av denna del av kursen, ehuru populariserande på ett alltför lågt plan).

c) En systematisk framställning av den ekonomiska politikens typologi (t. ex. *Bresciani-Turroni: Einführung in die Wirtschaftspolitik*, 300 sidor, eller eventuellt *E. R. Walker: From Economic Theory to Policy*).

d) En jämförande översikt över de ekonomiska systemen i några viktigare länder (t. ex. *Halm: Economic Systems. A Comparative Analysis* eller delar av *Sikes: Contemporary Economic Systems — Their Analysis and Historical Background* eller *Blodgett: Comparative Economic Systems*, varvid om den senare boken läses troligen viss litteratur under c) ovan kan utgå).

2. En genomgång av de viktigaste slagen av *ekonomisk politik i Sverige* under en översiktlig *kurs* samt framför allt under intensiva *seminarieövningar med referat och skriftliga bidrag* från enskilda deltagare. Endast inom ett fåtal områden (t. ex. handels-, befolknings- och bostadspolitiken) finnes lämplig systematisk litteratur. I övrigt måste för studierna i stor utsträckning användas uppsatser, offentliga utredningar, propositioner och annat offentligt tryck. Varje studerande skall erhålla en allmän överblick över den ekonomiska politiken samt specialisera sig på ett viktigare område och där bidra till seminariet med referat och uppsats.

Utän anspråk på att nedanstående rubricering är systematiskt väl genomtänkt kunna dock rubrikerna antyda viktigare områden, som böra behandlas:

Penning- och sysselsättningspolitik.

Arbetsmarknads- och lönepolitik.

Utbildningspolitik.

Befolkningspolitik.

Bostadspolitik.

Inkomstöverföringar (inkl. subventioner av konsumtionen).

Vårdanstalter och vårdåtgärder i offentlig regi.

Åtgärder för att öka näringslivets effektivitet resp. förändra dess organisationsformer (t. ex. monopolpolitik, teknisk och ekonomisk forskning).

Lokaliseringspolitik.

Kommunikationspolitik.

Speciell politik för enskilda näringsgrenar (viktigaste exempel, jordbrukspolitiken och skogspolitiken.)

Speciella dirigeringar i krislägen av konsumtion och produktion (ransoneringar, priskontroll m. m.).

Socialiserad produktion.

Handels- och valutapolitik.

Modern politisk historia.

(Specialkurs enligt P. M. av professor Torvald Höjer. Beräknad studietid en termin.)

I. Med hänsyn till att denna speciella studiekurs väsentligen är avsedd för studerande, som önska utbilda sig för utrikesförvaltningen, bör huvudvikten alldeles bestämt läggas på den diplomatiska historien efter 1789, med växande fördjupning av kursinnehållet, ju närmare man kommer vår egen tid. De kunskaper, som härigenom vinnas, kräva emellertid såsom bakgrund någon kännedom om den diplomatiska historien under 1700-talet, samt vidare en viss förtrogenhet med de viktigaste nationernas nyaste inre historia. Vad Sveriges historia angår, torde det här i stort sett räcka med någon fördjupning av skolkursen för den utrikespolitiska historiens del i fråga om tiden efter 1809 samt läsning av ett par specialarbeten för att vinna en konkretare uppfattning av problemställningarna.

Utöver dessa kursmoment förefaller det önskvärt, att de studerande erhålla en elementär kännedom om diplomatiens egen senare utveckling samt om de mellanfolkliga freds- och organisationssträvandenas historia under nyare tid.

Med hänsyn dels till att denna studieplan är avsedd för akademiska studier och ej för ren yrkesutbildning i snävaste mening, dels till att de studerande just med tanke på sin kommande verksamhet böra vara förtrogna med grundprinciperna för historisk källkritik, torde en elementär kurs i historisk metodik vara önskvärd. De hittills vid vår universitetsundervisning begagnade kortfattade handböckerna i historisk teknik äro främst inriktade på medeltidens historia och ha sina exempel huvudsakligen hämtade därifrån; i detta fall blir det önskvärt att välja en handbok med orientering åt modern historia.

II. I fråga om den akademiska *undervisning* inom ämnet historia, som för närvarande meddelas, torde det vara uppenbart, att proseminarierna, alldeles oavsett om de behandla ämnen från tiden före eller efter 1789, äro av värde för de studerande, om vilka här är fråga, i och för deras praktiska förtrogenhet med tillämpningen av historisk metod. Däremot torde det knappast föreligga tillräckliga skäl att föreskriva något bevisande av föreläsningar såsom obligatoriskt, eftersom det ju mycket väl kan tänkas terminer eller hela läsår, då ingen av de föreläsningsserier, som givas, har någon egentlig anknytning till den studiekurs, om vilken här är fråga. Helt annat blir förhållandet, om och när de år 1947 av riksdagen i princip beslutade professurerna i modern politisk och social historia vid de båda statsuniversiteterna bli verklighet. De två obligatoriska kurser inom historieämnet, som för närvarande pläga givas—Huvuddragen av den svenska statsförfattningens historiska utveckling resp. Källorna och litteraturen till Sveriges politiska historia — torde icke kunna anses ha sådan anknytning till den moderna utrikespolitiska historien, att något skäl skulle föreligga att göra dem obligatoriska inom den ämnesgren, som här avses.

Det kursförslag, som här nedan framlägges, är blott avsett att ge en ungefärlig föreställning om kursens omfattning och uppläggning. Förslaget är i möjligaste mån uppgett med flera alternativ i fråga om själva litteraturen.

III. Kursförslag:

1. Skolkurserna i allmän och svensk historia under nyare tiden väl repeterade.
2. Elementen av den historiska metodläran, med särskild tillämpning på modern historia, förslagvis efter *L. Gottschalk*: *Understanding History* (Chicago 1950).

3. En kurs i allmän diplomatisk historia, huvudsakligen efter 1789 och med kursen vidgad för 1800-talets tre sista decennier och 1900-talet. Kursen består av

(a) en relativt kortfattad allmän handbok, t. ex. *Ch. Petrie: Diplomatic History 1713—1933* (London 1946);

(b) ett vetenskapligt specialarbete med ämne på perioden 1789—1870;

(c) två vetenskapliga specialarbeten med ämne på perioden 1871—1914, helst så valda, att de belysa samma problem eller problemkomplex från olika sidor;

(d) en översikt av mellankrigstidens historia;

(e) två vetenskapliga specialarbeten rörande det andra världskrigets förhistoria eller dess förlopp ur politisk synpunkt, valda på samma sätt som under mom. (c);

(f) ett arbete på tiden efter 1945;

(g) någon kännedom om källpublikationer, memoarlitteratur och bearbetningar för tiden 1890—1940 samt

(h) vidgad kännedom om Amerikas Förenta Staters, Englands, Frankrikes, Rysslands och Tysklands inre historia efter 1890, förslagsvis efter motsvarande partier i *H. Tingsten: Demokratiens seger och kris* (Vår egen tids historia, I, 1933) samt ett vetenskapligt specialarbete på ett av dessa fem länders inre historia under i huvudsak samma tid.

4. En kurs i den svenska utrikespolitikens historia efter 1809, bestående av hithörande partier av Sveriges historia genom tiderna, band 4—5 (Stockholm, Saxon o. Lindström 1948) samt partiet om mellankrigstiden i Den svenska utrikespolitikens historia (1951) och därjämte två vetenskapliga specialarbeten rörande svensk utrikespolitik efter 1809.

5. Någon kännedom om diplomatiens utveckling, förslagsvis efter *H. Nicolson: Diplomacy* (Home University Library, 2d edition, 1950).

6. En översikt av de internationella freds- och organisationssträvandenas historia, förslagsvis efter *G. Landberg: Fredsorganisation och maktpolitik* (Natur och kultur 1928).

7. Deltagande i en termins proseminarieövningar i historia.

JURIDISKA FAKULTETEN
VID UNIVERSITETET I UPPSALA

gör vederligt att studeranden vid universitetet

född i den

vid denna dag verkställd prövning befunnits hava fullgjort vad som är stadgat för
juris kandidatexamen, på sätt framgår av de i detta diplom förtecknade vitsorden.

På grund härav har fakulteten godkänt hans examen och förklarat honom,
....., för

JURIS KANDIDAT

ägande åtnjuta de rättigheter, som enligt lag och
författningar tillkomma den som avlagt juris kandidatexamen.

Uppsala den 195 .

Å fakultetens vägnar

.....
Dekanus

(L. S.)

/
Notarie

Diplom över jur. kand-examen
enligt stadgan den 195...
för

¹ Diplomet synes böra erhålla en tilltalande utstyrsel. Föreliggande bilaga avser ej att
angiva utstyrsel eller format.

BETYG

över juris kandidatexamen för

Examensämne	Vitsord	Examinator
Ekonomisk samhällskunskap		
Rättshistoria		
Statsrätt med folkrätt		
Civilrätt I		
Civilrätt II med internationell privaträtt		
Straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper		
Processrätt		
Finansrätt		
Förvaltningsrätt		
Allmän rättslära		
Civilrätt		
Specialområde:		
.....		
.....		
Valfritt ämne:		
Specialområde:		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

Bestyrkes

Uppsala den 195 .

.....
Notarie

Juris kandidatexamens utformning och innehåll.

Juris kandidatexamen består av tre delar. Första delen omfattar den nedan nämnda propedeutiska kursen samt förberedande och allmänbildande ämnen, nämligen ekonomisk samhällskunskap, rättshistoria och statsrätt med folkrätt. I andra delen inhämtas grundläggande insikter i gällande svensk rätt. Tredje delen omfattar dels allmän rättslära dels mera ingående studier inom begränsade områden av civilrätt och av ett valfritt ämne enligt vad nedan närmare sägs.

Den sammanlagda *normala studietiden* för juris kandidatexamen är fastställd till nio terminer, varvid beräknas för första delen en studietid av två terminer, för andra delen omkring fyra och en halv termin och för tredje delen icke fullt två och en halv termin.

I examen ingå en *propedeutisk kurs i juridik* samt en *kurs i ekonomisk redovisning*. Den propedeutiska kursen utgör en inledning till de juridiska studierna. Kursen i ekonomisk redovisning avser att bibringa insikt i bokföringens principer och någon förmåga att kritiskt bedöma bokföring, särskilt resultatredovisning.

De särskilda examensämnen innehålla i huvudsak följande.

Ekonomisk samhällskunskap: översikt av nationalekonomiens deskriptiva delar, särskilt penning- och kreditväsendet samt socialpolitiken; huvudpunkter av ekonomisk teori och politik; orientering om viktigare ekonomiskt och statistiskt källmaterial.

Rättshistoria: översikt av den svenska rättsutvecklingen jämte några huvudpunkter av den romerska rätten och rättsutvecklingen i främmande länder, allt sett i samband med den allmänna samhälls- och kulturutvecklingen.

Statsrätt med folkrätt: översikt av viktigare grundlagsstadganden och andra konstitutionella bestämmelser, orientering om medborgarnas allmänna fri- och rättigheter; någon kännedom om olika författningstyper och politiska åskådningar samt Sveriges politiska liv; huvudpunkter av folkrätten.

Civilrätt I: insikter i civilrättens allmänna läror och dess regler beträffande lös egendom.

Civilrätt II med internationell privaträtt: insikter i rättsreglerna rörande fast egendom, familje- och successionsrätt samt de rättsregler i övrigt, som icke ingå i civilrätt I; huvudpunkter av den internationella privaträtten.

Straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper: insikter i straffrättens allmänna del och i strafflagens bestämmelser om viktigare brott; översikt av specialstraffrätten; huvudpunkter av följande juridiska hjälpvetenskaper, nämligen rättspsykologi, rättspsykiatri, kriminologi, kriminalteknik, kriminalpolitik samt straffverkställighet och annan kriminalvård.

Processrätt: insikter i processrättens allmänna principer, civil- och straffprocessrätt samt exekutionsrätt; översikt av konkursrätten och specialprocessrätten.

Finansrätt: insikter i skatterätt; huvudpunkter av finansvetenskapen.

Förvaltningsrätt: insikter i förvaltningsrättens allmänna del, särskilt principerna för förvaltningsförfarandet och förvaltningsprocessen; översikt av kommunalrätt, socialvårdsrätt och övrig speciell förvaltningsrätt.

Allmän rättslära: översikt av rättsfilosofi och rättssociologi; juridiska begrepp och juridisk systematik, lagstiftnings- och lagtolkningsteknik samt rättstillämpningens allmänna grunder i övrigt.

Civilrätt och

Valfritt ämne: grundigare insikter i lagar, litteratur och annat materiel rörande en lämpligt avvägd del av ämnet med anknytning till dettas allmänna grunder samt fördjupad insikt i ämnets metodik under beaktande av rättsordningen i dess helhet.

Av den sammanlagda studietiden beräknas för den propedeutiska kursen samt för ekonomisk samhällskunskap, rättshistoria och statsrätt med folkrätt vardera en halv termin; för civilrätt I, civilrätt II med internationell privaträtt och straffrätt med juridiska hjälpvetenskaper vardera en termin; för processrätt och förvaltningsrätt vardera tre femtedels termin; för finansrätt och allmän rättslära vardera två femtedels termin samt för civilrätt och valfritt ämne vardera en termin.

Utöver ovan angivna för examen erforderliga ämnen må såsom *tillvalsämne* medtagas ytterligare ett eller flera ämnen inom juridiska eller filosofiska fakulteterna. Härvid tillämpas det betygssystem, som gäller för den examen vari ämnet normalt ingår.

I de till första och andra delarna av examen hörande examensämnen samt i allmän rättslära givas betyg med något av *vitsorden* godkänd, icke utan beröm godkänd eller med beröm godkänd. I civilrätt och i valfritt ämne i tredje delen av examen användas förutom ovannämnda vitsord jämväl med utmärkt beröm godkänd samt berömlig. Sistnämnda båda vitsord meddelas endast då den studerande visat prov på synnerlig mögnad och vetenskaplig förmåga. För betygen godkänd, icke utan beröm godkänd och med beröm godkänd må ej fordras till omfattningen olika lärokurser.

1818

1818

1818

FILOSOFISKA FAKULTETEN
VID UNIVERSITETET I UPPSALA

gör vederligt att studeranden vid universitetet

född i den

vid denna dag verkställd prövning befunnits hava fullgjort vad som är stadgat för
politices magisterexamen, på sätt framgår av de i detta diplom förtecknade vitsorden.

På grund härav har fakulteten godkänt hans examen och förklarat honom,

....., för

POLITICES MAGISTER

ägande åtnjuta de rättigheter, som enligt gällande

bestämmelser tillkomma den som avlagt politices magisterexamen.

Uppsala den 195 .

Å fakultetens vägnar

.....
Samhällsvetenskapliga ämnesgruppens

ordförande

(L. S.)

/

Notarie

Diplom över pol. mag.-examen
enligt stadgan den 195...
för

¹ Se not s. 257.

BETYG

över politics magisterexamen för

Huvudämne:

Examensarbete:

Examensämne	Vitsord	Examinator
<i>Examens förra del:</i>		
Statistik		
Statskunskap		
Kulturgeografi		
Företagsekonomi med ekonomisk redovisning.....		
Nationalekonomi		
Sociologi		
Rättskunskap		
<i>Examens senare del:</i>		
Allmänt samhällsvetenskapligt prov		
Huvudämne: allmän kurs		
.....		
Stödämne:		
.....		
Huvudämne: specialkurs		
.....		
.....		
.....		
.....		

Bestyrkes

Uppsala den 195 .

.....
Notarie

Politices magisterexamenens utformning och innehåll.

Politices magisterexamen, för vilken beräknas en normal studietid av nio terminer, består av två delar. Förra delen omfattar sju *fasta examensämnen*, nämligen statistik, statskunskap, kulturgeografi, företagsekonomi med ekonomisk redovisning, nationalekonomi, sociologi och rättskunskap. Fast examensämne har till syfte att bibringa den studerande grundläggande insikter i ämnets innehåll och metoder. Studiet av de fasta examensämnena skola därjämte tillsammans giva de studerande en översikt över det samhällsvetenskapliga arbetsområdet och sambandet mellan olika samhällsvetenskaper. Den sammanlagda normala studietiden är för de fasta ämnena fastställd till fem terminer, varvid beräknas för statistik en, för statskunskap fyra femtedels, för kulturgeografi en halv, för företagsekonomi med ekonomisk redovisning sju tiondels, för nationalekonomi en samt för sociologi och rättskunskap vardera en halv termin.

Examens förra del inledes med en *samhällsvetenskaplig orienteringskurs* samt avslutas med *allmänna samhällsvetenskapliga seminarieövningar* och ett *allmänt samhällsvetenskapligt prov*. Vid sistnämnda prov behandlas en allmän samhällsvetenskaplig uppgift, avsedd att pröva den studerandes förmåga att, med tillgång till behöfliga hjälpmedel, på ett praktiskt problem tillämpa och samordna från olika samhällsvetenskaper tillägnade synpunkter.

Examens senare del omfattar ett *huvudämne*, för vilket beräknas en sammanlagd normal studietid av tre terminer, samt ett *stödämne* med en normal studietid av en termin. Huvudämne omfattar dels mera ingående studier inom hela ämnesområdet (*huvudämne: allmän kurs*), dels fördjupade studier för förvärvande av grundlig kännedom om de inom ämnet använda vetenskapliga metoderna samt specialstudier inom en del av ämnet jämte ett i samband härmed utarbetat självständigt vetenskapligt examensarbete (*huvudämne: specialkurs*). I stödämne skola förvärvas fördjupade insikter i ämnets metodik, inriktade med hänsyn till huvudämnet och specialiseringen inom detta.

I fast ämne, i huvudämne: allmän kurs, i stödämne samt vid allmänt samhällslig mognad och vetenskaplig förmåga. För betygen godkänd, icke utan beröm godkänd eller med beröm godkänd. I huvudämne: specialkurs användas förutom ovannämnda vitsord jämväl med utmärkt beröm godkänd eller berömlig. Sistnämnda båda vitsord meddelas endast då den studerande visat prov på synnerlig mognad och vetenskaplig förmåga. För betygen godkänd, icke utan beröm godkänd och med beröm godkänd må ej fordras till omfattningen olika lärokurser.

Utöver ovan angivna för examen erforderliga ämnen må såsom *tillvalsämne* medtagas ytterligare ett eller flera ämnen inom filosofiska fakulteten ävensom vissa andra ämnen. Härvid tillämpas det betygssystem, som gäller för den examen, vari ämnet normalt ingår.

1. The first part of the document is a list of names and titles, including the names of the authors and the titles of their works. This list is organized in a structured manner, likely serving as a table of contents or a reference list for the subsequent text.

2. The second part of the document contains a detailed description of the research methodology used in the study. This section outlines the experimental design, the data collection process, and the statistical methods employed to analyze the results. The authors provide a clear and concise explanation of their approach, ensuring that the reader can understand the scientific rigor of the study.

3. The third part of the document presents the results of the study. This section is divided into several sub-sections, each focusing on a different aspect of the findings. The authors use a combination of text and tables to present their data, making it easy for the reader to interpret the results. The text is written in a clear and professional style, highlighting the key findings and their implications.

4. The fourth part of the document is a discussion of the results. In this section, the authors interpret the findings in the context of existing research and theory. They discuss the strengths and limitations of their study and provide suggestions for future research. The discussion is well-structured and provides a comprehensive overview of the study's contributions to the field.

5. The final part of the document is a conclusion. In this section, the authors summarize the main findings of the study and restate their conclusions. They emphasize the importance of the research and its potential applications. The conclusion is concise and to the point, providing a clear and definitive statement of the study's outcomes.

UTBILDNINGEN AV LÄRARE I SAMHÄLLSLÄRA.

Kommitténs yttrande över universitetsberedningens betänkande V.

Genom remiss den 24 maj 1950 har Kungl. Maj:t anmodat de sakkunniga för utredning av de juridiska och statsvetenskapliga examina m. m. att avgiva utlåtande över 1945 års universitetsberednings betänkande V, examina och undervisning, universitetsstatistik (SOU 1949:54) (i fortsättningen citerat UB).

Med anledning härav få de sakkunniga, vilka ansett sig böra begränsa sitt utlåtande till att avse universitetsberedningens förslag i fråga om utbildningen av lärare i samhällslära samt vissa därmed sammanhängande spörsmål, i underdånighet anföra följande.

Allmänt har omvitnats, att den undervisning, som för närvarande meddelas i samhällslära — både på det lägre stadiet och på gymnasiet — ej ger eleverna de kunskaper om nutidssamhället, som anses nödvändiga. Det är därför helt naturligt att en förbättrad undervisning i samhällslära ansetts som en synnerligen viktig angelägenhet vid den av statsmakterna i princip beslutade skolreformen. I den s. k. skolpropositionen (Kungl. Maj:ts proposition 1950:70) har chefen för ecklesiastikdepartementet kraftigt understrukit detta. Beträffande skolans mål säges nämligen bl. a. (sid. 71): »Det är icke nog med att skolan förmedlar fakta om samhällets historia och struktur och lär de unga, huru det går till, när de styras av andra. — — — I det nya ämnet samhällskunskap men också i andra sammanhang böra barnen på ett enkelt, lättfattligt och konkret sätt bringas att förstå de sidor av samhällsverksamheten, som äro tillgängliga för deras ålder. De böra småningom få lära sig något om de praktiska motiveringarna för samhällets ordning och påbud och om de behov, som ligga bakom dess institutioner, kanske också att inse, att samhällets tillgångar icke äro outtömliga och att det beror av allas gemensamma arbete, om de skola förkovras och växa.»

Skall det mål, som sålunda uppställts för undervisningen i skolans samhällslära, kunna nås, är det uppenbart — vilket också betonats i olika sammanhang — att stora krav måste ställas på de lärare, som skola undervisa i ett ämne av så mångskiftande natur. För att kunna meddela undervisning häri är det givetvis ej tillräckligt om lärarna ha intresse för aktuella samhällsfrågor, utan härför kräves dessutom som nödvändig bakgrund en på studiet av de olika vid universiteten representerade samhällsvetenskapliga ämnena tillägnad allmänbildning. Dylika insikter äro givetvis av alldeles speciell betydelse för undervisningen på skolans högstadium och då i synnerhet på gymnasiets allmänna linje, vars »huvuduppgift måste bliva att giva lärjungarna en mer omfattande och fastare orienterad kunskap om nutidssamhället än som är möjligt åstadkomma inom de nuvarande linjerna med deras i var sin riktning specialiserade studiemål», (departementschefen i skolpropositionen, sid. 509).

Med dessa allmänna synpunkter på samhällslärans ställning och betydelse som bakgrund, anse vi i likhet med UB, att akademisk fackutbildning ovillkorligen fordras för kompetens att undervisa i samhällslära ej blott på gymnasiet utan även på realskolan. Vi kunna däremot icke finna, att den av UB föreslagna utbildningen skulle vara tillfyllest. Detta gäller framförallt den utbildning, som föreslås för blivande gymnasielärare i samhällslära. Att vår uppfattning härvidlag avsevärt avviker från UB:s torde bland annat sammanhänga med att vi anse, att UB:s utgångspunkter delvis äro godtyckligt valda. UB har sålunda i sitt

avsnitt »Vilka universitetsämnen skola motsvara skolämnena?» (sid. 87) fastslagit, att »oberoende av vilken ställning ämnet samhällslära i framtiden erhåller i realskolan och gymnasiet — den förändringen (bör) komma till stånd, att universitetsämnena historia och statskunskap skola motsvara skolämnet historia med samhällslära (eller skolämnena historia och samhällslära)». Vidare har UB, genom att den utgår ifrån »att ämnet samhällslära för framtiden får tänkas obligatoriskt sammankopplat med historia i ämbetsexamen» kommit fram till en utbildningsgång med en synnerligen begränsad studietid för samhällslära.

Beträffande utbildningen av blivande gymnasielärare i samhällslära har redan antytts, att enligt vår åsikt ifrågavarande lärare måste ha en grundläggande utbildning i de viktigaste samhällsvetenskapliga ämnena. Att denna utbildning inte kan begränsas till att omfatta endast ämnet statskunskap torde, med hänsyn till att detta ämne endast täcker en del av det som skall ingå i samhällsläran, vara självklart. Utbildningen måste därför omfatta även andra samhällsvetenskapliga ämnesområden och det universitetsämne, som därvid oftast framhållits som synnerligen väsentligt för gymnasieundervisningen, är nationalekonomi. Men det bör observeras, att man från nationalekonomi som universitetsämne redan fått eller räknar med en utbrytning av vissa delar till företagsekonomi, kulturgeografi med ekonomisk geografi och/eller statistik. Att den teoretiska utbildning, som skall ligga till grund för gymnasieundervisning i allmänna ekonomiska och ekonomiskt-politiska problem, måste vara relativt grundlig, förefaller oss oundgängligt. En utbildning i nationalekonomi, som icke leder längre än till en halvbildning, kan vara direkt farlig. Vi vilja därför kraftigt understryka, att den av UB föreslagna undervisningskursen i nationalekonomi »på ett par månader» är otillräcklig. Skall samhällsläran överhuvud innehålla någon nationalekonomi, måste den gymnasielärare, som skall undervisa däri, åtminstone ha kunskaper i ämnet motsvarande fordringarna för en betygsenhet, d. v. s. minst en termins studier i nationalekonomi. Kan ej detta tillgodoses, är det enligt vår mening nödvändigt att starkt sänka anspråken på samhällslärans innehåll i vad det avser områden, som ligga inom universitetsämnet nationalekonomi. Förutom statskunskap och nationalekonomi bör helst i samhällsläran ingå kunskapsmoment, som bruka falla inom universitetsämnena statistik och sociologi, samt någon kännedom om vissa ledande grundtankar inom rättsordningen, främst de delar därav som äro av omedelbar betydelse för de flesta enskilda.

Av vad sålunda anförts torde tydligt framgå, att vi ej kunna dela UB:s uppfattning »att statskunskap skall vara huvudämnet i samhällsläran», i den mån man som UB i detta fall med huvudämne menar att den samhällsvetenskapliga lärarutbildningen helt dominerade ämnet. Härav följer också att vi avstyrka inrättande av den av UB föreslagna speciella 2-betygskursen i statskunskap för fil. ämbetsexamen.

Vad därefter angår frågan om samhällslärans eventuella obligatoriska sammankoppling med historia på gymnasieschemat, har skolkommissionen i sitt betänkande (SOU 1948: 27, sid. 326) anförts skäl, som tala såväl för som emot en dylik sammankoppling. Även skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande (SOU 1949: 35, sid. 89) berört frågan. Vi kunna ej finna, att sålunda anförda skäl för obligatorisk sammankoppling av ämnena på gymnasiet uppväga därmed sammanhängande nackdelar. Och oavsett alla eventuella nackdelar förefaller det ofrånkomligt, att samhällsläran åtminstone på den allmänna linjen, med dess ovan citerade huvuduppgift, måste bli ett självständigt ämne. Härtill kommer emellertid, att en samordning av ämnena uppenbarligen inte omöjliggör särskild undervisning i samhällslära. En koncentration av ämnets studium till viss termin eller visst läsår liknande den, som redan beslutats av skolöverstyrelsen beträffande realskolan, förefaller nämligen under sådana förhållanden nödvändig inte minst med hänsyn

till de erfarenheter man har av den nuvarande ordningen. Historiekursen måste således avslutas på bestämd tid, så att samhällsläran kan beredas erforderligt utrymme. Och vid dylik concentration av undervisningen synes det rimligt, att densamma skall kunna uppdragas åt annan lärare än historieläraren. Vi äro medvetna om, att bland annat historielärarna hävda, att dylik uppdelning skulle vara olycklig för undervisningen i samhällslära, eftersom enligt deras mening samhällsläran alltid måste bygga på historien. Dessa synpunkter skola i detta sammanhang ej närmare bemötas. Enligt vår uppfattning bör en samordning av undervisningen i detta fall ej vara svårare än då det gäller andra angränsande skolämnen vari två lärare meddela undervisning.

Om således enligt vår mening samhällsläran ställning på gymnasiet såsom självständigt skolämne synes vara den rimligaste utgångspunkten, finns det även andra, och kanske än starkare skäl, som tala för att samhällsläran måste få en självständig ställning i fil. ämbetsexamen. UB har, som redan tidigare framhållits, genom att sammankoppla samhällslära med historia låst fast den studietid, som kan tilldelas samhällsläran, till högst 2 1/2 terminer. Principen har nämligen varit den — vilket i och för sig givetvis är fullt rimligt — att den sammanlagda genomsnittliga studietiden i två universitetsämnen, som motsvaras av ett skolämne, ej bör vara mer än ca 5 terminer. För kompetens att undervisa på gymnasiet i modersmål (universitetsämnena nordiska språk och litteraturhistoria) och i biologi (universitetsämnena botanik och zoologi) fordras således en studietid av 5 à 5 1/2 terminer. Skolämnet samhällslära, vilket åtminstone på den allmänna gymnasielinjen skall bli ett av linjens huvudämnen, måste enligt vår uppfattning komma att motsvaras av mer än två universitetsämnen. Med hänsyn härtill synes det fullt motiverat att ämnet får kräva lika lång studietid, som t. ex. biologi. Härtill kommer att det helt enkelt inte torde finnas någon möjlighet att utbilda för *gymnasié*undervisning kompetenta lärare i samhällslära på så kort tid som 2 1/2 terminer. Vi ha för vår del icke funnit den erforderliga utbildningen vara möjlig att ernå på mindre än 4 terminer. Och enligt vår mening bör ett skolämne, som kräver en utbildningstid av denna omfattning, kunna medtagas som självständigt ämne i åtminstone vissa kombinationer i fil. ämbetsexamen. Även skolkommissionen har varit inne på denna tankegång. Kommissionen anför nämligen (sid. 326): »Skapas här (vid universiteten) ett examensämne, som i sig upptog element från statskunskap, nationalekonomi och sociologi — ämnet kunde lämpligen få den senare beteckningen — och som finge en starkt praktisk inriktning, kunde kombination mycket väl tänkas inte bara med historia utan också med geografi och biologi.»

Det av skolkommissionen föreslagna tillvägagångssättet — att vid universiteten skapa ett särskilt examensämne, som i sig innefattade de för samhällsläran viktigaste delarna av olika universitetsämnen — anse vi dock ej vara den bästa lösningen. Utgår man från nu rådande betygs- och examensordning vid universiteten, torde denna lösning emellertid ligga nära till hands. Vid våra överväganden rörande den lämpligaste utformningen av statsvetenskaplig-filosofisk examen ha vi kommit fram till att universitetsstudierna för denna examen måste läggas upp efter delvis nya principer och vi anse, att lärarutbildningen i samhällslära kan lösas genom en samordning med den utbildning, som vi tänkt oss för statsvetenskaplig-filosofisk examen. Detta förslag bygger i stort sett på att alla, som ämna specialisera sig inom något visst samhällsvetenskapligt ämne, först skola erhålla en grundläggande samhällsvetenskaplig utbildning inom *samtliga* samhällsvetenskaper. Det förslag till statsvetenskaplig-filosofisk examen, som torde komma att framläggas av oss, består därför av två examensdelar, en första allmän del omfattande genomsnittligen 5 studietermener samt en specialiseringsdel omfattande genomsnittligen 4 studietermener. I detta sammanhang är det den första,

allmänna delen, som är av största intresset. I denna del studeras de samhällsvetenskapliga ämnena i bestämd ordning. De olika kurserna kunna härigenom på lämpligt sätt koordineras och bygga på varandra. Kursfordringarna fastställas i varje ämne i anslutning till föreliggande behov och bindas icke till det nuvarande betygssystemet. Med hänsyn till den rationella uppläggnings av denna examensdel har det nämligen syntts lämpligast att (i likhet med vad som redan nu sker inom de juridiska och medicinska fakulteterna) fastställa omfattningen av de i densamma ingående kurserna uteslutande med hänsyn till det uppställda bildningsmålet krav, men utan försök att få en exakt anslutning till filosofiska fakultetens betygsenheter. Det av oss tänkta systemet kommer även att avvika från det av UB föreslagna med $1/2$ -betygskurser. UB avser nämligen halva betygsenheter tillämpade för kurser i *delar* av ett ämne, medan det däremot i vårt förslag till statsvetenskaplig-filosofisk examens allmänna del är fråga om orienterande kurser i hela ämnen.

Vårt preliminära förslag till statsvetenskaplig-filosofisk examens allmänna del är följande:

Ämne	Effektiv studietid i terminer
Statistik	1
Statskunskap	$4/5$
Kulturgeografi med ekon. geografi	$1/2$
Ekonomisk redovisning	$1/5$
Företagsekonomi	$1/2$
Nationalekonomi (inkl. ekon. hist.)	1
Sociologi	$1/2$
Rättskunskap	$1/2$
Summa	5 terminer.

I ämnet statistik komma vi dessutom att föreslå inrättandet av en $1/2$ -termins kurs, vars innehåll främst skulle syfta till att bibringa kunskaper om statistiskt källmaterial samt förmåga att utnyttja dylikt material. Kursen avses kunna ingå i den tilltänkta statsvetenskaplig-juridiska examen och för dess inhämtande kommer ej att krävas förkunskaper i matematik.

Som tidigare framhållits skall statsvetenskaplig-filosofisk examen bestå av en allmän del och en specialiseringsdel. Under den senare delen studeras såsom huvudämne ett av de i den allmänna delen ingående ämnena under ytterligare ca 3 terminer och ett stödämne (vanligtvis annat samhällsvetenskapligt ämne) under ca 1 termin. Den allmänna examensdelen skall således giva en bred samhällsvetenskaplig grund för efterföljande specialiseringsstudier och dess konstruktion är inte sådan, att den utan vidare kan anses lämpligt avpassad för den, som inte skall bedriva fortsatta samhällsvetenskapliga studier. Härtill kommer, att vissa ämnen ej torde vara absolut nödvändiga i en utbildning, som direkt syftar till att utgöra grundval för skolämnet samhällslära.

Betraktar man därför den ovan redovisade allmänna delen till statsvetenskaplig-filosofisk examen ur synpunkten av vilka delar, som äro minst nödvändiga för en blivande lärare i samhällslära och som dessutom kunna utelämnas utan att i alltför hög grad skapa luckor i den som en helhet tänkta samhällsvetenskapliga grundutbildningen, synes nedskärning vara möjlig i första hand beträffande företagsekonomi, sociologi och statistik. Vad först *företagsekonomi* beträffar synes detta ämne kunna utgå, vissa för ekonomiska studier oundgängligen nödvändiga tankegångar få upptagas till behandling inom ramen för nationalekonomien. Starka skäl synas tala för att ämnet *sociologi* inginge i studierna. Vid gymnasieundervis-

ningen i samhällslära måste och bära sociologiska aspekter sannolikt ofta anläggas på olika samhällsproblem. Emellertid ha vi trots detta ansett oss kunna utesluta sociologi enär vi dels velat undvika en alltför stor splittring av undervisning och examination på flera mindre ämnen, dels funnit det ännu angelägnare att bereda utrymme för ytterligare studier i *statskunskap*. Den statskunskap, som skall ingå i statsvetenskaplig-filosofisk examens allmänna del, torde nämligen ej medföra den fördjupning i ämnet, som en blivande gymnasielärare bör ha. Fordringarna i statskunskap bära därför utvidgas till att omfatta en kurs med en genomsnittlig studietid av 1½ termin. Vissa kunskaper i *statistik* äro nödvändiga främst för de ekonomiska studierna. I detta fall torde det dock vara tillräckligt med den ½-terminskurs, som ovan nämnts och som avses kunna ingå i statsvetenskaplig-juridisk examen. Redan tidigare har konstaterats, att *national-ekonomi* måste utgöra en viktig del av utbildningen. Detta ämne måste därför i sin helhet medtagas. Samma gäller *kulturgeografi*. Det huvudsakligen deskriptiva kunskapsstoff, som skall ingå i kulturgeografi, kommer nämligen främst att bestå av ämnesdelar, som äro nödvändiga för studiet av nationalekonomi. En nedskärning i detta fall skulle därför endast få till följd, att studietiden för national-ekonomi måste ökas med i det närmaste motsvarande tid. Vad slutligen *rättskunskap* beträffar anse vi, att vissa elementära juridiska insikter äro synnerligen viktiga för en blivande gymnasielärare i samhällslära. I skolämnet samhällslära måste nämligen — som redan tidigare antytts — enligt vår uppfattning kunskaper meddelas om vår rättsordnings grundtankar och samhälleliga funktion samt om några typiska institut, huvudsakligen tillhörande »vardagslivets juridik». Gymnasieundervisning häri torde knappast kunna meddelas, om inte läraren under sina akademiska studier erhållit någon juridisk utbildning.

Genom dessa nedskärningar skulle man kunna komma fram till en studietid av 4 terminer för en utbildning, som förslagsvis skulle kunna benämnas »samhällsvetenskaplig grundutbildning för fil. ämbetsexamen med skolämnet samhällslära». Enligt vår mening bör denna grundutbildning kunna medtagas i fil. ämbetsexamen i kombination med historia och/eller geografi. Med hänsyn till att den samhällsvetenskapliga grundutbildningen omfattar flera universitetsämnen kommer — även om endast ettdera av ämnena historia och geografi ingår i examen — UB:s krav på att examen alltid skall omfatta minst tre universitetsämnen alltid att bliva tillgodosett.

Enligt vårt förslag skulle alltså fil. ämbetsexamen kunna avläggas bl. a. i en kombination omfattande samhällsvetenskaplig grundutbildning och geografi. Vid dylik ämneskombination bör emellertid för examens godkännande dessutom krävas betyg i modern politisk historia (förslagsvis från och med 1789). Ämnets omfattning bör begränsas till en studiekurs med en beräknad effektiv studietid av ½ termin (½-betygskurs). Genom att modern politisk historia obligatoriskt skall ingå i examen därest ämneskombinationen ej omfattar historia, torde garantier skapas för att den blivande gymnasieläraren i samhällslära erhåller för undervisningen nödvändiga historiska insikter. Härtill kommer att dylikt krav ej kommer att medföra någon förlängning av studietiden, eftersom ½-terminskursen i kulturgeografi ej behöver ingå i den samhällsvetenskapliga grundutbildningen, om den studerande redan har betyg i geografi, samt kommer att medföra ungefär en halv termins minskning i studietiden för ämnet geografi, om den samhällsvetenskapliga grundutbildningen tages före geografien. I nedanstående sammanställning av vårt förslag till samhällsvetenskaplig grundutbildning ha ämnena kulturgeografi och modern politisk historia satts som alternativa.

Ämne	Effektiv studietid i terminer
Statskunskap	1 1/2
Statistik	1/2
Kulturgeografi <i>eller</i> modern politisk historia	1/2
Nationalekonomi	1
Rättskunskap	1/2
Summa	4 terminer.

Trots sålunda föreslagna nedskärningar torde i stort sett undervisningen kunna bli gemensam för de båda samhällsvetenskapliga grundutbildningar, som — om våra förslag vinna beaktande — komma att finnas. Den som studerar samhällsvetenskap för lärarexamen, bör nämligen kunna deltaga i den undervisning, som kommer att meddelas i statskunskap, kulturgeografi, nationalekonomi och rättskunskap för statsvetenskaplig-filosofisk examen och i statistik för statsvetenskaplig-juridisk examen. Särskild undervisning torde endast behöva ordnas i modern politisk historia. Kursfordringarna i de olika ämnena böra — utom i statskunskap — motsvara fordringarna för nämnda examina. I statskunskap bör utöver den kurs, som fordras för statsvetenskaplig-filosofisk examen, krävas ytterligare några vetenskapliga arbeten inom viss ämnesdel och i anslutning därtill författandet av en uppsats samt deltagandet i en termins seminarieövningar.

Vid tentamen i de samhällsvetenskapliga ämnen, som sålunda skulle ingå i grundutbildningen för fil. ämbetsexamen, bör liksom vid tentamen för statsvetenskaplig examen kvalitetetsbetyg kunna givas på de olika studiekurserna. I examensbetyget bör givetvis varje ämne redovisas med det betyg, som erhållits i detsamma. Oavsett eventuella kvalitetetsbetyg bör emellertid den samhällsvetenskapliga grundutbildningen vid sammanräkning av de för fil. ämbetsexamen nödvändiga betygsenheterna alltid anses motsvara tre betygsenheter. För dylik examens godkännande skulle således därutöver komma att fordras ytterligare minst tre betygsenheter och därvid alltid minst två betygsenheter antingen i historia eller i geografi.

Sammanfattningsvis vilja vi föreslå:

- att* för kompetens att undervisa i skolämnet samhällslära på *gymnasiet* skall fordras minst godkända insikter antingen i de ämnen, som föreslagits skola ingå i den samhällsvetenskapliga grundutbildningen för fil. ämbetsexamen, eller i de ämnen, som enligt vårt förslag komma att ingå i statsvetenskaplig-filosofisk examens allmänna del,
- att* de i ovan nämnda samhällsvetenskapliga grundutbildning ingående universitetsämnena skola anses motsvara gymnasieämnet samhällslära,
- att* samhällsvetenskaplig grundutbildning skall kunna medtagas i fil. ämbetsexamen i kombination med historia och/eller geografi,
- att* för dylik ämbetsexamens godkännande skall krävas betyg i modern politisk historia, därest historia ej ingår i examen, samt
- att* samhällsvetenskaplig grundutbildning vid beräkning av de för fil. ämbetsexamens godkännande nödvändiga betygsenheterna skall anses motsvara tre betygsenheter.

Vidare vilja vi föreslå:

- att* för kompetens att undervisa i samhällslära på *realskolan* bör krävas minst godkända insikter i statskunskap enligt fordringarna för samhällsvetenskaplig grundutbildning för fil. ämbetsexamen.

Vårt förslag till utbildning av gymnasielärare i samhällslära förutsätter, som tidigare framhållits, bl. a. att universitetsstudierna i samhällsvetenskapliga ämnen

i samband med en reformering av statsvetenskaplig-filosofisk examen uppläggas efter delvis nya principer. Det torde därför knappast vara möjligt, att redan nu — innan vårt förslag beträffande nämnda examen blivit framlagt och prövat — organisera en grundläggande samhällsvetenskaplig utbildning av det slag vi ovan föreslagit. Med hänsyn härtill vilja vi slutligen framföra några synpunkter på undervisningen i samhällslära under den övergångstid, som sålunda måste komma att uppstå. Då denna övergångstid dessutom, åtminstone delvis, kommer att sammanfalla med den tid, varunder den provisoriska gymnasireformen kommer att bestå och varunder den beslutade försöksverksamheten skall bedrivas, är det enligt vår mening särskilt angeläget, att dessa synpunkter beaktas.

Att undervisningen i samhällslära på gymnasiet under denna övergångstid i stor utsträckning måste uppdragas åt historielärare torde med hänsyn till den föreliggande bristen på lärare med annan utbildning vara ofrånkomligt. Eftersom resultaten av försöksverksamheten måste få stor betydelse för det slutliga ställningstagandet, är det emellertid av vikt att så vitt möjligt även lärare med samhällsvetenskaplig utbildning redan under den provisoriska gymnasireformen knyts till läroverken. Endast härigenom skapas nämligen förutsättning för ett allsidigt bedömande av frågorna om samhällslärans ställning på gymnasiet och lärarutbildningen. För närvarande tjänstgöra ett tiotal politices magistrar såsom lärare vid folkhögskolor. Dessa lärare böra vara synnerligen väl skickade att meddela undervisning i samhällslära och torde oftast ha åtminstone undervisningskompetens i ytterligare ett skolämne vartill kommer, att de sannolikt ha meddelat undervisning i flera andra skolämnen. Det torde inte vara osannolikt, att några av dessa lärare vore villiga att flytta över till läroverk, därest direkta möjligheter härtill yppade sig. Även andra politices magistrar och personer med annan samhällsvetenskaplig utbildning, som redan nu äro knutna till undervisningsväsendet, torde kunna tänkas i detta sammanhang. Sålunda finnas t. ex. vid åtskilliga handelsgymnasier lärare med viss samhällsvetenskaplig utbildning. Det förefaller inte otänkbart, att dylika lärare skulle vara villiga att såsom timlärare undervisa i samhällslära vid läroverk på orten. Slutligen torde det bland nyutexaminerade politices magistrar finnas personer, som äro intresserade av att vinna anställning vid läroverk. I detta sammanhang bör framhållas att skolöverstyrelsen i yttrande den 20 dec. 1948 över en framställning från statsvetenskapliga intresseförbundet angående bl. a. försöksundervisning i samhällskunskap ställt sig positiv till att personer med statsvetenskaplig-filosofisk examen anställas som timlärare vid läroverken.

I de sakkunnigas slutliga handläggning av förevarande ärende hava deltagit, utom undertecknad ordförande, ledamöterna professorn Per Olof Ekelöf, juris kandidaten och politices magistrern Börje Langendorf, politices magistrern Gunnar Löwegren, expeditionschefen Erik Montell, professorn Tord Palander, förste stadsfiskalen Gustaf Persson, ryttmästaren Åke G. Wickman samt docenten Arne Wahlstrand.

Stockholm den 18 december 1950.

Underdånigst

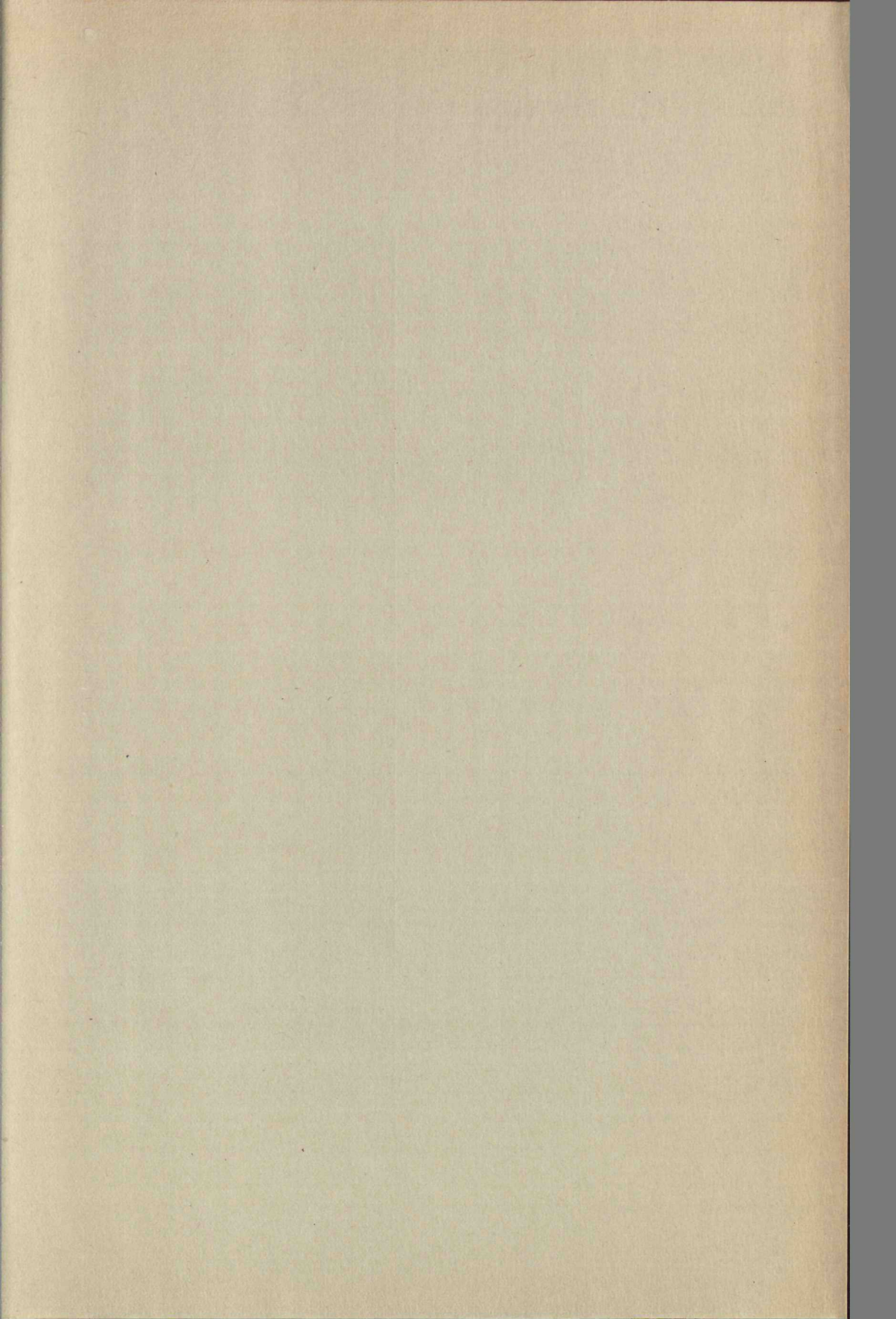
Ragnar Bergendal

Professor

Nils-Otto Witting

Sekr. hos de sakkunniga

Faint, illegible text covering the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Statens offentliga utredningar 1953

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Förslag till lagstiftning, om insemination. [9]
Förslag till brottsbalk. [14]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Valkretsar vid fullmäktigeval i kommunerna. 1950 års folk-
omröstnings- och valsättutrednings betänkande 4. [1]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Generella metoder om fysiska kontroller inom investerings-
politiken. [6]
Utredning om fastighetsbeskattningen. [8]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fakta om olja. [12]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med förslag till fiskeristadga m. m. [2]
Betänkande med förslag till åtgärder för stödjande av häst-
aveln m. m. [3]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Landsbygdens elkraftförsörjning. [13]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Läkarutbildningen. [7]
Betänkande med förslag till allmänna riktlinjer för den
territoriella pastoratsindelningen och församlingspräster-
liga organisationen m. m. [11]
Juridisk och samhällsvetenskaplig utbildning. 1. [15] 2. Bi-
lagor. [16]

Försvarsväsen.

Förband och bygd. [10]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Nordiska parlamentariska kommittén. 4. Nordisk passfri-
het. [4] 5. Lättnader i fråga om tullbehandling m. m.
av motorfordon i trafiken mellan de nordiska länderna.
[5]